

**การศึกษาเรื่องการเสริมสร้าง
ภูมิคุ้มกันทางสังคม
ให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน
เพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่
ประชาคมอาเซียน**

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

**จัดทำโดย
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3
กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**

เอกสารวิชาการที่ 24/2556

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

**สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3
กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**

ที่อยู่ 172/9 ม.4 ต.บางละมุง อ.บางละมุง จ.ชลบุรี 20150

โทร. 038-240988-9 โทรสาร. 038-240988-9

E-mail ; tpso3@hotmail.com Website ; www.tpso3.m-society.go.th

คำนำ

การศึกษาเรื่อง “ การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนครั้งนี้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ในฐานะผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลหาดเล็ก อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดตราด และพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดทำ Focus Group ซึ่งการศึกษานี้เป็นลักษณะของการศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยทำการศึกษาริบทของพื้นที่และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำภาคประชาชน ผู้นำชุมชนและนักวิชาการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน และเพื่อวางแผนการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สำหรับการศึกษาเรื่อง “ การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ” ในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ประจำปี 2556 ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วด้วยความอนุเคราะห์ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนของเทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดตราด และองค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์และเข้าร่วมกิจกรรม Focus Group ทำให้ได้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการศึกษาเรื่อง “ การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ” เล่มนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจและนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานด้านการสร้างแนวทางการภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับประชาชน เพื่อให้พร้อมรับมือกับผลกระทบทางสังคมทั้งทางด้านบวกและด้านลบที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ.2558 ได้ต่อไป

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3
กันยายน 2556

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนครั้งนี้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ในฐานะผู้วิจัย ได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดทำ Focus Group ซึ่งการศึกษานี้เป็นลักษณะของการศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยทำการศึกษาบริบทของพื้นที่และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษานี้ประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำภาคประชาชน ผู้นำชุมชนและนักวิชาการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน และเพื่อวางแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สรุปผลการศึกษา

1.) บริบทของชุมชน

การศึกษาบริบทของชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ด้วยกัน คือ พื้นที่ตำบลหาดเล็ก ตำบลแสมสาร อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่ปลายทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เหตุที่ผู้วิจัยทำการศึกษาบริบทของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ ก็เพื่อจักได้อธิบายให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของเส้นทางการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคต และความเชื่อมโยงของการเรียนรู้วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกัน และการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในพื้นที่และกลุ่มคนต่างด้าว (กลุ่มคนอาเซียน) เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของคนในชุมชนต่อไป สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ คือ ทั้ง 2 ชุมชนมีการเรียนรู้เรื่องอาเซียนและเตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบทางสังคมเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดี โดยใช้ทุนทางสังคมและทุนทางภูมิปัญญาชาวบ้านมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต โดยจะเห็นได้จากการเสียสละเวลาของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำภาคประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานคณะกรรมการชุมชนในระดับต่างๆ ในการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ซึ่งผลการศึกษาเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม สิ่งที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ ชุมชน มีทุนทางสังคมที่ดีได้แก่ การรักสมัครสมานสามัคคี ทุกคนในชุมชนมีความ เอื้ออาทรต่อกัน มีความไว้วางใจกัน ทำให้ ทั้ง 2 พื้นที่ที่ใช้ศึกษา คือ ตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราดและ ตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี มีรูปแบบของวิถีชีวิตของการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนไทยกับคนต่างด้าวได้เป็นอย่างดี โดยมีการยึดถือความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีท้องถิ่นที่มีลักษณะคล้ายกันแต่ก็ต่างกันที่วัฒนธรรมที่สืบสานมายาวนานจนถึงปัจจุบัน และรวมทั้งการมีทุนของสังคมที่ชัดเจนของแต่ละพื้นที่ใช้แก้ปัญหาสังคมกันเองในพื้นที่ และรวมทั้ง

สามารถยึดโยงคนในชุมชนให้รู้จักและหวงแหนบ้านเกิดของตน รู้จักปรับตัวให้ทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงไปโดยนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ ทั้งในเรื่องของภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากร ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งทุนดังกล่าวข้างต้นผนวกกับรูปแบบปัญหาสังคมที่เคยเกิดขึ้นจริง และการสร้างแนวทางแก้ไขกันเองในชุมชน ทั้งที่ได้ผลหรือไม่ได้ผล ทุกคนในชุมชนต่างก็มีการร่วมคิดร่วมทำจนเกิดเป็นบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อสร้างความอยู่รอดให้กับคนในสังคมได้เรื่อยมา

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์

2.1 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1

2.1.1 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ใช้ในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน การศึกษาพบว่า ทั้งสองพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ที่ไม่ต่างกัน หากแต่ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญในเชิงประเด็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องการหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขเป็น การเร่งด่วน ก่อนที่จะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังมีข้อสรุปด้านลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่แต่ละพื้นที่ ดังนี้

2.1.1.1 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

- (1) ปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพของคนในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก ลักษณะของภูมิคุ้มกัน คือ ต้องสร้างกลุ่มคนในชุมชนให้เข้มแข็งโดยปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้รักบ้านเกิด
- (2) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ สร้างเครือข่ายและปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนกระทำขึ้นและร่วมกันฟื้นฟู
- (3) ปัญหาเรื่องยาเสพติด ลักษณะภูมิคุ้มกันเดิมคือ กระตุ้นให้ทุกคนรอบครัวจัดสรรเวลาในการดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวให้ใกล้ชิดขึ้นเพื่อเด็กและเยาวชนจะได้ห่างไกลจากยาเสพติด
- (4) ปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเน่าเสีย ลักษณะภูมิคุ้มกันเดิมคือ การสร้างจิตสำนึกเรื่องการรักษาความสะอาดในแต่ละบ้านแต่ละชุมชน พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยรวมทั้งช่วยกันดูแลเรื่องทั้งขยะ
- (5) ปัญหาด้านภาษา ลักษณะภูมิคุ้มกันคือมีการส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาต่างชาติตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และจัดให้มีการสอนภาษาเพิ่มเติมลงไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับประชาชนทั่วไปปัจจุบันได้จัดให้มีการเรียนภาษาอังกฤษในชุมชนด้วยแล้วเป็นประจำทุกสัปดาห์ๆ ละ 2 วันซึ่งจะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้หน่วยงานราชการควรต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาเพื่อบ้านและภาษาอังกฤษด้วย
- (6) ปัญหาด้านเยาวชนจับกลุ่มมั่วสุม ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ ส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อแนะแนวทางการทำงานให้กับเยาวชน

- (7.) ปัญหาการมีประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าว ลักษณะภูมิคุ้มกัน คือ หมู่บ้านและชุมชนต้องช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของตนเอง โดยมีการสร้างมาตรการเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม ด้วยการตั้งชุด “ซรบ” หรือ ชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการห้ามการเดินทางเข้า - ออก ในหมู่บ้านช่วงหลังเวลา 22.00 น.

2.1.1.2 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

- (1.) ปัญหายาเสพติด ลักษณะภูมิคุ้มกัน คือ สร้างหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด สร้างความรู้เรื่องพิษภัยของยาเสพติดเพื่อให้เด็ก - เยาวชน - ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันภัยสังคมที่มาจากปัญหาเสพติด โดยทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว และการสร้างมาตรการป้องกันที่เข้มงวด ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม
- (2.) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของเด็กและเยาวชน ลักษณะของภูมิคุ้มกัน คือ ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กและเยาวชน เพื่อเด็กจะได้มีการระวังตนเองมากยิ่งขึ้นรับทราบและสิทธิของตนเองเพื่อจะได้ห่างไกลจากโรคที่มาจากเพศสัมพันธ์หรือปัญหาที่มาจากการข่มขืน การล่อลวง หรือการฆาตกรรม
- (3.) ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะคนในชุมชนตำบลแสมสาร เคยถูกแรงงานต่างด้าวปล้นชิงทรัพย์ ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ คนในชุมชนช่วยกันแก้ปัญหาโดยช่วยกันเฝ้าระวังโดยจัดโครงการตาสับปรด เพื่อคอยสอดส่องดูแลชุมชนของตนเอง
- (4.) ปัญหาด้านเด็กและเยาวชนติดเกมส์ เนื่องจากมีร้านเกมส์จำนวนมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ ขอความร่วมมือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการควบคุมจำนวนร้านเกมส์และการเข้มงวดเรื่องเวลา เปิด - ปิด ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด และควรสร้างมาตรการจำกัดจำนวนร้านเกมส์ไม่ให้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งจำกัดระยะเวลาและอายุของผู้ที่สามารถเล่นเกมได้

2.2 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อวางแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การศึกษาพบว่า ทั้งสองพื้นที่มีแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมไปใช้รับมือเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่เทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดและ พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า โดยภาพรวมแล้ว ทั้ง 2 ชุมชน ยังมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยภายนอก จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มีมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการจัดระเบียบชุมชน ที่ต้องหลอม

รวมคนไทยและคนต่างด้าว ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกันได้เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนั้นเพื่อให้ ทั้ง 2 ชุมชน มีความพร้อมและความเข้มแข็งสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นได้อย่างไม่ หวั่นไหวหรือแปรเปลี่ยนไปตามกระแสโดยไม่หลงเหลือเอกลักษณ์ความเป็นตัวของตัวเอง จึงควรต้องสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อเป็นกำแพงป้องกันตนเอง ซึ่งภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ต้องสร้างอย่างเร่งด่วน ดังนี้

ประการแรก คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของครอบครัวให้มีมากขึ้น เพราะ ครอบครัวเป็นพื้นฐานที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับภูมิคุ้มกันในระดับอื่นๆ

ประการที่สอง คือ การสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน ให้รู้จักสามัคคี ให้เกิดเป็นพลังชุมชน

ประการที่สาม คือ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม คงไว้ให้ลูกหลาน วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคมนับเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบของภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะต้องเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยชุมชนควรร่วมกันส่งเสริมและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นด้วยวิธีการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของตนเอง

ประการที่สี่ คือ การสร้างอัตลักษณ์ เพราะการมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร แต่อาจมีการเลือนหายไปจากชุมชนแล้ว ก็ต้องสร้างขึ้นใหม่เพื่อรักษาไว้มิให้แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาจนหลงลืมวัฒนธรรมดั้งเดิม

ประการที่ห้า คือ การสร้างความสัมพันธ์ฉันเครือญาติกัน การรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบพี่น้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัย จะสามารถช่วยให้อนุชนรุ่นหลังยังรักษาความเป็นไทยให้คงไว้

ประการที่หก คือ การนับถือศาสนาหรือการมีความเชื่อทางศาสนาาร่วมกัน จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของทุกคนให้อยู่ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่หวั่นไหว

ประการที่เจ็ด คือ การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวล้วนเป็นสิ่งสำคัญและควรเริ่มต้นส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมทำร่วมกันเพื่อกระชับความสัมพันธ์ และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในแต่ละครอบครัว

ประการที่แปด คือ การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการจัดการชุมชน และการรักษาสิ่งแวดล้อม ควรมีการเสริมสร้างให้มีมากขึ้นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน

ประการที่เก้า คือ การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการเคลื่อนย้ายของประชากรต่างด้าวเข้ามาอาศัยอยู่อย่าง แอบแฝง ต้องสร้างการจัดระเบียบชุมชน เพื่อจะได้ดูแลควบคุมชาวต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ ต้องมีวิธีจัดการแบบเป็นธรรมให้มากที่สุด

ประการที่สิบ คือ การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการรวมกลุ่มอาชีพ ทั้งพื้นที่ตำบลขนาดเล็กและพื้นที่ ตำบลแสมสาร ต่างมีความเห็นตรงกันว่า การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มอาชีพของสตรี หรือการก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ของประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีความเข้มแข็งในระดับที่ค่อนข้างน้อย ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและจริงจัง ส่วนกลุ่มสวัสดิการ รวมทั้งชมรมผู้สูงอายุค่อนข้างจะมีความเข้มแข็งพอสมควร โดยสามารถที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การรวมตัวจัดตั้งกลุ่ม

ของประชากรดังกล่าวอาจใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน

ประการที่เก้า คือ การสร้างภูมิคุ้มกันด้านภาษาและวัฒนธรรม ชุมชนทั้งสองพื้นที่ ควรมีการเสริมสร้างศักยภาพในด้านของทักษะความรู้ด้านภาษาอังกฤษหรือภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นตนเอง สามารถสื่อสารกับชาติอื่นๆ ได้ จักได้ไม่ถูกเอาเปรียบ

4. ข้อเสนอแนะด้านการเตรียมพร้อมชุมชนเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับพื้นที่

เพื่อความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนต้องมีการเตรียมความพร้อมใน ทุกภาคส่วนดังนี้

- 1.) การเตรียมความพร้อมของภาครัฐ ในการเตรียมความพร้อมขอหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นผู้นำก่อตั้งสมาคมอาเซียน มีศักยภาพในการเป็นแกนนำในการสร้างประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็ง ควรมุ่งเน้นในการส่งเสริมเรื่องการศึกษา จัดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ระบบคุณวุฒิด้านวิชาชีพ สนับสนุนการเตรียมความพร้อมรองรับความมีเสรีด้านแรงงาน ภายใต้กรอบความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และเร่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้มีการนำคุณวุฒิวิชาชีพไปใช้
- 2.) การเตรียมตัวของผู้นำท้องถิ่น ในการเตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชนสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การปรับตัวและการเตรียมความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพราะว่าการที่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีมาตรการหรือแผนรองรับการก้าวเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน ก็จะทำให้เกิดความเสียเปรียบทางด้านการแข่งขันการตลาด ตลอดจนทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่ กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และการสร้างชุมชนเศรษฐกิจอาเซียนที่จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนท้องถิ่นที่มี
- 3.) การเตรียมความพร้อมของภาคประชาชน ในการเตรียมความพร้อมของภาคประชาชน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือทำให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักรู้และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างประชาคมอาเซียน โดยดำเนินการในรูปแบบของ กิจกรรมอาเซียนสัญจร เน้นกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญ และจังหวัดชายแดนเป็นพื้นที่ที่สำคัญ เนื่องจากเป็น พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และเป็นจุดที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากที่สุด พร้อมทั้งเป็นด้านสำคัญ ของปัญหาต่างๆ ที่จะเข้ามาสู่ประเทศไทย
- 4.) การเตรียมพร้อมด้านภาษา ประเทศไทยจึงต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นจุดอ่อนของคนไทยที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้เหมือนประเทศเพื่อนบ้าน จึงควรมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของภาษา ด้วยการสนับสนุนการสอนภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน เพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเทศอาเซียน
- 5.) การเตรียมตัวความพร้อมภาคเอกชนและแรงงาน ในการเตรียมความพร้อมภาคเอกชนและ แรงงาน เพื่อให้ภาคเอกชนและแรงงานสามารถใช้ประโยชน์จากการเป็นประชาคมอาเซียนได้อย่างเต็มที่ และสามารถแข่งขันกับประเทศสมาชิกอาเซียน ควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในประเด็น

การ พัฒนาศักยภาพของภาคเอกชนและแรงงานไทยให้ตอบสนองต่อความต้องการและขีดความสามารถในการ แข่งขันในตลาดอาเซียน

5. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยการประเมินผลการนำใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมไปปรับใช้ในระดับพื้นที่ เพื่อนำสู่การปรับปรุงแก้ไขแนวทางในการรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมระหว่างพื้นที่ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการปรับใช้ภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม และเพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน พร้อมทั้งวางแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้
3. การศึกษาลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับพื้นที่ ควรมีกำหนดขอบเขตการศึกษาที่ชัดเจน เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการศึกษาวิจัยไปในทิศทางเดียวกัน

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	3
บทที่ 2 วิธีการวิจัย	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ	5
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมใหม่	6
2.3 ความเป็นมาของอาเซียนและความสำคัญของประชาคมอาเซียน	7
2.4 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community -- ASCC)	22
2.5 ความแตกต่างระหว่างประชาคมอาเซียนกับสหภาพยุโรป	25
2.6 สหภาพยุโรปกับนโยบายทางสังคม	30
2.7 แนวโน้มสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต	33
2.8 แนวคิดภูมิคุ้มกันทางสังคมและทุนทางสังคม	35
2.9 แนวคิดการมีส่วนร่วม	48
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
บทที่ 3 วิธีการศึกษาและการรวบรวมข้อมูล	65
3.1 การศึกษาบริบทของชุมชน	65
3.2 วิธีการศึกษา	65
3.3 แนวคิดในการดำเนินงาน	66
3.4 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant)	66
3.5 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)	67
บทที่ 4 ผลการศึกษา	69
4.1 การศึกษาบริบทของชุมชน	69
4.2 สภาพปัญหาของชุมชน	74

4.3 การศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน	77
4.4 การศึกษาแนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	81
4.5 การศึกษาเตรียมความพร้อมชุมชนในการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	82
4.6 แนวทางการสร้างหรือการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมไปใช้รับมือเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	83
4.7 การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย	88

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา	124
5.1 สรุปผลการศึกษา	124
5.2 ข้อเสนอแนะด้านการเตรียมพร้อมชุมชนเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับพื้นที่	129
5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย	130
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
รายชื่อวิทยานิพนธ์ชุมชน	
คณะผู้จัดทำ	

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 2.1	เปรียบเทียบสหภาพยุโรป (EU) กับอาเซียน (ASEAN)	27
ตารางที่ 2.2	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม	40
ตารางที่ 2.3	ทฤษฎีทุนทางสังคม	41
ตารางที่ 2.4	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	62
ตารางที่ 4.1	การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ อบต.แสมสาร	88
ตารางที่ 4.2	การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ ทต.หาดเล็ก	90
ตารางที่ 4.3	การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหา กับภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ในชุมชน ทต.หาดเล็ก (พื้นที่ต้นทาง)	92
ตารางที่ 4.4	การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหา กับภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน อบต.แสมสาร (พื้นที่ปลายทาง)	96
ตารางที่ 4.5	การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาใน 3 มิติ ของพื้นที่ ทต.หาดเล็ก	101
ตารางที่ 4.6	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน	104
ตารางที่ 4.7	แนวทางการสร้าง/นำใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมของ ทต.หาดเล็ก	107
ตารางที่ 4.8	สรุปแนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารับ ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	111

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 แนวคิดในการดำเนินงาน	66
แผนภาพที่ 2 แนวทางการสร้าง/นำใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมของตำบลแสมสาร	110
แผนภาพที่ 3 แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม	116
แผนภาพที่ 4 การสร้างและใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมในชุมชน	118
แผนภาพที่ 5 แสมสารโมเดล ; ระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนแสมสาร	120
แผนภาพที่ 6 หากเล็กโมเดล ; ระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนหาดเล็ก	122
แผนภาพที่ 7 แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็กและตำบลแสมสาร	123

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations -- ASEAN) ตามปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) ในปี ค.ศ.1967 เป็นต้นมา อาเซียนได้เพิ่มบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจโลก และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงของการขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เน้นระบบการค้าเสรี รวมถึงการรวมกลุ่มของประเทศต่างๆ ในหลายภูมิภาคทั่วโลก (Regionalism) เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก องค์กรในภูมิภาคอาทิ สหภาพยุโรป (European Union -- EU) และเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Area -- NAFTA) ได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับโลก ความร่วมมือของอาเซียนเป็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มในภูมิภาคเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับภูมิภาคอื่นๆ บนเวทีโลก โดยมีเป้าหมายสำคัญลำดับแรกเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศและของภูมิภาคอาเซียนโดยรวม

ท่ามกลางบริบททางสังคม วัฒนธรรม และโดยเฉพาะการมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันสูง อันส่งผลให้ประเทศต่างๆ ต้องปรับตัวเองเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจโลก อาเซียนได้ตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area -- AFTA) ในปี ค.ศ.1992 และต่อมาในปี ค.ศ. 2003 ได้ขยายความร่วมมือภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นประชาคมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ นั่นคือการการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี ค.ศ. 2020 ประชาคมอาเซียนประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก คือ 1) ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community – APSC) มีวัตถุประสงค์หลักในการให้ภูมิภาคแห่งนี้เป็นประชาคมที่อยู่บนพื้นฐานของกฎ กติกา เดียวกัน มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน เป็นภูมิภาคที่มีความเป็นพลวัต มีมุมมองที่เปิดกว้างยอมรับการบูรณาการร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว และการพึ่งพาอาศัยกันและกันของประเทศต่างๆ ในโลก 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community – AEC) คาดหวังจะทำให้ อาเซียนมีตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Single Market and Single Production Base) และจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุนและแรงงานมีฝีมืออย่างเสรี (Free Flow of Goods, Services Investments and Skilled Labors and Freer Flow of Capital) รวมทั้งผู้บริโภคสามารถเลือกสรรสินค้า/บริการ ที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพจากภายในภูมิภาคและสามารถเดินทางภายในอาเซียนได้อย่างสะดวกและเสรีมากยิ่งขึ้น; และ 3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community - ASCC) ที่มีคุณลักษณะในการให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียนและการลดช่องว่างการพัฒนา ต่อมาประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตกลงกันเลื่อนกำหนดการเป็น

ประชาคมเร็วขึ้นจากข้อตกลงเดิมในปี ค.ศ.2020 เป็นปี ค.ศ. 2015 และก้าวสำคัญต่อมาคือการจัดทำปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งมีผลใช้บังคับแล้วตั้งแต่เดือนธันวาคม ปี ค.ศ.2009 นับเป็นการยกระดับความร่วมมือของอาเซียนเข้าสู่มิติใหม่ในการสร้างประชาคม โดยมีพื้นฐานที่แข็งแกร่งทางกฎหมายและเมืองค้ำรองรับการดำเนินการเข้าสู่เป้าหมายดังกล่าวภายในปี ค.ศ. 2015

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมการหลายด้าน เพื่อให้ชาวไทยสามารถปรับตัวเป็นพลเมืองที่ดีของประชาคมอาเซียน และหาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับผลกระทบอย่างรอบด้านจากประชาคมอาเซียน เช่น ปัญหาแรงงานอพยพ ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหาระบบการศึกษา ปัญหาโรคภัยต่างๆที่มาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ปัญหาการใช้ภาษา ปัญหาการว่างงานของคนไทย ปัญหาการค้า ปัญหาทางวัฒนธรรม และปัญหาครอบครัว เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการ และยกมาตรฐานการดำรงชีพของสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ทั้งนี้การดำเนินการเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนดังกล่าวอาจเริ่มต้นจากการให้ความรู้ความเข้าใจทั้งทางด้านสังคม ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในด้านการดูแลคุณภาพชีวิตคนในชุมชนและการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเชื่อวกรากของการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการและต้องประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหลายฝ่ายโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นองค์กรที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 จังหวัดชลบุรี สังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ดำเนินโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยเน้นการฝึกกำลังกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแกนนำที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม และองค์กรในพื้นที่ที่มีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยมุ่งหวังให้มีการสร้างต้นแบบขององค์กรที่มีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีศักยภาพในการรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และมีความสามารถในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนสู่การอยู่ดีมีสุขอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน
- 2) เพื่อวางแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคม

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ในการวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัย เรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ

การวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่การศึกษาประวัติความเป็นมาของอาเซียน การรวมตัวของอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทูทางสังคม และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการรวมตัวของกลุ่มประชาคมยุโรป (European Union -- EU) นโยบายสังคมของ EU ในครั้งนี้ด้วย

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

1) พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ มีทั้งหมด 12 ชุมชน ในพื้นที่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 (สสว.1 – 12) สสว.ละ 1 พื้นที่ รวม 12 พื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในทั่วทุกภาค กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

2) พื้นที่ในความรับผิดชอบของ สสว.3 ได้คัดเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา 2 พื้นที่ คือ พื้นที่จังหวัดชลบุรีและจังหวัดตราด

1.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีระยะเวลาตั้งแต่ มีนาคม – กันยายน 2556 หรือ 180 วัน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบจำนวนลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
- 2) ทราบแนวทางการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- 3) ชุมชนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

ภูมิคุ้มกันทางสังคม (Social Immunity) หมายถึง ครอบครัว ชุมชน สังคม มีความเข้มแข็งและอบอุ่นสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัญหาทางสังคมต่างๆอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและรู้เท่าทันกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาครอบครัวตนเอง ชุมชน และสังคมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554)

ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทุนของสังคม (Capital of Society) หมายถึง ทุนทุกๆ ประเภทที่มีอยู่ในสังคมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เช่น ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากร (ทั้งทางธรรมชาติและโครงสร้างพื้นฐาน) ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางเทคโนโลยี

อาเซียน (Association of Southeast Asian Nations -- ASEAN) คือการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งในปี ค.ศ.1967 ปัจจุบันอาเซียนประกอบไปด้วย 10 ประเทศ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม อาเซียนเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับภูมิภาค มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาและความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ ในขณะเดียวกันก็จะให้ความสำคัญกับการสร้างเสถียรภาพและสันติภาพในภูมิภาคฯ โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) คือข้อตกลงและเจตนารมณ์ของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศที่จะดำเนินการรวมกันเป็นประชาคมแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือที่เรียกว่าประชาคมอาเซียนให้ได้ ในปี 2015 โดยประกอบด้วยเสาหลัก 3 ประการ ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC)

ความร่วมมือระหว่างประเทศ (International Cooperation) คือการที่ประเทศต่างๆ ดำเนินกิจกรรมตามที่มีข้อตกลงร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเจรจา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การประสานนโยบายความร่วมมือจะเกิดขึ้นเมื่อประเทศหนึ่งได้ปรับพฤติกรรมหรือนโยบายตามความคาดหวังของอีกประเทศหนึ่ง และเมื่อมีการประสานนโยบายตามข้อตกลงระหว่างประเทศแล้วก็จะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการต่อรองหรือ การเจรจาเพื่อหาข้อยุติ (Keohane, 1991 : 102-103)

ภูมิภาคนิยมใหม่ (New Regionalism) คือภูมิภาคนิยมแบบเปิดที่ส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าระหว่างประเทศ โดยมองระบบเศรษฐกิจโลกว่าเป็นสิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มโอกาสการเจริญเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยลักษณะของภูมิภาคนิยมใหม่จะไม่จำกัดการรวมกลุ่มกันแต่เฉพาะประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกัน แต่อาจจะประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีระดับของการพัฒนาที่แตกต่างกัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ประกอบไปด้วยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมใหม่
- 2.3 ความเป็นมาของอาเซียนและความสำคัญของประชาคมอาเซียน
- 2.4 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community -- ASCC)
- 2.5 ความแตกต่างระหว่างประชาคมอาเซียนกับสหภาพยุโรป
- 2.6 สหภาพยุโรปกับนโยบายทางสังคม
- 2.7 แนวโน้มสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต
- 2.8 แนวคิดภูมิคุ้มกันทางสังคมและทุนทางสังคม
- 2.9 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ

ความร่วมมือระหว่างประเทศ คือการที่ประเทศต่างๆ ดำเนินกิจกรรมตามที่มีข้อตกลงร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเจรจา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การประสานนโยบาย ความร่วมมือจะเกิดขึ้นเมื่อประเทศหนึ่งได้ปรับพฤติกรรมหรือนโยบายตามความคาดหวังของอีกประเทศหนึ่ง และเมื่อมีการประสานนโยบายตามข้อตกลงระหว่างประเทศแล้วก็จะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการต่อรอง หรือ การเจรจาเพื่อหาข้อยุติ (Keohane, 1991 : 102-103) ความร่วมมือระหว่างประเทศนั้นมีความเป็นการเมืองสูงมาก และอาจเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านต่างๆ โดยความร่วมมือระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นจาก 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การก่อตัวของปัญหาระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม ซึ่งการก่อตัวของปัญหาระหว่างประเทศนี้อาจไม่ได้รับความสนใจในระยะแรกๆ แต่ในท้ายที่สุดแต่ละประเทศเมื่อได้รับผลกระทบมากขึ้นก็จะเริ่มให้ความสนใจต่อปัญหา

ขั้นที่ 2 การจำแนกลักษณะปัญหาระหว่างประเทศ คือขั้นที่รัฐบาลหรือ NGO ได้หยิบยกปัญหานี้สู่สาธารณะ

ขั้นที่ 3 การเจรจาเพื่อหาทางออกร่วมกัน เป็นขั้นตอนของกระบวนการทางการเมืองระหว่างประเทศที่ประเทศคู่เจรจจะเริ่มกระบวนการสนทนาเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน

ขั้นที่ 4 การกำหนดระเบียบระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งข้อตกลงความร่วมมือต่างๆ ทั้งในระดับพหุภาคี ทวิภาคี หรือไตรภาคี

ในความร่วมมือระหว่างประเทศนั้น จำเป็นต้องมีการปรับหรือบูรณาการนโยบายของแต่ละประเทศ เพื่อเอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในความร่วมมือ Schitt and Winters (2003: 147-154) ได้อธิบายถึงรูปแบบของการปรับนโยบายภายในประเทศเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศไว้ดังนี้

ระดับพื้นฐาน ได้แก่ การปรับกฎกติกาในการปฏิบัติต่อสินค้า หรือผู้ผลิตสินค้าและบริการต่างชาติที่เข้ามาในเขตอาณาประเทศตนเองให้มีลักษณะอย่างเช่นเดียวกันกับการปฏิบัติต่อสินค้าหรือผู้ผลิตสินค้าและบริการของชาติตนเอง

ระดับการบูรณาการนโยบาย คือ ความพยายามของรัฐบาลที่จะลดอุปสรรคหรือข้อระเบียบต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการประสานงาน การผสมกลมกลืนหรือการการยอมรับซึ่งกันและกันนโยบายและกลไกการบังคับใช้

ระดับการประสานงานนโยบายภายในประเทศ คือ ความพยายามของรัฐบาลในการร่วมมือในการนำเอาบรรทัดฐานของกฎ ระเบียบต่างๆ ของประเทศอื่นๆ ไปปฏิบัติโดยสมัครใจ

ระดับการกลมกลืนกันของมาตรฐาน กฎ และระเบียบ คือการที่ประเทศหนึ่งนำเอามาตรฐานการผลิตสินค้าและบริการของประเทศอื่นที่มีข้อตกลงร่วมมาบังคับใช้ในประเทศของตน

ระดับการยอมรับในกฎระเบียบและกระบวนการควบคุมคุณภาพของต่างประเทศ โดยรัฐบาลจะให้การยอมรับในมาตรฐานของสินค้าที่ส่งมาจากต่างประเทศที่มีข้อตกลงร่วมกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีการตรวจสอบซ้ำ เนื่องจากแต่ละประเทศที่มีข้อตกลงกันได้มีการกำหนดบรรทัดฐาน และมาตรฐานระหว่างประเทศร่วมกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เช่น แพทย์จากประเทศหนึ่ง อาจย้ายมาทำงานในอีกประเทศหนึ่งโดยไม่จำเป็นต้องสอบเพื่อขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพแพทย์อีกครั้งหนึ่ง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมใหม่

ในช่วงทศวรรษที่ 1950 และ 1960 การศึกษาด้านภูมิภาคนิยมที่ถูกมองว่าเป็นคลื่นลูกแรกของกระแสภูมิภาคนิยมนั้น เกิดจากการรวมกลุ่มของประชาคมยุโรป หรือ EC (European Community) ซึ่งในปัจจุบันได้กลายเป็นสหภาพยุโรปหรือ EU (European Union) อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษ 1970 จากสภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยในยุโรปตะวันตก ความล้มเหลวของการรวมกลุ่มเป็นภูมิภาคนิยมของประเทศกำลังพัฒนา เช่น เขตการค้าเสรีลาตินอเมริกา (Latin America Free Trade Area) และการที่กระแสภูมิภาคนิยมถูกท้าทายจากทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ที่วิจารณ์การรวมกลุ่มเป็นภูมิภาคนิยมในประเทศกำลังพัฒนาว่าไม่ได้นำการพัฒนาไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา แต่กลับเป็นการย้อนกลับไปสู่ระบบความสัมพันธ์แบบรัฐแกนนำ (Core State) ซึ่งก็คือประเทศพัฒนาแล้ว และรัฐบริวาร (Periphery State) หรือประเทศกำลังพัฒนา (Watannabe, 1993: 45; Hettne and Inotia, 1994 : 1)

อย่างไรก็ตามในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ต่อเนื่องไปในทศวรรษที่ 1990 เป็นช่วงของการเกิดขึ้นของแนวคิดภูมิภาคนิยมใหม่ หรือที่ถูกขนานนามว่า เป็นคลื่นลูกที่ 2 ของการร่วมมือในระดับภูมิภาค โดย Hettne and Inotia (1994: 1-2) อธิบายว่าภูมิภาคนิยมใหม่มีความแตกต่างจากภูมิภาคนิยมเดิม คือ การที่ภูมิภาคนิยมใหม่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงที่สมดุลอำนาจของโลก เริ่มเป็นลักษณะหลายขั้วอำนาจ ในขณะที่ภูมิภาคนิยมเดิมเกิดขึ้นจากการที่โลกถูกแบ่งเป็น 2 ขั้วอำนาจใหญ่ คือ ค่ายเสรีนิยม และค่ายสังคมนิยม ความแตกต่างประการที่สองคือ แนวคิดภูมิภาคนิยมใหม่เป็นการรวมกลุ่มโดยการคิดริเริ่มและตัดสินใจโดยประเทศต่างๆ ด้วยตนเอง โดยปราศจากแรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจเหมือนดังเช่นในช่วงภูมิภาคนิยมเดิม ความแตกต่างประการสุดท้ายคือ การที่ภูมิภาคนิยมใหม่ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จำกัดหรือเฉพาะเจาะจงในบางเรื่องเท่านั้น (เช่น เฉพาะเรื่องการค้า หรือการลงทุนเท่านั้น) แต่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่หลากหลายมิติครอบคลุมในหลายประเด็นในความร่วมมือในระดับภูมิภาค

ในขณะเดียวกัน Bowles (1997: 224-225) ได้กล่าวถึงภูมิภาคนิยมใหม่ว่าเป็นภูมิภาคนิยมแบบเปิดที่ส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าระหว่างประเทศ ในขณะที่ภูมิภาคนิยมเดิมนั้นมีวัตถุประสงค์ในทางตรงกันข้ามคือ การทำให้ประเทศกำลังพัฒนารวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มความเป็นอิสระจากระบบเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ซึ่งมาจากความเชื่อที่ว่า การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถก้าวข้ามความเป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาได้ (Frank, 1996 อ้างอิงจาก Nafziger, 1997: 107) เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะต้องพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศและเน้นการส่งออกวัตถุดิบอันมีค่าของประเทศตนเองไปยังประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยราคาที่ถูกลง แต่นำเข้าเครื่องจักรและเทคโนโลยีหรือสินค้าที่แปรรูปแล้วที่มีราคาแพงจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ปรากฏการณ์นี้ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องอยู่ภายใต้ภาวะการพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกลายเป็นประเทศบริวารภายใต้ระบบทุนนิยมโลก

ภูมิภาคนิยมใหม่มีแนวคิดในทางตรงกันข้าม โดยมองระบบเศรษฐกิจโลกว่าเป็นสิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มโอกาสการเจริญเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยลักษณะของภูมิภาคนิยมใหม่จะไม่จำกัดการรวมกลุ่มกันแต่เฉพาะประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกัน แต่อาจจะประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีระดับของการพัฒนาที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น North America Free Trade Area (NAFTA) หรือเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือที่ประกอบไปด้วย สหรัฐอเมริกา แคนาดา และประเทศกำลังพัฒนาเช่นเม็กซิโก ลักษณะประการที่สองของภูมิภาคนิยมใหม่ คือการเป็นภูมิภาคนิยมที่หลากหลายที่ประเทศสมาชิกอาจเป็นสมาชิกในกลุ่มภูมิภาคนิยมที่หลากหลายแตกต่างกัน เช่น ประเทศที่เป็นสมาชิกในเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area) เป็นสมาชิกในข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศอื่นๆด้วยเช่น ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชีย แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation หรือ APEC) และการประชุมเอเชีย-ยุโรป หรือ ASEM (Bowles, 1997: 225-226)

2.3 ความเป็นมาของอาเซียนและความสำคัญของประชาคมอาเซียน

2.3.1 ความเป็นมาของอาเซียน

การรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะแรกเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเริ่มจากการก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Collective Defense Treaty - SEATO) ในปีค.ศ.1949 โดยมีสมาชิก 8 ประเทศ อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ และไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อต่อต้านการแผ่ขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ ด้วยหลักการยับยั้งทางการทหารควบคู่ไปกับการกระชับความมั่นคงและความร่วมมือด้านสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาระหว่างกัน (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 31) อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิก SEATO ทั้ง 8 ประเทศนั้น มีเพียงฟิลิปปินส์และไทยเท่านั้นที่มีดินแดนอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงทำให้ผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิกมีน้อยมาก และเป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้ SEATO สลายตัวลงไปในท้ายที่สุดในปีค.ศ.1977 เหตุผลอื่นที่ทำให้ SEATO ต้องล้มเลิกไปคือการฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาที่ทำให้ความตึงเครียดทางการทหารในภูมิภาคฯ บรรเทาเบาบางลง ประกอบกับกิจกรรมต่างๆ ของ SEATO เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 32)

เนื่องจากกิจกรรมใน SEATO ได้ถูกลดระดับลงและมีแนวโน้มที่จะปิดตัวลง กลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันได้แก่ สหพันธรัฐมาลายา ฟิลิปปินส์และไทยได้ร่วมกันก่อตั้งสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia-ASA) ขึ้นในปีค.ศ.1961 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้า ความเจริญทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ นับได้ว่า ASA เป็นองค์การระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งแรกที่ได้รับการก่อตั้งจากการริเริ่มของสมาชิกในภูมิภาคฯ นี้ โดยในการริเริ่มของตนกู อับดุล ราห์มาน (Tunku Abdul Rahman) นายกรัฐมนตรีสหพันธรัฐมาลายาในสมัยนั้น อย่างไรก็ตามเพียงสองปีหลังการก่อตั้งก็เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างฟิลิปปินส์และมาเลเซียในกรณีซาบารห์ (Sabah) ถึงแม้ว่าในปีค.ศ.1966 ความสัมพันธ์ระหว่างฟิลิปปินส์กับมาเลเซียจะกลับคืนเข้าสู่สภาวะปกติในระดับหนึ่ง แต่ ASA ก็ถูกมองว่าไม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก การมีสมาชิกเพียงไม่กี่ประเทศในภูมิภาคฯ และถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ ในท้ายที่สุด ASA ก็ได้ยุติบทบาทลงในปี ค.ศ.1967 หลังการก่อตั้งอาเซียน (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 35-36)

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาเดียวกันในปีค.ศ.1963 ฟิลิปปินส์ได้ก่อตั้งองค์การกลุ่มประเทศมาฟิลินโด (Maphilindo) ซึ่งประกอบไปด้วย ประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย โดยมีวัตถุประสงค์ในการร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการต่อต้านรัฐจักรวรรดินิยม แต่มาฟิลินโดก็ไม่สามารถดำรงสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ถาวรได้ เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างมาเลเซียกับฟิลิปปินส์เหนือ ดินแดนที่เรียกว่า

ซาบาร์ ในเขตบอเนียวทางเหนือ ที่ทั้งฟิลิปปินส์และมาเลเซียต่างก็อ้างสิทธิครอบครอง ด้วยเหตุนี้เองฟิลิปปินส์จึงปฏิเสธการจัดตั้งสหพันธรัฐมาเลเซียที่มีการผนวกบอเนียว ซาราวัก มลายาและสิงคโปร์เข้าด้วยกัน และในที่สุดก็ตามมาด้วยการตัดสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในเวลาต่อมา ในอีกด้านหนึ่ง ประเทศอินโดนีเซียโดยการนำของประธานาธิบดีซูการ์โน (Sukarno) ได้มองการจัดตั้งสหพันธรัฐมาเลเซียว่าเป็นเครื่องมือของจักรวรรดินิยม ในขณะที่มาเลเซียก็มองว่าอินโดนีเซียยืนอยู่ข้างสาธารณรัฐประชาชนจีน และเป็นภัยต่อความมั่นคงในมาเลเซีย ในที่สุดประธานาธิบดีซูการ์โนแห่งอินโดนีเซียได้ประกาศนโยบายเผชิญหน้า (Confrontasi) เพื่อต่อต้านมาเลเซีย (Kan-Yang Malaysia) และลงเอยด้วยการระงับความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 38-39)

อย่างไรก็ตามในช่วงกลางทศวรรษที่ 60 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์การเมืองในหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การที่นายพลซูฮาร์โต (Soeharto) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำอินโดนีเซียคนใหม่หลังเกิดกบฏคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ.1965 และทำให้ซูการ์โนต้องลงจากตำแหน่ง การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ทำให้นโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียเปลี่ยนแปลงจากนโยบายนิยมจีนไปสู่นโยบายที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศฝั่งตะวันตกมากขึ้น เพื่อต่อต้านการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์และรวมถึงการยกเลิกนโยบายเผชิญหน้ากับมาเลเซีย ในขณะที่สิงคโปร์ได้ถอนตัวเองออกจากสหพันธรัฐมาเลเซียเพื่อเป็นรัฐอิสระในปี ค.ศ.1965 และที่ฟิลิปปินส์ได้ประธานาธิบดีคนใหม่ คือ เฟอร์ดินานด์ อี มาร์กอส (Ferdinand E. Marcos) ที่ได้พยายามสานสัมพันธ์กับมาเลเซียอีกครั้งหนึ่ง จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศในภูมิภาคฯ ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศในภูมิภาคฯ บรรเทาลง และในขณะที่เกิดความตึงเครียดที่เพิ่มมากขึ้นจากรณีสงครามอินโดจีน และการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนจากจีนหรือสหภาพโซเวียต ซึ่งถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อภูมิภาคฯ (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 55-56) และทำให้ผู้นำ 5 ชาติ ในภูมิภาคฯ อันได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียและสิงคโปร์ตระหนักถึงความจำเป็นในการก่อตั้งองค์การในระดับภูมิภาคที่จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อต่อต้านภัยคุกคามต่างๆ ด้วยเหตุนี้เองอาเซียนจึงได้รับการสถาปนาขึ้นจากปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) โดยประเทศผู้ก่อตั้งตกลงที่จะร่วมมือกันเพื่อเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาและความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ ในขณะที่เดียวกันก็จะให้ความสำคัญกับการสร้างเสถียรภาพและสันติภาพในภูมิภาคฯ โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก (Gill, 1997:30) จำนวนสมาชิกของอาเซียนที่เริ่มจาก 5 ประเทศในปี ค.ศ.1967 ก็ได้ขยายเป็น 6 ประเทศในปี ค.ศ.1989 เมื่อบรูไนได้รับเอกราชจากอังกฤษ และเมื่อสงครามเย็นจบลงในต้นทศวรรษที่ 90 เวียดนามได้เป็นสมาชิกอาเซียน ซึ่งเป็นครั้งแรกที่อาเซียนให้การยอมรับประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมเข้าเป็นสมาชิก ต่อมาลาวและพม่าได้เข้ามาเป็นสมาชิกในปี ค.ศ.1997 และกัมพูชาในปี ค.ศ.1999

2.3.2 วัตถุประสงค์ และหลักการของอาเซียน

ในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1967 กลุ่มประเทศอาเซียนได้มีพิธีลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ และได้ระบุวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอาเซียนไว้ ดังนี้ (Gill, 1997 : 46)

1) เร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและการพัฒนาทางวัฒนธรรมของภูมิภาค ด้วยความเพียรพยายามร่วมกันในจิตวิญญาณแห่งความเสมอภาคและความเป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อเสริมสร้างรากฐานประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข

2) ส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค ด้วยการเคารพในความยุติธรรมและหลักนิติธรรมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค และยึดมั่นในหลักกฏบัตรสหประชาชาติ

3) ส่งเสริมความร่วมมืออย่างจริงจังและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์ และการบริหาร

4) ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปของการฝึกอบรมและการวิจัยในด้านการศึกษาระดับปริญญาตรี การอาชีพ และการบริหาร

5) ให้ความร่วมมือที่มีประสิทธิผลมากขึ้นในด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า รวมถึงการศึกษาปัญหาการค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนการปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคมระหว่างกัน และยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนของประเทศตน

6) ส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

7) ดำรงไว้ซึ่งความร่วมมืออย่างใกล้ชิดและมีคุณประโยชน์กับองค์การระหว่างประเทศและองค์กรส่วนภูมิภาคที่มีความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์คล้ายคลึงและสอดคล้องกันรวมทั้งเพื่อสำรวจหาช่องทางที่จะให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้นในกลุ่มประเทศสมาชิก

สัญลักษณ์ของอาเซียน คือ รูปต้นข้าวสีเหลือง 10 ต้นมัดรวมกันไว้ หมายถึง ประเทศสมาชิกรวมกันเพื่อมิตรภาพและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บนพื้นสีแดงล้อมรอบด้วยวงกลมสีขาวและสีน้ำเงิน สีเหลืองหมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง สีแดง หมายถึง ความกล้าหาญและความก้าวหน้า สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์ และสีน้ำเงิน หมายถึง สันติภาพและความมั่นคง (สุวิทย์ ตราสุวรรณ, 2555: 18-19)

หลักการและพื้นฐานของความร่วมมือของประเทศในกลุ่มอาเซียนจะต้องปฏิบัติ ได้แก่

- เคารพซึ่งกันและกันในเอกราช อธิปไตย ความเท่าเทียมบูรณาการแห่งดินแดนและเอกลักษณ์ประจำชาติของทุกชาติ

- สิทธิของทุกรัฐในการดำรงอยู่โดยปราศจากการแทรกแซงการโค่นล้มอธิปไตยหรือการบีบบังคับจากภายนอก

- ไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน

- ระวังความแตกต่างหรือข้อพิพาทโดยสันติวิธี
- ไม่ใช้การขู่บังคับ หรือการใช้กำลัง
- ร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างประเทศสมาชิก

ความสำเร็จในระดับหนึ่งของความร่วมมือในอาเซียนตลอดระยะเวลา 30 ปีแรก ของการก่อตั้งอาเซียน เกิดจากพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศในอาเซียนที่มีลักษณะพิเศษนอกเหนือไปจากธรรมเนียมปฏิบัติทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งรวมถึงสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia – TAC) เช่น การเคารพอธิปไตยและไม่แทรกแซงกิจกรรมของประเทศอื่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการสันติ และหลีกเลี่ยงการใช้กำลังต่อกัน (Nischalke, 2000: 90) และทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ยอมรับวิถีทางแห่งการดำเนินการทางการทูตระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของ ASEAN Way (วิถีอาเซียน) ที่บ่งบอกถึงลักษณะทางวัฒนธรรมทางการทูตที่คล้ายเคียงกันของประเทศในภูมิภาคฯ ซึ่งประกอบไปด้วย ลักษณะที่สำคัญ 3 อย่าง (Beeson, 2004: 221-223) อย่างแรก ประเทศสมาชิกอาเซียน จะให้ความเคารพในอำนาจอธิปไตยของประเทศสมาชิกและจะดำเนินการในทุกวิถีทาง เพื่อให้มั่นใจว่าภูมิภาคฯ นี้จะเป็นอิสระจากการแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจนอกภูมิภาคฯ และจะไม่มีการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก แม้กระทั่งในกฎบัตรอาเซียนที่ได้รับการลงนามในปีค.ศ.2007 ในโอกาสครบรอบ 40 ปี อาเซียนก็ยังคงไว้ซึ่งหลักการไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในประเทศสมาชิก โดยได้รับบัญญัติไว้ในหัวข้อ e มาตรา 2 ของกฎบัตรอาเซียน หลักการประการที่สองของวิถีอาเซียนและเป็นลักษณะพิเศษในวัฒนธรรมทางการทูตในภูมิภาคฯ คือ การให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือ และการเห็นพ้องต้องกันในการตัดสินใจของอาเซียน หลักการนี้มาจากภาษาอินโดนีเซีย Musyawarah (การปรึกษาหารือ) และ Mufakat (การเห็นพ้องต้องกัน) ซึ่งหมายความว่า ประเด็นการตัดสินใจร่วมกันใดๆก็ตาม ประเทศสมาชิกทั้งหมดต้องเห็นพ้องต้องกันจึงจะถือว่าเป็นมติหรือข้อตกลงอาเซียน ในขณะที่เดียวกันดูเหมือนว่าสมาชิกอาเซียนจะไม่ชอบเรื่องใดๆ ที่จะก่อให้เกิดความประหลาดใจในที่ประชุมระดับผู้นำประเทศ ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือเกิดการเสียหายของผู้นำคนหนึ่งคนใด จึงจำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสาร ปรึกษาหารือและปรึกษาหารือในระดับเจ้าหน้าที่ รวมถึงการปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการระหว่างประเทศสมาชิกก่อนการนำเข้าสู่ที่ประชุมอย่างเป็นทางการของอาเซียน การดำเนินการเช่นนี้ก่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ โดยเฉพาะในระดับข้าราชการที่ในปีหนึ่งมีการประชุมร่วมกันถึง 230 ครั้ง (ประภัสสรร์ เทพชาตรี, 2554: 24) จึงกลายเป็นกลไกที่ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเกิดความรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน ทำให้บรรยากาศการประชุมเป็นไปด้วยดีมาโดยตลอด ในขณะที่การพบปะอย่างไม่เป็นทางการของรัฐมนตรีหรือผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียน ในหลายครั้งเกิดขึ้นในสนามกอล์ฟหรือบนโต๊ะอาหาร และผลจากการพบปะหรือประชุมอย่าง

ไม่เป็นทางการ ทำให้การประชุมอย่างเป็นทางการของสมาชิกอาเซียน โดยส่วนใหญ่เป็นแค่พิธีการ และจบลงด้วยบรรยากาศที่เป็นมิตรเสมอ หลักการประการที่สามของวิถีสยาม คือ สมาชิกอาเซียนจะต้องใช้กลไกทางการเมืองไม่ใช่การทหารหรือใช้กำลังในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาคฯ นอกเหนือจากนั้นความร่วมมือต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนจะเริ่มต้นจากการเจรจาในกรอบที่เป็นที่ยอมรับทางการเมือง หลังจากนั้นจึงจะมีการนำเข้าสู่การเจรจาอย่างเป็นทางการ รวมถึงการพิจารณาประเด็นทางกฎหมายและเทคนิคอื่นๆ (Nischalke, 2000: 91)

2.3.3 โครงสร้างและกลไกการดำเนินงาน

กลไกการตัดสินใจขั้นสูงสุดของอาเซียนคือ การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN SUMMIT) ซึ่งตามกฎบัตรอาเซียนระบุไว้ว่า ให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนอย่างเป็นทางการ ปีละ 2 ครั้ง โดยที่ประชุมมีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจด้วยวิธีการใดก็ตามในการแก้ไขปัญหา หรือพิจารณาประเด็นต่างๆ ที่ไม่สามารถหาข้อตกลงกันได้ในการประชุมในระดับที่ต่ำกว่าการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ISEAS, 2010: 41-42) การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนเกิดขึ้นครั้งแรกในการประชุม Bali Summit ในปี ค.ศ.1976 ที่ประเทศอินโดนีเซีย และถือได้ว่าเป็นการประชุมครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์อาเซียน โดยผลจากการประชุมที่สำคัญคือ การก่อตั้งสำนักงานเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat Office) ข้อตกลงความร่วมมือด้านความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Cooperation) โดยมีการจัดทำ “Treaty of Amity and Cooperation in South-East Asia” หรือ “สนธิสัญญาแห่งการสมานฉันท์และความร่วมมือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” สนธิสัญญาฉบับนี้ถือว่าเป็นสนธิสัญญาความร่วมมือด้านความมั่นคงฉบับแรก ที่สำคัญคือมีการระบุถึงข้อตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ในอาเซียนที่จะแสวงหาหนทางที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศโดยเป็นไปในแบบสันติวิธี และมีการระบุถึงวิธีการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 20-22) อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สำหรับความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนที่เป็นผลมาจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่บาหลีในปี ค.ศ.1976 ประเทศอินโดนีเซีย คือการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Ministerial Meeting -- AEM) ในฐานะที่เป็นกลไกหลักในการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน ซึ่งนำมาสู่ข้อตกลงว่าด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้าในอาเซียน (ASEAN Preferential Trading Arrangement – ASEAN PTA) ในปี ค.ศ.1977 อย่างไรก็ตาม ASEAN PTA ดูเหมือนว่าจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องมาจากจำนวนสินค้าที่ได้รับสิทธิพิเศษทางการค้ามีน้อยและส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ไม่ค่อยมีการซื้อขายกันเท่าไรนัก และเนื่องจากกระบวนการตัดสินใจของอาเซียนยึดหลักการเห็นพ้องต้องกัน จึงทำให้ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่พยายามปกป้องผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าการส่งเสริมการค้าเสรีในภูมิภาคฯ (Suvicha Pouaree, 2001: 35-37)

ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนนั้นจะมีผู้นำแต่ละประเทศเข้าร่วมประชุม เพื่อหารือเกี่ยวกับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นการประชุมในระดับหัวหน้ารัฐบาล โดยมีรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม อย่างไรก็ตามการประชุมสุดยอดอาเซียนถือเป็นการประชุมในระดับผู้นำสูงสุดเป็นการกำหนดแผนงานในระดับนโยบายและเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศจะได้ร่วมกันแสดงเจตนารมณ์ถึงเป้าหมายและแผนงานของอาเซียนในระยะยาว ซึ่งเป็นการจัดทำเอกสารในรูปแบบของแผนปฏิบัติการ (Action Plan) แถลงการณ์ร่วม (Joint Declaration) ปฏิญญา (Declaration) ความตกลง (Agreement) หรืออนุสัญญา (Convention) (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2554: 47) รูปแบบของการประชุมสุดยอดของอาเซียนได้เปลี่ยนไปเรื่อยๆ ช่วงแรกไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน จากการประชุมปีต่อไป แล้วหายไป 10 ปี ประชุม 1 ครั้ง พอการประชุมที่มะนิลาอาเซียนจึงเห็นว่า ต้องกำหนดให้แน่นอนว่าจะประชุมกี่ปีต่อครั้ง โดยที่ประชุมตกลงกันว่า 5 ปี ให้มีการประชุมสุดยอดหนึ่งครั้ง คือจากปี ค.ศ.1987 มาเป็นปี ค.ศ.1992 แต่พอมาประชุมในปีค.ศ.1992 ก็รู้สึกว่าจะ 5 ปี ยาวนานเกินไป จึงเปลี่ยนเป็น 3 ปี ประชุม 1 ครั้ง คือจากปี ค.ศ.1992 ถัดไปเป็น ค.ศ.1995 และจากการประชุมในปี ค.ศ.1995 อาเซียนยังรู้สึกว่าจะ 3 ปี ยาวนานเกินไป เลยกลายเป็นว่า การประชุมอย่างเป็นทางการมีทุก 3 ปี แต่มีการประชุมอย่างไม่เป็นการเกิดขึ้นทุกปี (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 5) อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน จากบทที่ 4 ของกฎบัตรอาเซียนได้ระบุถึงการนัดประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนปีละ 2 ครั้ง และมีการจัดตั้งคณะมนตรีประสานงานอาเซียน (ASEAN Coordinating Council) ประกอบด้วยรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ (คล้ายกับการประชุม ASEAN Ministerial Meeting -- AMM หรือการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน) ทำหน้าที่ในการเตรียมการประชุมของที่ประชุมสุดยอดอาเซียนและประสานงานกับคณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่างๆ ได้แก่ คณะมนตรีประชาคมความมั่นคงอาเซียน คณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และคณะมนตรีประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งจะเป็นกลไกในการประชุมระดับรัฐมนตรี เพื่อความสอดคล้องกันของนโยบาย ประสิทธิภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 14-15)

หน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานของอาเซียนคือสำนักงานเลขาธิการอาเซียน สมัยที่อาเซียนเพิ่งเริ่มต้นนับหนึ่ง ตำแหน่งเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretary-General) จะผูกติดกับตำแหน่งประธานอาเซียน คือเมื่อถึงวาระที่ประเทศตัวเองต้องเป็นประธาน ผู้ที่เป็นประธานอาเซียนคือหัวหน้าคณะรัฐบาลในขณะนั้น และผู้ที่เป็นอธิบดีกรมอาเซียนของประเทศนั้นก็จะเป็นเลขาธิการอาเซียนไปโดยอัตโนมัติ สมาชิกจะผลัดกันเป็นประธานประเทศละปี เลขาธิการก็ต้องเปลี่ยนตามทุกปี มาตอนหลังจึงมีการเสนอว่าถ้าเปลี่ยนเลขาธิการทุกปี นโยบายของอาเซียนก็จะไม่ต่อเนื่อง จึงขยายเทอมเป็น 2 ปี 3 ปี และ 5 ปี ในปัจจุบัน ตำแหน่งนี้ไม่มีการต่ออายุ อาเซียนจะให้สิทธิในการดำรงตำแหน่งเลขาธิการแก่ประเทศสมาชิก

ตามลำดับตัวอักษรภาษาอังกฤษ เมื่อถึงรอบใคร ประเทศนั้นๆ ก็จะเสนอชื่อผู้ที่เหมาะสมมารับตำแหน่ง (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2555: 41-42) สำนักงานเลขาธิการอาเซียนตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีเลขาธิการอาเซียน เป็นหัวหน้าสำนักงาน ผู้ดำรงตำแหน่งคนปัจจุบันคนไทย คือ นายเลอ เลื่อง มินห์ (Le Luong Minh) จากประเทศเวียดนาม เป็นเลขาธิการอาเซียนคนที่ 13 โดยเริ่มดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2013 มีกำหนดครบวาระในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 2017 กฎบัตรอาเซียนกล่าวถึงความสำคัญและหน้าที่ของเลขาธิการอาเซียนและสำนักงานเลขาธิการอาเซียนไว้ดังนี้ (กรมอาเซียน อ้างถึงใน สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2555: 48-49)

1) ให้เลขาธิการอาเซียนได้รับการแต่งตั้งโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งห้าปีที่ไม่สามารถต่ออายุได้ และให้ได้รับการเลือกจากคนชาติของรัฐสมาชิกอาเซียน บนพื้นฐานของการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษร โดยคำนึงตามสมควรถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความสามารถ รวมถึงประสบการณ์ทางวิชาชีพและความเท่าเทียมกันทางเพศ

2) ให้เลขาธิการอาเซียน (ก) ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งระดับสูงนี้ โดยเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎบัตรฉบับนี้และตราสาร พิธีสาร และแนวปฏิบัติที่มีอยู่ของอาเซียนที่เกี่ยวข้อง (ข) อำนวยความสะดวก และสอดส่องดูแลความคืบหน้าในการอนุมัติความตกลง และข้อตัดสินใจของอาเซียน และเสนอรายงานประจำปีเกี่ยวกับงานของอาเซียนต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ค) เข้าร่วมการประชุมต่างๆ ของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน คณะมนตรีประชาคมอาเซียน คณะมนตรีประสานงานอาเซียน และองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา และการประชุมอาเซียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (ง) เสนอข้อคิดเห็นของอาเซียนและเข้าร่วมการประชุมกับภาคีภายนอกตามแนวนโยบายที่ได้รับความเห็นชอบและตามอำนาจหน้าที่ที่เลขาธิการอาเซียนได้รับมอบหมายและ (จ) เสนอแนะการแต่งตั้งและการพ้นจากหน้าที่ของรองเลขาธิการอาเซียนต่อคณะมนตรีประสานงานอาเซียน เพื่อให้ความเห็นชอบ

3) ให้เลขาธิการอาเซียนเป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของอาเซียนด้วย

4) ให้เลขาธิการอาเซียนได้รับการสนับสนุนจากรองเลขาธิการอาเซียนสี่คน ซึ่งมีชั้นและสถานะของรัฐมนตรีช่วยว่าการ โดยให้รองเลขาธิการอาเซียนรับผิดชอบต่อเลขาธิการอาเซียนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

5) รองเลขาธิการอาเซียนทั้งสี่คนต้องมีสัญชาติที่แตกต่างจากเลขาธิการอาเซียนและมาจากรัฐสมาชิกที่แตกต่างกันสี่รัฐสมาชิกอาเซียน

6) ให้รองเลขาธิการอาเซียนสี่คน ประกอบด้วย (ก) รองเลขาธิการอาเซียนสองคน ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่งสามปีที่ไม่สามารถต่ออายุได้ ซึ่งได้รับเลือกจากคนชาติของรัฐสมาชิกอาเซียน บนพื้นฐานของการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษร โดยคำนึงตามสมควรถึงความซื่อสัตย์สุจริต คุณสมบัติ ความสามารถ ประสบการณ์ และความเท่าเทียมกันทางเพศ และ (ข) รองเลขาธิการอาเซียนสองคน ซึ่งมีวาระการดำรง

ตำแหน่งสามปี และอาจต่ออายุได้อีกสามปี ให้รองเลขาธิการอาเซียนสองคนนี้ได้รับการคัดเลือกโดยเปิดกว้างบนพื้นฐานของความรู้ความสามารถ

7) ให้สำนักเลขาธิการอาเซียนประกอบด้วยเลขาธิการอาเซียนและพนักงานตามที่จำเป็น

8) ให้เลขาธิการอาเซียนและพนักงาน (ก) ยึดมั่นในมาตรฐานสูงสุดของความซื่อสัตย์สุจริต ความมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของตน (ข) ไม่ขอหรือรับคำสั่งจากรัฐบาลหรือภาคีภายนอกอาเซียนใดๆ และ (ค) ละเว้นจากการดำเนินการใด ซึ่งอาจมีผลสะท้อนถึงตำแหน่งหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียน ซึ่งรับผิดชอบต่ออาเซียนเท่านั้น

9) รัฐสมาชิกอาเซียนแต่ละรัฐรับที่จะเคารพต่อความรับผิดชอบของเลขาธิการและพนักงาน อันมีลักษณะเฉพาะของอาเซียน และจะไม่แสวงหาที่จะมีอิทธิพลต่อเลขาธิการอาเซียนและพนักงาน ในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบของบุคคลเหล่านี้

ในขณะเดียวกันในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องมีสำนักงานอาเซียนแห่งชาติ หรือ ASEAN National Secretariat เป็นหน่วยงานระดับกรมในกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียนมีหน้าที่ประสานกิจการอาเซียนในประเทศนั้นและติดตามผลการดำเนินงาน สำหรับประเทศไทยหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ (สภาพนักงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 26)

2.3.4 กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

กฎบัตรอาเซียน คือข้อบังคับหรือธรรมนูญของอาเซียน ที่จะทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล เป็นการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรให้อาเซียน โดยนอกจากจะประมวลสิ่งที่ถือเป็นค่านิยม หลักการ และแนวทางปฏิบัติในอดีตของอาเซียนอย่างเป็นทางการของสมาชิกแล้ว ยังมีการแก้ไขปรับปรุง และสร้างกลไกใหม่ขึ้นมาพร้อมกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรในกลุ่มอาเซียน ตลอดจนความสัมพันธ์ในการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของอาเซียนให้สามารถดำเนินการได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อน ในเรื่องความร่วมมือของประชาคมอาเซียน ภายในปี ค.ศ.2015

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน คือ ทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเคารพกฎกติกาในการทำงานมากขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพของอาเซียน ที่จะส่งผลให้การดำเนินงานของอาเซียน เป็นไปภายใต้กฎหมายเดียวกัน สาระสำคัญของกฎบัตรอาเซียน คือความต้องการให้อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล และสร้างประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง คือการให้เกิดความร่วมมือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

กฎบัตรอาเซียนประกอบด้วย 13 หมวด 55 ข้อ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

หมวดที่ 1 วัตถุประสงค์และหลักการ

ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของอาเซียน คือ เพื่อให้มั่นใจว่าประชาชนและรัฐสมาชิกของอาเซียนจะอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้โดยมีความสามัคคี และสันติ อีกทั้งยังเสริมสร้างประชาธิปไตย ธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม และการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน อารงรักษาและเพิ่มพูนสันติภาพ ความมั่นคง เสถียรภาพ และความสามารถในการปรับตัวสู่สภาวะปกติของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยการส่งเสริมความร่วมมือด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม และให้เป็นเขตปราศจากอาวุธที่มีอนุภาพทำลายล้างสูงทุกชนิด อาเซียนจะมุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อบรรเทาความยากจนและลดช่องว่างการพัฒนา สร้างตลาดและฐานการผลิตเดียวที่มีเสถียรภาพ มีความสามารถในการแข่งขันสูง และมีการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีการอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้มั่นใจว่ามีการคุ้มครองสภาพแวดล้อมในภูมิภาค ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาค การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาค เพิ่มพูนความอยู่ดีกินดี อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มั่นคงและปราศจากยาเสพติด สำหรับประชาชนของอาเซียน และการดำรงชีวิตของประชาชนอาเซียนด้วยการให้ประชาชนมีโอกาสที่ทัดเทียมกันในการเข้าถึงการพัฒนา มนุษย์ สวัสดิการสังคม และความยุติธรรมพร้อมทั้งจะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยผ่านความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นในเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีพ มีการส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียนด้วยการส่งเสริมความสำนึกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมรดกของภูมิภาคยิ่งขึ้น และเพื่ออรรถประโยชน์ซึ่งความเป็นศูนย์รวม และบทบาทเชิงรุกของอาเซียนในฐานะพลังขับเคลื่อนขั้นแรกของความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับหุ้นส่วนนอกภูมิภาค ที่เปิดกว้าง โปร่งใส และไม่ปิดกั้น (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 96-97) อาเซียน และรัฐสมาชิกอาเซียนยืนยันทันทีและยึดมั่นในหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในปฏิญญา ความตกลงอนุสัญญา ข้อตกลง สนธิสัญญา และตราสารอื่นๆ ของอาเซียน (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 98)

หมวดที่ 2 สภาพบุคคลตามกฎหมาย

อาเซียน ในฐานะองค์การระหว่างประเทศในระดับรัฐบาล ได้รับสภาพบุคคลตามกฎหมายโดยกฎบัตรนี้ (ทีมนักวิชาการอาเซียน, 2555: 10)

หมวดที่ 3 สมาชิกภาพ

รัฐสมาชิกอาเซียน ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

สิทธิและพันธกรณี การให้รัฐสมาชิกมีสิทธิและพันธกรณีที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎบัตรนี้ ให้รัฐสมาชิกมีมาตรการที่จำเป็นทุกประการอันรวมถึงการออกกฎหมายภายในที่เหมาะสมเพื่ออนุมัติบทบัญญัติของกฎบัตรนี้

อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีทั้งหมดของรัฐสมาชิก และในกรณีที่มีการละเมิดกฎบัตรร้ายแรง หรือการไม่ปฏิบัติตาม ให้นำข้อ 20 (การตัดสินใจของอาเซียนอยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือและฉันทามติ โดยหากไม่สามารถหาฉันทามติได้ หรือในกรณีที่มีการละเมิดกฎบัตรอย่างร้ายแรง หรือการไม่ปฏิบัติตาม ให้เสนอเรื่องดังกล่าวไปยัง ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อการตัดสินใจ) มาใช้บังคับ และในการรับสมาชิกใหม่ คือ กระบวนการในการสมัครและการรับสมาชิกของอาเซียนให้กำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียน ในการรับสมาชิกใหม่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดตามบทบัญญัติของกฎบัตรนี้ การรับสมาชิกให้ตัดสินใจโดยฉันทามติโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ตามข้อเสนอแนะของคณะมนตรีประสานงานอาเซียน รัฐผู้สมัครจะได้รับเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนก็ต่อเมื่อได้ลงนามภาคยานุวัติสารกฎบัตรนี้ (ชาติชาย เศรษฐสุน, 2555: 99-100)

หมวดที่ 4 องค์กร

ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน จะประกอบด้วยประมุขของรัฐ หรือหัวหน้ารัฐบาลของรัฐสมาชิก ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน เป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดนโยบาย พิจารณาหารือ ให้แนวนโยบาย และตัดสินใจประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของอาเซียน ในเรื่องสำคัญที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐสมาชิก และในทุกประเด็นที่ได้มีการนำเสนอต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนซึ่งจะมีการประชุมปีละสองครั้ง แต่สามารถเรียกประชุมฉุกเฉินได้เมื่อมีความจำเป็น โดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียนจะเป็นผู้เตรียมการประชุมของการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน และประสานงานกับคณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่างๆ

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ในหมวดนี้ได้บัญญัติไว้ถึง การได้มาซึ่งตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ ภาระกิจการทำงานของ แต่ละตำแหน่ง ได้แก่ คณะมนตรีประสานงานอาเซียน คณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยคณะมนตรีประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน คณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และคณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน องค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา เลขาธิการอาเซียน คณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน สำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ องค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียน และมูลนิธิอาเซียน (ชาติชาย เศรษฐสุน, 2555: 103-108) ซึ่งแต่ละตำแหน่งต่างก็ต้องมีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติงาน ควบคุมดูแลงานเฉพาะของตน และยังคงต้องมีการประสานงานกันกับทั้งภายใน และภาคีภายนอก เพื่อส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของอาเซียนและตามฉันทามติของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน

หมวดที่ 5 องค์กรที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน

อาเซียนอาจมีความสัมพันธ์กับองค์กรซึ่งสนับสนุนกฎบัตรอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์และหลักการของอาเซียน องค์กรที่สำคัญเหล่านี้ระบุอยู่ในภาคผนวก 2 และ ให้คณะกรรมการผู้แทนถาวร

บัญญัติกฎหมายว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานและหลักเกณฑ์สำหรับการมีความสัมพันธ์ตามข้อเสนอแนะของ
เลขาธิการอาเซียน (ชาติชาย เศรษฐสุนทร, 2555: 108)

หมวดที่ 6 การคุ้มกันและเอกสิทธิ์

ในหมวดนี้ได้กล่าวถึงเรื่อง ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ของอาเซียน เลขาธิการอาเซียน และพนักงานของ
สำนักงานเลขาธิการอาเซียน ผู้แทนถาวรและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของอาเซียน เพื่อเป็นการ
ให้สิทธิ ความปลอดภัย ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีขอบเขตและเท่าเทียม (ชาติชาย เศรษฐสุนทร, 2555: 109)

หมวดที่ 7 กระบวนการตัดสินใจ

การตัดสินใจของอาเซียนอยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือและฉันทามติ และให้คณะมนตรี
ประชาคมอาเซียนแต่ละคณะบัญญัติกฎหมายว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานของตนเอง (ชาติชาย เศรษฐสุนทร, 2555:
110)

หมวดที่ 8 การระงับข้อพิพาท

ได้กล่าวไว้ถึงหลักการทั่วไปและกลไกในการระงับข้อพิพาท คนกลางที่มีตำแหน่งที่น่าเชื่อถือในการ
ประนีประนอม และการไกล่เกลี่ย เมื่อเกิดการขัดแย้งขึ้น การระงับข้อพิพาทตามตราสารเฉพาะ
การจัดตั้งกลไกระงับข้อพิพาทในกรณีที่มีได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งในกรณีที่ข้อพิพาทดังกล่าวมิสามารถระงับได้
ภายหลังการใช้บทบัญญัติในหมวดนี้แล้วก็ต้องส่งต่อไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อรอการตัดสินใจ และ
การมอบหมายให้เลขาธิการอาเซียนดูแลการปฏิบัติตามคำวินิจฉัย นอกเหนือจากนั้นแล้วยังได้ระบุถึงการ
ใช้บทบัญญัติของกฎบัตรสหประชาชาติและกระบวนการระหว่างประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาข้อ
พิพาทในภูมิภาค (ชาติชาย เศรษฐสุนทร, 2555: 111-112)

หมวดที่ 9 งบประมาณและการเงิน

ได้บัญญัติถึงงบประมาณและการเงิน โดยมี กฎ ขั้นตอน แนวปฏิบัติ และการตรวจสอบ ให้เป็นไปตาม
แนวมาตรฐานสากล และในการใช้งบประมาณจะต้องเป็นไปสอดคล้องตามแนวการดำเนินงานที่มี
ประสิทธิภาพ (ชาติชาย เศรษฐสุนทร, 2555: 113)

หมวดที่ 10 การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน

ระบุถึงที่มาของประธานอาเซียน คณะมนตรีในตำแหน่งต่างๆ บทบาทของประธานอาเซียนที่จะต้อง
ปฏิบัติระหว่างดำรงตำแหน่ง พิธีการและแนวปฏิบัติทางการทูต การใช้ภาษาอังกฤษในการทำงาน
(ชาติชาย เศรษฐสุนทร, 2555: 114-115)

หมวดที่ 11 อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของอาเซียน

ระบุถึง อัตลักษณ์ คำขวัญ ธง ตวงตรา วันประจำ บทเพลงประจำ ของอาเซียนเพื่อการบรรลุ
เป้าหมาย และคุณค่าร่วมกันของอาเซียน (ชาติชาย เศรษฐสุนทร, 2555: 115-116)

หมวดที่ 12 ความสัมพันธ์กับภายนอก

การดำเนินความสัมพันธ์ภายนอก ในการเจรจา ความร่วมมือ ความเป็นหุ้นส่วน ฯลฯ กับภูมิภาคและระหว่างประเทศ จะต้องยึดมั่นใน วัตถุประสงค์ หลักการ ที่วางไว้ในกฎบัตรนี้ การปฏิบัติในฐานะผู้ประสานงานกับคู่เจรจา คณะกรรมการอาเซียนในประเทศที่สามและองค์การระหว่างประเทศ สถานภาพของภาคีภายนอก ความสัมพันธ์กับระบบสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ และการส่งผู้แทนอย่างเป็นทางการของรัฐที่ไม่ใช่สมาชิกอาเซียนประจำอาเซียน (ชาติชาย เชษฐสุขุม, 2555: 116-117)

หมวดที่ 13 บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย

กฎบัตรนี้จะต้องได้รับการลงนามโดยรัฐสมาชิกอาเซียนทั้งหมด และอยู่ใต้บังคับของการให้สัตยาบันจากรัฐสมาชิกอาเซียนทุกรัฐตามกระบวนการภายในของแต่ละรัฐ โดยมีเลขาธิการอาเซียนเป็นผู้เก็บรักษา โดยสมาชิกแต่ละรัฐสามารถเสนอข้อแก้ไขกฎบัตรได้ และจะมีการทบทวนกฎบัตรเมื่อครบห้าปีหลังจากมีผลใช้บังคับ การตีความกฎบัตรจะเกิดขึ้นเมื่อมีรัฐสมาชิกใดๆ ร้องขอ (ชาติชาย เชษฐสุขุม, 2555: 119-122)

2.3.5 ความร่วมมือของอาเซียน

การดำเนินงานด้านความร่วมมือของอาเซียนอาจแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระหว่างปี ค.ศ.1967-1977 หรือในช่วง 10 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียน เป็นช่วงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันที่เคยมีมาก่อนในภูมิภาค ความร่วมมือในช่วงนี้จึงจึงเป็นด้านการพัฒนาสังคม วัฒนธรรมและสนทนเป็นสำคัญ ระยะที่ 2 ระหว่างปีค.ศ.1977-1987 เป็นช่วงของการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียน มีการก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนและการสถาปนาความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา จึงเป็นช่วงการขยายสาขาความร่วมมือเพื่อรับปัญหาใหม่ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านโรคเอดส์ ระยะที่ 3 ระหว่างปี ค.ศ.1987-1997 เป็นช่วงที่อาเซียนได้ขยายสมาชิกภาพจนครบ 10 ประเทศและเป็นช่วงที่ภูมิภาคประสบวิกฤตการณ์ทางการเงินและเศรษฐกิจรวมทั้งเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ อาเซียนจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ.2020 และได้จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการตามวิสัยทัศน์ดังกล่าว ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้อาเซียนตระหนักถึงความสำคัญของความร่วมมือเฉพาะด้านมากขึ้น และยกระดับความร่วมมือในด้านดังกล่าวให้ทัดเทียมกับความร่วมมือด้านการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการปรับเปลี่ยนและยกระดับกลไกความร่วมมือด้านการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการปรับเปลี่ยนและยกระดับกลไกความร่วมมือ เช่น จากระดับคณะกรรมการเป็นระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสและระดับรัฐมนตรี สำหรับระยะที่ 4 คือระหว่างปี ค.ศ.1997 ถึงปัจจุบัน เป็นช่วงของการปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมตัวของอาเซียนซึ่งมุ่งเร่งรัดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่ให้ทันกับระดับการพัฒนาของประเทศอาเซียนเดิม (กรมอาเซียน.กระทรวงการต่างประเทศ, 2552: 12)

2.3.5.1 ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ

อาเซียนตระหนักถึงการแข่งขันทางเศรษฐกิจในเวทีโลกจึงวางมาตรการความร่วมมือทางด้านนี้เพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศและภูมิภาคอื่นๆ เช่นเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area -- AFTA) เกิดขึ้นจากข้อเสนอของอดีตนายกรัฐมนตรี อานันท์ ปันยารชุนของไทย ในปี ค.ศ.1992 เป็นข้อตกลงว่าด้วยการลดภาษีศุลกากรระหว่างสมาชิก เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในฐานะผู้ผลิตและผู้ส่งออก พร้อมทั้งดึงดูดนักลงทุนจากภายนอกให้เข้ามาลงทุนเพิ่มมากขึ้น (สุวิทย์ ตราสุวรรณ, 2555: 20) ต่อมาอาเซียนได้ขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจเพิ่มเติมเพื่อให้การรวมตัวทางเศรษฐกิจสมบูรณ์แบบและมีทิศทางชัดเจน โดยจัดตั้งเขตลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area -- AIA) ในปี ค.ศ.1997 เพื่อส่งเสริมการลงทุนทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค ส่งเสริมการเปิดการค้าเสรี การท่องเที่ยว การเงิน การเกษตร และสนับสนุนการเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่ง รวมถึงการเสนอให้มีความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดน (สภาพนักงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 26)

2.3.5.2 ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง

สมาคมอาเซียนได้มุ่งเน้นความร่วมมือในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงภายในภูมิภาค เนื่องจากตระหนักว่าสันติภาพและความมั่นคงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยการลงนามในสนธิสัญญาที่สำคัญได้แก่ การประกาศให้ภูมิภาคอาเซียนเป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality -- ZOPFAN) ในปีค.ศ.1971 การจัดทำสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia -- TAC) เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1976 มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค ห้ามแทรกแซงและคุกคามประเทศอื่นๆ เพื่อสร้างเสถียรภาพและสันติสุขในภูมิภาค(สภาพนักงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 26) ต่อมาในปี ค.ศ.1994 การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่กรุงเทพฯได้มีการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (ASEAN Regional Forum -- ARF) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก สำหรับการทำสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty -- SEANWFZ) ที่ได้รับการยอมรับในประชาคมนานาชาติว่าเป็นความพยายามในการประกาศเจตนารมณ์ต่อต้านการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีการลงนามในปี ค.ศ. 1995 (พิชญ สุวรรณชะฎ, 2540: 140)

2.3.5.3 ความร่วมมือเฉพาะด้าน

ความร่วมมือเฉพาะด้าน คือ ความร่วมมือในด้านต่างๆ ที่มีใช่ด้านการเมืองและเศรษฐกิจมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรในภูมิภาคให้มี

มาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี ส่งเสริมและรักษาเอกลักษณ์ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในภูมิภาค เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์เบื้องต้นประการหนึ่งของอาเซียนในการส่งเสริมให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดีทัดเทียมกับประชาชนในประเทศที่พัฒนาแล้ว และเพื่อให้ประชาชนอาเซียนสามารถได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ (กรมอาเซียน.กระทรวงการต่างประเทศ, 2552: 12) ปฏิญญากรุงเทพ ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการพัฒนาความร่วมมือเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการยกระดับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การคุ้มครองและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนและความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมและสนเทศของอาเซียนซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนชาวอาเซียน ตลอดจนปลูกจิตสำนึกในความเป็นอาเซียน

2.3.5.4 ความร่วมมือกับประเทศภายนอกอาเซียน

ไทยมีบทบาทสนับสนุนให้อาเซียนมีความร่วมมือกับประเทศนอกอาเซียน เพื่อเสริมสร้างการเชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นดังปรากฏในความร่วมมืออาเซียน+3 (ASEAN plus 3) ซึ่งประกอบด้วยประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ ร่วมกับญี่ปุ่น จีน และสาธารณรัฐเกาหลี รวมทั้งได้ทำการสถาปนาความสัมพันธ์ในลักษณะของประเทศคู่เจรจา (ASEAN plus 1) กับอีก 9 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย และรัสเซีย และมีความร่วมมือกับหนึ่งกลุ่มประเทศ ได้แก่ สหภาพยุโรป นอกจากนี้ อาเซียนยังมีความสัมพันธ์เฉพาะด้าน กับปากีสถาน และมีสถานะเป็นผู้สังเกตการณ์ขององค์การสหประชาชาติด้วย (สภาพนักงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 28)

2.3.6 ประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียนเกิดจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่บาหลี อินโดนีเซีย ในปี 2003 อาเซียนได้พยายามแสดงให้ทั้งโลกได้เห็นว่าอาเซียนสามารถรวมกันเป็นหนึ่งได้ โดยการประกาศการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ขึ้นภายในปี 2020 และต่อมาได้มีการร่นระยะเวลา เพื่อให้มีการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนให้ได้ ในปี 2015 โดยประกอบด้วยเสาหลัก 3 ประการ ได้แก่: (1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-APSC) มีวัตถุประสงค์และหลักในการให้ภูมิภาคฯ แห่งนี้เป็นประชาคมที่อยู่บนพื้นฐานของกฎ กติกา เดียวกัน มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน เป็นภูมิภาคที่มีความเป็นพลวัต มีมุมมองที่เปิดกว้างยอมรับการบูรณาการร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว และการพึ่งพาอาศัยกันและกันของประเทศต่างๆในโลก (ASEAN Secretariat, 2009); (2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) ที่คาดหวังว่าจะทำให้ อาเซียนมีตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Single Market and Single Production Base) และมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุนและ

แรงงานมีฝีมืออย่างเสรี (Free Flow of Goods, Services, Investments and Skilled Labors and Free Flow of Capital) รวมทั้งผู้บริโภคสามารถเลือกสรรสินค้า/ บริการ ที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพจากภายในภูมิภาคฯ และสามารถเดินทางภายในอาเซียนได้อย่างสะดวกและเสรีมากยิ่งขึ้น (ASEAN Secretariat, 2008); และ (3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) มีคุณลักษณะในการให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียนและการลดช่องว่างการพัฒนา (ASEAN Secretariat, 2009)

2.3.6.1 ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

การก่อตั้งและการดำเนินงานของอาเซียนมีพื้นฐานจากปัจจัยเรื่องการเมืองและความมั่นคงของภูมิภาคตั้งนั้นเมื่ออาเซียนพัฒนามาเป็นประชาคมอาเซียนจึงได้ให้ความสำคัญและสานต่อความร่วมมือด้าน การเมืองและความมั่นคง ของประเทศสมาชิกและจัดตั้งขึ้นเป็นหนึ่งในเสาหลักของประชาคม โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุขโดยการแก้ไขปัญหาในภูมิภาคโดยสันติวิธี และยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้านสมาชิกแต่ละประเทศมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีเสถียรภาพ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนั้นแล้วยังต้องตระหนักถึงภัยคุกคามทางความมั่นคง โดยในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 10 ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.2004 ที่เวียงจันทน์ได้รับรองแผนปฏิบัติการประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2554: 44) จะทำให้ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น โดยเป็นหลักประกันต่อประชาชนและประเทศสมาชิกอาเซียนให้อยู่อย่างสันติระหว่างกันและกัน และกับโลกภายนอกในบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรม และการมีความปรองดองต่อกัน ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะส่งเสริมพัฒนาการด้านการเมืองโดยยึดหลักการของประชาธิปไตย นิติธรรม ธรรมาภิบาล ความเคารพ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพบนพื้นฐานภายใต้กฎบัตรอาเซียน โดยจะเป็นตัวเชื่อมต่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนมีการติดต่อและมีความร่วมมือระหว่างกันเพื่อสร้างบรรทัดฐานกฎเกณฑ์และกลไก ร่วมกันในการบรรลุเป้าหมายอาเซียนในด้านการเมืองและความมั่นคง ซึ่งจะให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมและได้ผลประโยชน์จากกระบวนการรวมตัวและการสร้างประชาคมโดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือพื้นเพทางสังคมและวัฒนธรรม ในการปฏิบัติตามแผนงาน อาเซียนจะต้องพยายามส่งเสริมและสนับสนุน การให้ความเท่าเทียมทางเพศ แนวทางหลักในนโยบาย ความอดกลั้น การเคารพความหลากหลาย ความเท่าเทียมกัน และมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน

ในเวลาเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการปกป้องและส่งเสริมสันติภาพในภูมิภาค ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะส่งเสริมความร่วมมือที่แน่นแฟ้นและมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่าง

อาเซียนกับประเทศคู่เจรจา และมิตรประเทศ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน สนับสนุนแนวทางด้านความมั่นคงที่ครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องต่อพัฒนาการด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใกล้ชิด ยึดหลักการในการระงับการรุกรานหรือใช้กำลัง และการกระทำใดๆ ที่ไม่สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศและการพึ่งพาการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยสันติวิธี ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประกอบด้วยสามคุณลักษณะ ได้แก่ ประชาคมที่มีกติกาและมีการพัฒนาค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน ประชาคมที่ทำให้ภูมิภาคมีความเป็นเอกภาพ มีความสงบสุข มีความแข็งแกร่ง พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ และประชาคมที่ทำให้เป็นภูมิภาคที่พลวัตและมองไปยังโลกภายนอกที่การรวมตัวและลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น (ทีมนักวิชาการอาเซียน, 2555: 38-40)

2.3.6.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

เป็นเสาหลักทางด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค แนวคิดนี้เป็นผลมาจากการประชุมสุดยอดครั้งที่ 9 ที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซีย และจัดทำแผนปฏิบัติการขึ้นในการประชุมปีถัดมา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความ มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้โดย (1) มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายในปีค.ศ.2020; (2) ทำให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว (Single Market and Production Base) โดยจะริเริ่มกลไกมาตรการใหม่ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว; (3) ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียนเพื่อลดช่องว่างการพัฒนาและช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน; (4) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงินและตลาดทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้าง (คณะกรรมการการค้าต่างประเทศ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2550: 16) นอกจากนี้อาเซียนได้จัดทำแผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint) ซึ่งอ้างอิงมาจากเป้าหมายการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนตามแถลงการณ์บาหลี ฉบับที่ 2 (Bali Concord II) ซึ่งเป็นแผนงานบูรณาการการดำเนินงานในด้านเศรษฐกิจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 4 ด้าน คือ: (1) การเป็นตลาดผลิตเดียว โดยจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี รวมทั้งการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีมากขึ้น กำหนดเป้าหมายเวลาที่จะค่อยๆ ลดหรือยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษีสำหรับประเทศสมาชิกเก่า 6 ประเทศ และเปิดเสรีการลงทุนภายในปี พ.ศ.2553 เปิดตลาดภาคบริการและเปิดเสรีการลงทุนภายในประเทศปี พ.ศ.2558; (2) การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียนโดยให้ความสำคัญกับประเด็นด้านนโยบายที่จะช่วยส่งเสริมการรวมกลุ่มภาคเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายภาษี และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (การเงิน การ

ขนส่ง เทคโนโลยีสารสนเทศ และพลังงาน); (3) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค ส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เพื่อลดช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก; และ (4) การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก ประสานนโยบายเศรษฐกิจความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดทำเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาต่างๆ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในการผลิต จัดจำหน่ายภายในภูมิภาคให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2554: 45-46)

2.3.6.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

แผนปฏิบัติงานของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนถูกสร้างขึ้น ในปีค.ศ.2004 หลังจากการประกาศแผนจัดตั้งประชาคมอาเซียนเพียง 1 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาเซียน เป็นสังคมที่เอื้ออาหารและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน (ASEAN Identity) โดยเน้นความร่วมมือในด้านต่างๆ อาทิ (1) การพัฒนาสังคม โดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาสและผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากไร้ในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม (2) การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและสูงกว่า การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสร้างงาน และการคุ้มครองทางสังคม (3) ส่งเสริมความร่วมมือด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อ (4) การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (5) การส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิดและศิลปินในภูมิภาค (คณะกรรมการการต่างประเทศ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2550: 17) เพื่อรองรับการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน จึงได้จัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ซึ่งอ้างอิงมาจากเป้าหมายการรวมกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมตามแถลงการณ์บาหลี ฉบับที่ 2 (Bali Concord II) ซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือ 6 ด้าน ได้แก่: (1) การพัฒนามนุษย์ (Human Development); (2) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection); (3) ความยุติธรรมและสิทธิ (Social Justice and Rights); (4) ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability); (5) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building ASEAN Identity); และ (6) การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap) (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2554: 46-47)

2.4 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC)

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด ตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC Blueprint) พบว่า อาเซียนได้ตั้งเป้าหมายการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี ค.ศ.2015 โดยมุ่งหวังในการเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน และช่วยสนับสนุนการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับความเข้าใจอันดี การเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและการแบ่งปันความรับผิดชอบ ประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียนถูกกำหนดลักษณะโดยวัฒนธรรมที่ยืดหยุ่น ยึดมั่นในหลักการ มีความร่วมมือ มีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อส่งเสริมการพัฒนามนุษย์และสังคม เศรษฐกิจในเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ความเท่าเทียมทางเพศ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยความยุติธรรมทางสังคม การเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนาของประชาชนอาเซียน เป็นเอกภาพในความหลากหลาย โดยปรับให้เข้ากับสถานการณ์โอกาส และสิ่งท้าทายในปัจจุบัน (ทีมนักวิชาการอาเซียน, 2555: 44-45) และมีเป้าหมายในการเสริมสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ด้วยการสร้างความตระหนักในคุณค่าการเป็นพลเมืองอาเซียนในสังคมทุกระดับ

ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้กล่าวถึงเสาที่ 3 ไว้ว่า “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ไม่ได้เป็นเพียงเสาหลักที่ “น่าเร้าใจที่สุด” เท่านั้น แต่เป็นเสาหลักที่จะ “สร้างหรือทำลาย” อาเซียนได้อีกด้วย ผมคิดว่าประชาคมสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจ เพราะจะทำให้อาเซียนเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา อาเซียนประสบความสำเร็จอย่างมาก ในการประสานความร่วมมือต่างๆ ในหลายประเด็น เช่น ด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ การพัฒนาเทคโนโลยี สาธารณสุข การคมนาคม หรือแม้แต่การเปิดตลาดเสรี อย่างไรก็ตาม ประชากรอาเซียนยังไม่ตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้จากอาเซียน เพราะอาเซียนไม่ได้ป่าวประกาศเรื่องนี้อย่างเด่นชัด ขณะที่รัฐบาลของประเทศสมาชิกและองค์กรที่มีส่วนร่วมเอง ก็ไม่ได้ประชาสัมพันธ์อาเซียนผ่านกิจกรรมต่างๆ แม้ว่าโครงการเหล่านั้นอาจมาจากการเห็นชอบในระดับอาเซียนก็ตาม พวกเราจึงยังไม่ได้เห็นเอกลักษณ์ของอาเซียนมากนัก จากนี้เราจำเป็นต้องทำงานให้มากกว่าเดิม และนี่คือส่วนที่สื่อเข้ามามีบทบาทสำคัญมากที่สุด ส่วนที่สถาบันการศึกษามีความสำคัญพอๆ กับเอ็นจีโอ ประชาสังคม และกลุ่มนักวิชาการต่างๆ หากประชาสังคมและวัฒนธรรมล้มเหลว ประชาคมเศรษฐกิจและการเมืองก็ล้มเหลวเช่นกัน หากประสบความสำเร็จเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนา หรือนำไปสู่ความสำเร็จของอีก สองประชาคม ผมคิดว่าความก้าวหน้าที่ขั้นต่อไปของอาเซียนจะขึ้นอยู่กับ การก่อตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งมีความสำคัญพอที่จะกำหนดได้ว่าอาเซียนจะรุ่งเรือง หรือร่วง (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2553: 22)

2.4.1 การพัฒนามนุษย์ (Human Development)

เรื่องแรกที่ ASCC ให้ความสำคัญคือ การพัฒนามนุษย์ ในแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ได้ระบุถึงการพัฒนามนุษย์ไว้ว่า “อาเซียนจะส่งเสริมความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนโดยประชาชนเข้าถึงโอกาสอย่างเที่ยงธรรมในการพัฒนามนุษย์ ส่งเสริมและลงทุนในด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรมและการเสริมสร้างขีดความสามารถ ส่งเสริมนวัตกรรมและการประกอบอาหาร ส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาศาสตร์เชิงประยุกต์ และเทคโนโลยีในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ” รศ.ดร.ประภัสสร เทพชาตรี (2554: 87) ได้กล่าวถึง การพัฒนามนุษย์ ไว้ว่า ASCC ได้เน้นเรื่องการศึกษาให้เป็นวาระของอาเซียน การสร้างสังคมความรู้ โดยส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง ส่งเสริมการจ้างงานที่เหมาะสม ส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเสริมสร้างทักษะในการประกอบการ สำหรับสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

2.4.2 การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการคุ้มครองและสวัสดิการ ไว้ว่า “อาเซียนมีพันธกรณีในการส่งเสริมความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนโดยลดความยากจนและส่งเสริมการคุ้มครองและสวัสดิการสังคม การสร้างสภาพแวดล้อมที่มั่นคงปลอดภัย ปลอดภัย เสพติด การเตรียมความพร้อมเรื่องภัยพิบัติ และการจัดการกับข้อกังวลเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพ”

ASCC จะเน้นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสังคมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก รวมถึงการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDG) ในการกำจัดความยากจนและความหิวโหย และ ASCC จะให้ความมั่นใจในความปลอดภัยด้านอาหาร เน้นการเข้าถึงการรักษาสุขภาพ การบริการทางการแพทย์ และยา ที่เพียงพอและราคาถูกรับประกันอาเซียนที่ปลอดภัย เสพติด และพร้อมรับมือภัยพิบัติ และประชาคมที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 87)

2.4.3 ความยุติธรรมและสิทธิ (Social Justice and Rights)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ได้กล่าวถึงความยุติธรรมและสิทธิไว้ว่า “อาเซียนมีพันธกรณีในการส่งเสริมความยุติธรรม โดยให้สิทธิสะท้อนอยู่ในนโยบายและทุกวิถีชีวิต ของประชาชน โดยเน้นการปกป้องผลประโยชน์สิทธิ รวมทั้งส่งเสริมสิทธิ สวัสดิการ โอกาสอย่างเท่าเทียม และยกระดับคุณภาพชีวิต มาตรฐานการดำรงชีวิต สำหรับกลุ่มคนด้อยโอกาสและกลุ่มคนที่อ่อนแอ สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ และแรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน”

อย่างไรก็ตาม อาเซียนยังมีปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการประชาธิปไตย หลายประเทศสมาชิกยังเป็นเผด็จการ ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยเต็มใบจริงๆ มีเพียงไม่กี่ประเทศ จึงทำให้ความร่วมมือของอาเซียนในเรื่องการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ไม่พัฒนาเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าในกฎบัตรอาเซียนจะระบุไว้ในมาตรา 14 ว่า จะมีการจัดตั้ง

กลไกด้านสิทธิมนุษยชนของอาเซียนขึ้นมา แต่อำนาจหน้าที่ของกลไกนี้ ถูกตัดทอนลง จนไม่มีประสิทธิภาพ (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 70)

2.4.4 การส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า “อาเซียนจะมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่เขียวสะอาด โดยการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม การจัดการบริหารอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ดิน น้ำ แร่ธาตุ พลังงาน ความหลากหลายทางทะเล รวมทั้ง การปรับปรุงคุณภาพน้ำ และอากาศสำหรับภูมิภาคอาเซียน อาเซียนจะมีส่วนร่วมในความพยายามของโลก ในการจัดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และคุ้มครองชั้นโอโซน เช่นเดียวกับการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน” (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 69)

2.4.5 การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building ASEAN Identity)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนไว้ว่า อัตลักษณ์อาเซียนเป็นพื้นฐานด้านผลประโยชน์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยจะให้ความสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมกัน อาเซียนจะส่งเสริมความตระหนัก และมีค่านิยมร่วมกัน มีความเป็นหนึ่งเดียวกันท่ามกลางความแตกต่างในทุกชั้นของสังคม อีกทั้งส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิก เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา อารยธรรม และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ของภูมิภาคที่เป็นหนึ่งเดียว และค้นหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอาเซียน และสร้างอาเซียนที่มีประชาชนเป็นแกนนำ โดยสนับสนุนทุกภาคส่วน ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างประชาคม (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 69-70)

2.4.6 การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการลดช่องว่างทางการพัฒนาไว้ว่า “เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ของการลดช่องว่างทางการพัฒนา คือ เสริมสร้างความร่วมมือเพื่อลดช่องว่างการพัฒนา โดยเฉพาะมิติการพัฒนาทางสังคม ระหว่างประเทศสมาชิกเก่า 6 ประเทศ (ASEAN-6) ได้แก่ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน และประเทศสมาชิกใหม่ (CLMV) ประกอบด้วย กัมพูชา (Cambodia) ลาว (Laos) พม่า (Myanmar) และเวียดนาม (Vietnam) เป็นกลุ่มประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ยังเป็นรองอย่างมากจากกลุ่ม ASEAN-6 และในพื้นที่ของอาเซียนที่ถูกทอดทิ้งและด้อยพัฒนา” การพัฒนาประเทศของชาติสมาชิกอาเซียนอยู่ในระดับแตกต่างกันประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่

ประเทศส่วนมากอยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวของประชากร ประเทศสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างกัน เช่น ประเทศสิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีมวลรวมมากที่สุด เท่ากับหัวละ 57,238 เหรียญสหรัฐ รองลงมาคือประเทศบรูไนดารุสซาลาม เท่ากับหัวละ 47,200 เหรียญสหรัฐ และประเทศที่มีมวลรวมน้อยที่สุดคือประเทศพม่า เท่ากับหัวละ 1,246 เหรียญสหรัฐ ดังนั้นประเทศที่มีระดับการพัฒนาสูงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวของของประชากรอยู่ในระดับสูง ควรจะให้ความร่วมมือและการช่วยเหลือประเทศที่ยังมีระดับการพัฒนาต่ำ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับการพัฒนาและคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อแสดงจิตวิญญาณของการเป็นอาเซียน (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 120)

2.5 ความแตกต่างระหว่างประชาคมอาเซียนกับสหภาพยุโรป

ปัจจุบันอาเซียนได้ร่วมมือกันในการพยายามแสดงบทบาทในการดำรงรักษาส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคง เสถียรภาพ และความเจริญร่วมกันของประเทศสมาชิก 10 ประเทศในภูมิภาคจนเป็นที่ประจักษ์ต่อองค์กรต่างๆ ทั่วโลก ภายใต้การขนานนามว่า ประชาคมอาเซียน และมีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายในปี 2015 โดยมี 3 เสาหลักคือ ความร่วมมือทางด้านการเมืองและความมั่นคง ความร่วมมือทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ นับเป็นความก้าวหน้าในด้านความคิดและในด้านโครงสร้างที่จะทำให้อาเซียนพัฒนาไปเหมือนสหภาพยุโรป (EU) อย่างไรก็ตามหากพิจารณากันในแง่ความเป็นจริงแล้วอาจต้องใช้เวลามากกว่า 15 ปี หากศึกษาจากพัฒนาการของสหภาพยุโรปพบว่าใช้เวลามากกว่า 50 ปี กว่าจะมีความเป็นปึกแผ่น และความมั่นคงร่วมมือกันอย่างจริงจัง ดังนั้นในส่วนนี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การทบทวนอย่างจริงจังในการทำความเข้าใจให้กระจ่างถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ และความเหมือน และความแตกต่าง ทั้งในด้านโอกาสหรือศักยภาพ และด้านข้อจำกัด ในการรวมตัวกันเป็นสหภาพยุโรป และประชาคมอาเซียน (สิตา สอนศรี, 2552: 28)

สหภาพยุโรป (European Union) และสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations) มีพัฒนาการการกำเนิดขององค์การในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งถ้าหากจะนับขอบปีของระยะเวลาที่ดำเนินงานมาแล้ว อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าเป็นองค์การระหว่างประเทศพี่น้องกัน คือ สหภาพยุโรปนั้นมาเป็นรูปเป็นร่างและก่อตั้งขึ้นจริงๆ จังในปี ค.ศ.1957 หลังทำสนธิสัญญาโรม 2 ฉบับ ส่วนอาเซียนนั้นเกิดขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1967 แต่สหภาพยุโรปมีการพัฒนาองค์การขึ้นมาอย่างรวดเร็วคือมีอัตราเร่งในการเจริญเติบโตขององค์การและเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีความแข็งแกร่งและเหนียวแน่นมากที่สุดในโลกองค์การหนึ่งในปัจจุบัน (High Accelerate, Solidarity and Stability Growth) (ธนวัฒน์ เล็กเกียรติ์ขจร, มปป : 1)

เนื่องจากสหภาพยุโรปมีการวางกรอบและกลไกการดำเนินการขององค์การที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาการไปสู่ความก้าวหน้าในการบูรณาการของการรวมยุโรปมาตั้งแต่ Schumann Declaration 1950 ที่มีสาระสำคัญในการเตรียมการก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กโดยข้อคิดที่สำคัญได้แก่ การจัดตั้งองค์การขึ้นมานั้น เพื่อสร้างสันติภาพในยุโรปให้เกิดขึ้น โดยเริ่มจากการควบคุมและลดความตึงเครียดของสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยท่าทีของความหวาดระแวงระหว่างประเทศฝรั่งเศสและเยอรมัน สืบเนื่องมาจากสงครามโลกที่เยอรมันเป็นผู้จุดฉนวนของสงครามโลกทั้งสองครั้งและได้ยึดครองฝรั่งเศสในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยการรวบรวมเอาทรัพยากรที่มีผลสำคัญในการขับเคลื่อนยุโรปและเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญในขณะนั้นให้เข้ามาอยู่ในความควบคุมขององค์การก็คือ ถ่านหิน ซึ่งเป็นพลังงานสำคัญในการใช้ขับเคลื่อนเครื่องจักรไอน้ำ และเหล็กซึ่งเป็นส่วนประกอบของเครื่องจักร เครื่องอุตสาหกรรมหนักและอาวุธยุทโธปกรณ์ โดยองค์การที่จัดตั้งขึ้นจะต้องมีสภาพเป็นองค์การระหว่างประเทศเหนือรัฐ (Supra-National International Organization) โดยมี High Authority ทำหน้าที่บริหารงานและตัดสินใจซึ่งมีผลผูกพันรัฐสมาชิกให้ต้องปฏิบัติตามภายใต้ขอบอำนาจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกันโดยรัฐสมาชิก และเมื่อมีข้อพิพาทที่จะตกลงมาระงับข้อพิพาทร่วมกัน ซึ่งในที่สุด Schumann Declaration ก็ได้พัฒนาและบรรลุผลโดยมีการก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็ก (European Coal and Steel Community : ECSC) ขึ้นในปี ค.ศ.1951 (ธนพัฒน์ เล็กเกียรติ์ชจร, มปป: 1-2)

ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ ASEAN แล้ว สามารถแยกให้เห็นเหตุผลที่แจ่มชัดหลายประการที่เป็นคำตอบของปัญหาว่าทำไมในระยะเวลาขององค์การที่มีอายุไล่เลี่ยกันแต่สหภาพยุโรปถึงมีวิวัฒนาการไปรวดเร็วกว่า ASEAN ดังนี้ ในกรณีกลุ่มอาเซียนซึ่งแตกต่างจากประชาคมยุโรปทั้งในสถานะทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เนื่องจากเป็นประเทศกำลังพัฒนายังมิได้พัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่มีความมั่นคงพอ จึงมีการพัฒนาการรวมตัวที่จำกัดมาก การรวมกลุ่มของอาเซียนจึงมิได้เป็นลักษณะรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่เป็นการประสานนโยบายและเสาะแสวงหาแนวทางร่วมกันอันดับแรก ที่จะบรรลุถึงจุดหมายของกลุ่มตามแนวของ Cooperation system ไม่เคยมีความจำเป็นหรือไม่เคยฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคอย่างเช่นกรณียุโรปสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งขณะนั้นได้มีการเสนอ Marshall Plan พร้อมๆ กับบริษัทข้ามชาติของสหรัฐอเมริกา เข้ามามีบทบาทในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ (สีดา สอนศรี, 2552: 28)

สภาพเศรษฐกิจของอาเซียนก็แตกต่างกับของประชาคมยุโรปซึ่งมีการพัฒนามากกว่า และมีสถาบันการเงินที่มั่นคงกว่าพอที่จะบรรลุความสำเร็จในระดับอุตสาหกรรม แม้กระทั่งก่อนการรวมตัวเสียอีก (สีดา สอนศรี, 2552: 28)

กลุ่มอาเซียนเป็นกลุ่มที่กำลังพัฒนาจึงจำเป็นต้องพึ่งมหาอำนาจภายนอกในแง่เงินทุนเท่าที่ปรากฏในปัจจุบันแต่ละประเทศก็มีประเทศคู่ค้าภายนอกทั้งมหาอำนาจและไม่ใช่มหาอำนาจ และประเทศในกลุ่มอาเซียนนั้นผลิตสินค้าพื้นฐานเหมือนกัน (ยกเว้นสิงคโปร์) เมื่อเป็นดังนี้ถ้าหากไม่ตกลงกันในเรื่องความต้องการของสินค้าพื้นฐานแล้วจะเกิดปัญหาขึ้นภายในกลุ่มกันเอง ควรทำความเข้าใจกันภายในกลุ่มในเรื่องนี้เพื่อจะดำเนินนโยบายกับประเทศภายนอกกลุ่ม (สีดา สอนศรี, 2552: 29)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาอำนาจภายนอกมีอิทธิพลต่อประชาคมยุโรปจนกระทั่ง Deutsch ได้เสนอแนวคิด Security Community ขึ้นมา เพื่อพัฒนากลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะนั้นก็มีรัสเซียเป็นฝ่ายตรงข้ามและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีคอมมิวนิสต์รุกราน จึงมุ่งพึ่งพิงสหรัฐอเมริกามากกว่าพัฒนาภายในกลุ่ม และสหรัฐอเมริกาก็เสนอนโยบายสกัดกั้นในเอเชียเพื่อป้องกันคอมมิวนิสต์รุกราน หากพิจารณาตามสภาพการณ์ดังกล่าวแล้ว พบว่ามีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะปัจจัยภายนอกทางการเมืองและเศรษฐกิจต่างกัน การเน้นการพัฒนาก็แตกต่างกัน และนอกจากนั้นชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นชาตินิยมที่แรงกล้าอีกด้วย ไม่สามารถก้าวล้ำประชาธิปไตยของแต่ละชาติได้ (สีดา สอนศรี, 2552: 29)

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบสหภาพยุโรป (EU) กับอาเซียน (ASEAN)

	EU	ASEAN
1. การก่อตั้ง	สนธิสัญญาปารีส 1951 สนธิสัญญาโรม 1957	ปฏิญญากรุงเทพ/ปฏิญญาอาเซียน 1967
2. ระเบียบโลกเมื่อก่อตั้ง	สิ้นสุดสงครามโลก เริ่มสงครามเย็นและการเผชิญหน้ากันระหว่างค่ายสหรัฐ-สหภาพโซเวียต	ระหว่างสงครามเย็น สหรัฐฯ ถอนตัวจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อิทธิพลคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ
3. จำนวนสมาชิก	เริ่ม 6 ปัจจุบัน 27 ประเทศ	เริ่ม 5 ปัจจุบัน 10 ประเทศ
4. เงื่อนไขการเข้า-ออกจกสมาชิกภาพ	การเข้า : เงื่อนไขตามสนธิสัญญาโรม 1957 การออก : ไม่ระบุในสนธิสัญญาโรม 1957 แต่ระบุไว้ในสนธิสัญญาลิสบอน 2007	การเข้า : เงื่อนไขตามปฏิญญากรุงเทพฯ 1967 เอกสารทางการเมืองเบื้องต้นต่างๆ และโดยเฉพาะกฎบัตรอาเซียน 2007 การออก : ไม่ระบุ
5. ลักษณะการรวมตัว	รวมกันแบบมุ่งบูรณาการ (Integration) นับแต่เริ่มต้น มีนวัตกรรมทางระบบการอภิบาล	รวมกันแบบไม่มุ่งบูรณาการนับแต่เริ่มต้นมีลักษณะเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐในระดับภูมิภาค

	EU	ASEAN
	(governance) โดยมีองค์กรแบบเหนือชาติ (Supranationalism) ที่เป็นเอกเทศซึ่งรัฐนำอธิปไตยมารวมกันใช้ (ECSC)	(Regional Cooperation)
6. วิธีการทำงานร่วมกัน	<p>มีการใช้ “นโยบายร่วมกัน” (Common Policy) ในกิจการที่ทำงานร่วมกันในระดับประชาคม บริหารจัดการโดยองค์กรที่มีความเป็นเอกเทศจากรัฐในด้านที่ตกลงกัน มีระบบบริหารที่เชื่อมโยงในลักษณะสามเส้า ระหว่างสถาบันหลัก โดยเฉพาะคณะกรรมการ (Commission)- คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป (Council of the EU) และสหภาพยุโรป (European Parliament) ตลอดจนศาลยุติธรรมยุโรป (CJEU) มีการแบ่งกิจกรรมรวมออกเป็น 3 เสาหลัก (pillars) แต่ละเสาหลักเป็นการแบ่งกิจกรรมและอำนาจระหว่างรัฐกับองค์กรฯ ตามสนธิสัญญา มาสทริชต์ 1992 และสนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม 1997 นับแต่สนธิสัญญาลิสบอนมีผลใช้บังคับในปี 2009 เปลี่ยนการแบ่งกลุ่มกิจกรรมและแบ่งอำนาจระหว่างรัฐสมาชิกกับองค์กรฯ โดยแบ่งเป็นอำนาจหน้าที่ (competence)</p>	<p>ไม่มีการกำหนดร่วมแบบมีการบริหารจัดการร่วมกันโดยองค์การเป็นการประสานงาน (coordination) และความร่วมมือ (co-operation) ระหว่างรัฐ ซึ่งเพิ่มความใกล้ชิดและสม่ำเสมอขึ้น โดยเฉพาะนับแต่กฎบัตรอาเซียน ไม่มีองค์กรที่มีความเป็นเอกเทศเต็มที่ สำนักเลขาธิการและเลขาธิการปฏิบัติการในฐานะเป็น “สำนักเลขาธิการเชิงเครือข่าย” (networked secretariat) มีการแบ่งกลุ่มกิจกรรมเป็น 3 กลุ่ม เรียกว่า 3 เสาหลัก หรือ pillars (การเมือง-ความมั่นคง, เศรษฐกิจ, สังคม-วัฒนธรรม) รัฐสมาชิกแต่ละรัฐจัดให้มีคณะมนตรี (Council) ของแต่ละประชาคมประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ไม่มีการแบ่งงานหรืออำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรฯ อย่างเด่นชัด ยกเว้นงานประจำที่มอบหมายให้สำนักเลขาธิการฯ ดูแล</p>
7. โครงสร้างทางสถาบันอย่าง	มีลักษณะเฉพาะตัวประกอบด้วย	โครงสร้างหลักอยู่ที่การประชุมสุดยอด

	EU	ASEAN
เป็นทางการ	European Commission Council of the EU European Parliament Court of Justice of the EU (CJEU)	ยอดและการประชุมระดับรัฐมนตรีระหว่างรัฐสมาชิก มีสำนักเลขาธิการที่กฎบัตรอาเซียนให้พัฒนาขึ้นรองรับประชาคมอาเซียนไม่มีองค์กรลักษณะศาลยุติธรรม
8. การมีระเบียบวิธีปฏิบัติแบบประชาธิปไตย	มีกระบวนการประชาธิปไตย มีสภายุโรปซึ่งเลือกตั้งทางตรงนับแต่ปี 1979	ไม่ปรากฏว่ามีกระบวนการที่สภามีความเกี่ยวข้องโดยตรงอย่างมีนัยสำคัญ
9. บุรณาการทางกฎหมาย	มีระบบศาลยุติธรรมแบบตรง คือ CJEU และมีการพัฒนาระเบียบทางกฎหมายแบบเหนือชาติ	มีการกำหนดให้มีอนุญาโตตุลาการ (ยังไม่มีกรให้สัตยาบัน) มีการระงับข้อพิพาทเป็นรายกรณี
10. กระบวนการตัดสินใจ	ผสมผสานระหว่างกระบวนการแบบเหนือชาติ (Supranational) เป็นเอกเทศจากการตัดสินใจโดยรัฐ แบบรัฐบาลสัมพันธ์นิยม (Intergovernmentalism)	ตัดสินใจโดยรัฐแต่อย่างใดไม่มีกลไกการตัดสินใจแบบเหนือชาติ โดยองค์การฯ ที่เป็นเอกเทศจากรัฐมีแนวโน้มการทำงานร่วมกันที่กระชับและสม่ำเสมอขึ้นจนอาจเข้าลักษณะรัฐบาลสัมพันธ์นิยม (Intergovernmentalism)
11. วิธีการตัดสินใจ	QMV (Qualified Majority Voting) ใช้เสียงข้างมากแบบที่กำหนดเกณฑ์ไว้ รัฐไม่มีอำนาจยับยั้ง (veto) การตัดสินใจต่างๆ ในกรณีนี้ มีการให้น้ำหนักคะแนนของแต่ละประเทศจากน้อยสุดประเทศละ 3 เสียง จนถึงมากที่สุด 29 เสียง	ใช้หลักฉันทามติ (Consensus) ไม่มีการลงคะแนนเสียง เท่ากับว่ารัฐมีอำนาจยับยั้ง (vote) การตัดสินใจต่างๆ ในกรอบอาเซียน
12. วิวัฒนาการอนาคตระยะใกล้	การบังคับใช้สนธิสัญญาสิบบอนในปี 2009 วิกฤตเศรษฐกิจในเขตเงินยูโร (Eurozone) ของ 17 ประเทศ	เป้าหมายประชาคมเศรษฐกิจ (ACE) ในปี 2015 หรือหลังจากนั้น ยังคงต้องคะเนการณ์หรือประเมิน

	EU	ASEAN
	<p>วิกฤตระบบ Eurogovernance มีความพยายามแก้ปัญหาเศรษฐกิจและพยายามปฏิรูประบบ Eurogovernance ผลกระทบทางจิตวิทยาของ Nobel Peace Prize 2012 ต่อบุรณาการยุโรป วิกฤตเศรษฐกิจโลก บทบาทที่เพิ่มขึ้นของเอเชียในระดับโลก ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือที่เกี่ยวข้องกับประเทศเมดิเตอร์เรเนียน (“Arab Spring”) การขยายตัวรับสมาชิกใหม่ (widening) เช่น โครเอเชีย กระบวนการบูรณาการทางลึก (deeping) ทางสถาบันเพื่อตอบ วิกฤตยูโร</p> <p>ยุทธศาสตร์ “ยุโรป 2020” (Europe 2020) เพื่อให้ EU กลายเป็นเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างชาญฉลาด ยั่งยืน และไม่มีการกีดกัน (smart,sustainable and inclusive economy)</p>	<p>ผลดี ผลเสียของ ACE ในเชิงประจักษ์อย่างชัดเจน ยังไม่มีการคะแนนการณหรือประเมินผลกระทบของ AEC โดยเฉพาะในมิติที่สัมพันธ์กับอีกสองเสาหลัก คือ ทาง การเมืองและความมั่นคง (APSC) และทางสังคมและวัฒนธรรม (ASCC) พยายามควบคุม สถาปัตยกรรมภูมิภาคในเอเชีย ตะวันออกด้วยยุทธศาสตร์ Centrality และ Connectivity และแนวทางใน Bali Concord III วิกฤตเศรษฐกิจโลก บทบาทที่เพิ่มขึ้นของเอเชียในระดับโลก</p> <p>การพิพาทในเอเชียตะวันออกและ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ใน ทะเลจีนใต้</p> <p>การดำเนินการตามปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน (AHRD) ที่เพิ่ง ได้รับการรับรองการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจ</p> <p>การแข่งขันระหว่างกรอบความร่วมมือใหม่ๆ เช่น Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP), Trans-Pacific Partnership (TPP)</p> <p>การขยายตัวรับสมาชิกใหม่ (widening) เช่น ทิมอร์-เลสเต</p> <p>กระบวนการบูรณาการทางลึก (deeping) อันอาจจะมีเพื่อจัดการ กับ AEC และ APSC,ASCC</p>

ที่มา: ขจิต จิตตเสวี, 2555: 42-45

2.6 สหภาพยุโรป (European Union) กับนโยบายทางสังคม

พัฒนาการของสหภาพยุโรปมาจากการเกิดขึ้นของประชาคมยุโรป ที่เน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจในยุโรป โดยมุ่งหวังให้มูลค่าการค้าระหว่างประเทศในยุโรปมีปริมาณที่สูงขึ้น และรวมไปถึงการสนับสนุนการทางสังคม เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมในยุโรป อย่างไรก็ตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสภาวะการจ้างงานในประเทศสมาชิกทำให้เกิดความกังวลในเรื่องสภาพสังคมในยุโรปและนำไปสู่การขยายขอบเขตการหารือเรื่องนโยบายทางสังคมอย่างกว้างขวางมากขึ้น ตั้งแต่ ค.ศ.1972 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประชุมสุดยอดที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 19-20 ตุลาคม ค.ศ.1972 ถือได้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญในประวัติศาสตร์ว่าด้วยนโยบายทางสังคมของสหภาพยุโรป ที่เน้นให้เกิดความเท่าเทียมกัน การสนับสนุนให้สังคมมีพัฒนาการที่ประสานสอดคล้องกับการปฏิบัติการทางเศรษฐกิจ ให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องโดยมีคุณภาพและเสถียรภาพด้วยเหตุนี้ วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการจัดตั้งตลาดร่วมและนโยบายเศรษฐกิจของสหภาพยุโรป จึงต้องมาจากการปฏิบัติการทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางเศรษฐกิจและการปรับปรุงความอยู่ดีกินดี สภาพการทำงานและชีวิตของประชากรให้ดีขึ้น เพื่อให้เป็นหลักประกันคนงานในองค์กรต่างๆ และเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดทำอนุสัญญาต่างๆ ของ สหภาพยุโรป ในขณะเดียวกันจากการประชุมสุดยอดที่กรุงปารีสนั้นยังได้มีการร่าง “โครงการ EU เพื่อการปฏิบัติการทางสังคม” โดยมีวัตถุประสงค์พื้นฐาน 3 ประการคือ 1) ให้มีงานทำตามเวลาและเป็นงานที่ดีที่สุด 2) ปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตและการทำงาน และ 3) การให้ผู้ใช้ร่วมงานทางสังคม ได้เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันยิ่งขึ้นในการวินิจฉัยนโยบายเศรษฐกิจและสังคม และการให้ความเสมอภาคทางโอกาสระหว่างบุรุษและสตรี เช่นเดียวกับให้คนงานมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของวิสาหกิจมากขึ้นด้วย (อรณี นวลสุวรรณ, 2543: 174-176)

ประเด็นทางสังคมที่สหภาพยุโรปให้ความสำคัญประการแรกคือการว่างงานของคนหนุ่มสาว สหภาพยุโรปได้มีการเสนอโครงการต่างๆ เพื่อปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตและการทำงานให้ดีขึ้น โดยได้เร่งให้คนหนุ่มสาวจัดตั้งวิสาหกิจ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการสร้างงานสาธารณะ และทำงานสาธารณประโยชน์ร่วมกัน ประเด็นที่สองคือการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย ประเด็นที่สามคือการช่วยเหลือคนพิการให้ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพปกติอย่างเป็นอิสระ ประเด็นที่สี่คือการศึกษาฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่คนงานผู้อพยพและครอบครัวด้วยได้กำหนดสิทธิในด้านการสอนภาษา การอบรมวิชาชีพ การประกันสังคม ที่พักอาศัย บริการทางสังคม การศึกษาของบุตรหลาน ตลอดจนสิทธิทางเศรษฐกิจและการเมือง

สหภาพยุโรปได้มีการก่อตั้งกองทุนเพื่อการสังคมของยุโรป (European Social Fund – ESF) โดยมุ่งที่จะแก้ปัญหาการทำงานในภูมิภาคที่ยังล้าหลัง หรือกำลังอยู่ในภาวะเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจหรืออุตสาหกรรม นอกจากนี้ทางกองทุนยังให้ความช่วยเหลือบุคคลบางประเภทเพื่อฝึกอบรมตนเอง เช่น ผู้พิการที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพบางอย่างหลังจากที่ได้รับการฝึกอบรม หรือมีงบประมาณบางส่วนไว้สำหรับให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการศึกษา และโครงการการทำงาน แต่เพื่อควบคุมการใช้ข้อปฏิบัติต่าง ๆ นั้น รัฐบาลของประเทศสมาชิกต้องทำรายงานเกี่ยวกับสภาพของการใช้ข้อปฏิบัติเหล่านี้ในประเทศตนเสนอต่อคณะกรรมการด้วย (อรณี นวลสุวรรณ, 2543: 180)

บทบาทสหภาพยุโรปในกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ วิสัยทัศน์ที่ว่าด้วยเรื่อง ยุโรปสังคม (Social Europe) โดย Jacques Delors ประธานกรรมการประชาคมยุโรปในช่วงปี 1988 – 1994 ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน และเสถียรภาพขั้นพื้นฐานของชาวยุโรปด้วยเช่นเดียวกัน โดยในวิสัยทัศน์นี้ Cannan (1992 อ้างถึงใน Swithinbank, 1996: 68) ติความว่าประกอบไปด้วย 2 สิ่งที่สำคัญ คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยุโรป และการตระหนักในผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยุโรปที่จะต้องมีการผู้ได้รับผลประโยชน์ และผู้สูญเสียผลประโยชน์ จึงจำเป็นต้องมีการคุ้มครองกลุ่มคนที่ถูกกีดกันจากการรับประโยชน์จากความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นในยุโรป หากจะตีความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ยุโรปสังคม คือกิจกรรม 4 ประการ ได้แก่ (1) การลดอัตราว่างงาน และการจ้างงานเพิ่มขึ้น (2) การพัฒนาและปกป้องสิทธิของคนงาน (3) การมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการจ้างงานและการฝึกอบรมต่างๆ และ (4) การสร้างความเป็นหุ้นส่วนกันในการสนทนาปรึกษาหารือในประเด็นทางสังคมระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าประโยคที่ว่าด้วยเรื่อง “สังคม” แทบจะไม่มีกล่าวถึงการให้การดูแลทางสังคม (Social Care) กับกลุ่มผู้พิการและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเลย (Switinbark, 1996: 69)

ประเด็นด้านสังคมในประชาคมยุโรปได้ถูกอ้างอิงถึงในสนธิสัญญาหรือเอกสารที่สำคัญ คือ สนธิสัญญาปารีส สนธิสัญญาโรม กฎบัตรสังคม สนธิสัญญามาสทริชท์ (Maastricht Treaty) และสมุดปกขาวด้านนโยบายสังคมของยุโรป (The White Paper on European Social Policy)

สนธิสัญญาปารีส

สนธิสัญญาปารีสเป็นองค์การแรกที่ยินยอมให้คนงานขององค์การสัญจรไปมาในยุโรป ได้อย่างเสรี โดยได้รับการสงเคราะห์ทางสังคมทุกประเภท และมีการห้ามการเลือกปฏิบัติทุกอย่างสำหรับค่าจ้างและสภาพการทำงานระหว่างคนงานของประเทศสมาชิก (อรณี นวลสุวรรณ, 2543: 174-176)

สนธิสัญญาโรม

สนธิสัญญาโรมที่ก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป นโยบายสังคมนี้มีจุดมุ่งหมายป้องกันการบิดเบือนความจริงจากการแข่งขันในตลาดแรงงาน และยินยอมให้คนงานมีสิทธิที่จะสัญจรไปมา ในระหว่างประเทศสมาชิกได้โดยเสรี พร้อมกับอนุญาตให้นายจ้างมีโอกาสที่จะรับคนงานจากประเทศสมาชิกอื่นๆ และคนงานอื่นๆ ที่เคยทำงานมา และปัจจัยสำคัญคือ กองทุนสังคมที่เน้นการเพิ่มการเคลื่อนย้ายทางภูมิศาสตร์และทางด้านอาชีพของคนงาน และปรับปรุงสภาพการทำงานของคนงานเหล่านี้ให้ดีขึ้นด้วย (อรณี นवलสุวรรณ, 2543: 174-176)

กฎบัตรสังคม

กฎบัตรประชาคมยุโรปด้านสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคมของคนงานได้รับการลงนามรับรองในปี ค.ศ.1989 โดยผู้นำประเทศในยุโรปทั้งหมดยกเว้นอังกฤษ อย่างไรก็ตามกฎบัตรนี้ไม่ได้มีการระบุถึงสิทธิของพลเมืองยุโรปทั้งหมดแต่กล่าวถึงสิทธิของคนงานเท่านั้น โดยในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการ คนชรา เด็ก และวัยรุ่น มีการระบุถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของกลุ่มคนเหล่านี้เท่านั้น

สนธิสัญญามาสทริชท์ (Maastricht Treaty)

สนธิสัญญามาสทริชท์หรือสนธิสัญญาจัดตั้งสหภาพยุโรปที่มีการลงนามกันในปี 1991 ได้มีการนำเอาประเด็นนโยบายสังคมมาพิจารณาเพื่อเป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองและประนีประนอมระหว่างประเทศสมาชิกในประเด็นทางเศรษฐกิจ และการเมือง โดยอังกฤษต่อต้านการกำหนดให้มียุทธศาสตร์สังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในสนธิสัญญามาสทริชท์ ในท้ายที่สุดบทที่ว่าด้วยเรื่องนโยบายสังคมได้ถูกนำออกไปจากสนธิสัญญาเนื่องจากประเทศสมาชิกอื่นๆ กลัวว่าอังกฤษจะใช้ประเด็นทางสังคมนี้เป็นข้ออ้างในการไม่เข้าร่วมการใช้สกุลเงินยูโร อย่างไรก็ตามประเทศสมาชิกที่เหลือทั้งหมดยกเว้นอังกฤษได้ตกลงในการลงนามพิธีสารนโยบายสังคม (Social Policy Protocol) โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนงานและการปกป้องแรงงาน เช่น สถานะการทำงาน ความเท่าเทียมกันของหญิง-ชายในโอกาสในการทำงาน เป็นต้น (Swithinbank, 1996: 70 – 71)

สมุดปกขาวด้านนโยบายสังคมของยุโรป (The White Paper on European Social Policy)

สมุดปกขาวเล่มนี้ทำขึ้นในปี 1994 โดยคำแถลงการณ์คณะกรรมาธิการยุโรปว่าด้วยเรื่องอนาคตของนโยบายสังคมในยุโรป โดยในแถลงการณ์ได้ระบุถึงการคุ้มครองทางสังคมแก่ทุกคน โดยให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพความเป็นรัฐสวัสดิการในยุโรปการแก้ไขปัญหาความยากจน ปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคมเมือง การดูแลชุมชนชนบท ผู้พิการ และผู้สูงอายุ โดยในคำแถลงการณ์สนับสนุนให้ผู้สูงอายุและผู้พิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวถึงการดูแลทางสังคมในกลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ (Swithinbank, 1996: 70 – 71)

2.7 แนวโน้มสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต

สังคมไทยปัจจุบันกำลังอยู่ในกระแสของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเหตุผลของทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จนทำให้มองเห็นว่าทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนจากสังคมแบบพุทธเกษตรไปสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นแสวงหา “ความทันสมัย” (Modernization) ตามแนวทางของประเทศตะวันตกชัดเจนขึ้นทุกที อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งประเทศต่างๆ รวมตัวกันมากยิ่งขึ้นยิ่งส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันมากขึ้น ขณะเดียวกันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในประเทศทั้งครอบครัวเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ สตรี คนพิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถคาดการณ์ในอนาคตได้ว่าจะเป็นอย่างไรรัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาวางยุทธศาสตร์เพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ต่อสังคมได้ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงระดับโลกที่สำคัญ ได้แก่ กฎ กติกาใหม่ของโลกหลายด้านส่งผลให้ทุกประเทศต้องปรับตัว กฎระเบียบด้านสังคมมีบทบาทสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดความเคารพและรักษาคำศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลางรวมทั้งภูมิภาคเอเชียซึ่งทวีความสำคัญเพิ่มขึ้น ได้แก่ การรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชีย ภายใต้กรอบการค้าเสรีของอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น อินเดีย และประชาคมอาเซียน ในปี ค.ศ.2015 รวมทั้งกรอบความร่วมมืออื่นๆ จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะรองรับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลก จะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ทำให้งบประมาณสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านอื่นๆ ลดลง การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก กระทั่งต่อภาคสังคม อาทิ ปัญหาความยากจน การอพยพย้ายถิ่น และการแย่งชิงทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของโลกมีแนวโน้มจะเป็นปัญหาสำคัญ ส่งผลให้ผลผลิตอาหารสู่ตลาดลดลงไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรโลก อาจนำไปสู่การเกิดวิกฤตอาหารโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นได้ทั้งโอกาสหรือภัยคุกคามในการพัฒนา ขณะที่การก่อการร้ายสากลยังคงเป็นภัยคุกคามประชาคมโลก (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: 2-12)

การพัฒนาประเทศไทยในระยะที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้คนเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยในการผลิต เพื่อสนองความต้องการการพัฒนาให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยยังไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการประกอบอาชีพและสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นแม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศในระยะยาว การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ มีความอ่อนแอด้านปัจจัยสนับสนุนในส่วนของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คุณภาพการบริการของโครงสร้างพื้นฐาน กฎหมาย กฎและระเบียบทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อการจัดระบบการแข่งขันที่เป็นธรรมและเหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ด้านสังคม ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชาชนได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มขึ้น และมีการจัดสวัสดิการทางสังคมในหลายรูปแบบ แต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่

สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการเพิ่มขึ้นของการพนันโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน คนไทยตื่นตัวทางการเมืองและให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและธรรมาภิบาลมากขึ้น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรม กระทบต่อผลผลิตภาคเกษตรและความยากจน การบริหารจัดการพัฒนาประเทศ ความขัดแย้งทางการเมืองและความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงดำรงอยู่และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การดำรงชีวิตของประชาชน ความเชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย ตลอดจนความสงบสุขที่ลดลง

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นสถานการณ์ด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในปัจจุบันพบว่า จากภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ทำให้สถาบันครอบครัวอ่อนแอ พ่อแม่ไม่มีเวลาการอบรมสั่งสอน และการอยู่กับลูกน้อยลง สมาชิกในครอบครัวขาดความตระหนักในบทบาท และเกิดความแตกแยก นำไปสู่การหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น เด็กและผู้หญิงอาจตกเป็นผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงจากบุคคลใกล้ชิด ผลกระทบคือ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม อาทิเช่น เสพยาเสพติด ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ทะเลาะวิวาท ติดเกมส์และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ทำให้เกิดผู้ป่วยเอดส์รายใหม่ในกลุ่มเสี่ยงที่หลากหลายขึ้น จำนวนเด็กเร่ร่อนมากขึ้น มีเด็กและเยาวชนบางส่วนขาดโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายเรียนฟรี 15 ปี มีปัญหาในเชิงคุณภาพและความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาระหว่างเมืองกับชนบทไม่ตอบสนองปรัชญาการศึกษาที่จะสร้างคนให้สมบูรณ์ รู้จักคิด วิเคราะห์มีจิตสำนึก และศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: 2-13)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนค่านิยมของคนในสังคมที่เน้นการบริโภคนิยม ส่งผลกระทบต่อวิถีคิด ค่านิยม และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ซึ่งทำให้เด็กมีภาวะโภชนาการเกิน และโรคอ้วน การเกิดอุบัติเหตุ โรคมะเร็ง และโรคเรื้อรังต่างๆ ซึ่งนำไปสู่ความพิการได้ง่าย ค่านิยมการให้ผู้ชายมีบทบาทการเป็นผู้นำ ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งภาคการเมือง ภาครัฐ และภาคเอกชนน้อยลง ขณะที่กลไกภาครัฐไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งนโยบายการพัฒนาประเทศหลายด้านไม่มีคุณภาพเพียงพอ จึงพบว่า มีผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาต่างๆ จำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการดูแล และช่วยเหลือ มีแรงงานต่างด้าวเพิ่มมากขึ้น ปัญหาการค้ามนุษย์นับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นผู้พันโทฯหันกลับไปทำผิดซ้ำมากขึ้น นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นไปสู่ความทันสมัย ได้สร้างการเจริญเติบโตของเมือง แต่อีกด้านหนึ่งก่อให้เกิดชุมชนแออัด จากการโยกย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่เมือง อีกทั้งคนชนบทตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงเปราะบาง ที่จะเป็นคนยากจนสูงเพราะการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: 2-13)

สรุปภาพรวมแนวโน้มในอนาคตพบว่า โครงสร้างครอบครัวทั้งในเมืองและชนบทที่เป็นครอบครัวเดี่ยวส่วนใหญ่จะมีขนาดเล็กลง ทำให้สัมพันธภาพของคนในครอบครัวน้อยลง เกิดภาวะความเครียดซึมเศร้า ความไม่มั่นคงทางอารมณ์เพิ่มขึ้น และปฏิสัมพันธ์ครอบครัวต่อชุมชนลดน้อยลง สำหรับครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพังมากขึ้น จากการหย่าร้างที่สูงขึ้นขณะเดียวกัน โครงสร้างของครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลสองวัย คือ ผู้สูงอายุและเด็กจะมีมากขึ้น โดยผู้สูงอายุในชนบทจะถูกปรับเปลี่ยนบทบาทรับภาระมาก

ขึ้นแทนพ่อแม่เด็ก และที่น่าวิตกเนื่องจากสื่อที่ไม่ปลอดภัยสำหรับเด็กและเยาวชนเพิ่มปริมาณ และทวีความรุนแรงมากขึ้น การเพิ่มจำนวนของกลุ่มผู้สูงอายุ และคนพิการทำให้ประเทศมีภาระค่าใช้จ่ายด้าน การรักษาพยาบาล และดูแลเพิ่มมากขึ้น การขาดความมั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดความเปราะบางใน ครอบครัว และยังส่งผลให้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม อาทิเช่น บุคคลเร่ร่อน บุคคลเร่ร่อน บุคคลที่มี ปัญหาสถานะทางกฎหมาย แม้ว่าบางกลุ่มมีจำนวนลดลง เช่น คนยากจน ผู้ได้รับผลกระทบจากเอตส์และ ครอบครัว แต่สภาพปัญหาที่มีความซับซ้อน เปราะบางและรุนแรงขึ้น ดังนั้นหากต้องการพัฒนาศักยภาพของ คนในสังคมให้เป็นที่พึงปรารถนา จะต้องพัฒนาให้คนทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้ง ทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและทักษะฝีมือเพื่อให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และ มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนมีจิตสำนึกและมีบทบาทในการดูแล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วย ทำให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุลยั่งยืนบนพื้นฐานของความเป็นไทย

2.8 แนวคิดภูมิคุ้มกันทางสังคมและทุนทางสังคม

2.8.1 ภูมิคุ้มกันทางสังคม

ภูมิคุ้มกันทางสังคม (Social Immunity) หมายถึง ครอบครัว ชุมชน สังคม มีความเข้มแข็งและ อ่อนนุ่มสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัญหาทางสังคมต่างๆอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นและรู้เท่าทันกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาครอบครัวตนเอง ชุมชน และสังคมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด อุบลราชธานี, 2554)

ภูมิคุ้มกันทางสังคม คือ ครอบครัวอ่อนนุ่มและชุมชนเข้มแข็ง ถ้าครอบครัวอ่อนนุ่มและชุมชน เข้มแข็ง ก็จะทำให้โรคต่างๆ ทางสังคมทำอันตรายไม่ได้ (ประเวศ วะสี : 2541) ความพยายามแก้ปัญหาสังคมด้วยวิธี ต่างๆมากมายที่ผ่านมาไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นเรื้อรังยาวนานได้ ในขณะเดียวกัน ปัญหาสังคมใหม่ๆเกิดขึ้น ทุกวัน ดัชนีเหตุนี้เองจึงจำเป็นต้องหันมาใช้วัคซีนทางสังคม คือ ส่งเสริมให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่นและชุมชน เข้มแข็ง โดยการผลักดันให้เป็นนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ เมื่อสังคมมีภูมิคุ้มกัน ปัญหาสังคม ทั้งใหม่และเก่าก็อาจบรรเทาเบาบางลงและในท้ายที่สุดสังคมก็อยู่อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ทำชีวิตผู้คนใน สังคมยืนยาวและมีคุณภาพ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสความเป็นไปที่เชื่อมโยง กรากของสังคมโลกาภิวัตน์ที่ทำให้คนในสังคมไทยต้องก้าวเดินให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มีทั้ง ทางบวกและทางลบ สิ่งสำคัญที่มากับโลกาภิวัตน์คือการเติบโตของระบบทุนนิยมที่ทำให้ผู้คนจำนวนมาก ทั้ง ในสังคมเมืองและสังคมชนบทต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอด ตัวอย่างเช่นในสังคมเมืองเกิดจากคน ต่างถิ่นเข้าไปอยู่ร่วมกันโดยไม่ได้เติบโตร่วมกันมาอีกทั้งวิถีชีวิตการทำงานก็ทำให้พบปะสังสรรค์กันน้อยมาก บ้านติดกันแทบไม่รู้จักกัน ต่างคนต่างอยู่ เช้าตรู่ออกจากบ้านเย็นค่ำกลับเข้านอน เสาร์อาทิตย์สัปดาห์อยู่ตาม

ห่างสรรพสินค้า หาเวลาเจอหน้าเพื่อนบ้านยาก ขณะที่สังคมชนบทที่เคยถือกันว่ารากฐานมั่นคงก็สั่นคลอนลง พ่อแม่ทำงาน ลูกๆถูกส่งไปเรียนโรงเรียนในตัวจังหวัดถ้าไกลมากก็อยู่หอพัก ถ้าไม่ไกลมากก็เที่ยวไปกลับกับรถนักเรียนตั้งแต่เช้ามีดกลับค่ำมืด เด็กวัยเดียวกันที่อยู่บ้านข้างๆ แทนที่จะรู้จักกันเป็นเพื่อนกันพอเรียนต่างโรงเรียนกันก็ห่างกัน เกิดภาวะไม่คุ้นเคยกันตั้งแต่เด็กจนโต พอปิดเทอมเด็กเหล่านี้ก็กลับมาอยู่บ้านก็เกิดความเหงาเพราะไม่รู้จักใครในละแวกบ้าน ขาดเพื่อน ก็ต้องอาศัยโทรศัพท์เพื่อพูดคุยกับเพื่อนที่อยู่ไกลๆ กัน บางคนก็ชดเชยโดยการเล่นเกมส์ ติดอินเทอร์เน็ต เมื่อมีความเหงาในใจโอกาสที่จะใจแตก เสียคนติดยา ก็มีมากขึ้น เมื่อเจอกับครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ไม่เข้าใจ พ่อแม่ทะเลาะเบาะแว้งกันประจำ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้ส่วนหนึ่งที่สำคัญคือเยาวชนอ่อนแอหลงทางด้านจิตใจและขาดการยึดเหนี่ยวต่อท้องถิ่นตนกลายเป็นคนไร้รากในที่สุด เมื่อไร้ราก สังคมก็ไร้แกนและอ่อนแอ (พิเชฐ บัญญัติ, 2547 อ้างถึงในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554)

การจะช่วยกันเติมภูมิคุ้มกันทางสังคมให้สังคมเข้มแข็งกันได้อย่างไร คงไม่ใช่แค่ใครคนหนึ่ง แต่ต้องเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันที่จะมาช่วยกันรักษาสังคมให้คืนสภาพ ส่วนที่พอเยียวยาได้ก็เยียวยารักษา ส่วนไหนที่ไม่ไหวก็ต้องผ่าตัดทิ้งไป ส่วนไหนที่พอติดอยู่ก็รีบเติมวัคซีนสร้างภูมิคุ้มกันเข้าไป ผู้คนในสังคมต้องทำความเข้าใจของสาเหตุที่มาของปัญหาอย่างบูรณาการทั้งเรื่องสังคม การศึกษา เศรษฐกิจสุขภาพ ศาสนาและการเมืองเพื่อจะได้แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริงโดยไม่มุ่งไปเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งจนเสียสมดุลซึ่งยิ่งไปซ้ำเสริมให้สังคมอ่อนแอยิ่งขึ้น ภายใต้แนวคิดที่ว่า “สังคมดีไม่มีขาย ถ้าอยากได้ต้องช่วยกัน” (พิเชฐ บัญญัติ, 2547 อ้างถึงในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554)

การทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือส่วนหนึ่งของการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยจะต้องเริ่มกระบวนการพัฒนาจากรากฐานราก ชุมชนเข้มแข็งหมายถึงชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเข้าคลี่คลายและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง (คณะอนุกรมส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ อ้างถึงใน นพดล, 2556) จะต้องประกอบด้วย

1. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี

9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป
ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ
 1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
 2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
 3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
 4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิดตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
 5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
 6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
 7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
 8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

2.8.2 ความหมายของทุนทางสังคม

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้และนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชน คือการมีทุนทางสังคมในชุมชน สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมนั้น เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมทั้งในระดับองค์การและสังคมและเป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเนื่องจากทุนทางสังคมเกี่ยวข้องกับเครือข่าย บรรทัดฐาน ความไว้วางใจ และความเข้าใจซึ่งกันและกันซึ่งเกี่ยวข้องกับจำนวนเครือข่ายมนุษย์และชุมชนต่างๆ และการมีทุนทางสังคมทำให้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดปฏิบัติเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ (Fukuyama, 1996: 27 ; Cohen and Prusak, 2001: 22) อีกทั้งทุนทางสังคมถือเป็นแนวคิดที่สำคัญในการที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองทั้งในระดับบุคคลให้มีภูมิคุ้มกันทั้งภายในตนเองและต่อผู้อื่นในชุมชน สังคม และประเทศชาติ ทุนทางสังคมเป็นทุนที่มีอยู่ในทุกสังคม แต่ที่ชัดเจนที่สุดในสังคมไทยถือว่าเป็นจุดแข็งที่เรามีทุนทางสังคมที่ฝังแน่นควบคู่มากับสังคมไทยมาช้านานแล้ว และไม่มีวันที่จะหมดไป ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมเป็นผลมาจากการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง “ประชาสังคม” (Civil Society) และได้มีการนำมาเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยและกล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายในหมู่นักคิด นักวิชาการ ซึ่ง

ต้องการอธิบายถึงการนำวิถีชีวิตดั้งเดิมที่คนมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกัน ใ่ว่างใจ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันกลับคืนมาสู่สังคม

คำว่า “ทุนทางสังคม” ได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในการอภิปรายของ Hanifan (1920) ในหนังสือ Rural School Community Centres ซึ่งได้อธิบายถึงสิ่งต่างๆ ที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของคน อาทิ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Good Will) การสร้างมิตรภาพ (Fellowship) ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) และการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลหรือครอบครัวที่ทำให้เกิดหน่วยทางสังคม (วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, 2548: 16) มีการให้คำนิยามความหมายของคำว่า ทุนทางสังคม แตกต่างกันไป ตามแต่ละสาขาทั้งทางด้านสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์และนักพัฒนาการเศรษฐกิจ

ความหมายและแนวคิดที่สำคัญของทุนทางสังคม มีนักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ความหมาย ตลอดจนได้อธิบายถึง องค์ประกอบ และกระบวนการดังกล่าวไว้ดังนี้

ทุนทางสังคม (Social Capital) คือความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่บนรากฐานของความไว้วางใจกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบต่างตอบแทน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกัน และต้องมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและความดีงามของสังคมนองรับ (วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, 2548: 73) ซึ่งได้สร้างระบบความสัมพันธ์ที่ยืดหยุ่นในรูปแบบของเครือข่าย มีความเชื่อร่วมกัน และมีวัฒนธรรมร่วมกัน ของชุมชนที่ได้สืบทอดต่อกันมา โดยส่งผ่านสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ในชุมชน พึ่งพาอาศัยกัน นับได้ว่าเป็นกลไกทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับธรรมชาติ บุคคลกับความเชื่อ (การนับถือผี) ด้วยเหตุนี้การศึกษาทุนทางสังคมจะทำให้เข้าใจถึงบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

James S. Coleman (1988 : 16) ได้อธิบายความหมายโดยหน้าที่ (Function) ของทุนทางสังคมว่าเป็นสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายแต่มีความเหมือนกัน 2 ประการคือ 1) มิติด้านโครงสร้างทางสังคม และ 2) เอื้ออำนวยให้มีกิจกรรมที่แน่นอนของผู้กระทำ (Certain Action of Actors) ไม่ว่าจะเป็นบุคคล หรือเป็นหมู่คณะ (Corporate Actors) ภายในโครงสร้างสังคมดังกล่าว

Robert D. Putnam (1994 อ้างถึงใน ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง, 2547:4) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคม คือ ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมที่มีชีวิตเชื่อมโยงกัน มีบรรทัดฐาน และความไว้วางใจ มีผลทำให้กิจกรรมที่ทำร่วมกันนั้นมีประสิทธิภาพ และยังได้สรุปถึงทฤษฎีทางสังคมทำให้เห็นถึงเรื่องทุนทางสังคมที่มีการกะสมหรือสำรองอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเพิ่มความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ทุนทางสังคมที่สะสมและสำรองอยู่ในชุมชน จะเป็นตัวช่วยเหลือสังคม โดยใช้จารีตหรือธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน การพึ่งพาอาศัยกันหรือการต่างตอบแทน และความไว้วางใจกันของคนในสังคม สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ลดการเอาเปรียบผู้อื่น ผู้คนในสังคมจะมีการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน มีการเปลี่ยนจากตัวฉันเป็นพวกเรา และเกิดค่านิยมในเรื่องของผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างคนในสังคม

World Bank (2002) ได้นิยามทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึงกลุ่ม สถาบัน หรือองค์กร ความสัมพันธ์และบรรทัดฐานต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพและปริมาณของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นั่นคือความสามัคคีในสังคมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

ทุนทางสังคมไม่ได้เป็นเพียงการรวมกลุ่มของสถาบันเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มสถาบันหรือองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกันและยึดโยงให้เกิดความเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2544 : 26-30) ได้ให้ความหมาย ทุนทางสังคมว่า ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี โดยสรุปว่าทุนทางสังคม ไกล่เคียงหรือตรงกับสังคมเข้มแข็ง ลักษณะที่สำคัญของสังคมเข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่ม หรือความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เพราะการรวมกลุ่มทำให้เกิดความมั่นคง มีความสุข ความปลอดภัย และทำอะไรสำเร็จได้โดยง่าย จึงเกิดเป็นชุมชนหรือความเป็นประชาคม เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งโลก โดยอาศัยทุนทางสังคม ซึ่งมีความสำคัญและต้องทำนุบำรุงให้เข้มแข็ง เพราะจะเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และมีศีลธรรมดี ตลอดจนเป็นฐานของการพัฒนาอื่นๆ

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2543 อ้างถึงใน สุพรรณิ ไชยอำพร, 2546: 57) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า หมายถึง สถาบันทางสังคม (เช่น บ้าน วัด โรงเรียน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ) และรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนชนบทที่ทำหน้าที่จัดระเบียบความสัมพันธ์ให้ความชอบธรรม แก่แบบแผนของการจัดสรร แลกเปลี่ยนทรัพยากรอันเป็นการสร้างความผสมกลมกลืนทางสังคมและลดความขัดแย้งในชุมชน อีกนัยหนึ่งทุนทางสังคมคือวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม จารีตประเพณีของชุมชน วิถีความสามารถในการจัดการองค์กรของประชาชน รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541 อ้างถึงใน สุพรรณิ ไชยอำพร, 2546: 58) ได้ระบุถึงการให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า คือคุณภาพของคนนั่นเอง (คุณภาพที่นิยามตามมาตรฐานตะวันตก เช่น มีอนามัยดี มีการศึกษาดี มีสมรรถนะในการผลิต เป็นต้น) โดยทุนทางสังคมของไทยที่สำคัญที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ คือ สามารถรับและสนับสนุนความสัมพันธ์ในครอบครัวเครือญาติให้มีบทบาทในเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ได้จัดตั้ง (Organized) ในหมู่ผู้ปกครองที่อยู่ในละแวกนั้น เช่น โรงเรียน บ้าน ส่งเสริมอนามัยที่ดี โดยการดึงเอาความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และการรักษาพยาบาลกลับมาทำงานได้อีกครั้ง

อัมมาร สยามวาลา (2542 อ้างถึงใน สุพรรณิ ไชยอำพร, 2546: 58) ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมว่า ตั้งอยู่บนรากฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่มอยู่ เพียงแต่ได้ละลายไป โดยเฉพาะความเป็นชุมชนที่ดูแลกันได้ ซึ่งเป็นการให้ความหมายทุนทางสังคมในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์ของสังคมแบบดั้งเดิม

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2542 อ้างถึงใน ไพพภาณี เหลืองภัทรเชวง, 2547: 10) ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบต่างๆ ของชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน เหล่านี้เรียกว่าเป็นทุนทางสังคม ซึ่งจะเป็พื้นฐานให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งจริงจังและยั่งยืน

สุพรรณิ ไชยอำพร (2546: 48-59) ได้อธิบายความหมายของทุนทางสังคมไว้ดังนี้ คือทุนทางสังคมซึ่งหมายถึงสัมพันธ์ภาพที่ดีเอื้ออาทร ร่วมมือ ช่วยเหลือกันบนพื้นฐานดีสธารณะที่ผูกพันกับกลุ่มท้องถิ่นตนและพลังกลุ่ม หรือสัมพันธ์ภาพอันเป็นกระบวนการทางสังคมพื้นฐานที่ออกมาในทิศทางบวก คือ ช่วยเหลือ

บูรณาการ ผสมผสานกัน จากความหมายที่มีความเป็นนามธรรมสูง ถือว่าเป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏในสังคมไทยที่เอื้อต่อการดูแลปกป้องชุมชนไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมลงและยังเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง เกิดการเรียนรู้ต่อการแก้ปัญหาภายในชุมชน และนำไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548: 5) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าหมายถึง ลักษณะทางสังคมที่ปัจเจกชนและองค์กรทางสังคมมีเครือข่าย มีความไว้วางใจและมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ เพื่อการส่งเสริม เกื้อหนุน และร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสถานะของสังคม องค์กร และตนเองให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน

พระระวี สีเหลืองสวัสดิ์ (2545: 129) กล่าวว่า ทุนทางสังคม หมายถึงโครงสร้างทางสังคมหรือคุณลักษณะทางสังคมใดๆ ที่เอื้อให้เกิดเกิดการจัดกิจกรรมส่วนรวม การแก้ปัญหาร่วมกันการพึ่งตนเองของชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยกำหนดทุนทางสังคมไว้ใน 4 ลักษณะคือ 1) เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจสังคม 2) เป็นเครื่องมือประเมินสภาพสังคม 3) เป็นนโยบายการพัฒนา และ 4) เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่แนวคิดของกลุ่ม

เสรี พงศ์พิศ (2548: 77-78) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึงทุนทางสถาบัน ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีลักษณะของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ช่วยให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองและของชุมชน

เนื่องจากเรื่องของทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ถูกนำมามองในมิติใหม่ จึงมีความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างหลากหลาย สำหรับนักวิชาการในต่างประเทศ ได้พยายามนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมอย่างกว้างขวาง โดยมีนักวิชาการบางคนได้พยายามนำเสนออย่างเป็นระบบด้วยการอธิบายในรูปของทฤษฎี สำหรับนักวิชาการในประเทศไทย ก็ได้ให้ความสนใจและให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดในเรื่องทุนทางสังคมเช่นกัน แต่รูปแบบการนำเสนอจะมองทุนทางสังคมอย่างเป็นองค์รวม โดยเน้นผลกระทบที่มีต่อมิติด้านสังคม อาทิ เรื่องของชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าผลกระทบที่เกิดจากทุนทางสังคมที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชน อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยังมีไม่มากนักซึ่งก็อาจจะเป็นเรื่องที่ต้องมีการศึกษาค้นคว้าต่อไปแต่ในส่วนของนักศึกษาเองยังมีความเห็นว่าการจะวิเคราะห์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผลกระทบของทุนทางสังคมต่อเศรษฐกิจชุมชนจะต้องมองในหลายมิติไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพัฒนาการของทุนทางสังคมหรือเศรษฐกิจชุมชนของประเทศไทยพัฒนาการของโครงสร้างสังคมไทยอาทิเรื่องของระบบอุปถัมภ์การกระจายอำนาจและระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่นระบบเศรษฐกิจมหภาคที่เป็นระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ (ระบบทุนนิยม) แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความทันสมัย (Modernization) แนวคิดเกี่ยวกับระบบโลก (World System Theory) และผลกระทบจากระบบข้อมูลข่าวสารจากภายนอกจึงจะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมจะเป็นปัจจัยการผลิตเศรษฐกิจชุมชนหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดหรือทุนทางสังคมจะเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนได้หรือไม่อย่างไรจึงเป็นเรื่องที่จะต้องวิเคราะห์อย่างเชื่อมโยงและจะต้องพิจารณาภายใต้บริบทและเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวทั้งสิ้น

ตารางที่ 2.2 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (process)	ผลลัพธ์ (Output)	ผลกระทบ (Impact)
<p>คำสอนของศาสนา/ ความเชื่อ¹</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ● ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ● ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ● ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน 	<p>ระบบความสัมพันธ์ (relationship)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● บุคคลต่อบุคคล ● บุคคลต่อกลุ่ม ● กลุ่มต่อกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust) ● เกิดความสัมพันธ์แบบเครือข่าย (network) ● เกิดความเป็นประชาสังคม (Civil Society) ● ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ● ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ● ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ● ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ลดต้นทุนในการดำเนินงาน ● เพิ่มพลังทางสังคม ● ลดขั้นตอนที่ยุงยากซับซ้อน ● ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
<p>ขนบธรรมเนียมที่ไม่เป็นทางการ (Norm)²</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การต่างตอบแทน (Reciprocity) 			
<p>1. เป็นเรื่องของความเต็มใจ (Willingness) ที่ผู้ทำไม่ได้หวังผลตอบแทนโดยตรงจึงมีส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของจิตใจคุณธรรม (Moral imperatives)</p>			
<p>2. เป็นเรื่องของความคาดหวัง (Expectation) ที่ผู้ทำอาจคาดหวังผลตอบแทนกลับคืนทางใดทางหนึ่งจึงเป็นเรื่องที่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง (Return by beneficiaries)</p>			

เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมมีความหลากหลายซึ่งส่วนใหญ่จะได้มีการกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Relationship) ความไว้วางใจกันซึ่งกันและกัน (Trust) ความเป็นเครือข่าย (Network) และเรื่องของการต่างตอบแทน (Reciprocity) รวมทั้งเรื่องของการมีค่านิยมร่วมกันด้วย (Shared Value) อย่างไรก็ตามเนื่องจากประเด็นที่เกี่ยวกับทุนทางสังคมที่มีการพูดถึงได้ถูกพิจารณาว่าบางประเด็นถือได้ว่าเป็นตัวทุนทางสังคมหรือบางประเด็นอาจจะเป็นผลที่เกิดจากทุนทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังมีการโต้แย้งถกเถียงกันระหว่างนักวิชาการอย่างไรก็ตามจากการพิจารณาแนวคิดทฤษฎีทั้งของ

นักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างประเทศโดยภาพรวมแล้วเห็นว่าอาจจะนำเสนอโดยประยุกต์กรอบของทฤษฎีระบบ (System Theory) มาใช้ในการอธิบายเพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น

จากตารางที่ 2.2 จะเห็นว่าในส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีมาก่อนได้แก่แนวคิดและความเชื่อซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะมาจากคำสอนของศาสนาหรือเป็นส่วนที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลเองเป็นเบื้องต้นอย่างไรก็ตามทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากส่วนนี้มักจะเกิดบนพื้นฐานของความเต็มใจหรือความสมัครใจของบุคคลเองถือเป็นแรงขับจากภายในที่เกิดจากจิตใจหรือเกิดจากเรื่องของคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวบุคคลเป็นสำคัญต่อจากนั้นก็จะเป็นเรื่องของกระบวนการ (Process) ซึ่งก็เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มจึงจะเห็นได้ว่าหากบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันบนความจริงใจด้วยความเต็มใจมีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมุ่งให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันผลที่เกิดจากความสัมพันธ์อย่างนี้ก็จะนำไปสู่ผลที่ดีคือสมาชิกเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันเกิดความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งเกิดเป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งได้ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นผลลัพธ์ (Output) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มและเมื่อบุคคลหรือกลุ่มมีความสัมพันธ์กันในลักษณะดังกล่าวก็จะส่งผลดีไปยังกิจกรรมต่างๆที่ได้กระทำ อาทิทำให้เกิดการลดต้นทุนในการดำเนินงานทำให้เกิดการเพิ่มพลังทางสังคมและทำให้สามารถลดขั้นตอนที่ยุงยากซับซ้อนลงไปได้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติจริงความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานทั้งหมดที่กล่าวถึงแต่อาจจะเกิดขึ้นบนพื้นฐานใดพื้นฐานหนึ่งโดยเฉพาะอาทิบุคคลอาจจะมีความสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของความเต็มใจคือไม่ได้ถูกบังคับและความจริงใจต่อกันเป็นเบื้องต้นและเมื่อได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันไปแล้วก็เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันตามมาดังนั้นเรื่องของความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมุ่งให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันและมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันอาจจะเป็นผลลัพธ์ที่ติดตามมาในภายหลังก็ย่อมเป็นไปได้

นอกจากปัจจัยนำเข้า (Input) ในส่วนที่เป็นแนวคิดและความเชื่อซึ่งเป็นปัจจัยที่มีมาก่อนแล้วปัจจัยนำเข้าอีกตัวหนึ่งได้แก่เรื่องของขนบธรรมเนียมที่ไม่เป็นทางการ (Norm) ซึ่งในที่นี้จะพูดถึงประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการต่างตอบแทน (Reciprocity) สำหรับเรื่องของต่างตอบแทนนี้ถือว่าเป็นปัจจัยนำเข้าที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบนพื้นฐานของความคาดหวังต่อกันในบางสิ่งบางอย่าง (Expectation) ดังนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือกลุ่มจึงมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไรก็ตามทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากส่วนนี้ก็สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ได้เช่นกันหมายความว่าหลังจากที่บุคคลหรือกลุ่มได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งแต่ละฝ่ายต่างก็มีการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน จากขั้นตอนนี้ก็จะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความไว้วางใจซึ่งกันและกันเกิดความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งเกิดเป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งได้เช่นกัน

ตารางที่ 2.3 ทฤษฎีทุนทางสังคม

Micro level เป็นระดับปัจเจกชนโดยพิจารณาถึงเรื่องของปัจเจกชนกับผลประโยชน์ส่วนตน (Individual ego)

<p>ระดับ micro เป็นการพิจารณาถึงการจัดการทรัพยากรของปัจเจกชนเพื่อประโยชน์ของตัวเองภายใต้โครงสร้างสังคมที่เป็นอยู่ (หมายความว่าภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละแห่งบุคคลมีการจัดการกับทรัพยากรอย่างไรเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์)</p>
<p>Meso level เป็นระดับที่มองในมิติของโครงสร้าง (Structural perspective) โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายเฉพาะแห่ง (specific network)</p> <p>ระดับ Meso เป็นการพิจารณาถึงรูปแบบการจัดการทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของตนเองและวิธีการที่ทำให้ทรัพยากรมีการหมุนเวียนภายในเครือข่าย (resources flow in network) โดยจะดูกระบวนการก่อตัวของความสัมพันธ์ในเครือข่าย (network structuralization) และผลที่เกิดจากการกระจายตัวของทรัพยากร (หมายความว่าในการพิจารณาความสัมพันธ์ของเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่งเป็นการเฉพาะโดยจะดูรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคลในเครือข่ายรวมทั้งวิธีการที่จะทำให้เกิดการกระจายตัวของทรัพยากรระหว่างบุคคลในเครือข่ายนั้นว่ามีระบบความสัมพันธ์อย่างไรภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่เป็นอยู่)</p>
<p>Macro level เป็นระดับที่มองในมิติของสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญในโครงสร้าง (Embedded Structure Perspective) โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เป็นส่วนสำคัญในระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ</p> <p>ระดับ Macro เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยภายนอกต่างๆอันได้แก่วัฒนธรรมการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจมหภาคที่มีอิทธิพลต่อเครือข่ายและโครงสร้างทางสังคมรวมทั้งพลวัตของโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งการเคลื่อนไหวของเครือข่าย (หมายความว่าในระดับ Macro นั้นจะดูถึงผลกระทบจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองการปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจมหภาคว่ามีอิทธิพลต่อเงื่อนไขกฎเกณฑ์ของเครือข่าย โครงสร้างของสังคมนั้นๆอย่างไรรวมทั้งผลกระทบจากภายนอกเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดพลวัตของโครงสร้างอย่างไรมีการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวของเครือข่ายอย่างไร)</p>

ที่มา: ดัดแปลงจาก Thomas Ford Brown, ND; Bain and Hichs, 1998

จากตารางที่ 2.3 ได้แสดงให้เห็นว่าแนวทางการอธิบายเกี่ยวกับทุนทางสังคมได้มีการพิจารณาทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสังคมในส่วนที่เป็นปัจจัยภายในได้เริ่มพิจารณาจากส่วนที่เล็กน้อยที่สุดคือปัจเจกชนกับการจัดการทรัพยากรในมิติที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนตนจากนั้นทฤษฎีได้มีการอธิบายโดยพิจารณาในส่วนที่กว้างขึ้นกล่าวคือเป็นเรื่องของการจัดการทรัพยากรของปัจเจกชนเพื่อประโยชน์ของตนเองและวิธีการทำให้ทรัพยากรมีการหมุนเวียนภายในเครือข่ายโดยจะพิจารณาการก่อตัวของเครือข่ายและผลที่เกิดจากการกระจายตัวของทรัพยากรในเครือข่ายด้วยส่วนปัจจัยภายนอกทฤษฎีทุนทางสังคมได้พิจารณาถึงผลกระทบจากระบบการเมืองการปกครองวัฒนธรรมและระบบเศรษฐกิจมหภาคที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายและโครงสร้างทางสังคมนั้นๆด้วย

จากแนวคิดและทฤษฎีของทุนทางสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นพบว่ามีความเหมือนและความแตกต่างกันระหว่างแนวคิดของต่างประเทศและของไทยอยู่เพียงเล็กน้อยกล่าวคือ ในส่วนที่เป็นแนวคิดทุนทางสังคมของต่างประเทศจะมีความหลากหลายและกว้างขวางทั้งในแนวคิดและแนวอนการประยุกต์ใช้ก็มี

การประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางทั้งที่เป็นกิจกรรมที่แสวงหากำไรและเป็นกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรส่วนแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยยังมีความเฉพาะเจาะจงอยู่กับกิจกรรมบางกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรหรือเป็นกิจกรรมที่เป็นสาธารณะอาทิเรื่องของกองทุนชุมชนเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเรื่องของการแข่งขันเข้มแข็งเป็นต้นนอกจากนั้นแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่มาจากนักวิชาการไทยส่วนใหญ่จะมีการนำเสนอแบบเป็นองค์รวมโดยมีการบูรณาการองค์ประกอบของส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันดังที่ได้มาแล้วข้างต้น

จากนัยยะ แนวคิด ทฤษฎี และความหมายข้างต้นจะเห็นว่า การให้ความหมายของทุนทางสังคมจากนักวิชาการยังมีความหมายที่หลากหลาย และแตกต่างกันอยู่ในมุมมองของนักวิชาการแต่ละท่าน แต่โดยหลักการแล้วมีจุดรวมที่สำคัญคือ เน้นหนักในเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้บ่งบอกได้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้งานด้านต่างๆ ดีขึ้น ซึ่งทุนทางสังคมไม่ได้หมายถึงจำนวนปัจเจกบุคคล จำนวนกลุ่ม/องค์กรหรือจำนวนของสถาบันรวมกันเท่านั้น แต่หมายรวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างกันของประชาชน ปัจเจกบุคคล และองค์กรทางสังคม มีเครือข่ายทางสังคม มีความไว้วางใจกัน และมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน ซึ่งทุนทางสังคมมีความสำคัญในการพัฒนาสังคม เป็นพลังทางสังคมและรากฐานในการยึดโยงสังคม เพื่อการส่งเสริม เกื้อหนุน และร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ซึ่งมีคุณลักษณะเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสภาวะของสังคม องค์กร และตนเองให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน (กานต์ชนิต วรรณยพินิจ, 2554: 11)

2.8.3 ลักษณะเด่นของทุนทางสังคม

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548: 24-45) ได้อธิบายมิติของทุนทางสังคมไว้ 5 มิติ ดังนี้

1) มิติกลุ่มและเครือข่าย กลุ่มเป็นแหล่งที่บุคคลเข้ามาดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เมื่อกลุ่มมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มและสมาชิกของกลุ่ม เป็นการขยายโอกาสในการแสวงหาแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือ ทั้งทางด้านข้อมูลและทรัพยากรที่ส่งเสริมให้กลุ่มขยายตัวและเข้มแข็ง ชุมชนที่มีองค์ประกอบด้านกลุ่มสูงย่อมมีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มประเภทต่างๆ มากมาย เพื่อดำเนินการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในกลุ่มจะอยู่ระดับสูง ดังนั้นหากชุมชนใดมีทุนทางสังคมในมิติกลุ่มและเครือข่ายสูงจะมีโอกาสในการแสวงหาหรือแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือสูงตามไปด้วย

2) มิติความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากชุมชนมีความไว้วางใจ ทำให้มีการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนสูง หากชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูงย่อมมีโอกาสในการให้ความช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกันในชุมชนสูง ก่อให้เกิดความสามัคคีในการจัดการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน รวมถึงหาทางในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองสูงด้วย ดังนั้นชุมชนที่มีความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง ทำให้มีโอกาสในการพัฒนาชุมชนที่มีความยั่งยืน มีความสันติและสงบสุข เนื่องจากความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นรากฐานของการให้ความร่วมมือร่วมใจ และความสามัคคีในชุมชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างจริงจัง

3) มิติกิจกรรมและความร่วมมือ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนของบุคคลเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานของชุมชนนั้นว่ามีความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ ชุมชนที่มีคนเข้าร่วมกิจกรรมมากย่อมแสดงให้เห็นว่าบรรทัดฐานของชุมชนได้รับการยึดถืออย่างเข้มแข็ง ชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมของบุคคลสูงแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวมต่อชุมชนที่จัดขึ้นภายในชุมชนนั้นสูง ดังนั้นชุมชนที่มีทุนทางสังคมด้านกิจกรรมและความร่วมมือสูงแสดงถึงบรรทัดฐานด้านความร่วมมือกันสร้างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ภายในชุมชนนั้นสูง ทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งในการยึดถือกฎเกณฑ์ แนวทางปฏิบัติในการพึ่งพาตนเอง ต้องการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนสูงตามไปด้วย

4) มิติความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง ความสมานฉันท์ทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงระดับการยอมรับในความหลากหลายด้านชนชาติและเชื้อชาติ มีการไปมาหาสู่กันหรือการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ของชุมชนที่ตนเองอยู่ ส่วนความขัดแย้งและความรุนแรงนั้นเป็นเงื่อนไขด้านลบที่บั่นทอนทุนทางสังคม คือชุมชนใดที่มีความสมานฉันท์ การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมสูง หมายถึงระดับการยอมรับ (Inclusion) ในความหลากหลายด้านชนชั้น และมีระดับการกีดกัน (Exclusion) ของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างด้านชนชั้น และเชื้อชาติน้อย ระดับความรุนแรงในสังคมจึงมีน้อย สภาพเช่นนี้ย่อมส่งผลต่อการสร้างสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เพราะการยอมรับความแตกต่างด้านชนชั้น เชื้อชาติ ส่งผลให้ความขัดแย้งและความรุนแรงน้อยลง

5) มิติอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ความเป็นอิสระในการตัดสินใจกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเอง การตระหนักในความสำคัญที่ตนเองมีต่อชุมชนและสังคม ความสามารถในการต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมที่ได้รับ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การตอบสนองต่อปัญหาของชุมชนจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งนี้การที่ประชาชนมีอำนาจ มีความตระหนักถึงความสำคัญและมีความคาดหวังต่อระบบการเมือง จะเป็นรากฐานที่ทำให้ทุนทางสังคมมีความเข้มแข็ง กล่าวคือชุมชนที่มีอำนาจหน้าที่และกิจกรรมการเมืองสูงจะมีระดับความสำคัญต่อตนเองในการพัฒนาสูง มีเรื่องร้องเรียนเพื่อผลประโยชน์ชุมชนสูง ระดับการตอบสนองของนักการเมืองในระดับท้องถิ่นสูง ข้าราชการในชุมชนมีความซื่อสัตย์สูง มีการคอร์รัปชันน้อย สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ถ้าชุมชนใดมีการตระหนักว่าตนเองมีความสำคัญในการพัฒนา จะมีการตอบสนองร้องเรียนเรื่องราวไม่ถูกต้อง เรียกร้องสิทธิอันถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และไม่สนับสนุนข้าราชการที่ทุจริต สังคมก็พร้อมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนในระดับสูง

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้อธิบายและนำเสนอแนวความคิดที่สอดคล้องใน 3 องค์ประกอบสำคัญ ประกอบด้วย ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) อธิบายไว้ดังต่อไปนี้

1) ความไว้วางใจ (Trust) พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต (ม.ป.ป.: 18 อ้างถึงในพระมหากษัตริย์ เชนตรีลา, 2549: 18) ได้กล่าวถึง ความเชื่อถือไว้วางใจว่าเป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม อีกทั้งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว โดยเจ้าของโครงการหรือนโยบายสามารถสร้างความไว้วางใจ ได้ดังนี้

(1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพราะการปกปิดข้อมูลนั้นจะทำให้หมดศรัทธาและสร้างความหวาดระแวงมากขึ้น

(2) การติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ บ่อยครั้งและทำอย่างตั้งใจจะทำให้เกิดความเข้าใจกัน เป็นพื้นฐานของความศรัทธา ไว้วางใจและร่วมมือกัน

(3) บางครั้งจำเป็นต้องใช้สถาบัน หน่วยงานหรือทีมงานที่มีความเป็นกลางชาวบ้านเชื่อถือในการช่วยทำความเข้าใจเมื่อเกิดความขัดแย้ง

พีระ ลีวลม (2542: 22) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความไว้วางใจในการปฏิสัมพันธ์กัน ในเครือข่ายทางสังคมไว้ 4 ประการ ดังนี้

(1) ความไว้วางใจในตัวเอง คือการแสดงออกของตนเองต่อผู้อื่นว่าซื่อตรงเพียงใด

(2) ความไว้วางใจผู้อื่น คือวางใจบุคคลอื่นที่มีปฏิสัมพันธ์กับตนว่าสามารถเชื่อใจได้เพียงใด

(3) ความไว้วางใจในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น คือรู้สึกจริงจังในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น

(4) ความไว้วางใจในสารที่สื่อระหว่างกัน คือไว้วางใจในสารที่สื่อถึงกันว่าจริงเพียงใด

Knack and Keefer (ม.ป.ป. อ้างถึงใน พีระ ลีวลม, 2542: 22) ได้กล่าวไว้ว่าความไว้วางใจ หมายถึงความเชื่อมั่นในผู้อื่นหรือกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กับเราตามที่คาดหวัง โดยมีบทบาทในการเป็นทุนทางสังคมคือเป็นองค์ประกอบที่เอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมใหม่ๆ ร่วมกัน โดยจะลดเวลาและลดการใช้ทรัพยากรในการสื่อสารตรวจสอบก่อนเกิดกิจกรรมร่วมกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ความไว้วางใจแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ความไว้วางใจจากความสนิทสนมคุ้นเคยหรืออาจจะเรียกว่าความไว้วางใจระหว่างบุคคล ซึ่งมีอยู่ในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นและในเครือข่ายทางสังคม อีกประเภทหนึ่งคือความไว้วางใจทั่วไป ซึ่งมีอยู่ในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นและในเครือข่ายทางสังคม อีกประเภทหนึ่งคือความไว้วางใจทั่วไป ซึ่งจะขยายออกสู่คนแปลกหน้าหรือกับคนที่มีบรรทัดฐานร่วมกัน และประเภทสุดท้ายคือความไว้วางใจ ชุมชนหรือเชิงสถาบัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะสัมพันธ์กับความสนิทสนมคุ้นเคย

เป็นที่น่าสังเกตว่าจากคำนิยามของนักวิชาการสรุปได้ว่า ความไว้วางใจ หมายถึงการที่บุคคลมีความเชื่อถือในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เนื่องมาจากความสนิทสนมคุ้นเคย การมีบรรทัดฐานหรือวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งมีความไว้วางใจเป็นรากฐานของการเกิดทุนทางสังคมในชุมชนนั้นๆ

2) บรรทัดฐาน (Norms) มีนักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับบรรทัดฐาน ไว้ดังนี้

พีระ ลีวลม (2542: 23) ได้กล่าวถึงบรรทัดฐานไว้ว่า เป็นหลักเกณฑ์การเข้าใจร่วมกันของสังคม ซึ่งบรรทัดฐานความร่วมมือของชุมชนคือ หลักเกณฑ์ในการร่วมมือของกิจกรรมกลุ่มเพื่อสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจร่วมกัน

จิตยา สุวรรณชะฎ (2544: 46) ได้กล่าวถึงบรรทัดฐานไว้ว่า เป็นสิ่งที่มีทุนนิยมเป็นหลักและสังคมยอมรับแล้ว ย่อมเกิดกระบวนการ วิธีการปฏิบัติซึ่งกันและกัน โดยในภาษาไทยเดิมจะเรียกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งบรรทัดฐานแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้ (1) บรรทัดฐานที่เป็นสถาบันแล้ว นั่นคือกฎหมายที่ผู้ใดทำการฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ ตามลักษณะของความผิดนั้น (2) บรรทัดฐานที่ไม่ได้เป็นสถาบัน มักจะเป็นรูปแบบวิถีประชา คือการลงโทษทางสังคม มีระดับจากมากไปน้อยตามลำดับความผิด ผู้ใดกระทำผิดจะถูกสังคมลงโทษ

พิทยา สายหู (2544: 109) ได้กล่าวว่าบรรทัดฐานทางสังคม คือมาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมีการกระทำต่างๆ ของชีวิต

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 605) ให้ความหมายของบรรทัดฐานว่า แบบแผนสำหรับการยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

จากความหมายของบรรทัดฐานที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้ สามารถสรุปได้ว่า บรรทัดฐานหมายถึงระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติของแต่ละสังคม เป็นสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ดี สิ่งที่ดีในสังคมควรปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติตามจะมีบทลงโทษตามความผิดนั้นๆ ซึ่งบรรทัดฐานทำให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ล้วนแต่เป็นทุนทางสังคมทั้งสิ้น

3) เครือข่าย (Networks)

เสรี พงศ์พิศ (2551: 45) ได้กล่าวถึงความหมายของเครือข่ายไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม อีกทั้งเครือข่ายคือ ความเป็นชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเห็นใจและช่วยเหลือกัน ในยามขาดแคลน

ตฤณ สุขนวน (2545: 308) ได้ศึกษาเรื่องอุดมการณ์การพึ่งตนเองของชุมชนไม่เรียงกับการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ว่า การอยู่ในสังคมนั้นไม่ใช่การอยู่แบบปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นการอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยตั้งแต่อดีต อีกทั้งการช่วยเหลือกันนั้นอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองระดับหนึ่ง เนื่องจากการพึ่งตนเองนั้นไม่ได้มีความสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน ซึ่งในการพึ่งพาตนเองนั้น จำเป็นที่จะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและพลังชุมชน

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547: 6-7) ได้ให้ความหมายของคำว่าเครือข่ายทางสังคมไว้ว่า ความสัมพันธ์ในสังคมนมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยผ่านทางกิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัยกัน ฯลฯ

จากความหมายของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้ นั้น สรุปได้ว่า เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผ่านความสัมพันธ์ที่ทำให้สามารถประสานและเชื่อมโยงกันได้ ซึ่งเครือข่ายที่ดีจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ดีขึ้นในด้านต่างๆ มีการรวมกลุ่มทำให้

เกิดเป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการช่วยเหลือกันและกัน โดยผ่านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดกัน และความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ อันได้แก่ กลุ่มต่างๆ โดยเครือข่ายเป็นทุนทางสังคมประการหนึ่งที่มีส่วนให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

จากลักษณะ และองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปลักษณะเด่นของทุนทางสังคมได้ว่า ประกอบด้วยลักษณะเด่น ดังนี้ 1) ความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลกันของคนในสังคม 2) ความสมัครสมาน รักใคร่ กลมเกลียวกัน 3) สังคมมีการเรียนรู้ มีเหตุผล และปรับตัวเสมอ 4) คนในสังคมนิยมสร้างคุณดีแก่ส่วนรวม 5) สถาบันชุมชน/องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง 6) มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน และ 7) ผู้คนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีจิตใจสาธารณะ โดยสรุป ทุนทางสังคม เน้นที่รูปแบบของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในกลุ่มสังคม โดยเฉพาะชนบท ตั้งแต่ในครอบครัว ขยายไปถึงกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชนสังคมที่ต่างมุ่งมั่นเพื่อส่วนรวมร่วมกัน เอื้ออาทรช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการจัดดำเนินการต่างๆ ในชีวิตและสังคมตน

2.8.4 รูปแบบ/ประเภททุนทางสังคม

รูปแบบ/ประเภททุนทางสังคม สามารถแบ่งเป็นระดับใหญ่ ได้ 5 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล รูปแบบจะเน้นในด้านต่างตอบแทน ความไว้นื้อเชื่อใจในการเชื่อมโยงในสังคม 2) ระดับครอบครัว รูปแบบเน้นเช่นเดียวกันในระดับบุคคล แต่สัมพันธ์ภาพจะเต็มไปด้วยความไว้นื้อเชื่อใจสูง เอื้ออาทรสูง และผูกพันเป็นหนึ่งเดียวสูง 3) ระดับกลุ่ม/องค์กร รูปแบบทุนทางสังคมจะเน้นที่รูปแบบการร่วมมือจัดการ การมีส่วนร่วม และปฏิสัมพันธ์กัน 4) ระดับชุมชนรูปแบบจะเป็นเช่นเดียวกับระดับกลุ่ม/องค์กรแต่ระดับของสัมพันธ์ภาพจะแน่นแฟ้น หรือเข้มข้นเพียงใดอยู่ที่สถานการณ์ที่ชุมชนเผชิญ และการจัดการของชุมชน และ 5) ระดับประเทศ รูปแบบความสัมพันธ์ อาจไม่แน่นแฟ้น เช่น 4 ระดับข้างต้น แต่สัมพันธ์ภาพยึดโยงด้วยความเหมือนกัน เช่น เป็นคนไทยด้วยกัน คนภูมิภาคเดียวกัน คนศาสนาเดียวกัน เป็นต้น

รูปแบบความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมที่นิยม ได้กำหนดไว้มี 2 ทิศทาง คือ รูปแบบความสัมพันธ์แนวตั้ง และแนวนอน ในแนวตั้งเราพยายามจะให้มันน้อยลง แต่แนวนอนคือในระดับที่ถือว่าทุกคนทุกฝ่ายทุกองค์กร ชุมชน มีความเท่าเทียมกัน ในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคม ชุมชน กลุ่ม/องค์กร

Narayan (1999 อ้างถึงใน ไพพาศน์ เหลืองภัทรเชวง, 2547:7-8) ได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของภาครัฐ (State) ในแนวคิดของทุนทางสังคมว่าจะเข้ามามีบทบาททั้งที่เป็นการทดแทน (substitution) พร้อมๆ กับที่จะส่งเสริม (Complementarily) มิใช่จะเป็นเพียงความสัมพันธ์ในภาคเอกชนแต่เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากในกรณีที่ภาครัฐสามารถทำหน้าที่ได้อย่างครบถ้วนตามที่สังคมต้องการ สถาบันที่เป็นทางการกับเครือข่ายทางสังคมในภาคเอกชน ที่ไม่เป็นทางการก็จะทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เช่น การที่รัฐเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น แต่ในขณะที่ภาครัฐอ่อนแอและไม่สามารถทำหน้าที่ที่ควรจะทำได้ ครบถ้วนทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองภาคเอกชน ซึ่งเป็นสถาบันที่ไม่เป็นทางการก็จะเข้ามาแทนที่เพื่อความอยู่รอดของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ตัวอย่างเช่นที่ปรากฏในเขตเศรษฐกิจที่เกิดใหม่ (Transition Economies) ในยุโรปตะวันออกหรือประเทศรัสเซีย ในช่วงหลังการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์ไม่

สามารถทำหน้าที่ในส่วนของตนได้อย่างครบถ้วนตามที่ควรจะเป็น ทำให้ประชาชนต้องอาศัยเครือข่ายทางสังคมที่ไม่เป็นทางการทดแทนเพื่อความอยู่รอด

World Bank (2542 อ้างถึงใน ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง, 2547:8) มองว่าทุนทางสังคมเป็นสถาบัน (Institution) ความสัมพันธ์ (Relationship) และบรรทัดฐาน/จารีต (Norm) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นทั้งคุณภาพและปริมาณของการปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคม ทุนทางสังคมเป็นการเชื่อมสถาบันเหล่านั้นเข้าด้วยบรรทัดฐาน/จารีต และความสัมพันธ์ในสังคมเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในโครงสร้างซึ่งสามารถทำให้ผู้คนเกิดความร่วมมือเพื่อเป้าหมายที่ปรารถนาสูงสุด

จากการศึกษาของ World Bank ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมในบริบทของประเทศไทยในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจว่ามีมุมมองเรื่องทุนทางสังคมที่ต่างจากประเทศอื่นๆ ดังนี้ 1) บรรทัดฐาน ขาดิพันธุการให้คุณค่าและความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติในการดูแลรักษาและปกป้อง 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังเช่น เรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านหรือยาแผนไทย 3) โครงสร้างสังคมที่เอื้ออาทร การแลกเปลี่ยนแรงงานที่ให้ความช่วยเหลือระกว้างกันของกลุ่มและชุมชน 4) สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน และ 5) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ให้ชุมชน

Robert D. Putnam (1993) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมไว้ดังนี้ ปกติโดยทั่วไป สังคมจะพัฒนาและมีความยั่งยืนยาวนานได้ ไม่ใช่แค่มีทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ หรือแนวคิดในเชิงการเมืองที่ดีเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการมีต้นทุนทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนหรือสังคมสามารถนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทุนทางสังคมอย่าง Favor Bank เป็นลักษณะหนึ่งที่มีมานานในสังคมเกษตรกรรมทุกแห่งในโลก นั่นคือการช่วยเหลือกันในลักษณะ “ลงแขก” หรือ “ปลาหนึ่งตัวกินให้นานที่สุด” แต่ปัจจุบันที่ชีวิตของแต่ละคนคำนึงถึงสิทธิส่วนตัวมากขึ้น คำนึงถึงแต่การจัดการส่วนบุคคล ลดความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เป็นของคนอื่นหรือส่วนร่วม ทำให้มีชีวิตที่ห่างกันมากขึ้น ทำให้ Social Capital หรือทุนทางสังคมลดลง

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่มีส่วนเพิ่มพูนผลประโยชน์ในเชิงทุนอื่นๆ ด้วยทั้งทุนที่เป็นกลไกสิ่งของ (Physical Capital) ทุนในเชิงเศรษฐกิจ หรือทุนในเชิงของมนุษย์ (Human Capital) สำหรับทุนในเชิงมนุษย์ การเพิ่มความสามารถของส่วนบุคคลในการสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นอยู่กับ เครื่องมือ และการฝึกฝนอบรม แต่การเพิ่มทุนทางสังคมขึ้นอยู่กับศักยภาพขององค์กรทางสังคม (Social Organization) ซึ่งประกอบด้วย เครือข่าย (Networks) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust) เป็นผลมาจากการศึกษาในอิตาลีในช่วงปี ค.ศ.1970

2.8.5 ทุนทางสังคมเข้มแข็ง-เศรษฐกิจเข้มแข็ง-ประชาธิปไตยเติบโต

ข้อพิสูจน์ดังกล่าวข้างต้นนี้ได้ปรากฏในกรณีศึกษาของอิตาลีปี ค.ศ.1970 เป็นปีที่อิตาลีเข้มแข็งมา ความเข้มแข็งที่พบไม่ได้เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง หรือความเป็นเอกภาพของแนวคิดทางการเมือง รวมทั้งไม่ได้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในเชิงประชากร (Population Movement) แต่เป็นไปตามข้อสังเกตใน Alexis de Tocqueville ที่ว่าความเข้มแข็งดังกล่าวเป็นผลขึ้นกับวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเกี่ยวกับสัญญา

ประชาคม (Strong Tradition of Civic Engagement) การลงมติ จำนวนคนอ่านหนังสือพิมพ์ (Newspaper Readership) จำนวนสมาชิกในชมรม สโมสร สมาคมชุมชนต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนตัวชี้วัดความเข้มแข็งของอิตาลีบางเขตในอิตาลีเมืองค์กรชุมชนอยู่เป็นจำนวนมากที่มีความตื่นตัว และพลเมืองมีใจเชื่อมโยงกัน (Engaged) ด้วยประเด็นสาธารณะ (Public Issues) ไม่ได้เชื่อมโยงกันด้วยระบบอุปถัมภ์ พวกเขามีความไว้วางใจ (Trust) ในคนอื่นว่าจะมีใจเป็นธรรม (Fairly) และทำตามกฎหมาย ตามลักษณะของผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ และคำนึงถึงความเท่าเทียม ทำให้การทำงานเครือข่ายทางสังคม และการเมืองเป็นไปในแนวราบ เป็นข้อสรุปว่า Civic Communities เป็นตัวเพิ่มค่าความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว (Solidarity) ความร่วมมือของพลเมือง (Civic Participation) และบูรณภาพ (Integrity) ซึ่งที่นี้ประชาธิปไตยดำเนินไปด้วยดี ตรงข้ามในเขตอิทธิพล ซึ่งความสัมพันธ์ของพลเมืองไม่ใช่แบบแนวราบ แต่เป็นแบบอุปถัมภ์ สภาพประชาธิปไตยจะมีปัญหา และรัฐบาลไม่มีประสิทธิภาพเท่าเขตที่เต็มไปด้วย Civic Communities ความเป็นมาของ Civic Communities มีมานานยืนยาวเป็นธรรมเนียมของกลุ่มพลเมือง และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม โดยมีรากมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 ที่กลุ่มชุมชนต่างๆ เข้ามาตั้งรกรากในเมืองใหญ่ที่ปัจจุบันกลายเป็นชุมชนที่มีสัญญาประชาคมเหนียวแน่น (Civil Engagement) สิ่งเหล่านี้เป็นรากที่ส่งผลให้มีรัฐบาลที่ประสบความสำเร็จ และมีเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองในปัจจุบัน ซึ่งแก่นของมันก็คือ การเกิดเป็นเครือข่ายที่หนาแน่นไปด้วยการสานประโยชน์ของทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน เช่น สมาคมช่วยเหลือกัน (Guild) กลุ่มศาสนาสมานฉันท์ กลุ่มป้องกันตนเองของชุมชนในสมัยกลาง ความช่วยเหลือกันของเพื่อนบ้าน Mutual Aid Societies หรือสมาคมต่างๆ เช่น สมาคมฟุตบอล สมาคมปะการัง ในศตวรรษที่ 20 ซึ่งจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่เป็นเพราะพวกเขามีลักษณะที่เป็นประชาสังคม จึงนำไปสู่ความร่ำรวยในปัจจุบันทางเศรษฐกิจ (เดย์, 2541)

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไป คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาชนบทหลักการสำคัญหรือหัวใจของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือจะต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติร่วมรับผิดชอบในผลการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นปัจจุบันนี้ทั้งหน่วยงานของรัฐองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนต่างมุ่งสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อหวังสัมฤทธิ์ผลคือความสำเร็จในงานพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 79 และมาตรา 56 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเพิ่มพลังอำนาจให้ภาคประชาชนมีบทบาทความสามารถมากขึ้นในการริเริ่ม ผลักดันความคิด ตีกรอบและตรวจสอบ

กระบวนการทำงานของผู้บริหารท้องถิ่น เป็นเรื่องใหม่ที่ท้าทายทั้งระดับความคิดและระดับการปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานของท้องถิ่นเป็นไปอย่างราบรื่น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลัก หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในเขตตำบลที่เข้ามาบริหารงานและกำหนดนโยบายในการพัฒนาตำบล และให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล จำเป็นจะต้องมีการกระตุ้นปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีของการมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับการที่จะพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในตำบลให้ดียิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาตำบล

2.9.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม (Meaning of Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation หรือ Popular Participation) เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายกิจกรรมและหลายวัตถุประสงค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ และการกระทำของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดการปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น และทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.9.1.1 ความหมายในส่วนของ การตัดสินใจ

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่างและคณะ (2528: 10) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง ความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องดังกล่าวจะต้องมีมากจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการ โดยเหตุผลเบื้องต้นแรกที่คนส่วนใหญ่มารวมกันได้ ควรต้องมีการตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมด หรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (Organization) ซึ่งองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

อคิน ระพีพัฒน์ (2527: 107-111) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนเป็นผู้คิดปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่าง ไม่ใช่เรากำหนดไปแล้วให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดขึ้นมาและเป็นผู้ดำเนินการตามขั้นตอนจนบรรลุเป้าประสงค์หรือแก้ปัญหาในชุมชน โดยรัฐหรือราชการเป็นเพียงที่ปรึกษา

Erwin (1976: 18) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม สนับสนุนการติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

นรินทร์ กาญจนฤกษ์ (2542: 44) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการพัฒนา โดยผ่านกระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน กระตุ้นให้ประชาชนมีบทบาทในการริเริ่มคิด สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญา และร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาและการวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งช่วยภายในชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการ

และควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคม อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในท้ายที่สุด

2.9.1.2 ความหมายในส่วนของ การปฏิบัติ

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2527: 33) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีศักยภาพของตนเอง ในการจัดแนวทางวิถีชีวิตตามความปรารถนาาร่วมกันของคนในชุมชนและเป็นไปตามฉันทานุมัติของชุมชน โดยอำนาจรัฐมีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการเข้าไปแทรกแซง กำหนดว่าอะไรดีหรืออะไรไม่ดี

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527: 6-7) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายกำหนดไว้ดังนี้ 1) ร่วมกันศึกษา ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งความต้องการในชุมชน 2) ร่วมคิดแก้ไขปัญหา สร้างแบบแผนและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ของชุมชน เพื่อสนองความต้องการของชุมชน 3) ร่วมวางแผนหรือโครงการ โครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน 4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบทางการบริหาร การพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล 6) ร่วมในการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามความสามารถของตนเองและส่วนรวม 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ และ 8) ร่วมควบคุม ติดตามและประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งของเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Development) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

จากความหมายดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (Self) ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องทางด้านร่างกายหรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (Ego-Involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (Task-Involved) 2) การกระทำการให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้เกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (Consent) ที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “ยุควิถี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม 3) การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่

บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (Self-Involved) กับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม (ปรีชญา เวสารัชช์, 2528: 3-5)

2.9.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน อาจไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทย โดยเฉพาะในบริบทของสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมในชุมชน นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา โครงการพัฒนาจำนวนหนึ่งได้ริเริ่มนำแนวคิด “การมีส่วนร่วม” กำหนดเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาเป็นกลยุทธ์หลักในการสนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาชุมชน ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ

หากพิจารณาเกี่ยวกับมุมมองของบุคคลต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เรามักพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่มีขอบเขตกว้างขวาง และสะท้อนให้เห็นความเชื่อของบุคคลที่หลากหลายกันไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.9.2.1 มุมมองของ Arnstein

Arnstein (1969: 6) เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน เขาได้ชี้ให้เห็นสถานการณ์ของพลเมืองในการเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน Arnstein อธิบายมุมมองของเขามีต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยพิจารณาเกี่ยวกับฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการพิจารณาโอกาสของประชาชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ระดับการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันและการอิงข้อมูล โดยอิงข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนของ “อำนาจ” ซึ่งประชาชนพึงได้รับในการดำเนินการพัฒนาด้านต่างๆ จากแนวคิดดังกล่าว นำไปสู่การที่ Arnstein ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประกอบด้วย 8 ระดับ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง (Direct Manipulation) หน่วยงานมักทำหน้าที่จัดการกับเรื่องราวต่าง ๆ แบบเบ็ดเสร็จและโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องให้ประชาชนรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 การบำบัดรักษา (Therapy) หน่วยงานมักทำหน้าที่เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมรับฟัง ร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสาร และร่วมตัดสินใจต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานมิได้ให้ความสำคัญกับการตอบข้อซักถาม หรือการรับฟังความคิดเห็นต่างๆ จากประชาชนอย่างจริงจัง

ขั้นที่ 3 การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing) หน่วยงานอาจเชิญชวนตัวแทนประชาชนที่เกี่ยวข้องมาร่วมให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยหน่วยงานได้ให้ความสำคัญกับความรู้สึกหรือทัศนคติต่างๆ ของประชาชนอย่างแท้จริง หลังจากที่ประชาชนได้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แก่หน่วยงานแล้ว โดยหน่วยงานต่างๆ มักพิจารณาเลือกสรรข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ไปใช้ประกอบการตัดสินใจดำเนินการตามโครงการต่างๆ ที่ตนรับผิดชอบต่อไป

ขั้นที่ 4 การร่วมให้คำปรึกษา (Consultation) ประชาชนมักทำหน้าที่ให้ข้อมูลและนำเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ตามความต้องการของหน่วยงาน อย่างไรก็ตาม อำนาจในการตัดสินใจยังอยู่ในมือของหน่วยงานราชการ

ขั้นที่ 5 การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (Placation) ประชาชนเริ่มมีโอกาสในการจุดประเด็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนเห็นว่าสำคัญ ตลอดจนก้าวเข้ามามีบทบาทในการให้ข้อคิดเห็นและนำเสนอข้อมูลต่างๆ จากมุมมองและจุดยืนของตน อย่างไรก็ตาม หน่วยงานยังคงสงวนสิทธิ์ในการตัดสินใจต่างๆ ไว้เป็นภารกิจขององค์การ

ขั้นที่ 6 การร่วมเป็นพันธมิตร (Partnership) ประชาชนเริ่มทำงานใกล้ชิดกับหน่วยงาน และเริ่มมีอำนาจในการเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งต่างๆ ตลอดจนทำหน้าที่กระตุ้นให้หน่วยงานตัดสินใจบนพื้นฐานของการพิจารณาข้อมูลที่หลากหลาย

ขั้นที่ 7 การส่งตัวแทนเข้าร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ (Delegated Power) ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับการคัดเลือกให้เข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนเพื่อออกความคิดเห็น นำเสนอข้อโต้แย้งและมีสิทธิโดยชอบธรรมในการร่วมตัดสินใจเชิงนโยบายต่างๆ

ขั้นที่ 8 การควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (Citizen Control) อำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดอยู่ในมือของประชาชน โดยหน่วยงานต่างๆ มักทำหน้าที่ด้านการสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร ประกอบการตัดสินใจของประชาชน

2.9.2.2 มุมมองของ White

White (1994 อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ และคณะ, 2549: 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสามารถแยกแยะได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) และการมีส่วนร่วมแบบเทียม (Pseudo Participation) White ได้นำแนวคิดของ Arnstein ซึ่งสะท้อนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาจัดกลุ่มใหม่โดยเขาชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Arnstein เรียกว่า การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การร่วมเป็นพันธมิตร การส่งตัวแทนเข้าไปร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ และการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง

อย่างไรก็ตาม White กล่าวว่า ไม่ใช่การมีส่วนร่วมทั้งหมดเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แต่ยังมีกิจกรรมในเชิงความร่วมมือของประชาชนกับองค์กรต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็น “การมีส่วนร่วมแบบเทียม” (Pseudo Participation) ในสายตาของ White นั้น เขามองว่า การมีส่วนร่วมแบบเทียมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Arnstein เรียกว่า การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง การบำบัดรักษา การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร และการร่วมให้คำปรึกษา

2.9.2.3 มุมมองของ Cohen

Cohen (1996 อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ และคณะ, 2549: 21-22) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาสามารถอธิบายได้ใน 4 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ เกี่ยวข้องกับ

การที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ในชุมชนได้อุทิศแรงกายในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย 2) การมีส่วนร่วมในเชิงเงินตรา กล่าวคือ การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ชุมชนได้อุทิศเงินในการทำกิจกรรมต่างๆ 3) การมีส่วนร่วมในเชิงรับผิดชอบ เกี่ยวข้องกับการ “การกระจายภารกิจและความรับผิดชอบ” โดยผู้ประสานงานหลักมักดำเนินการแบ่งสรรภารกิจ/หน้าที่ให้คนกลุ่มต่างๆ ที่มีความสำคัญในพื้นที่ อาทิ การพัฒนาความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นในการขอคำแนะนำสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการ การตั้งคณะกรรมการในการส่งเสริมการดำเนินงานของโครงการ การจัดการและติดตามการดำเนินงานของโครงการ ตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ ผ่านการฝึกอบรม และการใช้เครื่องมือสนับสนุนต่างๆ และ 4) การมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งหมายถึง การสร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกในชุมชน ผ่านการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

2.9.2.4 มุมมองของ Singhal

Singhal (2001 อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ และคณะ, 2549: 22-23) ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมโดยอิงกรอบแนวคิดจากมุมมองของ De Negri และคณะ ซึ่งให้ความสำคัญกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นเป็นเกณฑ์

Singhal ได้ใช้ตัวอักษรย่อ C ในการอธิบายเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนโดยเรียกว่า หลักการ “6 Cs” ซึ่งประกอบด้วย 1) การร่วมมือ (Co-Operation) หรือ การทำงานบนความร่วมมือของคนในท้องถิ่น (Working on Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวกับการคัดเลือกตัวแทน ซึ่งบุคคลดังกล่าวมักไม่ใช่บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญได้เป็นอย่างดี หรือเป็นบุคคลที่มีอำนาจในชุมชน 2) การยินยอม (Compliance) หรือ การทำงานเพื่อคนในท้องถิ่น (Working for the Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการมอบหมายภารกิจ/หน้าที่ พร้อมๆ กับการเสนอสิ่งกระตุ้นเร้าใจต่างๆ อย่างไรก็ตาม บุคคลภายนอกทำหน้าที่เป็นหลักเป็นผู้กำหนดวาระสำคัญและทิศ-ทางการดำเนินกระบวนการต่างๆ 3) การให้คำปรึกษา (Consultation) หรือ การทำงานเพื่อคนในท้องถิ่นและกับบุคคลในท้องถิ่น (Working for the Local People and with Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการสอบถามความคิดเห็นต่างๆ ของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม บุคคลภายนอกยังคงทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลและมีอำนาจในการตัดสินใจกระทำกิจกรรมต่างๆ 4) การให้ความร่วมมือ (Cooperation) หรือ การทำงานกับคนในท้องถิ่น (Working with the Local People) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกทำงานร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสม โดยในกรณีนี้บุคคลภายนอกมีบทบาทหน้าที่เฉพาะด้านการสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางต่าง ๆ ในการดำเนินการ ในขณะที่บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินงาน 5) การเรียนรู้ร่วมกัน (Co-Learning) หรือการทำงานของบุคคลในท้องถิ่นและโดยบุคคลในท้องถิ่น (Working with Local People and by the Local People) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจต่าง ๆ ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อช่วยกันกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรมโดยบุคคลภายนอกทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน และ 6) การลงมือกระทำร่วมกัน (Collective Action)

หรือ การทำงานโดยบุคคลในท้องถิ่น (By the Local People) เกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดวาระของตนและขับเคลื่อนวาระดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ โดยปราศจากความคิดริเริ่มจากบุคคลภายนอก หรือการสนับสนุนกระบวนการโดยบุคคลภายนอก

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมคือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆหรือเข้าร่วมตัดสินใจหรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพเสมอภาคมิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการหรือกิจกรรม คำว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของนักพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหาร การติดตามประเมินผล ตลอดจนการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง ตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ กระบวนการมีส่วนร่วมประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนา หรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา มีอยู่ 5 ระดับ คือ 1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา 3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ไขปัญหา 4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหา และ 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหา และความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหา ดังที่ (Cohen and Uphoff, 1977: 213-218) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

2.9.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม (Type of Participation)

มีผู้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ หลายลักษณะ ดังนี้

Uphoff (1977 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 49) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 4 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ที่เป็นไปทั้งในรูปแบบของการ

เข้าร่วมโดยมีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร หรือการมีส่วนร่วมในการบริหารและการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างควบคู่กันไป และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในรูปแบบนี้เป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

Macda (1978 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 49) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 3 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมแบบแข่งขัน (Active) หมายถึง การเข้าร่วมตั้งแต่การริเริ่มและติดตามในกระบวนการ กำหนดความต้องการแผนงาน ตลอดจนเข้าร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานและสนใจในผลงานของการพัฒนา 2) การมีส่วนร่วมแบบไม่แข่งขัน (Passive) หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแผนและนโยบาย ตลอดจนไม่สนใจในผลของการพัฒนา และ 3) การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (Inert) หมายถึง การเข้าร่วมโดยการถูกชักจูง จำยอมหรือถูกบังคับโดยสภาพแวดล้อม บุคคล หรืออื่นๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเสมอ

World Health Organization (1970 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 50) ได้เสนอว่า รูปแบบที่แท้จริงหรือสมบูรณ์ของการมีส่วนร่วมนั้น จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Planning) ในส่วนนี้ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผลและประการสำคัญคือ การตัดสินใจ 2) การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ส่วนนี้ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงิน และการบริหาร 3) การใช้ประโยชน์ (Utilization) เป็นส่วนที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตัวเองและการควบคุมทางสังคม และ 4) การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ในส่วนนี้ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 188) เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive Organization) เช่น การรวมกลุ่มของเยาวชนกลุ่มต่างๆ 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น และ 3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช้ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

จากความเหมือนและความแตกต่างในรูปแบบที่มีผู้นำเสนอข้างต้น สามารถจำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ 3 ลักษณะ คือ 1) รูปแบบที่ให้ความสำคัญเชิงเนื้อหา กล่าวคือ รูปแบบนี้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดแผน กำหนดปัญหาความต้องการ การตัดสินใจแนวทางการแก้ไขปัญหา เข้าร่วมในการกระทำและรับผลประโยชน์ ตลอดจนเข้าร่วมในการประเมินผลการกระทำด้วย 2) รูปแบบที่ให้ความสำคัญใน

การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ หรือรูปขององค์กร ซึ่งการมีส่วนร่วมอาจเกิดจากความสมัครใจ หรืออาจเกิดจากการถูกชักจูง หรือเกิดจากการบังคับ โดยการมีส่วนร่วมอาจเป็นเพียงแค่การแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งในรูปแบบมีตัวแทน หรือไม่มีตัวแทนก็ได้ และ 3) รูปแบบที่ให้ความสำคัญรูปแบบของกิจกรรม ในรูปแบบนี้จะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะแบบแข่งขัน แบบไม่แข่งขันหรือแบบเฉื่อยชาก็ได้

2.9.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไปเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร อย่างไรก็ตามข้อดีของการมีส่วนร่วมคือ ก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและการบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ (วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, 2545: 380-381) ดังนี้ 1) เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยให้ความกระจ่างในวัตถุประสงค์ และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ ได้อยู่เสมอสาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้เห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุด บ่อยครั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ 2) ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้น สามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะดูว่าสิ้นเปลืองและเสียเวลากว่าที่จะตัดสินใจได้ แต่ว่าเมื่อตัดสินใจได้แล้วและนำมาสู่การปฏิบัติอาจจะเป็นวิธีการที่ประหยัดกว่าด้วยซ้ำ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำไปอย่างรวดเร็วและดูเหมือนจะไม่สิ้นเปลืองอาจจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า ถ้าการตัดสินใจนั้นไม่ได้ทำให้เกิดข้อตกลงระหว่างกลุ่มหรือความเห็นชอบในกลุ่มต่างๆ ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องได้ แต่กลับนำไปสู่ความขัดแย้งของประชาชนอย่างต่อเนื่องมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่มซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้นๆ วิธีการนี้จะช่วยลดการขัดแย้งระหว่างกันนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายซึ่งโดยทั่วไปมักจะแพงกว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดทำหรือดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระยะต้น 3) การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถสร้างข้อตกลงที่มั่นคง และยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งก่อน

หน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทาง การมีส่วนร่วมนี้ยังก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคูกรณี ลดความขัดแย้งทางการเมืองและก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ 4) ความสำเร็จผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วเขาก็ย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้ ไม่เพียงแต่จะมีการสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติ แต่กลุ่มและปัจเจกชนอาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลทางปฏิบัติ 5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ความขัดแย้งในโครงการอาจนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ที่ยากจะแก้ไข กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คูกรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา และความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ยาวิเศษ มันไม่อาจที่จะลดหรือกำจัดความขัดแย้งในทุกๆ กรณีได้ และ 6) ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม โดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรม การดำรงอยู่ของความชอบธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ก็คือจะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วม โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนทางสังคมแต่ยังคงมีคำถามที่เกิดขึ้น คือ กลไกหรือเครื่องมือหรือมาตรการในการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นพร้อมกับการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงของประชาคมอาเซียนได้อย่างเหมาะสมเพียงพอแล้วหรือยัง

2.9.5 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

เจมส์ คัดด์ ปิ่นทอง (2535: 11-13) กล่าวถึงการระดมประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จะต้องมียุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวชนบทยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ชาวชนบทเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์ย่อมจะยังมองปัญหาของตนเองไม่ชัดเจน จนกว่าจะมีเพื่อนมาช่วยให้ตนวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาของตนได้เด่นชัดยิ่งขึ้น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การวางแผนดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไวก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตัวเอง ผลที่จะตามมาคือต่อไปเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ ประชาชนก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจมีความยากลำบากที่จะผลักดันเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นเพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยกันวางแผน เพราะประชาชนชนบทโดยทั่วไป มีการศึกษาน้อย แต่ถ้าพวกเราไม่ให้นักชนบทได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจะต้องทำให้ได้ว่าการศึกษาใดก็ต้องเริ่มความยากง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษา

มิใช่จากระดับความรู้ ความสามารถของตน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าชาวชนบทยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์การทำงานชนบท อย่างน้อยชาวชนบทสามารถจะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลาย ๆ งาน และจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะเขาจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพการลงทุนและปฏิบัติงานทั้งหมดที่มาจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหายก็ต้องเดือดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาจะไม่เกิด เพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักและหวงแหน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้ และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามงานและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบท แต่การดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก เพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร

นอกจากขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวมาในข้างต้นที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้ศึกษาขอเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมอีกรูปแบบหนึ่ง โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน โดยการร่วมกันศึกษา ค้นคว้าถึงปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ รวมทั้งการร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

ขั้นที่ 2 ขั้นมีส่วนร่วมในการวางนโยบายหรือวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ ที่อาจมีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมการบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ตลอดจนการพัฒนาหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ขั้นที่ 4 ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมควบคุม ติดตามประเมินผลว่าการพัฒนาที่ได้กระทำลงไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา หรือปรับปรุงโครงการที่จะปฏิบัติในโอกาสต่อไป

ขั้นที่ 5 ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาตามนโยบายแผนงาน โครงการกิจกรรมที่บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2.9.6 ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่จะประสบความสำเร็จได้ก็ต้องได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้น การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามาสนับสนุนและยอมรับในโครงการพัฒนานั้น ก็ต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด กำหนดแผนหรือโครงการนั้น ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจึงต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้ (ปรีชญา เวสารัชช์, 2528: 33-34) คือ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อม ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและความปลอดภัย เป็นปัจจัยที่กำหนดกรอบหรือขอบเขตความจำเป็นในการจัดทำโครงการพัฒนา เช่น โครงการพัฒนาทางกายภาพ โครงการยกระดับรายได้และพัฒนาอาชีพ เป็นต้น และเป็นปัจจัยคุ้นเคยที่ต้องปรับสภาวะชีวิตของตนให้สอดคล้องประสานกับสภาพแวดล้อมเหล่านี้ เช่น ภาวะบีบคั้นทางธรรมชาติตั้งกรณีภาวะน้ำท่วม ทำให้ประชาชนต้องปรับสภาพบ้านเรือนของตนให้รองรับภาวะนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือปัจจัยสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกรอบหรือขอบเขตกิจกรรมการพัฒนา แต่ผู้กำหนดกิจกรรมการพัฒนานั้นส่วนใหญ่มิใช่ประชาชนที่ประสบปัญหา เพราะกิจกรรมดังกล่าวนั้นโดยทั่วไปถูกกำหนดให้แล้วโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐตามโครงการหรือแผนปฏิบัติการทางราชการ 2) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น กิจกรรมการพัฒนานั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการริเริ่มและผลักดันจากผู้นำภายในหมู่บ้านเอง ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ ผู้นำเป็นทางการคือกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและความสามารถส่วนตัวของผู้นำดังกล่าว หากผู้นำมีความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีประสบการณ์ด้านการพัฒนาจากภายนอก ได้รับการชี้แนะจากผู้รู้ภายนอกหมู่บ้าน ประกอบกับมีความสนใจในการพัฒนาอยู่แล้ว การพัฒนาจากภายนอกในหมู่บ้านภายใต้การนำของผู้นำทางการก็เกิดขึ้นได้ โดยทั่วไปผู้นำทางการมักสนใจริเริ่มกิจกรรมการพัฒนาทางกายภาพเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันมักเป็นผู้รับกิจกรรมจากภายนอกมาผลักดันให้เกิดผลในหมู่บ้าน ดังนั้นปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่นจึงต้องหมายรวมไปถึงผู้นำจากภายนอกหมู่บ้านอย่างเลี่ยงไม่ได้ 3) รางวัลตอบแทน ในสภาวะจำกัดด้านทรัพยากร กิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านยากจนไม่ส่งผลตอบแทนเป็นตัวเงินหรือวัตถุ มีกิจกรรมส่วนน้อยที่ให้ผลตอบแทนส่วนบุคคลแต่ไม่มากนัก เช่น ค่าตอบแทนแรงงานจากการเข้าร่วมโครงการ กระนั้นก็ตามรางวัลตอบแทนที่แต่ละบุคคลได้รับก็เป็นปัจจัยผลักดันสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมและ 4) ปัจจัยภายในตัวบุคคล นอกเหนือจากแรงผลักดันหรือแรงจูงใจจากภายนอกแล้ว ยังมีปัจจัยผลักดันซึ่งเกิดภายในตัวบุคคลอันส่งผลให้ประชาชนเข้าร่วมพัฒนาด้วย ปัจจัยภายในตัวบุคคลนี้เป็นความรู้สึกหรือความคาดหวังส่วนตนบางอย่างนอกเหนือจากการคาดหวังว่าจะให้รางวัลตอบแทน

2.9.7 การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตัวเอง โดยเริ่มจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ไม่ใช่ด้วยความต้องการของบุคคลภายนอกภายใต้กระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นหากเข้าใจถึงการวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้สามารถทราบว่าการพัฒนาดังกล่าวมีส่วนร่วมของประชาชน

หรือไม่ เพราะถ้าหากประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแล้วจะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด โดยสามารถจำแนกวิธีการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้ดังนี้

2.9.7.1 การจำแนกตามขั้นตอนในการพัฒนา

การจำแนกตามขั้นตอนการพัฒนาเป็นการวัดเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน (บัญญัติ แก้วส่อง, 2531 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 50-51) คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่แสดงความคิดเห็น ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการขึ้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรเพื่อการพัฒนา ในขั้นตอนนี้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในลักษณะของการประเมินรูปแบบ (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดว่าผลการพัฒนานั้นก่อให้เกิดผลอย่างไร

2.9.7.2 การจำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของสมาคม

สาธารณสุขอเมริกา (1978 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 51-52)

จำแนกระดับความเข้มไว้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับการตัดสินใจ (Decision Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้าร่วมในการวางแผนและจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเอง จึงถือว่าการมีส่วนร่วมระดับนี้เป็นารับผิดชอบด้วยตนเอง 2) ระดับความร่วมมือ (Cooperation) ระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาตามแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก บางครั้งประชาชนจะร่วมเสียสละเวลา แรงงาน และทรัพย์สินเพื่อให้ผลงานนั้นประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้ และ 3) ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากการบริการที่กำหนดไว้ ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการยอมรับการบริการเท่านั้น เช่น การเข้าร่วมโครงการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

2.9.7.3 การจำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม

สามารถแยกประเภทผู้เข้าร่วมตามสถานภาพได้ 4 ประเภท คือ 1) บุคคลในท้องถิ่น (Local Resident) 2) ผู้นำในท้องถิ่น (Local Leaders) 3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government Personnel) 4) เจ้าหน้าที่ต่างชาติ (Foreign Personnel) การจำแนกผู้เข้าร่วมดังกล่าวนี้ Uphoff (1977 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 52-53) กล่าวว่าจะต้องพิจารณาถึงสถานภาพส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา ชนชั้นทางสังคม ระดับรายได้ ระยะเวลา ที่อยู่อาศัย และสถานภาพการถือครองที่ดิน เป็นต้น

2.9.7.4 การจำแนกตามรูปแบบของการมีส่วนร่วม (Form of Participation)

การจำแนกลักษณะนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาไว้ เช่น Dusseldorp (1981 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 52-53) ได้จำแนกวิธีการของการเข้าไปมีส่วนร่วม (Way of Participation) เป็น 2 ทาง คือ 1) การมีส่วนร่วมทางตรง หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเอง เช่น การเข้าร่วมประชุม ร่วมอภิปราย ร่วมใช้แรงงาน หรือร่วมลงคะแนนเสียง เป็นต้น 2) การมีส่วนร่วมทางอ้อม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมผ่านตัวแทนหรือการให้การสนับสนุนโดยไม่นำตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง

2.9.8 บทบาทของผู้นำกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ภาวะผู้นำนับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการมีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาของประชาชน ผู้นำมีส่วนร่วมในการริเริ่มกิจกรรม ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมและดำเนินการให้กิจกรรมบรรลุผล (ปรัชญา เวสารัชช, 2528 : 114-137) ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้นำจากภายนอกหมู่บ้าน ผู้นำจากภายนอกหมู่บ้านอาจเป็นใครก็ได้ ที่มีได้มีภูมิลำเนาปกติประจำในหมู่บ้าน แต่เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญต่อการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา ส่วนใหญ่แล้วผู้นำจากภายนอกหมู่บ้านมีบทบาทในการริเริ่มชักนำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาขึ้นในหมู่บ้าน ทั้งนี้เป็นไปตามภารกิจในหน้าที่ราชการ กล่าวคือ ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายหรือแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชนบทตามที่หน่วยงานของตนมอบหมาย และ 2) ผู้นำจากภายในหมู่บ้าน ผู้นำจากภายในหมู่บ้านอาจเป็นผู้นำทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) เป็นสมาชิกสภาตำบลและคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือเป็นประชาชนซึ่งไม่มีตำแหน่งทางราชการก็ได้

เนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมตามนโยบาย หรือแผนปฏิบัติงานของรัฐ ผู้นำทางการในหมู่บ้านจึงถูกดึงเข้าร่วมด้วยโดยปริยายในฐานะที่เป็นกลไกพื้นฐานของทางราชการในระดับหมู่บ้าน ตำบล โดยที่ผู้นำทางการมีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานตามที่ทางราชการมอบหมายอยู่แล้ว เมื่อรัฐมีกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านใด ผู้นำทางการของหมู่บ้านย่อมเข้าร่วมโดยปริยาย ทั้งนี้ โดยการรับมอบนโยบายจากการประชุมประจำเดือนของอำเภอ ซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้รับทราบนโยบายหรือกิจกรรมจากนายอำเภอหรือข้าราชการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ข้าราชการเองอาจติดต่อมอบหมายภารกิจให้ผู้นำทางการโดยตรงก็ได้

ในส่วนของประชาชนโดยทั่วไปนั้น มีโอกาสได้รับทราบกิจกรรมการพัฒนาได้หลายทาง โดยทั่วไปเป็นการรับทราบจากการสื่อสารโดยตรง การสื่อสารโดยตรงมีความสำคัญคือ การประชุม โดยผู้นำทางการเรียกประชุมหมู่บ้านเพื่อชี้แจงและชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมในระหว่างการประชุม ผู้นำทางการอาจ

ชี้แจงเองหรือข้าราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ชี้แจงโดยตรง ในการประชุมนี้ผู้สงสัยอาจซักถามปัญหาต่างๆ จนพอใจแล้วก็ตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมด้วยเหตุผลต่างๆ นอกเหนือจากการประชุมแล้ว ประชาชนอาจได้รับการชักชวนหรือรับทราบกิจกรรมการพัฒนาจากการพบปะส่วนตัวกับผู้นำกิจกรรม (ทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน) หรือจากการบอกเล่าต่อๆ กัน

ยุทธวิธีการระดมการเข้ามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมในชนบทนั้น โดยทั่วไปมีลักษณะที่เรียบง่าย อาศัยการบอกเล่าด้วยวาจาในหมู่บ้าน กล่าวคือ ข้าราชการและผู้นำทางการระดับหัวหน้าหมู่บ้าน (กำนันและผู้ใหญ่บ้าน) นิยมใช้การประชุมเป็นเวทีชักชวนการเข้าร่วม ทั้งนี้การประชุมระดับทั่วไป ได้แก่ การประชุมหมู่บ้าน หรือการประชุมเฉพาะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรม ข้าราชการและหัวหน้าหมู่บ้านมักไม่ใช้วิธีการเดินเพื่อชักชวนส่วนตัวมากนัก ยกเว้นในกลุ่มคนรู้จักใกล้ชิด การเดินบอกหรือชักชวนส่วนตัวเป็นหน้าที่ของผู้นำระดับรองลงไป ซึ่งมักใช้วิธีเดินบอกเองหรือกระจายข่าวต่อไปอีก เช่น บอกให้หัวหน้าคุ้มแพร่ข่าวต่อหรือบอกให้ญาติสนิทมิตรสหายช่วยชักชวนเป็นวงกว้างออกไป การใช้สื่ออื่นๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เครื่องขยายเสียงมีจำกัดมาก

2.9.9 การบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวทางการบริหารจัดการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ มีสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญอยู่ 2 ส่วน (อรทัย ก๊กผล, 2546: 4-7) คือ 1) หัวใจหรือหลักการพื้นฐานของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ผู้บริหารโครงการการมีส่วนร่วมต้องยึดถือประกอบด้วยหลัก 4s 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีการวิเคราะห์สถานการณ์และเตรียมการล่วงหน้า ดังนั้น การวางแผนโครงการการมีส่วนร่วมจะเป็นกลไกหรือเป็นเครื่องมือช่วยให้การมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ

การบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรยึดหลัก 4s คือ 1) Starting Early หรือการเริ่มต้นเร็ว: กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่วัยแรก มีการให้ข้อมูล กระตุ้นให้เกิดความคิดเห็นจากประชาชนก่อนการตัดสินใจ ความล้มเหลวของการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีตมักเกิดจากภาครัฐเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมช้าหลังจากมีการตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว หรือมีข้อผูกมัดอื่นๆ จนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือหลังจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ มิได้หมายความว่าก่อนการตัดสินใจไม่กัวัน หรือไม่ก็สัปดาห์ มิติเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนความจริงใจของหน่วยงานของรัฐ ในกระบวนการมีส่วนร่วมควรให้มีเวลาเพียงพอ การฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเพื่อทำให้การตัดสินใจสะท้อนความคิดเห็นของชุมชน

นอกจากนี้การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้น มีประโยชน์ช่วยให้ประชาชนมีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ ดังนั้นการบริหารการมีส่วนร่วมที่ดีนั้น ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในการตระหนักถึงปัญหาความจำเป็นของโครงการ หรือในขั้นตอนของการหาข้อมูลพื้นฐาน 2) Stakeholders หรือ ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้อง: หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีโอกาสสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบ

โดยตรงอาจถือว่าต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรก ๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รมั้ตระวังไม่ให้ผิดกลุ่มเป้าหมาย ต้องตระหนักว่าประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบจากประเด็นการตัดสินใจไม่เท่ากัน บ่อยครั้งที่เรามักคิดว่าประชาชนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ทั้งที่ในความจริงผู้ได้รับผลกระทบมีหลากหลายกลุ่ม การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมต้องมั่นใจว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และแต่ละกลุ่มอาจมีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน เพื่อเอื้ออำนวยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ 3) Sincerity หรือ ความจริงใจ: การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม และประชาชนถือว่าเป็นมิติที่มีความสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของโครงการหรือมีอำนาจอนุมัติต้องจัดการกระบวนการอย่างจริงจัง เปิดเผย ชื่อสัตย์ ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง อธิบายกระบวนการต่าง ๆ อย่างชัดเจน กัดข้อสงสัยต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดข้อสงสัย ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะเริ่มต้น ขณะเดียวกันตั้งใจรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือนำมาซึ่งความร่วมมือความเข้าใจการสื่อสารที่ดีขึ้น 4) Suitability หรือ วิธีการที่เหมาะสม: หลักการที่สำคัญประการสุดท้ายของการบริหารการมีส่วนร่วม คือ การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคมและค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการ ความสามารถและความพร้อม รวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ด้านระยะเวลา บุคลากรและงบประมาณ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้น ต้องตระหนักว่าให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมรับรู้ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบการปฏิบัติงานของกรมสวัสดิการสังคมและคุ้มครองแรงงานในการรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเป็นประชาคมอาเซียน และการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ที่ได้นำปัญหาความต้องการของประชาชนมาเสนอและบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น จะส่งผลให้แผนพัฒนาท้องถิ่นที่ได้จัดทำขึ้นสามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นได้ตรงจุดและส่งผลในการพัฒนาประเทศในภาพรวมอีกด้วย และนอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริมที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล คือ การรับรู้หรือตระหนักในบทบาทของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมด้วย **คำสำคัญ (Key word)** ที่ทำให้คนเข้ามามีส่วนร่วม

1. มีอิสระภาพ (Freedom)

2. มีความเสมอภาค/มีความเท่าเทียม (Equality)
3. ความเป็นประชาธิปไตย (Democracy)

ตารางที่ 2.4 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับการมีส่วนร่วม	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
◎ ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	8. ประชาชนคือผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการจากปัญหาและร่วมกันจัดการ 7. ประชาชนได้ “ควบคุม” “บางส่วน” 6. ประชาชนและรัฐมีส่วนร่วมเท่ากัน(โดยรัฐถือว่าประชาชนเป็น “หุ้นส่วน”)
◎ ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง	5. รัฐให้ประชาชนเข้าร่วมได้บางส่วนเช่นเป็นที่ปรึกษา, เข้าเป็นคณะกรรมการ(แต่เพียงส่วนน้อย) 4. ประชาชนได้รับการปรึกษา(โดยมีการถามความต้องการบ้าง)
◎ ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย	3. รัฐบอกให้ทราบว่า “มีอะไรบ้าง” 2. รัฐคือผู้จัดการให้ 1. รัฐคือผู้กำหนด(คิดให้แทน)

ที่มา: นรินทร์ ชัยพัฒพงศา, 2547: 18.

อย่างไรก็ตามยังพบว่า มีปัจจัยหรือสาเหตุที่คนเข้ามามีส่วนร่วม มีดังนี้ 1) มีความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน 2) มีความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน 3) มีการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา 4) มีความศรัทธาต่อบุคคลสำคัญหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเข้ามามีส่วนร่วม 5) มีความเกรงใจต่อบุคคลที่เคารพนับถือมีเกียรติมีตำแหน่งจึงเข้ามามีส่วนร่วม และ 6) มีอำนาจบังคับ

จากผู้มีอำนาจ กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า เขาสนใจห่วงใยเดือดร้อนไม่พอใจ-พอใจหรือได้ประโยชน์-เขาได้สิ่งจูงใจหรือได้รับเกียรติ-เขาเกรงใจได้เกิดศรัทธาหรือว่าถูกบังคับ

ในขณะที่ปัจจัยหรือสาเหตุที่คนไม่เข้ามามีส่วนร่วม มีดังนี้ 1. ปัญหาจากฝ่ายที่ควรจะให้เข้าร่วม (รัฐ, ฝ่ายต่างๆ) ได้แก่ฝ่ายที่เคยทำอะไรเพียงกลุ่มเดียวหรือคนเดียวแล้วควรให้ฝ่ายอื่น ๆ มีส่วนร่วมด้วยแต่ไม่ยอมหรือไม่เต็มใจให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยอาจเนื่องมาจากไม่เคยชินเพราะทำให้ตนขาดความสะดวกขาดความเป็นส่วนตัว กลัวฝ่ายอื่น ๆ มาเห็นพฤติกรรมทำให้ตัวเองต้องทำงานโปร่งใสมากขึ้นหรือ กลัวว่าจะหาทุจริตหรือผลประโยชน์ได้ยากขึ้น ไม่เห็นความจำเป็นเจ้าหน้าที่ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องให้ฝ่ายอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วย คิดว่าฝ่ายอื่น ๆ ไม่มีความรู้ที่เหมาะสมเพียงพอเช่นไม่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์, การรักษาโรคสัตว์, ไม่มีความรู้เพาะกล้าไม้ และยึดถือระบบอุปถัมภ์มองว่าตนมีหน้าที่ทำงานให้กับชาวบ้านและรวมทั้งคิดว่า ถ้าทำงานด้วยตนเองสำเร็จจะได้รับความดีความชอบจากผู้บังคับบัญชา

นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากฝ่ายที่ควรจะให้เข้าร่วม อาทิเช่น ไม่ทราบเรื่องการให้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วยหรือไม่ทราบกิจกรรมนั้น กลัวว่าเมื่อเข้าไปมีส่วนร่วมแล้วจะเสียเวลาหรือขัดแย้งหรือเสียประโยชน์ ไม่ทราบว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างไรเนื่องจากไม่เคยให้พูดคุยอย่างเสมอภาคมาก่อน และกลัวเพราะคิดว่าตนเองดีกว่าผู้อื่นเช่นมีฐานะต่างจากคนอื่นการพูดจาไม่เก่ง ฯลฯ การมีส่วนร่วมไม่มีความจำเป็นสำหรับตนเพราะคิดว่ามีคนอื่นเข้ามีส่วนร่วมแล้ว มีอคติส่วนตัวมีบทเรียนที่ไม่ดีในอดีตเช่นเคยได้รับการดูถูกหรือเข้าร่วมแล้ว เสียเวลาไม่ได้ประโยชน์ กลัวว่าเข้าร่วมแล้วรัฐจะไม่ทำตามสัญญาเช่นรับปากว่าจะทำให้แต่ไม่ทำหรือทำแต่ล่าช้าจนเกิดผลเสีย และมองแต่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมตน เองเองคิดว่าถ้าโครงการไหนตนเองจะไม่ได้ประโยชน์ก็ไม่เข้าร่วมแต่ถ้ามีประโยชน์จึงจะเข้าร่วม

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ธัญดา ยอดแก้ว (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มอาเซียนและหาแนวทางการออกแบบภาพสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ อันได้แก่ ไทย เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา เวียดนาม สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไนและฟิลิปปินส์ ที่สามารถสื่อถึงภาพลักษณ์ของแต่ละประเทศได้อย่างชัดเจน มีความถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานด้านต่างๆ ได้โดยผลการวิจัยพบว่า สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น สามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ได้ทั้งสิ้น 5 ด้าน คือ สาขามนุษยศาสตร์/สาขาศิลปกรรม/สาขาช่างฝีมือ/สาขากีฬาและนันทนาการ/สาขาคหกรรมศิลป์ สำหรับแนวทางในการออกแบบภาพสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นมีหลักการดังนี้ ควรศึกษาและถ่ายทอดลักษณะเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรมที่เด่นชัดที่สุดเพื่อสร้างภาพลักษณ์แบบฉบับเฉพาะตัว/หลักในการใช้สีสำหรับการออกแบบ ควรคำนึงถึงลักษณะของสีที่นิยมนำมาใช้หรือนำเสนอจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมย่อมก่อให้เกิดการสื่อความหมายที่ดีและเป็นการส่งเสริมงานออกแบบให้ดียิ่งขึ้น/หลักการจัดวางองค์ประกอบควรนำเสนอในส่วนที่สำคัญเพียงเรื่องเดียวหรือเน้นจุดสนใจเพียงจุดเดียวเท่านั้น เพื่อการตีความหมายภาพที่ชัดเจน ถูกต้อง สื่อความหมายได้อย่างตรงประเด็นที่สุด

ธนิกาญจน์ จินาพันธ์ (2556) ได้วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ตั้งแต่ปี 2523 - 2544 รวมทั้งสิ้น 8 เล่มด้วยกัน ผลการศึกษาพบว่า กวีนิพนธ์ซีไรต์มีแนวคิดที่มุ่งแสดงความรับผิดชอบและสำนึกเชิงสังคมของกวีทั้งในด้านการนำเสนอปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ปัญหาการใช้อำนาจเผด็จการทางการเมืองการปกครอง เป็นต้น และการเสนอแนะแนวทางที่ทำให้สังคมเป็นปกติสุข คือการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งต้องเอื้อเพื่อแบ่งปันและเห็นคุณค่าความสำคัญของชีวิตอื่นเทียบเท่าตนเอง สำหรับด้านคุณค่าที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ซีไรต์มีคุณค่าสำคัญ 2 ประการ คือ คุณค่าด้านการสืบทอดขนบธรรมเนียมและสร้างสรรค์วรรณศิลป์ และคุณค่าด้านการสร้างพุทธิปัญญา

ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2555) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างกลไกมาตรการ และ องค์ความรู้ของสังคมเพื่อสร้างการปรับตัวของประชาชนอาเซียน โดยสรุปไว้ว่า กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหลักในการสร้างความคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการสังคม โดยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และ ผู้พิการ เพื่อความครอบคลุมประชาชนอาเซียน การเตรียมพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนจึงต้องประกอบไปด้วยกลไกหลัก 9 กลไก ได้แก่: (1) การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายความร่วมมือด้านสวัสดิการสังคม; (2) การจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านสวัสดิการสังคมสำหรับประชากรในประชาคมอาเซียน; (3) ปรับปรุงระบบและกระบวนการป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์สำหรับอาเซียน; (4) ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติและข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศ; (5) จัดทำคู่มือการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับประเทศอาเซียน; (6) การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการสังคมอาเซียน; (7) การพัฒนาศูนย์เรียนรู้และประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับอาเซียน; (8) จัดทำคู่มือการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับประเทศอาเซียน; (9) ปรับปรุงและนําระบบประกันสุขภาพมาเป็นสวัสดิการสังคมสำหรับประชาคมอาเซียน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังกล่าวทำให้พบว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนยังมีอยู่เป็นจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งนับว่าเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวาง แต่ในด้านการเมืองและความมั่นคงกับด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น ยังมีผู้สนใจศึกษาอยู่น้อยมากซึ่งควรได้รับการกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยทางด้านนี้โดยเร็ว

บทที่ 3

วิธีการศึกษาและการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน เป็นการศึกษาวิจัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๓ ครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ร่วมกับการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และใช้เทคนิค วิธีการ เครื่องมือการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพมาดำเนินการในงานวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำการศึกษาระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยทั้งในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย แผนการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปซึ่งได้ดำเนินการตามขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การศึกษาบริบทของชุมชน

การศึกษาบริบทของชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ด้วยกัน คือ (1.) พื้นที่ต้นทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และ (2.) พื้นที่ปลายทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เหตุที่ผู้วิจัยทำการศึกษาบริบทของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ ก็เพื่อจักได้อธิบายให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของเส้นทางการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคต และความเชื่อมโยงของการเรียนรู้วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกัน และการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในพื้นที่และกลุ่มคนต่างด้าว (กลุ่มคนอาเซียน) เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของคนในชุมชนต่อไป ดังมีรายละเอียดของบริบทพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

3.2 วิธีการศึกษา

3.2.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ประวัติความเป็นมาของอาเซียน การรวมตัวของอาเซียนในปี พ.ศ.2558 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทูตทางสังคม และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการรวมตัวของสหภาพยุโรป (European Union -- EU) นโยบายสังคมของ EU และข้อมูลอื่นๆ ได้แก่ หนังสือ บทความงานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ และรายงานทางวิชาการ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาสนับสนุนงานวิจัยได้

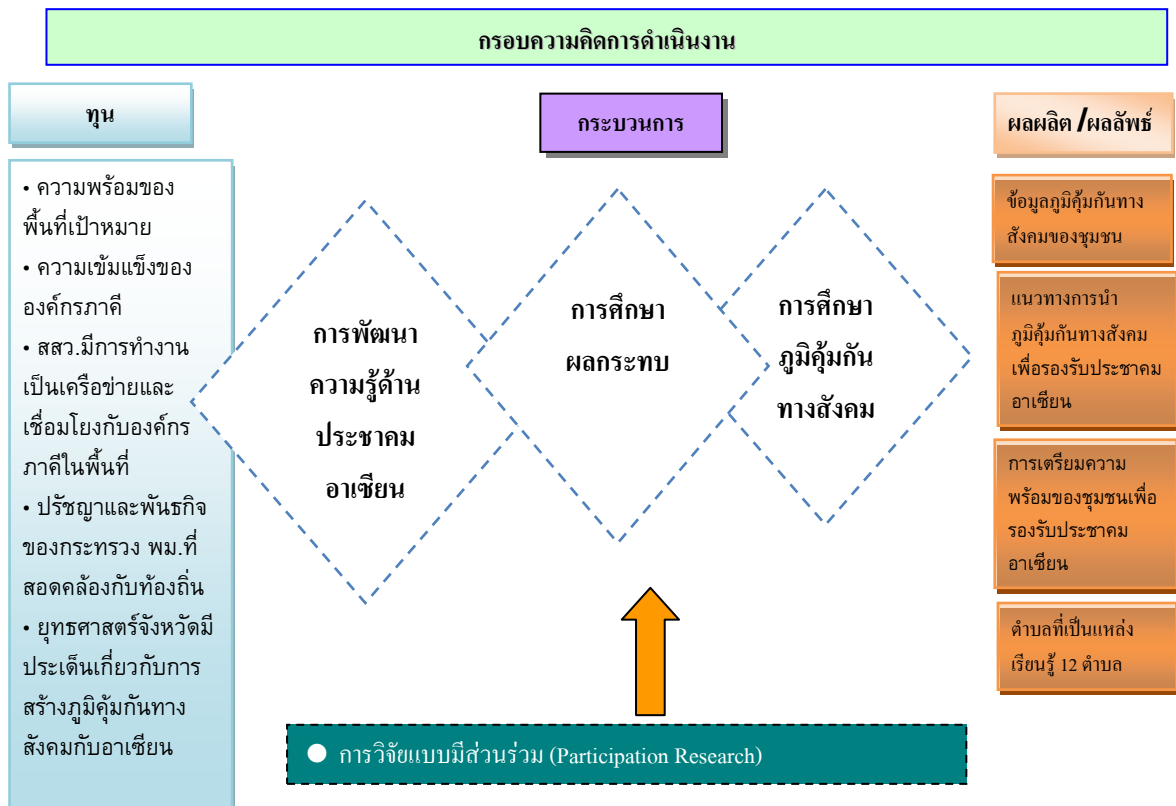

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

เป็นการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ด้วยการออกแบบสอบถามเก็บจากชาวบ้านและแกนนำกลุ่มเป้าหมายในตำบล ทั้งนี้จะมีการประยุกต์ใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลหลังจากที่ได้มีการฝึกอบรมปฏิบัติการจริงในการสนทนากลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ มาประกอบในการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ การสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) ตามแนวประเด็นคำถาม โดยมีประเด็นที่สำคัญ คือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ลักษณะประเด็นปัญหาสาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน นับตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจะมีวิธีการจัดการเพื่อหาแนวทางการรองรับผลกระทบอย่างไร การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ และควรได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคล หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ปัญหานั้นเพิ่มหรือลดลงในประเด็นใดบ้าง เพราะอะไร รวมทั้งอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ โดยการบันทึก จัดหมวดหมู่ตามวันและเวลาที่เข้าไปในชุมชน เรียงลำดับจากวันแรกจนถึงวันสุดท้ายในการลงพื้นที่ และมีการออกแบบจัดทำตารางการวิเคราะห์เบื้องต้น และวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญตามลำดับ ด้วยการทำตารางกิจกรรมในการลงพื้นที่ในแต่ละครั้ง เป็นต้น

3.3 แนวคิดในการดำเนินงาน

แผนภาพที่ 1 : กรอบความคิดการดำเนินงาน

3.4 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญประกอบด้วยผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำที่เกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญ ในพื้นที่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 (สสว.3) จำนวน 2 พื้นที่ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

3.5 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

จากแนวความคิดในการศึกษาถึงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการที่ได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ลักษณะประเด็นปัญหาแต่ละประเด็น สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้น นับตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจะมีวิธีการจัดการเพื่อหาแนวทางการรองรับผลกระทบ และการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคล หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ปัญหานั้นเพิ่มหรือลดลงในประเด็นใดบ้าง เพราะอะไร รวมทั้งอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเพื่อทำการค้นหาประเด็นตามข้อคำถามของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เพื่อที่จะนำเนื้อหาในการสัมภาษณ์มาใช้งานในการวิเคราะห์และตีความลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน อย่างเป็นรูปธรรมเพิ่มมากขึ้น แนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว การศึกษาขั้นสูงสุด อาชีพหลัก/รอง รายได้ต่อเดือนของบุคคล และรายได้รวมของสมาชิกในครอบครัว บทบาทและหน้าที่ต่อชุมชน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกิจกรรมต่างๆในการพัฒนาของชุมชน และประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมทำงานให้กับสังคมและชุมชน

ส่วนที่ 2 ลักษณะประเด็นปัญหาแต่ละประเด็น สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้น นับตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน รวมถึงลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบัน และการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคตอันใกล้ ชุมชนคิดว่าจะทำให้ปัญหานั้นเพิ่มหรือลดลงในประเด็นใดบ้าง เพราะอะไร และจะมีวิธีการจัดการเพื่อหาแนวทางการรองรับผลกระทบอย่างไร

ส่วนที่ 3 กระบวนการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนทางสังคมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stake-holders) ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวบุคคล หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการสนับสนุนในการดำเนินการต่างๆ ทางสังคมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่างๆภายในชุมชนภายใต้ประชาคมอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้าน

งบประมาณ สถานที่และอุปกรณ์ และองค์ความรู้ต่างๆ รวมถึงความต่อเนื่องและแนวโน้มในอนาคตของการได้รับการสนับสนุน

ส่วนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) ปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างลักษณะการมีภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมาย 2) แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ 3) ข้อเสนอแนะในการดำเนินการต่าง ๆ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์จากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และการศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับบริบทที่สอดคล้องกับเนื้อหา โดยใช้การวิเคราะห์แบบ การจัดระเบียบเนื้อหาและลำดับความสำคัญของข้อมูล ในการลำดับเหตุการณ์และแยกหมวดหมู่ จัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามคำพูด จัดให้อยู่ตามประเด็นคำสำคัญในการศึกษา ที่อยู่ภายใต้บริบทของชุมชน และทำความเข้าใจกับความหลากหลายของข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยการเชื่อมโยงตีความและสร้างข้อค้นพบสรุปของข้อมูลทั้งหมดต่อไป

3.7 วิธีการดำเนินงานของที่ปรึกษา

1. นำเสนอโครงร่างการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดของโครงการ
2. ร่วมประชุมเพื่อจัดทำโครงร่างวิจัยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัยจากทั้ง 12 สสว.
3. ร่วมประชุมชี้แจงการดำเนินงานโครงการพร้อมจัดทำแผนการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับทีมนักวิจัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ
4. ให้ความเห็นในการสร้างเครื่องมือ และวางแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยจากทั้ง 12 สสว.
5. ศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
6. ประมวลผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผลการศึกษาวิจัยในภาพรวมจาก 12 สสว.
7. จัดทำสรุปเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์พร้อมนำเสนอบทสรุปผู้บริหาร
8. เข้าร่วมเวทีวิพากษ์รายงานการวิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดทำ Focus Group ซึ่งการศึกษานี้เป็นลักษณะของการศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยทำการศึกษาริบทของพื้นที่และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษานี้ประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำภาคประชาชน ผู้นำชุมชนและนักวิชาการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นและทราบถึงแนวทางการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมนำไปปรับใช้รับมือเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งนี้สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ในฐานะผู้วิจัย ได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ ในการศึกษาครั้งนี้ซึ่งประกอบด้วย (1.) พื้นที่ “ต้นทาง” ได้แก่ ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลหาดเล็ก เหตุที่เลือกเป็นพื้นที่ในการศึกษาเนื่องจาก ตำบลหาดเล็กมีอาณาเขตติดกับจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา และเป็นเมืองหน้าด่านซึ่งในอนาคตจะเป็นพื้นที่ต้นทางของเส้นทางหลักที่สำคัญของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพราะปัจจุบันเป็นเส้นทางสายจรไปมาระหว่างคนไทยและคนประเทศกัมพูชา รวมทั้งนักท่องเที่ยวประเทศต่างๆ (2.) พื้นที่ “ปลายทาง” ได้แก่ ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็น พื้นที่ที่มีประชากร ต่างด้าวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เทียบเท่ากับประชากรไทยที่มีอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม โดยอาจเรียกคนต่างด้าวดังกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มคนอาเซียนในอนาคต เนื่องจากมีคนต่างด้าวเข้ามาตั้งรกรากและประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ถึง 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศกัมพูชา ประเทศพม่า ประเทศลาว ซึ่งมีทั้งเข้ามาโดยถูกกฎหมายและการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายด้วย ดังมีผลการศึกษาต่อไปนี้

4.1 การศึกษาบริบทของชุมชน

การศึกษาริบทของชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ด้วยกัน คือ พื้นที่ต้นทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่ปลายทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เหตุที่ผู้วิจัยทำการศึกษาริบทของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ ก็เพื่อจักได้อธิบายให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของเส้นทางในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคต และความเชื่อมโยงของการเรียนรู้วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกัน และการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในพื้นที่และกลุ่มคนต่างด้าว(กลุ่มคนอาเซียน) เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของคนในชุมชนต่อไป ดังมีรายละเอียดของบริบทชุมชนแต่ละพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

4.1.1 พื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

(1.) การศึกษาจากข้อมูลออนไลน์

ตำบลหาดเล็ก มีพื้นที่ประมาณ 17.21 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขาแคบๆ ยาวขนานไปกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ด้านทิศตะวันออกจดเทือกเขาบรรทัด เขตเทศบาลเริ่มตั้งแต่หลักกิโลเมตรที่ 78 บนถนนสาย 318 ไปจนถึงหลักกิโลเมตรที่ 89 แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเทือกเขา (ทิศตะวันออก)มีรัศมีจากศูนย์กลางถนนสาย 318 ประมาณ 500 เมตร และพื้นที่ฝั่งน้ำเค็ม มีรัศมีจากศูนย์กลางถนนสาย 318ไปจรดทะเลประมาณ 1 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่รวม 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านคลองมะขาม ตำบลหาดเล็ก หมู่ที่ 2 บ้านโชตทราย ตำบลหาดเล็ก หมู่ที่ 3 บ้านคลองหินตำบลหาดเล็ก หมู่ที่ 4 บ้านหาดเล็กตำบลหาดเล็ก หมู่ที่ 5 บ้านคลองสน ตำบลหาดเล็ก ปัจจุบันตำบลหาดเล็กอยู่ในการปกครองของเทศบาลตำบลหาดเล็ก โดยตำบลหาดเล็กได้รับการตั้งเป็นตำบลเมื่อปี พ.ศ.2501 โดยโอนหมู่ที่ 6,7,8 ตำบลคลองใหญ่ตั้งเป็นหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 แล้วมีการตั้งหมู่บ้านเพิ่มอีก 2 หมู่บ้าน ทำให้ตำบลหาดเล็กมีพื้นที่การปกครองรวมทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน ซึ่งต่อมาตำบลหาดเล็กได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลโดยพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 9 ก ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เทศบาลตำบลหาดเล็ก จึงเป็นเทศบาลหนึ่งในจำนวน980 แห่ง ที่ได้รับการยกฐานะพร้อมกันทั่วประเทศ ในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2542 ปัจจุบันได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย ให้ยุบสภาตำบลหาดเล็กรวมเป็นเทศบาลตำบลหาดเล็ก ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไปเล่มที่ 121 ตอนพิเศษ 75 ง ลงวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2547 ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตำบลหาดเล็กมีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชา โดยมีหลักเขตที่ 73 หล่มสารพัดพิชเป็นหลักเขตที่แบ่งกั้นระหว่างดินแดนประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน

ครัวเรือนและประชากร จำนวนประชากร แยกตามเพศและอายุ ประชากร มีทั้งสิ้น 4,101 คนแยกเป็นชาย 2,125 คน หญิง 1,976 คน จำนวน 1,663 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือน มีนาคม 2555) ปัจจุบันมีประชากรแฝงที่ต้องรับภาระประมาณ 4,000 คน (เป็นแรงงานต่างด้าวชาวกัมพูชา)

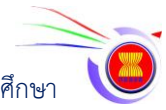
จำนวนประชากรในตำบลหาดเล็ก

สามารถจำแนกเป็นจำนวนประชากรที่อยู่ในความดูแล ได้ดังนี้

1.จำนวนเด็กแรกเกิด ถึง 6 ปี	มีจำนวน	283 คน
2.จำนวนผู้สูงอายุ	มีจำนวน	376 คน
3.จำนวนสตรีตั้งครรภ์	มีจำนวน	27 คน
4.จำนวนผู้พิการ	มีจำนวน	39 คน
5.จำนวนผู้สูงอายุ ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง	มีจำนวน	138 คน
6.จำนวนผู้สูงอายุ ที่ช่วยตนเองไม่ได้	มีจำนวน	11 คน
7.จำนวนสตรีอายุ 35 ปี ขึ้นไป	มีจำนวน	1,625 คน

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวหาดเล็ก

- 1.ประเพณีสงกรานต์

เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมี มีลักษณะที่โดดเด่นต่างจากพื้นที่อื่นคือ นอกจากจะมีประเพณีทำบุญเช่นพื้นที่อื่นแล้ว ยังมีการจัดประเพณี “บุญไหลเรือ” หรือประเพณี “ปล่อยเรือลงทะเล” โดยมีความเชื่อว่าประเพณีดังกล่าวเป็นการขอขมาพระแม่คงคาและพระแม่ธรณีเนื่องจากการประกอบสัมมาอาชีพและการทำประมงของชาวบ้านตำบลหาดเล็กซึ่งอาจจะรบกวนหรือทำลายธรรมชาติหรือระบบนิเวศทางทะเล และเป็นการขอพรจากพระแม่คงคาให้ช่วยปกป้องคุ้มครองภัยยามเดินเรือ ให้อุดพ้นจากอันตราย ขอให้หากุ้งหอยปูปลาได้มากมาย ค้าขายคล่อง

2. ประเพณีลอยกระทง

เป็นอีกหนึ่งประเพณีที่สำคัญของชาวตำบลหาดเล็ก ลักษณะที่โดดเด่นของประเพณีลอยกระทงของชาวหาดเล็กเนื่องจากการเป็น การจัดประเพณีลอยกระทง 2 แผ่นดิน เพื่อเป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างคน 2 ประเทศ ซึ่งถือได้ว่าเคยสืบเชื้อสายคนไทยมาตั้งแต่ดั้งเดิม

(2.) ผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ (เกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด)

การศึกษานี้ได้ทำการสัมภาษณ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหาดเล็ก รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหาดเล็ก และผู้นำชุมชนในพื้นที่ ทราบว่าพื้นที่ตำบลหาดเล็กมีจำนวนเขตพื้นที่ในความรับผิดชอบจำนวน 5 หมู่บ้าน 11 ชุมชน และมีจำนวนประชากรคนต่างด้าวยังไม่มีการเก็บสถิติข้อมูลคนต่างด้าวในพื้นที่อย่างแท้จริง ส่วนใหญ่เป็นชาวกัมพูชา มีจำนวนประมาณ 3,500 – 4,000 คน และส่วนมากเป็นแรงงานผิดกฎหมาย โดยลักลอบอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วประชากรไทยกับกัมพูชามีจำนวนพอๆ กัน ทั้งคนไทย คนไทย-เกาะกง และคนกัมพูชา โดยคนไทยเชื้อสายเกาะกงที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหรือคนไทยที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชาและได้รับการขึ้นทะเบียนเพื่อรับสิทธิในการเข้า – ออกผ่านแดนประเทศไทย จะมีสมุดประจำตัวที่เป็นที่รู้จักกันของคนพื้นที่ตำบลหาดเล็ก นั่นก็คือบัตร 6364 หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “บัตรผู้อพยพเชื้อสายไทย – เกาะกง” ซึ่งเป็นบัตรที่ทำการจดทะเบียนฝั่งไทย โดยผู้ถือบัตรนั้นไม่ใช่สัญชาติไทย ซึ่งจะเปิดให้แจ้งจดทะเบียนเป็นช่วงๆ ตาม พระราชบัญญัติ (พรบ.) ณ เวลานั้นๆ ในบางรายอยู่มานานแล้วยังไม่ได้รับการรับรองการขึ้นทะเบียน เพราะอาศัยในช่วง พรบ. ตามที่กฎหมายกำหนด ณ เวลานั้นๆ เช่น ปู่ย่าตายายยังไม่ได้แจ้งจดทะเบียนบัตร หรือพ่อแม่เป็นคนอพยพ แต่ลูกเกิดในประเทศไทยลูกจึงได้รับการรับรองการขึ้นทะเบียน ตาม พรบ. สัญชาติฯ ฉบับที่ 5 สำหรับการเดินทางเข้ามาในพื้นที่ของชาวกัมพูชา ส่วนใหญ่เดินทางมาทางเรือ โดยเฉลี่ยลำละประมาณ 20 คน มาทางเขาเดินเท้าเปล่ามาทางเทือกเขาบรรทัด เพราะพื้นที่ชายแดนติดกัน จึงลักลอบเข้ามาอย่างง่ายดายซึ่งปัจจุบันตามที่ได้มีการขึ้นทะเบียนแล้วมีจำนวน ประมาณ 3,000 คน

สำหรับการอยู่อาศัยในพื้นที่ของคนต่างด้าว จะไม่มีการตั้งรกรากถิ่นฐานเนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกันทำให้สามารถเดินทางเข้าออกได้สะดวกขึ้น ชาวต่างด้าวจึงอาศัยเดินทางแบบไปกลับ หรือการเช่าบ้านอยู่ และใน

บางรายนายจ้างคนไทยจะจัดห้องเช่าให้อยู่เพื่อสะดวกในการทำงาน โดยชาวต่างด้าวจะขอลากลับบ้านในช่วงเทศกาลเพื่อกลับไปยังถิ่นของตนเองเดินทางกลับมาทำงานต่อส่วนในเรื่องของการศึกษาและการสื่อสารโดยส่วนใหญ่ชาวกัมพูชาสามารถสื่อสารเป็นภาษาไทยได้เป็นอย่างดีเนื่องจากในประเทศกัมพูชามีประชากรไทยตั้งเดิมพูดภาษาไทยได้ ส่วนเด็กเชื้อสายเกาะกงหรือชาวกัมพูชาที่เดินทางตามพ่อแม่มาฝั่งไทยจะมีเด็กนักเรียนของต่างด้าวมาเรียนในไทยบ้างเล็กน้อย แต่โดยส่วนใหญ่จะไม่เรียนในไทยเนื่องจากว่า เพราะทางฝั่งกัมพูชามีการเรียนการสอนในเรื่องภาษาที่ดีกว่าประเทศไทย คือ มีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศถึง 5 ภาษา

4.1.2 พื้นที่ตำบลแสมสาร

(1.) การศึกษาจากข้อมูลออนไลน์

สภาพทั่วไปของตำบลแสมสาร

ตำบลแสมสาร อยู่ห่างจากอำเภอสัตหีบไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีชายฝั่งทะเลเป็นแนวยาวทางด้านทิศใต้ และทิศตะวันออก พื้นที่ส่วนมากประมาณ 80% อยู่ในเขตราชการทหารเรือ ชายฝั่งทะเลมีความสวยงาม

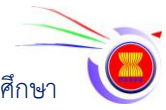
อาณาเขตตำบลแสมสาร ประกอบด้วย

- ทิศเหนือ ติดกับพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสัตหีบ
- ทิศใต้ ติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
- ทิศตะวันออก ติดกับพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลูตาหลวง และชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
- ทิศตะวันตก ติดกับ ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย

การแบ่งเขตการปกครอง

มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

- 1.) หมู่ 1 บ้านช่องแสมสาร
- 2.) หมู่ 2 บ้านหนองน้ำเค็ม
- 3.) บ้านหัวแหลม
- 4.) บ้านหนองกระจง

จำนวนประชากรในตำบลแสมสาร

มีประชากรทั้งสิ้น 4,960 คน โดยมีครัวเรือนทั้งสิ้น 1,404 ครัวเรือน มีจำนวนเด็กแรกเกิด ถึง 6 ปี จำนวน 606 คน จำนวนผู้สูงอายุ มีจำนวน 520 คน จำนวนผู้สูงอายุ ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง มีจำนวน 166 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ มีจำนวน 4 คน จำนวนผู้พิการ มีจำนวน 52 คน จำนวน สตรีตั้งครรภ์ มีจำนวน 62 คน และมีสตรีอายุ 35 ปีขึ้นไป จำนวน 541 คน

อาชีพหลัก

อาชีพของคนตำบลแสมสาร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพโดยทำการประมง และค้าขายของทะเล ส่วนอาชีพรองคือประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รับเหมาก่อสร้าง

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- 1.) วิหารหลวงพ่อดำ 2.) อุทยานใต้ทะเลเกาะขาม 3.) หาดนางรำ 4.) หาดยาว

วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ

ประเพณีที่สำคัญของชาวแสมสาร คือประเพณีสงกรานต์ และประเพณีตักบาตรเทโว ในช่วงวันออกพรรษา ฟังดูเหมือนประเพณีทั่วไปแต่ที่แตกต่างไปคือประเพณีดังกล่าว ชาวชุมชนแสมสารจะมีการอัญเชิญพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวแสมสาร นั่นก็คือหลวงพ่อดำ ซึ่งตั้งอยู่ในวิหารหลวงพ่อดำ ณ วัดช่องแสมสาร มาร่วมประเพณีทุกครั้ง เช่น ประเพณีสงฆ์น้ำพระ ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ หรือการตักบาตรเทโว การจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีการส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนไทยและคนต่างด้าวที่มีประเพณีเดียวกันได้ร่วมกันทำบุญโดยจะมีการแต่งกายด้วยชุดประจำชาติทำให้เป็นการสร้างสีสันแก่ประเพณีของชาวแสมสารเป็นอย่างมากทำให้มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากอยากมาเที่ยวในช่วงเทศกาลเหล่านี้

(2.) ผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ (เกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี)

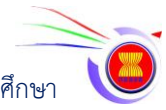
ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ความเป็นมาของตำบลแสมสาร หากย้อนกลับไปสำรวจประวัติศาสตร์ ยังไม่มีผู้ใดบันทึกไว้เป็นหลักฐานว่าเหตุใดจึงเรียกพื้นที่นี้ว่าแสมสารหรือว่า “ช่องแสมสาร” หากแต่ผู้วิจัยได้สอบถามจากคนในพื้นที่แสมสาร เกี่ยวกับเรื่องราวของความเป็นมาของชื่อตำบลแสมสาร จึงทราบว่าเดิมพื้นที่แสมสารแผ่นดินยื่นออกไปในทะเล และมีหมู่เกาะอยู่รายรอบ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม ซึ่งในสมัยก่อนเคยเป็นเส้นทางเดินเรือ และหลบภัยพายุทางทะเลของชาวเดินเรือสำเภาหรือเดินสมุทรในสมัยก่อน และบางคนที่ใช้เป็นเส้นทางลัดในการสัญจรทางเรือเพื่อไปยังจังหวัดระยอง จันทบุรี จังหวัดตราดหรือประเทศเพื่อนบ้าน โดยบริเวณดังกล่าวมีต้นแสมสารขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก คนที่ใช้เส้นทางดังกล่าวจึงเรียกพื้นที่นั้นว่า “ช่องแสมสาร” และเริ่มมีกลุ่มคนมาแผ้วถางป่าเพื่ออยู่อาศัยจนเกิดเป็นชุมชนบ้านแสมสาร ซึ่งสมัยก่อนแสมสารเคยเป็นหมู่ 5 ของตำบลพลูตาหลวง อำเภอสัตหีบจังหวัดชลบุรี

ต่อมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อทำเรื่องขอเป็นตำบลแสมสารเนื่องจากมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจากหมู่บ้านแสมสารจึงกลายเป็นตำบลแสมสาร ซึ่งมีทั้งหมด 4 หมู่ด้วยกัน คือ 1.) หมู่ 1 บ้านช่อง

แสมสาร 2.) หมู่ 2 บ้านหนองน้ำเค็ม 3.) บ้านหัวแหลม 4.) บ้านหนองกระจง โดยอาณาเขตของพื้นที่พื้นที่อยู่ติดทะเล ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพประมง การแปรรูปอาหารทะเล การค้าขายของทะเล และการรับจ้างทั่วไป

จากการสัมภาษณ์ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร อำเภอสัตตหีบ จังหวัดชลบุรี ทราบว่าจำนวนประชากรในพื้นที่ตำบลแสมสาร มีจำนวนประชากรประมาณ 6,000 – 7,000 คน ซึ่งปัจจุบันมีประชากรแฝงที่เป็นแรงงานต่างด้าว จำนวน 3 สัญชาติด้วยกัน คือ มอญ 70%, เขมร 29%, ลาว 1% ลักษณะของการอยู่อาศัยของชาวต่างด้าวเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานรกรากมาแล้วประมาณ 20 ปี หรือไม่ต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งครอบครัวของแรงงานต่างด้าวจะมีการตั้งถิ่นฐานหรือสร้างบ้านบนบก มีการเช่าบ้าน ส่วนแรงงานประมงจะออกไปใช้ช่วงข้างแรมเพื่อหาปลา จนเกิดเป็นอาชีพต่อเนื่อง คือเมื่อได้ปลามาแล้วจะทำเป็นอาชีพตากปลา และขายปลาต่อไป เป็นต้นอาชีพส่วนใหญ่คนในพื้นที่ประกอบอาชีพทำประมง รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง หรือเป็นลูกจ้างตามบ้าน ส่วนเส้นทางการเข้ามาของชาวต่างด้าวในพื้นที่แสมสาร ท่านปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร กล่าวว่าเท่าที่ทราบการใช้เส้นทางการเดินทางเข้ามาในประเทศไทย จะมีการทำเป็นขบวนการ มีรถรับ-ส่งมีการมีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองรู้เห็นเป็นใจและร่วมทำเป็นกระบวนการจึงทำให้สามารถตรวจค้นได้ จึงรอดพ้นการจับกุมดำเนินคดี โดยเส้นทางของกลุ่มคนชาวอาเซียนมาด้วยกันหลายช่องทาง จากการสอบถามกลุ่มคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ เช่น ถ้าเป็น ชาวมอญ (พม่า) จะใช้เส้นทางโดยผ่าน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เขมร (กัมพูชา) จะใช้เส้นทางบริเวณตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราดหรือเข้าทางด้านตลาดโรงเกลือหรือจังหวัดปราจีนบุรี/จังหวัดสระแก้ว ส่วนคนประเทศลาว จะใช้เส้นทางบริเวณชายแดนแถบภาคอีสาน บริเวณช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี และยังใช้เส้นทางหลบหนีเข้ามาโดยเส้นทางเรือ เพื่อสะดวกแก่การรอดการจับกุม จุดประสงค์การเข้ามาของคนต่างด้าว ก็เพื่อต้องการเข้ามาหางานทำ และมีการชักชวนกันเข้ามาอยู่อาศัย จากคนในหมู่บ้านของคนแต่ละประเทศ ด้วยความเชื่อที่ว่าเข้ามาแล้วมีที่อยู่อาศัย มีงานทำที่แน่นอน จุดเด่นของพื้นที่ตำบลแสมสารที่ทำให้คนต่างด้าวมาอยู่อาศัย จุดเด่นคือมีท่าเทียบเรือเป็นจำนวนมากและพื้นที่มีความต้องการแรงงานไร้ฝีมือในการประกอบอาชีพประมง จึงเป็นผลให้กลุ่มคนต่างด้าวเดินทางเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพประมง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกเรือประมง เมื่อสมัยก่อนคนอีสานจะทำอาชีพประมง แต่เนื่องจากเป็นงานที่ลำบาก เหนื่อย เหม็น สกปรก และรายได้น้อย และต้องเสี่ยงภัยจากพายุ รวมทั้งมีบริษัทหรือโรงงานเพิ่มมากขึ้น คนอีสานมีความอดทนน้อยกว่าคนต่างด้าว จึงหันไปทำงานด้านนั้นมากกว่า แต่คนต่างด้าว เช่น สัญชาติพม่า ลาว กัมพูชา ส่วนใหญ่จะทำอาชีพนี้ เพราะด้วยลักษณะทางกายภาพของงานที่มีความต้องการกลุ่มคนที่มีความอดทน ทนทานกับความเหนื่อยล้า ใช้ความแข็งแกร่งของร่างกาย ไม่ต้องใช้สมอง ประกอบกับคนไทยใจดี ให้บ้านอยู่อาศัย มีรายได้แน่นอน และสามารถนำครอบครัวมาอยู่ด้วยได้ จึงทำให้กลุ่มคนอาเซียนหลั่งไหลกันเข้ามาหางานทำ โดยใช้แรงงานแลกกับเงินและที่อยู่มีความอิสระเสรี มีความทันสมัย

นอกจากนี้ผู้นำภาคประชาชนยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เหตุที่มีชาวต่างด้าวเข้ามาทำงานมาก เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ.2532 ชาวประมงช่องแคบสมุทรได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากพายุไต้ฝุ่น “เกย์” ทำให้ชาวประมงและลูกเรือชาวอีสานล้มหายตายจากเป็นจำนวนมาก และบางรายหายสาบสูญไปอย่างไม่มีวันกลับจึงทำให้ชาวอีสานมีความหวาดกลัว จึงไม่ยอมส่งลูกหลานหรือญาติพี่น้องให้มาประกอบอาชีพประมงอีกเพราะกลัวประวัติศาสตร์ซ้ำรอยนั่นเอง สำหรับการขึ้นทะเบียนต่างด้าว โดยปลัดอบต.สมุทร ได้กล่าวเพิ่มเติมว่ามีผู้ประกอบการที่ดำเนินการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแล้ว ประมาณ 30 – 40 เปอร์เซนต์ โดยส่วนใหญ่ นายจ้างจะหักค่าหัวคิวจากแรงงานต่างด้าวเพื่อใช้ในการประสานการขอขึ้นทะเบียน แต่การกินอยู่หลับนอนการทำงานและการจ่ายรายได้นายจ้างจะเป็นผู้ดูแลทั้งหมด ส่วนปัญหาเรื่องสุขภาพของคนต่างด้าวหากจดทะเบียนแล้วจะได้รับการคุ้มครองสิทธิ โดยใช้สิทธิของโรงพยาบาลสตึก กม.10 และเมืองคร NGO เข้ามาดูแลด้านเอดส์อยู่ในพื้นที่ด้วย ส่วนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการแก่คนต่างด้าวยังไม่มีมีการจัดดำเนินการในพื้นที่ มีแต่การจดทะเบียนควบคุมที่พัก เนื่องจากหากมีเรื่องการทำร้ายร่างกายเกิดขึ้น จะทราบว่าคนไหนพักที่ใด และมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ซึ่งปัญหาที่เกิดจากกลุ่มคนต่างด้าวส่วนใหญ่ เป็นเรื่อง ไม่มีการพกหนังสือเดินทางหรือพาสปอร์ต การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย มีทะเลาะเบาะแว้ง, อาชญากรรม, ฆาตกรรม มีการบุกรุกพื้นที่เพื่อปลูกบ้านหรือสร้างที่อยู่อาศัย การลักขโมย เช่น ถังแก๊ส, กระทะ (ทุกอย่างที่มีมูลค่าเป็นเงินได้)

4.2 สภาพปัญหาของชุมชน

4.2.1 สภาพปัญหาของชุมชนตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด

ผู้วิจัยได้ร่วมพูดคุยและการจัดทำ Focus Group กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำภาคประชาชน ผู้นำชุมชนและนักวิชาการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบปัญหาในระดับพื้นที่มากพอสมควร สามารถแบ่งเป็นเรื่องต่างๆ ได้ดังนี้

1. ปัญหาเด็ก

- 1.) กลุ่มเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านมีการจับกลุ่มเล่นเกม มีการลักเล็กขโมยน้อย เด็กบางส่วนชอบหนีเรียน อาจอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเพราะครอบครัวไม่ใส่ใจ
- 2.) เด็กผู้หญิงท้องก่อนวัย
- 3.) เด็กติดเกมส์
- 4.) เด็กมีพฤติกรรมลักขโมย

2. ปัญหาเยาวชน

1.) กลุ่มเยาวชนมีการจับกลุ่มเล่นเกมส์ มั่วสุม กินเหล้า สูบบุหรี่ ขับรถแว็นซ์ ขับรถซิ่ง ไม่เกรงกลัวเจ้าหน้าที่

2.) เยาวชนบางส่วนไม่ได้ศึกษาต่อ รวมกลุ่มกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

3.) เยาวชนตั้งครรภก่อนวัยอันควร

4.) เยาวชนใช้ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งก่อให้เกิดปัญหาภายในครอบครัว

5.) เด็ก เยาวชนที่ไม่มีเอกสารการแจ้งเกิดทำให้ไม่ได้รับสิทธิที่ควรได้

6.) เด็ก เยาวชนยังไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่สนใจเรียน ไม่ช่วยเหลืองานในบ้าน

7.) ปัญหายาเสพติด มีการนำเข้ามาในทุกพื้นที่และทุกรูปแบบ เป้าหมายคือ กลุ่มเสี่ยง เด็กและเยาวชนในพื้นที่ เด็กเยาวชนในพื้นที่ที่ยังอยากรู้และอยากลองเสพ ยังมีผู้ค้าหรือผู้เสพบางกลุ่มโดยเป็นบุคคลนอกพื้นที่มาดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

3. ปัญหาจากคนต่างด้าว ประกอบด้วย

1.) มีช่องทางในการสัญจร เข้า-ออก ของแรงงานต่างด้าว (ผิดกฎหมาย) หลายช่องทางยากต่อการป้องกัน

2.) โรคติดต่อ เช่น โรคไข้เลือดออก โปลิโอ และโรคเฝ้าระวังใหม่จากคนต่างด้าว

3.) มีประชากรแฝงแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก และ แรงงานต่างด้าว สร้างปัญหาให้กับชุมชน

4.) ปัญหาความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต ปัญหาอาชญากรรม เกิดจากแรงงานต่างด้าวมั่วสุมดำเนินกิจกรรมในทางผิดกฎหมาย เช่น ลักเล็กขโมยน้อย เล่นการพนัน เมาสุรา ทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายกันเอง และทำร้ายคนในชุมชนด้วย

5.) ปัญหาด้านขยะ ปัญหาน้ำเน่าเหม็นมีขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น และทิ้งขยะไม่ถูกที่ ขาดความรับผิดชอบ ขาดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของแรงงานต่างด้าว แรงงานที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ยังไม่เข้าใจในกฎระเบียบการทิ้งขยะ

6.) ปัญหาแรงงานต่างด้าวแย่งอาชีพในพื้นที่ คนไทยให้ที่อยู่อาศัยโดยได้รับผลประโยชน์จากแรงงาน เช่น จดทะเบียนการค้าให้ จดทะเบียนเรือ

4. ปัญหาสังคมโดยรวม ประกอบด้วย

1.) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะให้ความช่วยเหลือก็ทำได้ยากเนื่องจากติดขัดข้อระเบียบ

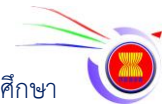
2.) ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ยังขาดความรู้ด้านภาษา และการสื่อสารทุกวัย

3.) มีพื้นที่อยู่อาศัยน้อย ทำให้ต้องบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน

4.) แรงงานในพื้นที่ ยังขาดการควบคุมดูแล และจัดระเบียบอย่างทั่วถึง

5.) ปัญหาแรงงานต่างด้าว แย่งอาชีพคนในพื้นที่

6.) คนในพื้นที่ยังขาดการสร้างอาชีพ โดยคนส่วนใหญ่ยังเลือกงานที่อยู่ในพื้นที่

- 7.) เศรษฐกิจ การค้าขายของพื้นที่ ยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร
- 8.) ปัญหาประมงพื้นบ้าน (เรือนอกพื้นที่แยงอาซีฟ)
- 9.) ฤดูมรสุมคลื่นลมแรง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมทะเลได้รับผลกระทบ
- 10.) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานล่าช้าไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (ตำรวจ)
- 11.) ปัญหาน้ำเน่าเหม็น มีการปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลอง หรือโรงงานไม่มีบ่อบำบัดและขาดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและเห็นแก่ตัว
- 12.) ปัญหาประมงพื้นบ้าน เรือนอกพื้นที่ขนาดใหญ่มีการใช้เครื่องมือผิดประเภทเข้ามาทำลายทรัพยากรชายฝั่ง ทำให้ระบบนิเวศน์เสีย ทรัพยากรทางทะเลน้อยลง ไม่มีแหล่งอนุบาลสัตว์อ่อน เพราะใช้เครื่องมือผิดประเภท
- 13.) มีช่องทางในการสัญจร เข้า-ออก ของแรงงานต่างด้าวหลายช่องทาง โดยเดินเท้าเข้ามาทางเขาติดกับชายแดน เดินทางเข้ามากับเรือประมงทางทะเล
- 14.) มีพื้นที่อยู่อาศัยน้อยทำให้บุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน เป็นพื้นที่แคบ หลังติดเขาหน้าติดทะเล ประชากรเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่เท่าเดิมทำให้เกิดการบุกรุก

4.2.2. สภาพปัญหาของชุมชนตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี (ประกอบด้วย)

1. ปัญหาด้านเด็ก ของพื้นที่ตำบลแสมสาร

- 1.) ติดเกมส์เนื่องจากพื้นที่ตำบลแสมสารมีร้านเกมส์อยู่จำนวนมาก ดังนั้นเมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองต้องออกเรือหรือทำงานเด็กจึงไปเล่นเกมส์
- 2.) ขาดนมแม่ ถูกทอดทิ้ง และบางรายได้รับวัคซีนไม่ครบ ขาดภูมิคุ้มกันโดยเฉพาะเกิดจากคนต่างด้าว
- 3.) พ่อแม่แยกทางกัน ขาดความอบอุ่น อันเนื่องมาจากผู้ชายไปมีภรรยาใหม่ซึ่งเป็นคนต่างด้าว

2. ปัญหาด้านเยาวชน ของพื้นที่ตำบลแสมสาร

- 1.) เยาวชนใช้ยาเสพติด ยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นการลักลอบนำเข้ามาในพื้นที่จากคนจังหวัดอื่นๆ และคนต่างด้าวเพราะคนในพื้นที่เองจะไม่เสพไม่ขาย แต่แอบขายให้เด็กและเยาวชนไทยที่อยากลอง
- 2.) มีพฤติกรรมความก้าวร้าว เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองต้องออกเรือหรือทำงาน ทำให้ไม่มีเวลาเอาใจใส่บุตรหลาน จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว
- 3.) มีพฤติกรรมการมั่วสุม เนื่องจากเป็นช่วงวัยของเด็ก เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองต้องออกเรือหรือทำงานเด็กจึงมีเวลาไปมั่วสุมกระทำสิ่งไม่ดีต่อสังคม
- 4.) ได้รับความศึกษาน้อย ไม่ได้เรียนตามเกณฑ์ เนื่องจากฐานะยากจน

3. ปัญหาจากคนต่างด้าว ของพื้นที่ตำบลแสมสาร

- 1.) มีโรคติดต่อเพิ่มขึ้นจากคนต่างด้าว หวาดกลัวโรคติดต่อที่มากับคนต่างด้าว

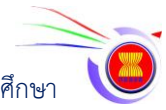
- 2.) กฎหมายด้านแรงงานต่างด้าวไม่เด็ดขาดต่างด้าวมีสติและเสรีภาพมากเกินไป โดยไม่มีการควบคุมการเข้าออกอย่างอิสระของแรงงานต่างด้าว
- 3.) การทะเลาะวิวาท ระหว่างชาวเรือประมง จากกลุ่มคนต่างด้าว
- 4.) เกิดการแข่งขันการจ้างแรงงานระหว่างคนไทยกับต่างด้าว เพราะมีแรงงานต่างด้าวมากค่าแรงถูก
- 5.) แรงงานต่างดาวบางส่วนเป็นเจ้าของกิจการเอง การแย่งอาชีพของแรงงานต่างด้าว
- 6.) มีวัฒนธรรมอื่นเข้ามาปะปนอยู่ในชุมชน มีอิทธิพลของต่างชาติเข้ามาในชุมชน
- 7.) ยาเสพติด แรงงานต่างด้าวนำเข้ามา ซื้อขายกันเองระหว่างแรงงานต่างด้าว และขายให้คนในชุมชน
- 8.) ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนไทย จากคนต่างด้าว

4. ปัญหาสังคมด้านอื่นๆของพื้นที่ตำบลเสมสาร

- 1.) คนในพื้นที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษากัมพูชา
- 2.) ประชาชนยังขาดความรู้เรื่องประชาคมอาเซียนไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้เรื่องอาเซียน
- 3.) การค้าประเวณี – สถานที่บริการเปิดเกินกำหนด
- 4.) ที่ดินไม่มีกรรมสิทธิ์ (ต่างด้าวเข้าจับจองพื้นที่)
- 5.) แรงงานไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพประมง / ลูกจ้างทำงานไม่ต่อเนื่อง
- 6.) ต้นทุนในการประกอบอาชีพสูง ค่าครองชีพสูง ขาดแรงงานท้องถิ่น
- 7.) การดำเนินชีวิตของชาวชุมชนในชุมชนเปลี่ยนไปชาวบ้านต้องอยู่อย่างหวาดกลัว
- 8.) สื่อสารกันไม่รู้เรื่อง มีภาษาที่แตกต่างกัน แต่คนไทยพูดแต่ภาษาไทย
- 9.) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษและขยะเพิ่มขึ้น ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรม
- 10.) การใช้ยานพาหนะของแรงงานต่างด้าว ไม่เข้าใจกฎจราจรของไทย ทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง
- 11.) ไม่มีการควบคุม การคุมกำเนิดของแรงงานต่างด้าว

4.3 การศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ผลการศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยได้แบ่งการอธิบายผลออกเป็น 2 พื้นที่ด้วยกันคือ การศึกษาลักษณะการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่จังหวัดตราด และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลเสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี มาใช้ในการอธิบายผลการศึกษา ซึ่งการศึกษารังนี้ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้นำชุมชนได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นและ

ร่วมกันวิเคราะห์ว่าในพื้นที่ ตำบลหาดเล็กและตำบลแสมสารนั้น ในปัจจุบันได้มีทรัพยากรด้านใดบ้างที่สามารถนำมาสร้างเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยผู้วิจัยขอแบ่งลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่จริงในพื้นที่เป็น 2 ลักษณะคือ 1. ภูมิคุ้มกันที่เป็น “ทุนทางสังคม” 2. ภูมิคุ้มกันที่เป็น “ทุนของสังคม” โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.3.1. พื้นที่ตำบลหาดเล็ก

1. ทุนทางสังคม ของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

อาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด มีทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มพัฒนาบทบาทสตรี มีกองทุนหมู่บ้าน เงินออมสัจจะ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจ ใส่ใจดูแลสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี มีประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน และยังคงสืบทอดต่อไป (ประเพณีลอยกระทงคนสองแผ่นดิน/ประเพณีไหลเรือลงทะเล ที่นิยมทำในช่วงเทศกาลสงกรานต์) มีการร่วมมือของประชาชน ที่ได้จัดงานประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีวันสงกรานต์ วันแม่ วันพ่อฯ มีพระคู่บ้านคู่เมือง (หลวงพ่อมือก) ที่ทั้งคนไทยและคนกัมพูชานับถือ มีการปลูกจิตสำนึกให้คนในพื้นที่ ให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม โดยไม่ถือสิทธิแทนแรงงานต่างด้าว

2. ทุนของสังคม ของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและการพูดคุยในเวที การจัดทำ Focus group พบว่าพื้นที่ตำบลหาดเล็ก มีทุนของสังคมที่สำคัญต่อการรับมือกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ตำบลหาดเล็ก มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เศรษฐกิจการค้าดี อาหารทะเลสด มีท่าเรือสินค้าส่งออก มีท่าเรือทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีการรวมกลุ่มประมงพื้นบ้าน ทั้งเรือเล็กเรือใหญ่ เช่น ปักไม้หลักหอยแมลงภู่ เลี้ยงปลาในกระชัง มีแหล่งท่องเที่ยว คือ ส่วนที่แคบที่สุดของประเทศไทย อยู่ที่ หมู่ที่ 2 บ้านโขดทราย และอนุสรณ์สถานทหารนาวิกโยธิน บ้านหาดเล็ก มีหน่วย “ชรบ.” (ชุดรักษาความสงบประจำหมู่บ้าน) การดูแลรักษาความสงบในหมู่บ้าน ทุกหมู่ เพื่อความอุ่นใจของทุกคนในตำบล โดยมีการประชุมเสนอแนะปัญหาเป็นประจำทุกเดือน (ทุกหมู่บ้าน) เพื่อรับรู้ปัญหา และหาทางออกร่วมกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น การสร้างกำแพงทะเลลายคลื่น เพื่อป้องกันคลื่นทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ทำให้ประชาชนมีอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงปลาในกระชัง ใกล้เคียงกำแพงดังกล่าว และการสร้างเขื่อนกันคลื่น ปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังมีการจัดหาแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ และใช้เครื่องมือให้ถูกประเภท โดยการกำหนดกฎระเบียบในการใช้เครื่องมือ รวมทั้งยังมีการสร้างกลุ่มประกอบอาชีพที่ทำภายในหมู่บ้านเป็นอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มพูนรายได้ มีการพัฒนาพื้นที่ส่วนที่แคบที่สุดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (หลักเขตที่ 72) ขยายตลาดการค้าชายแดนบ้านหาดเล็กเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน มีตลาดการค้าชายชายแดนบ้านหาดเล็ก และจุดผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก เพื่อให้ได้มีชาว

ไทยและชาวแกมพูชาได้มาจับจ่ายใช้สอย และมีนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ชุมชนมีส่วนร่วมโดยการประชาสัมพันธ์ และสร้างบทลงโทษ ให้กับแรงงานต่างด้าว ให้ถือเป็นระเบียบปฏิบัติหากฝ่าฝืนมีโทษปรับ มีการสร้างมาตรการในการควบคุมการประกอบอาชีพของแรงงานต่างด้าว มีการตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้าน อาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาช่วยเหลือดูแล มีเจ้าหน้าที่ทหารทำการเดินตรวจอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการป้องปรามการทำผิด มีตำรวจ ลงมาปฏิบัติงานในพื้นที่ชุมชน มีสายตรวจออกมาตรวจตราทุกพื้นที่ ที่มีอาณาเขตติดกับชายแดนแกมพูชา

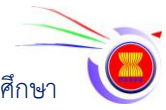
ดังนั้น อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด มีลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สำคัญๆในการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน คือ

1. การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง
2. มีสานสัมพันธ์แห่งความเป็นเครือญาติที่เหนียวแน่น มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเป็นอย่างดี รวมทั้งยังมีการสานสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านที่สืบเชื้อสายไทย
3. มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
4. มีการจัดวางมาตรการรักษาความสงบและความมั่นคงปลอดภัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่
5. มีการจัดประชุมเป็นประจำเพื่อให้ทุกคนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ
6. มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างเครื่องป้องกันภัยทางทะเลเช่น กำแพงทะเลลายคลื่น
7. มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชน เช่น กลุ่มประมงพื้นบ้าน ในการร่วมคิดร่วมแก้ปัญหากันเองในระดับพื้นที่
8. มีสถานที่ท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่

4.3.2.พื้นที่ตำบลแสมสาร

1. ทูทางสังคม ของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและการพูดคุยในเวทีการจัดทำ Focus group พบว่าพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี มีทูทางสังคมที่สำคัญต่อการรับมือกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มาช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ผู้นำท้องถิ่นมีนโยบายของภาครัฐส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน มีมาตรการในการควบคุมดูแลประชากรในพื้นที่ทั้งคนไทยและคนต่างด้าว เช่น โครงการตา सबประรด ซึ่งทุกคนในชุมชนเองต่างก็มีความรักความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันร่วมกันดูแลชุมชนและร่วมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป เนื่องจากมีที่พึ่งทางใจที่หลอมรวมคนพื้นที่แสมสารให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างเหนียวแน่นนั่นคือ มีพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองและเป็นวัดที่ติดอันดับ 1 ใน 9 ของประเทศไทย ที่ประชาชนมากราบไหว้สักการบูชาเป็นจำนวนมาก นั่นคือ หลวงพ่อดำ วัดช่องแสมสาร และเนื่องจากพื้นที่ในการดูแลประชากร มีจำนวนน้อย จึงทำให้สามารถดูแลสมาชิกในชุมชนได้

ครอบคลุมทั่วถึง นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาพักผ่อน และแวะซื้ออาหารทะเลเป็นของฝาก สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่แสมสาร

2. ทุนของสังคม ของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

อาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ตำบลแสมสาร มีทุนของสังคมที่เอื้อประโยชน์ต่อการรองรับผลกระทบทางสังคมจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และทุนของสังคม ณ พื้นที่แสมสาร แห่งนี้จะเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สมาชิกชาวชุมชนแสมสารได้เป็นอย่างดี และรวมถึงการนำภูมิคุ้มกันนี้ไปปรับใช้กับพื้นที่ใกล้เคียงได้ นั่นเพราะพื้นที่ตำบลแสมสาร มีแหล่งทรัพยากรสมบูรณ์ เป็นถิ่นประมง เกี่ยวกับอาหารทะเล สด และ แปรรูป มีสินค้าทางทะเลและอาหารทะเลแปรรูปหลายประเภท โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผสมผสานเทคนิคใหม่ๆ ในการแปรรูปอาหารทะเล ซึ่งสามารถสร้างเป็นสินค้าส่งออกสร้างเศรษฐกิจให้คนในชุมชน ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้บริโภคแวะเวียนมาซื้อบ่อยครั้ง มีท่าเทียบเรือที่ทันสมัยจำนวนมากและสะดวกในการเดินทาง เหมาะแก่การทำมาค้าขาย ทำให้การค้าขายอาหารทะเลมีความคึกคักอยู่เสมอ ด้วยเพราะเส้นทางการขนส่งและการคมนาคมที่สะดวกสบายทั้งทางน้ำและทางบก (ทั้งทางเรือ และทางรถยนต์) อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามคือหาดนางรำ หาดยาว อุทยานใต้ทะเลเกาะขาม วิหารหลวงพ่อดำ ที่เชิญชวนให้ทั้งนักท่องเที่ยวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยวชมธรรมชาติ แหล่งปะการัง ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล เพราะมีสาธารณูปโภคที่ครบครัน มีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว สมาชิกชุมชนแสมสารได้เรียนรู้ทางด้านภาษาเพิ่มมากขึ้น มีแหล่งธรรมชาติในการประกอบอาชีพได้แก่หมู่เกาะต่างๆ ที่อยู่รายรอบพื้นที่แสมสาร ทำให้มีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและเอื้อต่อการลงทุนการค้า การท่องเที่ยวของชุมชน

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี มีลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน ในการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อันสืบเนื่องมาจากพื้นที่ตำบลแสมสารมีจุดแข็งที่สำคัญในการออกมาตรการดูแลคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีแม้จะมีกลุ่มคนต่างชาติ (กลุ่มคนอาเซียน) เข้ามาอยู่อาศัยนานนับกว่าสี่ปีก็ตาม ซึ่งทำให้คนพื้นที่ตำบลแสมสารมีการเรียนรู้ที่จะอยู่และพร้อมรับมือกับปัญหาทางสังคมที่เกิดจากกลุ่มคนอาเซียนในพื้นที่ได้ ดังนี้

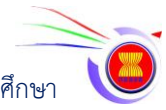
1. ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง
2. มีแหล่งทรัพยากรสมบูรณ์ มีหมู่เกาะที่อนุรักษ์ระบบนิเวศทางทะเล ทำให้มีสัตว์ทะเลเพิ่มมากขึ้น ประชาชนในพื้นที่ได้ยังคงมีอาชีพประมงอีกยาวนาน
3. ประชาชนมีความสามัคคีกันชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันร่วมกันดูแลชุมชนและร่วมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป

4. มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม ทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ตำบลแสมสาร
5. สาธารณูปโภคที่ครบถ้วน ทำให้ผู้คนในพื้นที่อื่นหรือคนต่างด้าวอยากมาอยู่อาศัยเพราะความสะดวกสบาย
6. เส้นทางคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว ถนนหนทางมีการสร้างเชื่อมต่อไปยังเมืองต่างๆหรือสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายสินค้าทางทะเลไปจำหน่ายตามที่ต่างๆ รวมทั้งยังสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวของแสมสารได้
7. มีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นถิ่นประมง เกี่ยวกับอาหารทะเล สด และ แปรรูปของทะเล
8. มีแหล่งเศรษฐกิจระดับพื้นที่คือมีท่าเทียบเรือมากและสะดวกที่สุดของประเทศไทย ลดระยะทางการขนถ่ายสินค้าทางทะเลแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมประมง
9. มีวัดที่ติดอันดับ 1 ใน 9 ของประเทศไทยที่ประชาชนมากราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก
10. มีมาตรการในการควบคุมดูแลประชากรในพื้นที่เพราะคนมีน้อย จึงดูแลได้ครอบคลุมทั่วถึง
11. มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์/สถานที่สำคัญทางศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน (วัดช่องแสมสาร)

4.4 การศึกษาแนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

การศึกษาแนวโน้มของผลกระทบของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน และการเตรียมพร้อมของชุมชนเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาโดยสัมภาษณ์ผู้นาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการทำ กิจกรรมกลุ่มโดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือ ผู้นาท้องถิ่นและผู้นาชุมชน ทั้ง 2 พื้นที่คือพื้นที่ตำบลหาดเล็ก โดยอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

และพื้นที่ตำบลแสมสาร ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร อำเภอสัตตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

4.4.1 แนวโน้มของผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน พื้นที่ตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด

สำหรับแนวโน้มของผลกระทบทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน ตำบลหาดเล็ก ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อห่วงใยในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ทั้งนี้ สิ่งในพื้นที่ ตำบลหาดเล็กมีความกังวล เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหาดเล็ก กล่าวย่ออยู่บ่อยครั้ง คือ

(1.) ปัญหาเรื่องยาเสพติด เนื่องจากจะมีคนหลายประเทศใช้เส้นทางเศรษฐกิจของตำบลหาดเล็ก อาจนำปัญหาด้านยาเสพติดเข้ามาเป็นจำนวนมาก เพราะวิธีการในการขนถ่ายสินค้าอาจมีวิธีการที่ยากแก่การ ตรวจค้นหรือจับกุมได้

(2.) ปัญหาการขาดแรงงานไร้ฝีมือ เนื่องจากทางฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน (กัมพูชา) เริ่มมีโรงงาน อุตสาหกรรมขนาดใหญ่เกิดขึ้น เกรงว่าแรงงานประเทศกัมพูชาจะเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น เนื่องจาก ค่าจ้างแรงงานในปัจจุบันค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของไทยมีความใกล้เคียงกับประเทศกัมพูชา เช่นทำงานในฝั่งไทย ได้ค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาท แต่ฝั่งประเทศกัมพูชา ค่าจ้างประมาณ 7,000 บาท ซึ่งมีผลทำให้ผู้ประกอบการ ในประเทศไทยได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากโดยเฉพาะแรงงานด้านการทำประมง เพราะพื้นที่หาดเล็กส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง การค้าขายและการแปรรูปสินค้าทางทะเล

(3.) ปัญหาด้านภาษา ซึ่งเป็นข้อเสียเปรียบเป็นอย่างมากกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศถึง 5 ภาษา ในขณะที่คนไทยสามารถพูดได้แค่ ภาษาไทยและคนไทยไม่สามารถพูดหรือ สื่อสารด้วยภาษาเพื่อนบ้านได้

4.4.2 แนวโน้มของผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน พื้นที่ตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี

สำหรับแนวโน้มของผลกระทบทางสังคมของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน เป็นข้อห่วงใยที่ พื้นที่ตำบลแสมสาร มีความกังวลเมื่อก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ได้แก่

(1.) เรื่องของการแย่งงานคนไทยทำ เนื่องจากปัจจุบันได้มีกลุ่มคนต่างด้าวมีการรับงานทำเอง เช่น เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างของคนประเทศกัมพูชา โดยรับงานจากคนไทย แต่มีการจัดคนงานซึ่งเป็นชาว กัมพูชามาทำก่อสร้างแทนคนไทย เพราะค่าแรงถูก ทำให้ผู้รับเหมาก่อสร้างในพื้นที่ไม่มีงานทำหรือแม้แต่แผง ขายของในตลาดก็มีการเปิดตลาดขายสินค้าที่เป็นของคนต่างด้าว ผู้ซื้อก็เป็นคนต่างด้าว หรือการเปิดร้านค้ารา โอเกะในพื้นที่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เป็นคนต่างด้าว

(2.) เรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากคนไทยในพื้นที่เคยถูกแรงงานต่างด้าว ปล้น ใจ ชิงทรัพย์ ทำร้ายร่างกายเพื่อเอาทรัพย์สิน หรือเมาสุราแล้วอาละวาดทำร้ายคนอื่นทั้งคนไทยและคน ต่างด้าว

(3.) **เรื่องยาเสพติด** อาจมีการขน ย้าย การซื้อขาย โดยกลุ่มคนต่างด้าวที่เข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่และนำมาขายให้คนไทย รวมทั้งเด็กและเยาวชนไทยด้วย

(4.) **เรื่องของโรคติดเชื้อต่างๆ** ที่มาจากกลุ่มคนอาเซียนซึ่งเป็นโรคโบราณระบาดใหม่ เช่น โรคเท้าช้าง มาเลเซีย อหิวาตกโลก เป็นต้น

(5.) **การใช้ช่องว่างของกฎหมายไทยมาใช้ในการกระทำผิดกฎหมายไทย** เช่น ปัญหาการค้ามนุษย์ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลแสมสาร ซึ่งเทคนิควิธีที่ใช้คือ การเข้ามาสมัครทำงานลูกเรือประมง โดยกลุ่มคนดังกล่าวจะจบการศึกษาระดับปริญญาตรีในประเทศเพื่อนบ้าน แต่เข้ามาทำงานในประเทศไทยเพราะมีรายได้ดี อีสระ คนไทยใจดี เมื่อได้เรือรับเข้าทำงาน คนงานดังกล่าวก็จะมีข้ออ้างเพื่อขอเบิกเงินล่วงหน้า คนไทยหลงเชื่อก็จะให้เงิน ส่วนคนงานดังกล่าวก็จะหลบหนีไปไม่ทำงาน และแอบไปสมัครงานกับไต้เรือคนอื่นๆ และหลบหนีไปสมัครงานกับคนอื่นต่อไป เมื่อถูกจับได้ก็จะมีกรกล่าวอ้างว่าถูกคนไทยบังคับ ชมขูให้ทำงาน หรือถ้าความต้องการที่จะกลับประเทศก็จะอ้างว่าถูกหรือออกมาทำงาน ถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว ถูกทำร้ายร่างกาย เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบก็จะลงมาดำเนินการจับกุมไต้เรือ เพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย ส่วนคนต่างด้าวก็จะถูกส่งกลับประเทศเพื่อความปลอดภัยตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งก็จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางกลับบ้านของคนต่างด้าว เพราะหน่วยงานราชการไทยต้องให้การดูแลกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์เป็นอย่างดี ทั้งที่อยู่ ที่กิน การหลับนอน ค่าเดินทางโดยสารต่างๆ เมื่อกลับไปอยู่ประเทศตนเองได้ไม่นานก็จะลักลอบเข้ามาในประเทศไทยและกระทำด้วยพฤติกรรมเดิมๆ ทำให้คนไทยเสียเปรียบ ดังนั้น เมื่อมีการเปิดเสรีอาเซียนเกรงว่ากลุ่มคนเหล่านี้จะเข้ามาสร้างปัญหาอีกจำนวนมากและยากแก่การแก้ไข เพราะมีคนไทยคอยให้การช่วยเหลือและอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย มาเป็นเครื่องมือในการหลบหนีหรือใช้เป็นเครื่องมือในการทำมาหากินนั่นเอง

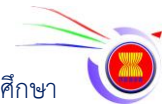
4.5 การศึกษาเตรียมความพร้อมชุมชนในการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สำหรับการศึกษาการเตรียมความพร้อมของชุมชนเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ทั้ง 2 พื้นที่ คือ พื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยมีผลการศึกษาดังนี้

4.5.1 การเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด

สำหรับการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พื้นที่เทศบาลตำบลหาดเล็กเองได้เริ่มมีการเตรียมพร้อมบ้างแล้วได้แก่

1. ภาษา มีการดำเนินการเรื่องของการเรียนภาษาเพื่อนบ้านและภาษาต่างประเทศ โดยมีการจัดหาวิทยากรมาสอนภาษา กัมพูชา และภาษาอังกฤษ โดยจัดให้มีการอาจารย์มาสอนเป็นประจำทุกสัปดาห์ๆ ละ 2 ครั้ง

2. ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการรณรงค์การรักษาและทำความสะอาดของชุมชน และสร้างวินัยให้แก่ชาวต่างด้าวรู้จักทิ้งขยะให้เป็นที่และร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมมีการกำหนดวันทำความสะอาดบ้านเรือน ลำคลอง ถนนหนทาง ตลาดสดที่ใช้ในการค้าขาย

3. มีการจัดระเบียบชุมชนด้วยการสร้างมาตรการการรักษาความปลอดภัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ตำบลหาดเล็ก ด้วยการจัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน หรือ ชุด “ชรบ.” เพื่อทำหน้าที่ในการตรวจตรารักษาความสงบในพื้นที่ รวมทั้งกำหนดเวลาให้คนในชุมชนห้ามออกมาเดินหลังเวลา 22.00 น. เพื่อป้องกันการได้รับอันตรายและเพื่อการตรวจค้นบุคคลลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

4.5.2 การเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

การเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งได้มีการดำเนินการเตรียมพร้อมแล้วได้แก่

1. การป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติด มีการรณรงค์การต่อต้านยาเสพติด โดยจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนหันมาเล่นกีฬาให้มากขึ้น ได้แก่ กีฬาฟุตบอล และปลูกจิตสำนึกครอบครัวให้หันมาสร้างความรักความอบอุ่นให้สมาชิกในครอบครัว ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีสร้าง “กฎหมาย” ในการต่อต้านผู้เสพยา มีการจัดทำโครงการหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด มีการสร้างมาตรการขอความร่วมมือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเสริมในการแก้ปัญหา เช่นการตรวจหาสารปนเปื้อนในปัสสาวะ การแจ้งเบาะแส ตลอดจนจัดโครงการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่เด็กและเยาวชน

2. การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรในเด็กและเยาวชน โดยให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ เพื่อป้องกันการท้องไม่พร้อมของวัยรุ่นชายต่างด้าวและการแต่งงานข้ามสายพันธุ์ รวมทั้งเป็นการป้องกันปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งเนื่องจากการตั้งครภไม่พร้อม

3. การรักษาความสงบในชุมชน เพื่อลดความกังวลจากความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยคนในชุมชนได้ร่วมกันจัดโครงการ “ตาสัปะรด” เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่แสมสารได้ช่วยกันเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องอันตรายหรือกลุ่มคนไม่หวังดีในพื้นที่หรือแจ้งเบาะแสให้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทราบเพื่อจะได้แก้ปัญหาได้อย่างทัน่วงที

4.6. แนวทางการสร้างหรือการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมไปใช้รับมือเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สำหรับแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมไปใช้รับมือเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่เทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราดและ พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า โดยภาพรวมแล้ว ทั้ง 2 ชุมชน ยังมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยภายนอก จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการจัดระเบียบชุมชน ที่ต้องหลอมรวมคนไทยและคนต่างด้าว ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกันได้เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนั้นเพื่อให้ทั้ง 2 ชุมชน มีความพร้อมและความเข้มแข็ง

สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นได้อย่างไม่หวั่นไหวหรือแปรเปลี่ยนไปตามกระแสโดยไม่หลงเหลือเอกลักษณ์ความเป็นตัวของตัวเอง จึงควรต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อเป็นกำแพงป้องกันตนเอง ซึ่งภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ต้องสร้างอย่างเร่งด่วน **ประการแรก** คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของครอบครัวให้มากยิ่งขึ้น เพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับภูมิคุ้มกันในระดับอื่นๆ หรืออาจเรียกได้ว่า “ภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับครอบครัว” ซึ่งจะเป็นเกราะป้องกันผลกระทบจากภายนอกให้แก่สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงมากกว่ากลุ่มอื่น อันจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันในระดับอื่นๆ ได้ต่อไป **ประการที่สอง** คือ การสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน ให้รู้จักสามัคคี **ประการที่สาม** คือ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม **ประการที่สี่** คือ การสร้างอัตลักษณ์ **ประการที่ห้า** คือการสร้างความสัมพันธ์ฉันเครือญาติกัน การรู้จักมักคุ้นกันอย่างดี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบพี่น้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัย **ประการที่หก** การนับถือศาสนาหรือการมีความเชื่อทางศาสนาร่วมกัน

ปัจจุบันปัญหาสำคัญของชุมชน เริ่มมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนคือ ปัญหายาเสพติด การติดเกมส์ การมั่วสุมชั่วบรรลซึ่ง การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การตั้งครรภ์ไม่พร้อมของเด็กและเยาวชนไทยและเยาวชนต่างด้าว ซึ่งเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุด การป้องกันหรือแก้ไขปัญหาโดยการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวล้วนเป็นสิ่งสำคัญและควรเริ่มต้นส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมทำร่วมกันเพื่อกระชับความสัมพันธ์ และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในแต่ละครอบครัว ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนไม่ว่าจะมาจากปัญหาใดก็แล้วแต่ การแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือ การให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก การใช้เวลา การรับฟังความคิดเห็น ครอบครัวต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน จะได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น” และผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “การที่เด็กจะดีได้ พ่อแม่ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูก ไม่ใช่ทำให้ลูกเห็นแต่ห้ามปรามมิให้ลูกทำ เช่นนี้แล้วเด็กจะดีได้อย่างไรเมื่อเด็กมีตัวอย่างที่ไม่ดีอยู่ในบ้าน “ฉะนั้น ก็ต้องเริ่มจากคนในครอบครัวก่อน รวมทั้งสังคมนบ้านก็ต้องช่วยกันเป็นหูเป็นตาให้แก่กัน จะได้ช่วยกันหาทางป้องกัน” สำหรับในกรณีของครอบครัวที่มีติดเกมส์ ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า ครอบครัวจะต้องเอาใส่ใจลูกหลาน ต้องรู้จักสร้างกฎกติกา สร้างวินัยให้แก่เด็ก เล่นเกมส์เล่นได้ แต่เมื่อถึงเวลา ต้องกลับบ้าน ต้องรู้หน้าที่ มีหน้าที่เรียนก็กลับมาทำการบ้าน อ่านหนังสือตั้งใจเรียนหนังสือให้สมกับที่พ่อแม่ต้องลำบากทำงานหาเงินมาให้เรียนเลี้ยงดูมาจนเติบโต แต่เรื่องนี้จะกล่าวโทษผู้ปกครองฝ่ายเดียวก็ไม่ได้ที่ตามใจลูก อสม.ท่านหนึ่งกล่าวว่า เจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็ต้องให้ความร่วมมือในการควบคุมเวลา เปิด-ปิด และกำหนดเวลาให้เด็กเล่นด้วย ไม่ใช่ปล่อยให้ร้านเกมส์เปิดจนสว่าง 24 ชั่วโมงแบบนี้ใครก็เข้าไปเล่นได้ตลอด พ่อแม่ก็ไม่รู้ว่าลูกไปไหน และที่สำคัญควรจะมีการควบคุมไม่ให้มีร้านเกมส์อยู่ในพื้นที่มากเกินไป ส่วนเรื่องเด็กติดยาเสพติด ผู้นำชุมชนของตำบลแสมสารท่านหนึ่งกล่าวว่า พ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้อง ให้ความร่วมมือในการเปิดเผยข้อมูลและส่งผู้ติดยาเสพติดเข้าร่วม

กิจกรรมบำบัดยาเสพติด ซึ่งเรื่องนี้ผู้นำชุมชนตำบลหาดเล็ก ท่านหนึ่งกล่าวว่า “บ้านไหนมีลูกติดยา พ่อแม่ต้องยอมรับแล้วก็ต้องส่งตัวเด็กเข้ามาบำบัด” แต่ทว่าปัญหา ยาเสพติดนับเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติ ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้ภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวคงไม่เพียงพอ ก็ต้องอาศัยภูมิคุ้มกันในระดับชุมชนและระดับสังคมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคบคู่กันไป โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งสมาชิกในชุมชน ผู้นำ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำหรับภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับชุมชนเป็นภูมิคุ้มกัน ในด้านของการจัดการชุมชน การรักษาสีงแวดล้อม การควบคุมคนต่างด้าวในพื้นที่ ควรมีการเสริมสร้างให้มากขึ้นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชนต้องเริ่มต้นที่การปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่ชุมชนได้รับ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมทางสังคมทั้งในเชิงป้องกันหรือแก้ไขปัญหาและในเชิงของการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ด้วยการชี้แจงและประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงประโยชน์ที่บุคคล ครอบครัว และชุมชนจะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งประเด็นนี้ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “คนยังขาดจิตสำนึก ต้องเริ่มที่สร้างจิตสำนึกให้ได้ก่อน ให้เค้ารู้ว่าปัญหาในพื้นที่มีอะไรบ้าง และมีผลดีผลเสียอย่างไรให้เค้าเข้าใจ เห็นความสำคัญของปัญหา เพื่อจะได้กระตุ้นให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด” ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ด้วยว่า “หน่วยงานท้องถิ่นก็ดี หรือ ส่วนราชการต่างๆ ในท้องถิ่นเองก็ต้องให้ความร่วมมือ ในการช่วยกันแก้ปัญหาอย่างจริงจัง จริงใจ ไม่ใช่ทำแบบขอไปที อะอะก็เลือกตั้งใหม่ เพราะฉะนั้นเมื่อปัญหาที่ต้องช่วยกันแก้ ทำเป็นกิจกรรมให้เค้าเข้าร่วมจะได้ช่วยกันแก้ไข ช่วยเรื่องความสามัคคีในชุมชนด้วย” ชาวบ้านเค้ายินดีช่วยอยู่แล้ว ซึ่งผู้นำชุมชนของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ ได้กล่าวถึงการจัดการปัญหาแรงงานต่างด้าว ว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของแรงงานต่างด้าวนั้น ความจริง “เจ้าของผู้ประกอบการต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาและให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการคนต่างด้าวของตนเองไม่ให้ไปสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น และเมื่อคนต่างด้าวในการปกครองของตนเองไปสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น ผู้ประกอบการก็ต้องออกมาแสดงความรับผิดชอบด้วยมิใช่ปิดความรับผิดชอบให้คนอื่น

ส่วนเรื่องการเคลื่อนย้ายของประชากรต่างด้าวเข้ามาอาศัยอยู่อย่างแอบแฝงเป็นจำนวนมากในพื้นที่ เป็นปัญหาสำคัญที่ ทั้ง 2 พื้นที่ คือเทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี กำลังประสบอยู่ในขณะนี้ และมีแนวโน้มที่ประชากรดังกล่าวจะมีการขยายจำนวนมากขึ้นเมื่อประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ภายใต้สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ชุมชน จึงเริ่มมีการตั้งรับและปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งการอยู่ร่วมกันนั้น

ประชากรต่างดาวควรมีสถานะที่ได้รับสวัสดิการตามความเหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชน และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของประชาคมอาเซียน ดังนั้นชุมชนจึงควรมีการส่งเสริมให้ประชากรต่างดาวเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการที่มีอยู่หลายกลุ่มในชุมชน เพื่อให้กองทุนสวัสดิการเข้ามามีส่วนร่วมดูแลในฐานะที่เป็นสมาชิก หรืออาจมีการส่งเสริมให้ประชากรต่างดาวในพื้นที่จัดตั้งและบริหารจัดการกองทุนด้วยตนเอง เพื่อแบ่งเบาภาระที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ตำบลหาดเล็กได้กล่าวถึงการจัดระเบียบชุมชนของชาวต่างดาวที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ ต้องมีวิธีการจัดการแบบเป็นธรรมให้มากที่สุด โดยใช้กฎหมายมาเป็นบรรทัดฐานในการจัดการปัญหา กล่าวคือ เมื่อคนต่างดาวเข้ามาอยู่อาศัย ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้าน ก็ควรมีการจัดทำทะเบียนคนต่างดาว เพื่อจะได้ทราบว่ามีคนต่างดาวเข้ามาอาศัย จำนวนเท่าไร หน้าตาเป็นอย่างไร เพื่อที่ว่าถ้ามีคนหน้าตาแปลกๆ เข้ามาในชุมชน ก็จะได้ทราบทันทีว่า ไม่ใช่คนไทย และไม่ใช่นักต่างดาวที่มีอยู่เดิม การจัดการเพื่อป้องกันปัญหาก็จะง่ายขึ้น อีกทั้งยังต้องมีการสร้างกฎกติกาการอยู่อาศัยของคนต่างดาวว่ามีใช้ จะแค่มาอยู่อาศัยทำงาน แต่ต้องช่วยเหลืองานต่างๆที่เป็นส่วนร่วมด้วยเช่น การช่วยเป็นหูเป็นตาให้แก่เจ้าหน้าที่หรือผู้นำชุมชน โดยการเฝ้าระวังปัญหาจากคนต่างดาว ซึ่งถ้ามีอะไรผิดปกติ ต้องรีบรายงานให้ผู้นำชุมชนทราบ หากปล่อยปละละเลยจนเกิดปัญหาคนต่างดาวเดิมก็ต้องมีส่วนรับผิดชอบโดยการย้ายออกไปจากหมู่บ้าน แต่ถ้ายังอยากอยู่ในหมู่บ้านก็ต้องคอยดูแลห้ามปรามคนประเทศของตนมิให้มาข่มเหงหรือทำอะไรไม่ดีในบ้านเมืองของคนไทย ในขณะที่เมื่อคนไทยขอแรงช่วยพัฒนาชุมชนชาวต่างดาวที่อยู่อาศัยในชุมชนก็ต้องออกมาช่วยงานด้วย เช่น การทำความสะอาดชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์ในที่สาธารณะการล้างตลาด การตกแต่งที่อยู่อาศัยให้มีความสวยงาม การกำจัดขยะ สิ่งปฏิกูล เป็นต้น ซึ่งวิธีการนี้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ตำบลหาดเล็กได้ดำเนินการแล้วจนเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จและกำลังขยายรูปแบบการบริหารจัดการนี้ไปยังหมู่บ้านอื่นๆทุกหมู่ในตำบลหาดเล็กด้วยแล้ว ถือเป็นกรณีศึกษาที่อาจใช้เป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่นได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ พื้นที่ตำบลแสมสารเองก็มีการจะทำทะเบียนแรงงานต่างดาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่เช่นกัน ซึ่งกำนัน อบต. แสมสารได้กล่าวว่า การดำเนินการทุกปัญหาทุกคนต้องพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐเองก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนทุกกิจกรรมของชุมชนด้วย จะได้ช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆไปได้ด้วยกัน

ส่วนเรื่องวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคมนับเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบของภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะต้องเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยชุมชนควรร่วมกันส่งเสริมและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นด้วยวิธีการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของตนเอง ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากทั้ง 2 พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ กล่าวคือ พื้นที่ตำบลหาดเล็ก มีประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานกับคนสองเชื้อชาติไทย กับคนไทย - เชื้อสายเกาะกง ที่มีประเพณี “ลอยกระทงคน

สองแผ่นดิน” ที่เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีทั้งคนไทยกับคนประเทศกัมพูชาที่เมื่อเดิม เคยเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันมา รวมทั้งประเพณี “ไหลเรือลงทะเล” ที่นิยมทำในช่วงประเพณีสงกรานต์ ในขณะที่พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ก็มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่แพ้พื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด ด้วยเพราะทั้งคนไทยและคนต่างด้าวได้สืบสานประเพณีเดียวกัน นั่นคือประเพณีสงกรานต์ การแห่เทียนเข้าพรรษา การตักบาตรเทโว ช่วงเทศกาลออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ซึ่งพื้นที่ตำบลแสมสารก็มีการจัดกิจกรรมตามประเพณีเช่นประเพณีไทยทั่วไป โดยประเพณีดังกล่าวมิใช่เพียงจัดขึ้นเพื่อคนไทย หากแต่ได้รวมคนต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลแสมสาร เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยกิจกรรมดังกล่าวจะให้ทุกคนใส่ชุดประจำชาติของตนเองเข้าร่วมงานบุญประเพณี อันเป็นการระลึกประเพณีที่บรรพบุรุษเคยสร้างกันมา อันจะนำมาซึ่งการยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนทุกประเทศด้วยนั่นเอง และกิจกรรมที่คนแสมสารกำลังจัดดำเนินการขึ้นและจะบรรจุอยู่ในแผนการทำกิจกรรมของท้องถิ่นให้เป็นประเพณีสืบต่อไปนั่นก็คือ กิจกรรม “ร่ววย้อนยุค” ซึ่งจะดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ตลอดจนมีการเชิดชูบุคคลที่เป็นแบบอย่างในการยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชุมชน ซึ่งเรื่องนี้ นักพัฒนาชุมชน ตำบลแสมสาร ท่านหนึ่งกล่าวว่า “เราต้องช่วยกันรักษาประเพณีให้คงอยู่ถึงรุ่นลูกหลาน ซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมมือกัน” ผู้นำชุมชนตำบลแสมสารท่านหนึ่งกล่าวไว้ด้วยว่า “เวลามีนานไม่ว่าจะเป็นงานอะไรก็แล้วแต่ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักกันให้ทั่ว เช่นการประกาศเสียงตามสาย เอาเข้าที่ประชุมประจำเดือนของ อบต. เพื่อให้ผู้นำได้เอาไปบอกต่อและชวนเค้าให้เข้ามาร่วมกิจกรรม ทำให้มันอย่างจริงจังเป็นเรื่องเป็นราว” และสมาชิกองค์กรชุมชนอีกท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “คนไหนที่ดูแล้วว่าเค้าทำตามประเพณี เป็นตัวอย่างที่ดี ก็ยกย่องให้เค้าเป็นแบบอย่าง” ลูกหลานจะได้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง

สำหรับเรื่องของการรวมกลุ่มอาชีพ ทั้งพื้นที่ตำบลหาดเล็กและพื้นที่ตำบลแสมสาร ต่างมีความเห็นที่ตรงกันว่า การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มอาชีพของสตรี หรือการก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ของประชาชนในพื้นที่ยังมีความเข้มแข็งในระดับที่ค่อนข้างน้อย ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและจริงจัง ส่วนกลุ่มสวัสดิการ รวมทั้งชมรมผู้สูงอายุค่อนข้างจะมีความเข้มแข็งพอสมควร โดยสามารถที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มของประชากรดังกล่าวอาจใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ซึ่งยังไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือเป็นสมาชิกกลุ่มแต่ไม่ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานของกลุ่มได้มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับประโยชน์ที่ตนและครอบครัวจะได้รับจากการ

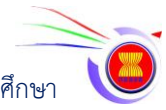

เข้าเป็นสมาชิก ประโยชน์จากการดำเนินงานของกลุ่มที่มีต่อชุมชน และผลสะท้อนจากชุมชนที่กลับมาสู่ประชาชน ซึ่งจะก่อให้เกิดการรวมตัวกันอย่างมีจุดมุ่งหมาย และนำสู่การรวมกลุ่มที่เข้มแข็งได้มากขึ้น ทั้งนี้เมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งก็จะสามารถดูแลสมาชิกรวมถึงครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับสวัสดิการตามความจำเป็นพื้นฐานอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีอาชีพและรายได้ที่เพียงพอ ความเข้มแข็งของกลุ่มจะเป็นเกราะคุ้มกันผลกระทบในด้านลบให้แก่สมาชิก และเป็นส่วนสนับสนุนให้สมาชิกได้รับประโยชน์จากผลกระทบด้านบวก

นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกและทางลบในด้านของโอกาส การแข่งขันเสรีต่างๆ ทั้งอาชีพ แรงงาน การศึกษา และการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรม ของต่างชาติ รวมทั้งโอกาสในการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ ซึ่งชุมชนควรมีการเสริมสร้างศักยภาพในด้านของทักษะความรู้และความสามารถให้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นตนเอง เพื่อให้ทุกคนและทุกภาคส่วนได้มีความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น โดยส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของความเป็นมาของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การให้ความรู้เท่าทันด้านภาษา เช่น ต่างด้าวในท้องถิ่น ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาสากลที่มีการใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลก รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิก นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาทักษะความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อผลิตแรงงานที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาด และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถแข่งขันกับแรงงานฝีมือจากประเทศสมาชิกอื่นๆ ได้ ตลอดจนรู้เท่าทันสถานการณ์โลกแห่งการเปลี่ยนแปลงที่นับวันจะมีแต่การก้าวไปข้างหน้า เพราะฉะนั้นทุกคนต้องเริ่มต้นตัว เรียนรู้ และตั้งรับให้ได้ โดยใช้ทุนทุกอย่างที่มีอยู่ในสังคมนำมาสร้างเกราะป้องกันตนเองให้พ้นภัยต่างๆ ได้ต่อไป

4.7 การวิเคราะห์ และ สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้ จึงสามารถจัดสร้างเป็นรูปแบบของการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำไปปรับใช้ให้กลุ่มเป้าหมายในชุมชน ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง พร้อมทั้งมีความพร้อมในการรับมือกับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และยังสามารถนำรูปแบบของภูมิคุ้มกันทางสังคมไปปรับใช้ในพื้นที่อื่นได้อีกด้วย

หนึ่งด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สนใจได้มีความเข้าใจผลการศึกษาครั้งนี้ได้มากขึ้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ และสรุปความสำคัญที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไว้ ดังนี้

4.7.1 การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาแนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายออกเป็น 2 พื้นที่ เพื่อให้เห็นถึงบริบทของผลกระทบอย่างชัดเจนทั้ง 2 พื้นที่ โดยอธิบายถึงผลกระทบทั้ง 3 มิติของเสาหลักประชาคมอาเซียนใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1.)การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมาย 2.)การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่กับแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของแต่ละพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.7.1.1 การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 4.1 : การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

ด้านเศรษฐกิจ

ประเภทผลกระทบ	ผลกระทบต่อชุมชน
1. การประกอบอาชีพประมง	- ผลกระทบต่อผู้ประกอบการ เจ้าของกิจการประมง
2. การจ้างแรงงาน	- ผู้ประกอบการและชาวบ้านในตำบล - แรงงานท้องถิ่น
3. การค้าการขาย	- คนในตำบล – แย่งอาชีพ โดยการขายอิสระ
4. กฎหมายไม่สามารถควบคุมได้	- คนในชุมชน

ด้านสังคม

ประเภทของผลกระทบ	ผลกระทบต่อชุมชน
1. ยาเสพติด	- ครอบครัว เยาวชน เด็ก
2. อาชญากรรม	- ชุมชนในตำบลของเรา
3. วัยรุ่นมั่วสุม	- ผู้สูงอายุ – อุบัติเหตุทางท้องถนน
4. โรคติดต่อ, โรคระบาด	- ผู้ที่มีภูมิคุ้มกันน้อย ผู้สูงอายุ ผู้พิการ
5. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร	- เด็กและเยาวชนท้องก่อนวัยอันควร การค้ามนุษย์
6. ศาสนา / ความเชื่อ	- ต่างศาสนา ความคิดเห็นไม่ตรงกัน เกิดการขัดแย้ง
7. การค้ามนุษย์	- คนในชุมชน
8. ความสะอาด	- คนในชุมชน
9. ความขัดแย้ง	- คนในชุมชน

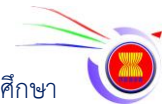

ด้านความมั่นคงของชุมชน

ประเภทของผลกระทบ	ผลกระทบต่อชุมชน
1. ความสามัคคี	- แยกความสามัคคีของคนพื้นที่เป็นบางส่วน
2. การรวมกลุ่ม	- มีส่วนน้อย ความเห็นไม่ตรงกัน
3. การสร้างเครือข่าย	- ขาดความรู้ด้านภาษา
4. การขับเคลื่อนพาหนะ	- พวกต่างดาวไม่รู้กฎหมายเมืองไทย
5. เจ้าหน้าที่มีน้อย	- ดูแลไม่ทั่วถึง
6. ชุมชนอยู่อย่างหวาดผวา	- คนในชุมชน
7. สถาบันครอบครัวอ่อนแอ	- คนในชุมชน
8. สภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ	- คนในชุมชน

คำอธิบายจากตาราง

จากตารางดังกล่าวข้างต้น เป็นการวิเคราะห์แนวโน้มของผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนในการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยขออธิบายถึงการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาใน 3 มิติ (ทางเศรษฐกิจ ความมั่นคง สังคมและวัฒนธรรม) ที่เกิดจากการระดมความคิดเห็นของนักวิจัยชุมชนซึ่งประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนชุมชน ผู้นำภาคประชาชน ที่ให้ความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากพื้นที่ตำบลแสมสาร เป็นพื้นที่เศรษฐกิจอีกพื้นที่หนึ่งของจังหวัดชลบุรี และมีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกเชื่อมต่อไปยังส่วนอื่นๆ ของประเทศไทย หากแต่พื้นที่ตำบลแสมสารก็ประสบปัญหาทางสังคมอยู่ไม่น้อยเนื่องจาก มีจำนวนประชากรชาวต่างดาวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากใกล้เคียงกับประชากรไทยในพื้นที่ ซึ่งทุกคนต่างมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นในทุกด้าน ทั้งด้านดีและด้านเสีย ชาวแสมสารจึงได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อจะร่วมกันสร้างมาตรการในการควบคุมหรือป้องกันปัญหาให้น้อยลง โดยเฉพาะในเรื่องของความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งด้านสังคมวัฒนธรรม เพื่อการรักษาธำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป ซึ่งผู้นำชุมชนทุกท่านได้มีส่วนร่วมในการอธิบายถึงประเด็นปัญหาทางสังคมในมิติทั้ง 3 ด้านของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยเชื่อมโยงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ในการขยายภาพของแนวทางการสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งกระบวนการคิดทั้งหมดเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของผู้นำชุมชนในการเรียนรู้ ค้นหาศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างกรอบกระบวนการคิดและถ่ายทอดออกมาเป็นแนวทางการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรับมือกับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

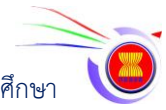
4.7.1.2 การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่
จังหวัดตราด

ตารางที่ 4.2 : การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่
จังหวัดตราด

ผลกระทบ	ผลกระทบอะไร	ต่อใคร/กลุ่มเป้าหมาย
ด้านเศรษฐกิจ	<p>ด้านบวก</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าขาย เกิดการแย่งงานแย่งอาชีพของชุมชน 2. ด้านการประกอบอาชีพ เช่น อาชีพประมง ผู้ประกอบการค้ารายย่อย หากินยากขึ้น/รายได้ใหญ่ โอกาสมากขึ้น การคมนาคมสะดวกขึ้นส่งผลให้ขนส่งดีขึ้นไกลขึ้น <p>ด้านลบ</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. เสียเปรียบด้านอัตราแลกเปลี่ยน/คนไทยเสียภาษีการค้า/กลุ่มนายทุนต่างชาติเข้ามายึดครองเศรษฐกิจ/ค่าครองชีพสูงขึ้น/อุดหนุนพวกพ้อง 4. ภาษี (การเสียภาษีของชาวต่างชาติ) เนื่องจาก การละเว้นการเสียภาษี 5. การขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือ ซึ่งเป็นกำลังในการทำอาชีพประมง เมื่อเปิด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้ประกอบธุรกิจการค้าในพื้นที่ ร้านค้า 2. ประชาชนในพื้นที่ 3. ผู้ประกอบอาชีพประมง/กลุ่มประมงชายฝั่ง 4. อาชีพอื่น ๆ 5. ประชาชนในพื้นที่

ผลกระทบ	ผลกระทบอะไร	ต่อใคร/กลุ่มเป้าหมาย
	เสรีอาเซียน	
ด้านสังคม	การจัดระเบียบชุมชน 1. การปกครองและจัดระเบียบในชุมชนยากมากขึ้น การจัดการสิ่งแวดล้อม 2. สิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ/น้ำเน่าเสีย/ความสกปรก	1. ประชาชนทุกคนในพื้นที่
	การก่ออาชญากรรม 3. การทะเลาะวิวาทของชาวต่างด้าว..ชุมชนแออัด/รูกล้า พื้นที่ชายฝั่ง,ป่า/โครงการ/อาชญากรรม	
	4. โรคระบาด/สุขอนามัยแยกลง/โรคติดต่อ ภาษาและการสื่อสาร 5. การสื่อสาร เช่น การสื่อสารไม่เข้าใจ ปัญหาระดับชาติ 6. ค้ามนุษย์/อาชญากรรมข้ามชาติ	
ด้านความมั่นคง	1. ยาเสพติด 2. อาชญากรรมข้ามชาติ/ผู้ก่อการร้าย ยากต่อการควบคุม 3. ต้มตุ๋นหลอกหลวง/ค้ายาเสพติด 4. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น 5. เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอ	1. กลุ่มเด็ก เยาวชนและประชาชนในพื้นที่ทุกคน

คำอธิบายจากตาราง

จากตารางดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์แนวโน้มผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนในการรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของพื้นที่ ตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ผู้วิจัยขออธิบายถึงการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาใน 3 มิติ (ทางเศรษฐกิจ ความมั่นคง สังคมและวัฒนธรรม) ซึ่งการวิเคราะห์ครั้งนี้ เป็นการร่วมกันระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์เหตุปัจจัยต่างๆ ของนักวิจัยชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำภาคประชาชน ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบที่อาจมีผลต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชน (เด็ก เยาวชน สตรี คนชรา คนพิการ ประชาชนทั่วไป) อันเนื่องมาจากพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นพื้นที่ติดชายแดนประเทศกัมพูชา ซึ่งทำให้จำนวนประชากรชาวกัมพูชาเดินทางเข้าออกในประเทศไทยเป็นประจำ อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมโยงต่อไปยังพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศไทย หรือเรียกได้ว่าเป็นประตูสู่ประเทศไทย ที่จุดตัดแหลมสารพัดพิช หมู่ 2 ตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งพื้นที่ตำบลหาดเล็กมีจำนวนประชากรชาวกัมพูชาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นผลให้ชาวตำบลหาดเล็กต่างมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลจากการร่วมกันวิเคราะห์ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายที่อาจเกิดขึ้นเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในประเด็น 3 มิติ ซึ่งสิ่งที่พื้นที่ตำบลหาดเล็ก มีความกังวลมากที่สุด ด้านเศรษฐกิจ คือ 1) ด้านการแย่งอาชีพของชุมชน 2) ผู้ประกอบอาชีพรายย่อยในพื้นที่หากินได้ยากขึ้น 3) การเสียเปรียบด้านอัตราเงินตราต่างประเทศ 4) ความเสียเปรียบด้านภาษา เนื่องจากการละเว้นการเสียภาษีของชาวต่างด้าวเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 5) การขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือ เมื่อเปิดเสรีอาเซียน รองลงมาต่อด้านสังคม คือ 1) ด้านการจัดระเบียบชุมชนทำได้ยากขึ้นเพราะจำนวนประชากรต่างด้าวอาจหลั่งไหลเข้ามามากขึ้น ทำให้การควบคุมทำได้ยาก 2) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะมูลฝอย ปล่อยน้ำเสีย ความสกปรกต่างๆ อาจมีมากขึ้นเพราะการปลูกฝังนิสัยรักความสะอาดของคนต่างด้าวไม่มี 3) การก่ออาชญากรรม 4) โรคระบาดใหม่ 5) ภาษาและการสื่อสาร 6) การค้ามนุษย์ด้านความมั่นคง ประกอบด้วยเรื่อง 1) ยาเสพติด 2) อาชญากรรมข้ามชาติ 3) การต้มตุ๋นหลอกลวง 4) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 5) เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอ

และเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน โดยผู้วิจัยได้อธิบายประเด็นปัญหาดังกล่าวทั้ง 2 พื้นที่ เพื่อให้เห็นความชัดเจนของสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 : การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน
จัดทำ Focus Group : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ “ต้นทาง”

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการปัญหาปัจจุบัน	แนวทางภูมิคุ้มกันต่อการแก้ปัญหา
1.แรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพของคนไทยในพื้นที่	-แรงงานต่างด้าวเข้ารับจ้างในพื้นที่มาเช่าที่พักอาศัย เมื่ออยู่นานไปจะเริ่มทำกิจการของตนเอง เช่น เปิดร้านขายสินค้าอุปโภคบริโภค -การแย่งอาชีพคนไทยในพื้นที่+เรียนแบบการประกอบอาชีพ เช่น รับเหมาก่อสร้าง เปิดร้านค้าคาราโอเกะ ฯลฯ	-กลุ่มคนไทยบางกลุ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเอื้อประโยชน์ให้ชาวต่างชาติเข้ามาทำงาน -คนไทยเปิดโอกาสให้กลุ่มคนต่างด้าวมีการพัฒนาทักษะอาชีพ -ขาดข้อระเบียบในการควบคุมการประกอบอาชีพในพื้นที่	-การแบ่งแยกกลุ่มการค้าค่อนข้างชัดเจนโดยคนกัมพูชา จะซื้อสินค้าจากคนกัมพูชาด้วยกัน ทำให้คนไทยขาดรายได้	-กลุ่มที่เข้ามาถูกต้องตามกฎหมายจะมาแย่งอาชีพของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย วัฒนธรรม ประเพณี ต่างๆ - คนไทยบางกลุ่มรู้เห็นเป็นใจในการกระทำผิดของคนต่างด้าว	-ในอดีตชาวกัมพูชาจะเข้ามาอยู่แบบเครือข่ายญาติ ต่อมาเริ่มมีการชักชวนกันเข้ามาสร้างกลุ่มอาชีพและเครือข่ายของตนเอง	-ต้องสร้างกลุ่มคนในชุมชนให้เข้มแข็ง โดยชุมชนเป็นหลักโดยการสร้างจุดแข็งให้กับคนในชุมชนที่เป็นคนท้องถิ่นและรักถิ่นฐานบ้านเกิดให้ได้ -สร้างผู้นำชุมชนให้เข้มแข็งดูตนเองในชุมชน
2.สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป	-การไม่ยึดกฎระเบียบในการสร้างที่อยู่อาศัย เช่น กลุ่มมีทุนมากการเข้ามาสร้างปัญหาให้กับชุมชน	-กลุ่มคนบางกลุ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน โดยลี้มมองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชน - ขาดการจัดระเบียบ	-ความเป็นอยู่ในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตเริ่มตกต่ำลง ก่อให้เกิดโรคระบาดตามมา	-การแก้ปัญหายากขึ้น -เมื่อมีมากขึ้นขยะก็เพิ่มมากขึ้น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติก็เพิ่มมากขึ้น	-ในอดีตคนในท้องถิ่นยังอยู่ร่วมกันแบบวิถีชีวิตท้องถิ่นพยายามดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่ในปัจจุบันชุมชน	-สร้างเครือข่ายและปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนกระทำขึ้นและร่วมกันแก้ไขฟื้นฟู

ตารางที่ 4.3 : การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน

ocus Group : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ “ต้นทาง”

ประเภทและประเภทของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการแก้ปัญหาปัจจุบัน	แนวทางภูมิคุ้มกันต่อการแก้ปัญหา (ต่อ)
		ชุมชนที่ดี	- ชุมชนไม่รักษาความสะอาดเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค		เริ่มทำวัตุดุบที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเข้ามาใช้มากขึ้น	- ขอความร่วมมือคนในชุมชนกำจัดขยะในครัวเรือนตนเอง
3. ยาเสพติด	- เด็กติดยาเสพติด - พ่อแม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับเด็กและให้ความอบอุ่นไม่เพียงพอ	- ขาดการดูแล - ตามเพื่อน - อยากรู้ อยากรอง - ครอบครัวมีปัญหาและเด็กรวมกลุ่มมั่วกันอยากรู้ อยากรองในสิ่งที่ผิด	- ไม่สนใจการเรียน - ลักเล็ก ขโมยน้อย - ก่อเกิดอาชญากรรม	- เป็นเครื่องมือให้กับขบวนการค้ายา - ขาดบุคลากรในการพัฒนาท้องถิ่น - มีการนำยาเสพติดเข้ามาในทุกรูปแบบ ทำให้เราควบคุมยาก	- เฝาระวังเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง - มีการสุ่มตรวจปัสสาวะหาสารเสพติด - ให้ความรู้ให้การช่วยเหลือ เช่น ส่งบำบัด - มีการสอดส่องและดูแลกลุ่มเสี่ยงประชาชนและเด็กในหมู่บ้านโดยเจ้าหน้าที่และ ช.ร.บ. ของหมู่บ้าน	- กระตุ้นให้ครอบครัวดูแลเอาใจใส่บุคคลในครอบครัวอย่างใกล้ชิด - ภาครัฐและชุมชนต้องร่วมมือกันดูแลสอดส่องปราชญ์อย่างจริงจัง - ให้ความรู้เรื่องพิษภัยของยาเสพติด - หาสถานที่หรือกิจกรรมให้ทำ - หมู่บ้านปลอดยาเสพติด
4. ขยะมูลฝอย/น้ำเน่า	- มีกลิ่นเหม็น เกิดเชื้อ	- มีการทิ้งของเสียลง	- สุขภาพร่างกายอ่อนแอ	- โรคระบาดแพร่ขยายได้	- ร่วมรณรงค์ให้ทำความสะอาด	- สร้างจิตสำนึกให้เกิด

ตารางที่ 4.3 : การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหา กับภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน
จัดทำ Focus Group : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ “ต้นทาง”

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการปัญหาปัจจุบัน	แนวทางภูมิคุ้มกันต่อการแก้ปัญหา
เสียชีวิต	โรค -มีขยะทิ้งเกลื่อนกลาด ไม่เป็นที่เป็นทาง	แม่น้ำ ลำคลองโดยไม่ได้ ผ่านการบำบัด -ขาดความเข้าใจใน กฎระเบียบของการทิ้ง ขยะในหมู่บ้าน	-สภาพแวดล้อมเสื่อม โทรม -ทรัพยากรทางทะเล ลดลง -ทำให้หมู่บ้านสกปรก -ทำให้เกิดโรคระบาด	รวดเร็วและควบคุมยาก -พัฒนาเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวได้ยาก -หารายได้จากทะเลได้ น้อยลง -เมื่อเปิดอาเซียนแล้วจะ มีนักท่องเที่ยวและ แรงงานเข้ามามากขึ้น และทิ้งขยะมากกว่าเดิม	สะอาดบริเวณบ้าน -ประชุมปรึกษาร่วมกับ ผู้ประกอบการให้มีการ ทำบ่อบำบัด -แจ้งเตือน จับ – ปรับ สำหรับผู้ที่ไม่ทำตาม กฎหมาย -รณรงค์ทิ้งขยะให้เป็นที่ และรอบหมู่บ้าน	ความรักชาติความสะอาด ในแต่ละบ้านแต่ละ ชุมชน (ต่อ) -หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดสรรงบประมาณใน การบริหารจัดการ -ให้หมู่บ้านช่วยกันดูแล เรื่องการทิ้งขยะ
5.ภาษา	-คนในพื้นที่รู้/พูดภาษา ต่างชาติได้น้อย -ชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญกับ ภาษาต่างประเทศ	-ขาดความรู้ความ เข้าใจ ในการเตรียมความ พร้อมสู่อาเซียน -ขาดบุคลากรในการ สอนภาษา -ขาดการส่งเสริมด้าน ภาษาแต่ตั้งเด็ก	-การพูด-สื่อสารกับ แรงงานไม่เข้าใจกัน -ประกอบกิจการหรือ งานที่ทำล่าช้า -ชาวบ้านของเรายังด้อย ภาษาทำให้เกิดปัญหาใน การสื่อสารกับ	-ขาดโอกาสในการ ค้าขายกับชาวต่างชาติ -ทำให้การติดต่อสื่อสาร ลำบากขึ้น	-ในอดีตประชาชนยัง ขาดการศึกษาปัจจุบัน ต้องเรียนรู้ภาษาเพิ่ม มากขึ้นเมื่อเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน	-มีการส่งเสริมให้มีการ ใช้สื่อสารภาษาต่างชาติ ตั้งแต่เด็ก -ให้มีการสอนภาษา เพิ่มเติมลงไป ในหลักสูตรการเรียน การ สอน

ตารางที่ 4.3 : การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่มียูในชุมชน
จัดทำ Focus Group : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ “ต้นทาง”

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการแก้ปัญหาปัจจุบัน	แนวทางภูมิคุ้มกันต่อการแก้ปัญหา
		-ไม่มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมด้านรู้ภาษา	ชาวต่างชาติ			-หน่วยงานรัฐต้องให้การส่งเสริม
	<p>มกลุ่มกันคิดทำหลายสิ่งที่ไม่สร้างสรรค์ เช่น ติดยาเสพติด</p>	<p>-ไม่มีอะไรทำ เกิดปัญหาการว่างงาน</p> <p>-ครอบครัวแตกแยก</p> <p>-ขาดการดูแล</p> <p>-ตามเพื่อน</p> <p>-อยากรู้อยากลอง</p>	<p>-ทำให้เกิดอาชญากรรมต่าง ๆ เช่น ลักขโมย มีการทดลองยาเสพติด เช่น บุหรี่เถื่อน รถซึ่งไม่สนใจเรียน</p>	<p>-ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อประชาคมอาเซียน</p> <p>-เป็นเครื่องมือให้กับขบวนการค้ายา</p> <p>-ขาดบุคลากรในการพัฒนาท้องถิ่น</p>	<p>-ปล่อยให้เยาวชนว่างงานไม่มีสายสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ไม่มีเงินต่อบุตรหลานเรียนต่อ</p>	<p>-ส่งเสริมด้านอาชีพและแนวทางการทำงานให้กับเยาวชน</p> <p>(ต่อ)</p>
	ในหมู่บ้าน		รายได้เป็นจำนวนมาก	<p>ท่องเที่ยวและเข้ามาโดย</p> <p>ไม่มีการควบคุมและจำกัด</p>	<p>-มีการทำหนังสือผ่านแดนให้กับแรงงานที่เข้ามาทำงานและทางหมู่บ้านรับรอง</p>	<p>-คาดว่าถ้าเปิดเสรีอาเซียนแล้วต้องมีนักท่องเที่ยวและแรงงานเข้ามามากจึงมีปัญหาคือต้องให้หมู่บ้านและชุมชนช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของ</p>

ตารางที่ 4.3 : การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน
จัดทำ Focus Group : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ “ต้นทาง”

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการปัญหาปัจจุบัน	แนวทางภูมิคุ้มกันต่อการแก้ปัญหา
						เรา

ตารางที่ 4.4 : การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนจากการ
ถอดบทเรียน จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ “ปลายทาง”

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการแก้ปัญหาปัจจุบัน	แนวทางภูมิคุ้มกันต่อแนวทางการแก้ปัญหา
ปัญหายาเสพติด	<ul style="list-style-type: none"> -ก่อให้เกิดอาชญากรรม -เป็นแหล่งมั่วสุมของเด็กและเยาวชน -เด็กและเยาวชนเสี่ยงการติดยาเสพติด -การแพร่ระบาด 	<ul style="list-style-type: none"> -มีการนำเข้ามาพร้อมกับแรงงานต่างด้าว -ขาดการตรวจสอบที่เข้มงวดในการขนถ่าย -เยาวชนรู้ไม่เท่าทันขาดความรู้ -มีแหล่งขายยาเสพติดหาซื้อได้ง่าย -คนไทยบางคนร่วมมือกับแรงงานต่างด้าวเพื่อนำเข้ามา 	<ul style="list-style-type: none"> -เด็กและเยาวชนติดยาเสพติด -ไม่สนใจการเรียน -ชุมชนขาดภูมิคุ้มกันทางสังคม -เด็กและเยาวชนขาดคุณภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> -การนำเข้ายาเสพติดง่ายขึ้น -ชุมชนขาดแรงงานที่แข็งแรงในการประกอบอาชีพต่างๆ -ด้อยกว่าเด็กและเยาวชนประเทศสมาชิกเพื่อบ้าน -การแพร่ระบาดมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> -มีการต่อต้านและรณรงค์ให้เด็กเยาวชนหันมาเล่นกีฬา -ปลูกจิตสำนึก-สร้างความอบอุ่นในครอบครัว -ใช้กฎหมายในการต่อต้านผู้เสพยา -มีมาตรการของรัฐเข้ามาเสริมในการแก้ปัญหา เช่นตรวจฉีต้งด่านตรวจ การแจ้งเบาะแส -ให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน -มีมาตรการในการดูแลที่เข้มงวดขึ้นมากกว่าเดิม 	<ul style="list-style-type: none"> -เด็กและเยาวชนจะห่างไกลยาเสพติด -ยาเสพติดจะไม่มีการซื้อขายในตำบลของเรา -ให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด -ให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทัน -ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมกันมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว -มีการป้องกันที่เข้มงวด -เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม

ที่ 4.4 : การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงกับภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนจากการจัดทำ Focus Group : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลเสมสาร อำเภอเสด็จ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ “ ปลายทาง ”

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการแก้ปัญหาปัจจุบัน	แ (ต่อ) ภูมิคุ้มกันต่อแนวทางการแก้ปัญหา
การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรในเด็กและเยาวชนไทยและต่างด้าว	การมีเพศสัมพันธ์	-ขาดความรู้ -ว่างงาน -ขาดความอบอุ่น -ความศึคคะนอง -อยากรู้อยากเห็น	-ขาดเรียน -ยังไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ -เด็กถูกทอดทิ้ง -อาจทำให้เกิดอาชญากรรมได้	-การค้าประเวณีข้ามชาติ	-ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์สู่ผลกระทบอย่างไร -ให้ความรู้ด้านอาชีพ -ให้ความรู้ด้านการศึกษา -ประชาสัมพันธ์ธรรรงค์	-ไม่มีการค้าประเวณี -เด็กได้รับการศึกษาตามเกณฑ์
ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	-การลักทรัพย์ -การฆาตกรรม	-แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ -ขาดมาตรการควบคุมดูแลที่เหมาะสม -เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีน้อยดูแลไม่ทั่วถึง	-ประชาชนในพื้นที่เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง	-ประเทศที่เข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	-คนในชุมชนเคยถูกแรงงานต่างด้าวปล้นชิงทรัพย์	-ไม่เกิดอาชญากรรมในพื้นที่ -ชุมชนช่วยกันแก้ปัญหา
เด็กและเยาวชนติด	-เปิด-ปิดไม่เป็นเวลา	-พ่อแม่ไม่มีเวลา	-เด็กขาดเรียน	-จำนวนร้านเกมส์เพิ่ม	-มีการร้องเรียน	-เข้มงวดเรื่องเวลาการ

ตารางที่ 4.4 :การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของปัญหาและการเชื่อมโยงแนวทางการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงกับภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนจากการจัดทำ Focus Group : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ “ ปลายทาง ”

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะของปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบของปัญหา	ผลกระทบของประชาคมอาเซียนต่อปัญหา	ผลกระทบในอดีตและการแก้ปัญหาปัจจุบัน	แนวทางภูมิคุ้มกันต่อแนวทางการแก้ปัญหา
เกมส์	ไม่ได้กำหนดเวลาที่ชัดเจน	ดูแลบุตรหลาน	-ไม่มีความรับผิดชอบ	มากขึ้น		เปิด-ปิดให้เป็นตามกฎหมายกำหนด -กำจัดอายุผู้เล่น

4.7.2 การวิเคราะห์การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สำหรับการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาใน 3 มิติ (ทางเศรษฐกิจ ความมั่นคง สังคมและวัฒนธรรม) ก่อนที่จะอธิบายถึงแนวทางการเตรียมความพร้อมของชุมชนโดยเชื่อมโยงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ การแนวทางการสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยขอแบ่งการอภิปรายผลเป็น 2 พื้นที่ ดังนี้

4.7.2.1 พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

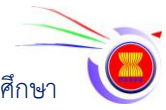
แผนผังที่ 1 : การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาใน 3 มิติ ของพื้นที่ตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี

1. ด้านเศรษฐกิจ

การเชื่อมโยงประเด็นปัญหา	การสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม
1. การประกอบอาชีพประมง - อาชญากรรม - โรคติดต่อ - ยาเสพติด	- สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ความเอื้ออาทร ความไว้วางใจ และที่ปรึกษา
2. การจ้างแรงงาน - อาชญากรรม - ยาเสพติด - วัยรุ่นมั่วสุม	- นายจ้างต้องมีส่วนร่วมแก้ปัญหาใฝ่ระยะ - ภาครัฐมีส่วนร่วมเข้ามาตรวจสอบแรงงานต่างด้าว
3. การค้าการขาย - ยาเสพติด - ความไม่สามัคคี - การรวมกลุ่ม - การสร้างเครือข่าย	- สร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งและรวมกลุ่มกับกลุ่มต่างๆ

2. ด้านสังคม

การเชื่อมโยงประเด็นปัญหา	การสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม
1. ยาเสพติด - การประกอบอาชีพ - การจ้างแรงงาน - การค้าขาย	- สร้างครอบครัวให้อบอุ่น - สร้างอาชีพ - สร้างความสามัคคีในชุมชน - ให้ความรู้ของผลกระทบด้านยาเสพติด การมี เพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และโรคติดต่อ - จัดกิจกรรมด้านกีฬาเพื่อต่อต้านยาเสพติด

- อาชญากรรม
- วัยรุ่นนั่วมั่วสุม
- โรคติดต่อ
- การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

2. อาชญากรรม

- การจ้างแรงงาน
- การประกอบอาชีพประมง
- เจ้าหน้าที่มีน้อย
- ลักเล็กขโมยน้อย

- อาสาสมัครดูแลหมู่บ้าน

3. วัยรุ่นนั่วมั่วสุม

- การจ้างแรงงาน
- การขับขี่ยานพาหนะ
- ขาดเรียนหนีเรียน

- จัดกิจกรรมให้เยาวชนตามความต้องการในสิ่งที่ดี

4. โรคติดต่อ

- การจ้างแรงงานต่างด้าว
- วัยรุ่นนั่วมั่วสุม
- การมีเพศสัมพันธ์

- สาธารณสุขตำบล และ อสม. เข้ามาดูแลให้ความรู้

- จัดระเบียบสิ่งแวดล้อม

- ภูมิปัญญาชาวบ้าน / ประชาชนชาวบ้าน

5. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

- ขาดเรียนหนีเรียน
- เกิดปัญหาครอบครัว

- ครอบครัวให้ความรู้แก่บุตรหลาน

- โรงเรียนช่วยสอดส่องดูแล และให้ความรู้ถึงการมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกต้อง

6. ศาสนาและความเชื่อ

- การจ้างแรงงาน
- ความสามัคคี
- การสร้างเครือข่าย

- วัด โบสถ์ และมัสยิด ไม่กีดกันความเชื่อของกันและกัน

3.ด้านความมั่นคงของชุมชน

การเชื่อมโยงประเด็นปัญหา

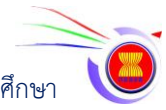
การสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม

1. ความไม่สามัคคี   - การแข่งขันแย่งชิงการประกอบอาชีพ
รายได้ของสินค้า - การไม่รวมกลุ่ม - การสร้างเครือข่ายไม่เชื่อมโยงกัน	}	- ครอบครัวยุทธระหว่างครอบครัว และหมู่บ้าน - ระหว่างหมู่บ้าน จัดกิจกรรมเพื่อความสามัคคี - ศูนย์ 3 วัยเข้ามาร่วมกิจกรรม
2. การขับชี่ยานพาหนะ - ไม่รู้กฎจราจร - เกิดจากแรงงานต่างด้าว	}	- จัดอบรมให้ความรู้ด้านกฎจราจรและการขับชี่
3. เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ - ยาเสพติด - อาชญากรรม - วัยรุ่นมั่วสุม - ลักเล็กขโมยน้อย	}	- สร้างอาสาสมัครหมู่บ้านตำบล
4. เด็กขาดเรียนหนีเรียน - วัยรุ่นมั่วสุม - ยาเสพติด - ติดเกมส์ - ปัญหาครอบครัวแตกแยก - มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร	}	- ความไว้วางใจระหว่างครูกับเด็ก
5. ครอบครัวแตกแยก - วัยรุ่นมั่วสุม - ยาเสพติด - ติดเกมส์ - มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร - ท้องก่อนวัยอันควร (แม่วัยใส) - พ่อแม่ทะเลาะกัน	}	- สร้างความเข้าใจในครอบครัวซึ่งกันและกัน - พ่อแม่ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตรหลาน

4.7.2.2. พื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

สำหรับการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่จังหวัดตราด ผู้วิจัยขออธิบายถึงการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาใน 3 มิติ (ทางเศรษฐกิจ

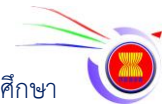
ความมั่นคง สังคมและวัฒนธรรม) ที่เกิดจากการระดมความคิดเห็นของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนชุมชน ผู้นำภาคประชาชน ที่ให้ความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากพื้นที่ตำบลหาดเล็ก เป็นพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา และมีเส้นทางเชื่อมต่อไปยังส่วนอื่นๆ ของประเทศไทย ซึ่งทุกคนต่างมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นในทุกด้าน ทั้งด้านดีและด้านเสีย เพื่อจะได้ร่วมกันสร้างมาตรการในการควบคุมหรือป้องกันปัญหาให้น้อยลง โดยเฉพาะในเรื่องของความมั่นคง และสังคมวัฒนธรรม เพื่อการรักษาอำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป ซึ่งผู้นำชุมชนทุกท่านได้มีส่วนร่วมในการอธิบายถึงแนวทางการเตรียมความพร้อมของชุมชนตำบลหาดเล็ก โดยเชื่อมโยงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ในการขยายภาพของแนวทางการสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งกระบวนการคิดทั้งหมดเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของผู้นำชุมชนในการเรียนรู้ ค้นหาศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างกรอบกระบวนการคิดและถ่ายทอดออกมาเป็นแนวทางการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสาระสำคัญดังกล่าว วิจัยขออธิบายผลการศึกษาดังกล่าวในลักษณะของตาราง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 : การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาใน 3 มิติ ของพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

ลำดับ	ปัญหา	มิติด้านต่างๆ			การสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม
		เศรษฐกิจ	สังคม	ความมั่นคง	
1	มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก	<ul style="list-style-type: none"> - แย่งอาชีพ - ทำมาหากินยากขึ้น - ค่าครองชีพสูงขึ้น - นายทุนยึดครองเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ชุมชนแออัด, ขยะ, น้ำเสีย - ปัญหารุกล้ำที่ทำกิน/ที่อยู่อาศัยรุกล้ำชายป่าชายฝั่ง - ขาดความเป็นระเบียบ - โรคระบาด/โรคติดต่อ - โจรกรรม/ 	<ul style="list-style-type: none"> - ยาเสพติด - ค้ามนุษย์ - อาชญากรรมข้ามชาติ - ผู้ก่อการร้าย 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างความร่วมมือของคนในชุมชนในการเฝ้าระวัง/สอดส่องดูแลประสานความร่วมมือและความช่วยเหลือต่าง ๆ - สร้างความตระหนักให้คนไทยจ้างแรงงานไทยเพื่อช่วย

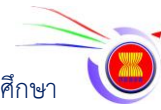
ลำดับ	ปัญหา	มิติด้านต่างๆ			การสร้างระบบ ภูมิคุ้มกันทาง สังคม
		เศรษฐกิจ	สังคม	ความมั่นคง	
			อาชญากรรม		<p>เหลือคนไทยด้วย กัน/รักชาติไทย</p> <p>- สามัคคีคือพลัง.. ชื่อของไทย ใช้ ของไทย อุดหนุน คนไทย</p> <p>- การเคารพกฎ กติกาของคนใน ชุมชน นำ ระเบียบหรือ มาตรการชุมชน มาใช้เพื่อเก็บ ค่าบริการจาก การประกอบ อาชีพของชาว ต่างชาติ เช่น ค่าจอดเรือ ฯลฯ</p> <p>- ภูมิปัญญาชาว บ้านในการสร้าง อาชีพเพิ่มรายได้ และดำรงชีวิต ตามแนว เศรษฐกิจ พอเพียง (พึ่งพาตนเอง)</p>
2	การเข้ามา อยู่อาศัยของ ชาวต่างชาติ จำนวนมาก	<ul style="list-style-type: none"> - แยกทรัพยากร ของคนไทย - แยกอาชีพ - คนไทยทำมาหา กินยากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหา สิ่งแวดล้อม เช่น ชุมชนแออัด ,ขยะ,น้ำเสีย - ปัญหารุกล้ำที่ทำ 	<p>ประชาชนใน พื้นที่มีความวิตก กังวลเกี่ยวกับ ความไม่ปลอดภัย ในชีวิตและ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนต้องรู้จัก การบริหารจัดการ ชุมชน เช่น การจัด ระเบียบชุมชนใหม่ ที่เอื้อความสมดุล

ลำดับ	ปัญหา	มิติต่างๆ			การสร้างระบบ ภูมิคุ้มกันทาง สังคม
		เศรษฐกิจ	สังคม	ความมั่นคง	
		<ul style="list-style-type: none"> - ค่าครองชีพสูงขึ้น - นายทุนยึดครองเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - กิน/ที่อยู่อาศัยรุกล้ำชายป่าชายฝั่ง - ขาดความเป็นระเบียบ - โรคระบาด/โรคติดต่อ - โจรกรรม/อาชญากรรม - แย่งระบบสวัสดิการต่าง ๆ ของคนไทย เช่น เด็กเข้าโรงเรียน, โรงพยาบาล - แย่ง/แบ่งการใช้บริการสาธารณะต่างๆของคนไทย 	<ul style="list-style-type: none"> - ทรัพย์สินที่มีจากปัญหา - ยาเสพติด - ค้ามนุษย์ - อาชญากรรมข้ามชาติ - ผู้ก่อการร้าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ระหว่างคนไทยและคนต่างชาติ - เน้นชุมชนจัดการตนเอง เช่น การขึ้นทะเบียนคนต่างด้าว - เน้นการบริหารเชิงบูรณาการทั้งประชาชนหน่วยงานภาครัฐเพื่อความอยู่ดีมีสุขของชุมชน
3	ปัญหาการทำมาหากิน	<ul style="list-style-type: none"> - แย่งทรัพยากรของคนไทย - แย่งอาชีพ - ทำมาหากินยากขึ้น - ค่าครองชีพสูงขึ้น - นายทุนต่างชาติยึดครองเศรษฐกิจในพื้นที่ - แม่ค้าพ่อค้ารายย่อยขายของยากขึ้น - หากินยากขึ้น - ภาษีแพงขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม - เอื้อประโยชน์ต่อนายทุนต่างชาติ - พ่อค้าแม่ค้าขาดจิตสำนึกในการแสวงหากำไรที่เอาเปรียบผู้ขายด้วยกันเอง - คนไทยถูกเอาเปรียบเรื่องภาษี - ต้องเสียภาษีการนำเข้าส่งออกที่แพง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการทะเลาะเบาะแว้งจากการค้าขาย (ค้าขายตัดราคา) - ขาดสภาพคล่องในการทำธุรกิจในพื้นที่ - ต้นทุนการผลิตสินค้ามีราคาแพงมากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการคนไทยต้องเปลี่ยนอาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> - การร่วมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มประมงชายฝั่ง ฯลฯ - การสร้างผู้นำเพื่อประสานงานและควบคุมการปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน - การให้ความร่วมมือของชาว

ลำดับ	ปัญหา	มิติด้านต่างๆ			การสร้างระบบ ภูมิคุ้มกันทาง สังคม
		เศรษฐกิจ	สังคม	ความมั่นคง	
			มากยิ่งขึ้น		ต่างชาติในการ เข้าร่วมประชุม กับทางหมู่บ้าน และชุมชนและ ปฏิบัติตามมติ ประชาคม หมู่บ้าน
4	ปัญหาการ ควบคุมตาม กฎหมาย/ กติกา/ ระเบียบทาง สังคม ฯลฯ	<ul style="list-style-type: none"> - ภาษีคนไทยจ่าย ต่างชาติไม่ต้อง - อัตราแลกเปลี่ยน ที่ผันผวน - เสียเปรียบเรื่อง สินค้าอ่อนไหว ง่าย - ความปลอดภัยใน ชีวิตทรัพย์สิน น้อยลง 	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ไม่ เพียงพอ - ชุมชนไม่เข้มแข็ง - กฎหมายไทยใช้ บังคับกับคนไทย (ต่างชาติ) 	<ul style="list-style-type: none"> - ลักลอบค้ายา เสพติด - ก่อการร้ายข้าม ชาติ - ค้ามนุษย์ - อาชญากรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ความร่วมมือ และการสร้าง เครือข่าย ระหว่างชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยราชการใน การสอดส่อง ดูแล - การเคารพกฎ กติกาของคนใน ชุมชน - การตระหนักถึง ความเปลี่ยนแปลง เพื่อเตรียม รับมือให้อยู่รอด - กระบวนการ รวมกลุ่มเพื่อ เพิ่มอำนาจการ ต่อรองสามัคคี คือพลังสร้าง ความเข้มแข็ง ของชุมชน

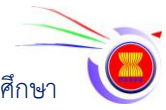
4.7.3 การวิเคราะห์ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคม

ตารางที่ 4.6 : ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
พื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพของคนในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก - ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาเรื่องยาเสพติด - ปัญหาการทำมาหากิน - ปัญหาการควบคุมตามกฎหมาย/กติกา/ระเบียบทางสังคม ฯลฯ - ปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเน่าเสีย - ปัญหาด้านภาษา 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างกลุ่มคนในชุมชนให้เข้มแข็งโดยปลูกจิตสำนึกคนในชุมชนให้รักบ้านเกิด - สร้างเครือข่ายชุมชน เน้นให้เข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนต้องร่วมฟื้นฟู - กระตุ้นให้ทุกคนรอบครัว จัดเวลาในการดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัว เพื่อเด็กและเยาวชนจะได้ห่างไกลจากยาเสพติด - การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน /สตรี /ประมงชายฝั่ง - การสร้างผู้นำเพื่อประสานงานและควบคุมการปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน - ชาวต่างชาติต้องให้ความร่วมมือในการเข้าประชุม/ปฏิบัติตามกติกาของหมู่บ้าน - ความร่วมมือและการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการในการสอดส่องดูแล - การเคารพกฎกติกาของคนในชุมชน - การตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงเพื่อเตรียมรับมือให้อยู่รอด - กระบวนการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองสามัคคีคือพลังสร้างความเข้มแข็งของชุมชน - การสร้างจิตสำนึกเรื่องการรักษาความสะอาดในแต่ละบ้านแต่ละชุมชน พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วย ร่วมทั้งช่วยกันดูแลเรื่องทิ้งขยะ - มีการส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาต่างชาติตั้งแต่เด็กโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และจัดให้มีการสอนภาษาเพิ่มเติมลงไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับประชาชนทั่วไปปัจจุบันได้จัดให้มีการเรียนภาษาอังกฤษในชุมชน

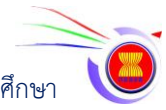
พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาด้านเยาวชนจับกลุ่มมั่วสุม - ปัญหาการมีประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าว - ปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้ามาประกอบอาชีพเป็นจำนวนมากขึ้น 	<p>ด้วยแล้วเป็นประจำทุกสัปดาห์ๆ ละ 2 วัน ซึ่งจะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้หน่วยงานราชการควรต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาเพื่อนบ้าน/ภาษาอังกฤษด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อแนะแนวทางการทำงานให้กับเยาวชน - หมู่บ้านและชุมชนต้องช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของตนเอง โดยมีการสร้างมาตรการเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม ด้วยการตั้งชุด “ชรบ.” หรือชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการห้ามการเดินทางเข้า – ออก ในหมู่บ้านช่วงหลังเวลา - ความร่วมมือของคนในชุมชนในการเฝ้าระวัง/สอดส่องดูแลและประสานความร่วมมือและความช่วยเหลือต่างๆ - สร้างความตระหนักให้คนไทยจ้างแรงงานไทยเพื่อช่วยเหลือคนไทยด้วยกัน/รักชาติไทย - สามัคคีคือพลัง ชื่อของคนไทย ใช้ของคนไทย อุดหนุนคนไทย - การเคารพกฎกติกาของคนในชุมชน นำระเบียบหรือมาตรการชุมชนมาใช้เพื่อเก็บค่าบริการจากการประกอบอาชีพของชาวต่างชาติ เช่น ค่าจอดเรือ ฯลฯ - ภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างอาชีพเพิ่มรายได้และดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (พึ่งพาตนเอง)
<p>พื้นที่ตำบล แสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหายาเสพติด - ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของเด็กและเยาวชน - ปัญหาความไม่ปลอดภัยใน 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดภัยยาเสพติด สร้างความรู้เรื่องพิษภัยของยาเสพติดเพื่อให้เด็ก - เยาวชน – ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันภัยสังคมที่มาจากปัญหาเสพติด โดยทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว และการสร้างมาตรการป้องปรามที่เข้มงวด ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม - ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กและเยาวชน เพื่อเด็กจะได้มีการระวังตนเองมากยิ่งขึ้นรู้บทบาทและสิทธิของตนเองเพื่อจะได้ห่างไกลจากโรคที่มาจากเพศสัมพันธ์ หรือปัญหาที่มาจากการข่มขืน การล่อลวง หรือการฆาตกรรม - คนในชุมชนช่วยกันแก้ปัญหา โดยช่วยกันเฝ้าระวังโดยจัดโครงการตาสัปดาห์ เพื่อคอยสอดส่องดูแลชุมชนของตนเอง

พื้นที่ ที่ใช้ใน การศึกษา	ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
	<p>ชีวิตและ ทรัพย์สิน เพราะคนใน ชุมชนแสมสาร เคยถูกแรงงาน ต่างด้าวปล้นชิง ทรัพย์สิน</p> <p>- ปัญหาด้าน เด็กและเยาวชน ติดเกมส์ เนื่องจากมีร้าน เกมส์จำนวน มากและเพิ่มขึ้น เรื่อยๆ</p> <p>ความสามัคคี</p> <p>- การแข่งขัน แย่งชิงการ ประกอบอาชีพ รายได้ของ สินค้า</p> <p>- การไม่ รวมกลุ่ม - การสร้าง เครือข่ายไม่ เชื่อมโยงกัน</p> <p>การขับชื้อ ยานพาหนะ</p> <p>- ไม่รู้กฎจราจร - เกิดจาก แรงงานต่าง</p>	<p>- มีการร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการเข้มงวด เรื่องเวลาเปิด - ปิด ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด และควรสร้าง มาตรการจำกัดจำนวนร้านเกมส์ไม่ให้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งจำกัด ระยะเวลาและอายุของผู้ที่สามารถเล่นเกมได้</p> <p>- ครอบครัวยุคใหม่ระหว่างครอบครัวและหมู่บ้านจัดกิจกรรมเชื่อมความสามัคคี ศูนย์ 3 วัย เข้าร่วมกิจกรรม</p> <p>- จัดอบรมให้ความรู้ด้านกฎจราจรและการขับชื้อยานพาหนะ</p>

พื้นที่ ที่ใช้ใน การศึกษา	ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
	ตัว	

4.7.4 การวิเคราะห์แนวทางการสร้าง/การนำภูมิคุ้มกันทางสังคมไปใช้รับมือเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สำหรับแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษาคือความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อนำมากำหนดเป็นแนวทางการสร้างและใช้ภูมิคุ้มกันได้อย่างยั่งยืน โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 พื้นที่ด้วยกันคือ

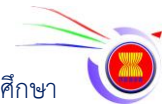
4.7.4.1 การวิเคราะห์แนวทางการสร้าง/การนำไปใช้ประโยชน์ภูมิคุ้มกันทางสังคม พื้นที่ตำบลหาดเล็ก

ตารางที่ 4.7 : แนวทางการสร้าง/นำใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมของตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

กลไกการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน	ทำอย่างไรให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
<p>1. หน่วยงานราชการ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ตระหนักและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่อาเซียน และให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ให้เตรียมพร้อมรับ • กำกับ ควบคุม ดูแล หน่วยงานในสังกัด/เทศบาล/ตำบล/หมู่บ้าน/ชุมชน ให้ดำเนินการสร้างความเข้าใจให้ประชาชนอย่างต่อเนื่อง • จัดอบรม สัมมนา ให้ประชาชน <ul style="list-style-type: none"> - เกิดความตระหนักและให้ความสำคัญในการร่วมมือสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สำนึกรักบ้านเกิด) - ให้ความรู้สร้างความเข้าใจผลกระทบของอาเซียนแก่ประชาชนในพื้นที่ - ให้ความรู้เรื่องการรักษา 	<p>1. หน่วยงานต่างๆ ตระหนักและให้ความสำคัญสม่ำเสมอให้เกิดการปลูกฝังจิตสำนึกแก่ประชาชนต่อยอดไปเรื่อยๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> • จัดอบรม • เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ • จัดประชุมให้ความรู้ในชุมชนเกี่ยวกับอาเซียน 	<ul style="list-style-type: none"> • ผู้นำ <ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญ - มีจิตอาสา - มีวิสัยทัศน์กว้างไกล - พัฒนาตนเองอยู่เสมอ • เครือข่าย <ul style="list-style-type: none"> - มีความร่วมมือระหว่างกันสม่ำเสมอ - ประสานงานด้วยความราบรื่น - การทำงานแบบมีส่วนร่วม • สมาชิกชุมชน/ในกลุ่ม <ul style="list-style-type: none"> - มีความรู้เรื่องอาเซียน - มีภูมิคุ้มกัน - รักบ้านเกิด - สามัคคี - เข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ - ให้ความร่วมมือ - มีจิตอาสา - ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กลไกการสร้างการมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วน	ทำอย่างไรให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
<p>สิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยที่ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น <p>สิ่งที่ควรทำ ไม่ควรทำ และสิ่งที่ เคารพนับถือ</p>		<ul style="list-style-type: none"> ● สังคม - สิ่งแวดล้อมน่าอยู่ - วัฒนธรรมประเพณีได้รับการอนุรักษ์ - มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
<p>2. ชุมชน</p> <p>1. สร้างมาตรการและกฎ กติการะเบียบชุมชน</p> <p>2. จัดประชุม/ประชาคมทุก เดือนโดยให้ชาวต่างชาติที่อาศัย อยู่ เข้ามามีส่วนร่วมทุกครั้ง</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความ สามัคคี การเรียนรู้แลกเปลี่ยน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ระหว่างชาวไทยและชาวต่างชาติ ● สร้างจิตสำนึกให้คนใน ชุมชนดูแลกันเอง ช่วยกัน สอดส่องดูแลเพื่อป้องกันและ แก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น การลักขโมย ยาเสพติด ทะเลาะ วิวาท ● กรรมการชุมชนให้ความ ร่วมมือ มีจิตอาสาในการควบคุม กำกับ สอดส่องดูแล เกี่ยวกับ ความสะอาด สิ่งแวดล้อม ความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ของประชาชนในชุมชน ● มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้าง ความเข้มแข็ง มีอำนาจการ ต่อรอง สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ 	<p>2. ตั้งศูนย์การเรียนรู้และ ประสานงานอาเซียนตำบลหาดเล็ก</p> <ul style="list-style-type: none"> ● มีเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลและ ความรู้แก่ผู้มาติดต่อ ● จัดทำระบบฐานข้อมูล ชุมชน - ประชาชน (ชาย หญิง เด็ก ผู้สูงอายุ) - วัฒนธรรม - สิ่งแวดล้อม - ทรัพยากร - อาชีพ - หน่วยงานราชการ - ธุรกิจร้านค้า - กลุ่มชุมชนต่างๆ ● เป็นศูนย์การเรียนรู้และ ประสานงานอาเซียน และให้การ สนับสนุนประชาชนในพื้นที่ให้มี ภูมิคุ้มกัน และความรู้ในการ ดำรงชีวิตให้อยู่รอดในอาเซียน ● จัดให้มีการเรียนรู้ ภาษาต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง - จัดอบรม - บอร์ดนิทรรศการ - จัดอบรม 	<ul style="list-style-type: none"> - สังคมดี การศึกษาดี คุณภาพชีวิตดี ● ชุมชน - ชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชน รักสามัคคีกัน - กรรมการชุมชนมีจิตอาสา เสียสละ - ชาวบ้านรักกัน มีความ สามัคคี - คนในชุมชนมีสภาพ แข็งแรง อยู่ดีมีสุข มีคุณภาพชีวิต ที่ดี

กลไกการสร้างการมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วน	ทำอย่างไรให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
<p>พัฒนาทักษะ (กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพลังสตรี กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มอาชีพ อสม. สัจจะ สหกรณ์ หมู่บ้านชุมชน ชรบ.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เสียงตามสาย - วารสาร/หนังสือพิมพ์ 	
<p>3. ทุกภาคส่วน (ประชาชน ชุมชน วัด โรงเรียน อนามัย เทศบาล อำเภอ)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● มาตรการตรวจสอบกิจการร้านค้าที่อยู่ในพื้นที่ ● การสร้างศูนย์การเรียนรู้สู่อาเซียน <ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสาร ● จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการยาเสพติดประจำหมู่บ้าน 	<p>3. ชุมชนและหน่วยงานมีการควบคุมดูแล และสร้างมาตรการเพื่อให้คนในชุมชนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ● มองอนาคต กำหนดวิสัยทัศน์องค์กร เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างโอกาสให้กับประชาชนอยู่เสมอ ● การรวมกลุ่มเพื่อหาผู้นำที่เข้มแข็ง ● จัดให้ผู้ประกอบการสัมพันธไมตรีการให้ทราบ ● การร่วมมือของทุกภาคส่วนและช่วยกันดูแลตามกลไกที่เราได้กำหนดมา ● การรวมกลุ่มหาแต่ผู้นำที่เข้มแข็งโดยเชิญทุกภาคส่วนเข้าร่วมโครงการ ● กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการดำเนินงาน ● ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบและร่วมกันดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สู่ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ประชาชนให้การยอมรับกลไกที่กำหนดขึ้นมา และนำไปปฏิบัติตามกลไกที่กำหนด ● ประชาชนและทุกภาคส่วน รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถสื่อสารภาษาต่างๆ ได้เพื่อรองรับการเปิดอาเซียน ● มีกฎระเบียบที่ชัดเจนและประชาชนในหมู่บ้านถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ร่วมกัน ● มีมาตรการตรวจสอบอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

กลไกการสร้างการมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วน	ทำอย่างไรให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
	<p>อาเซียน</p> <ul style="list-style-type: none"> ● จัดหาผู้นำในการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการยาเสพติดโดยมีการเชิญหน่วยงานทุกภาคส่วนเข้าร่วม ● จัดประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบข่าวสารของหมู่บ้าน ● มีการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการต่อต้านยาเสพติดในหมู่บ้าน 	

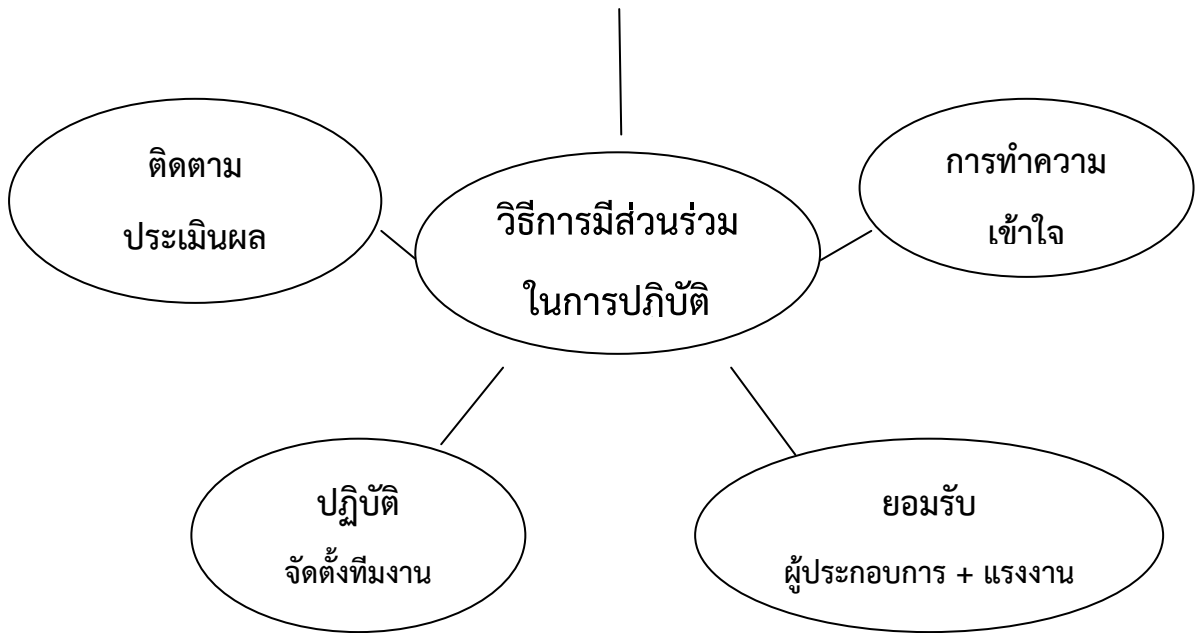
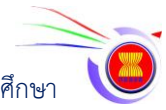
4.7.4.2 แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและการนำใช้ประโยชน์ภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่แสมสาร

1.) กำหนดระบบและกลไกสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการสร้างภูมิคุ้มกันและใช้ภูมิคุ้มกัน

1. อบต. ปกครองท้องถิ่น ต้องจัดระเบียบในการบริหารจัดการปัญหาทางสังคมที่เกิดจากกลุ่มคนอาเซียน
2. กำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน ปกครองท้องถิ่น ต้องนำกฎระเบียบมาปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
3. กลุ่มภาคประชาชน ช่วยนำเสนอปัญหาต่างๆแก่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหา
4. กลุ่มผู้ประกอบการ ช่วยดูแลชาวต่างด้าวและคอยแนะนำกฎกติกาการอยู่ร่วมกันในชุมชน
5. ประชาสัมพันธ์ ช่วยประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าใจเกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทั้งด้านบวกและด้านลบเพื่อให้ทุกคนได้เตรียมตัวอย่างเท่าทันเหตุการณ์

แผนภาพที่ 2 : แนวทางการสร้าง/นำใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมของตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี

การรับรู้

- 2.) การทำให้สังคมนอร์ดพันอย่างยั่งยืนในวิถีแห่งการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ชุมชนต้องสร้างผู้นำที่เข้มแข็ง โดยรับรู้สาระสำคัญของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ยอมรับ - เรียนรู้และค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาในชุมชน เพื่อสร้างแผนปฏิบัติการในชุมชนด้วยการจัดตั้งทีมงานปฏิบัติการในระดับพื้นที่ในการจัดการปัญหาในชุมชน โดยทุกเดือนจะต้องมีการพูดคุยปรึกษาและช่วยกันแก้ปัญหา รวมทั้งมีการติดตามประเมินผลร่วมกัน
- 3.) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ในชุมชนต้องมีความสามัคคี มีความร่วมมือที่ดี ทุกภาคส่วนจากผู้นำชุมชน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้าราชการ เจ้าหน้าที่, ภาคประชาชน, ประชาชนชาวบ้าน, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, ผู้ประกอบการ

4.7.5 สรุปแนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ตารางที่ 4.8 : สรุปแนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี	<p>ปัญหายาเสพติด</p> <p>การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรในเด็กและเยาวชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีการนำเข้ามาพร้อมกับแรงงานต่างด้าว - ขาดการตรวจสอบที่เข้มงวดในการขนถ่าย - เยาวชนรู้ไม่เท่าทันขาดความรู้ - มีแหล่งขายยาเสพติดหาซื้อได้ง่าย - คนไทยบางคนร่วมมือกับแรงงานต่างด้าวเพื่อนำเข้ามา 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน และรณรงค์ให้เด็กและเยาวชนหันมาเล่นกีฬา - ปลุกจิตสำนึก สร้างความอบอุ่นในครอบครัว - ใช้กฎหมายในการต่อต้านผู้เสพยา - ใช้มาตรการของรัฐเข้ามาเสริมในการแก้ปัญหา เช่น ตรวจฉี่ การแจ้งเบาะแส 	<ul style="list-style-type: none"> - เด็กและเยาวชนจะห่างไกลยาเสพติด - ยาเสพติดจะไม่มีขายในตำบลของเรา - ให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด - ให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทัน 	<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรบริหารส่วนตำบล - ประธานชุมชน - กรรมการชุมชน - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน
		<ul style="list-style-type: none"> - ขาดความรู้ - ว่างงาน - ขาดความอบอุ่น - ความคึกคะนอง - อยากรู้ อยากเห็น 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ส่งผลกระทบอย่างไร - ให้ความรู้ด้านอาชีพ - อาจทำให้เกิดอาชญากรรมได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว - มีการป้องปราบที่เข้มงวด - เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตเที่ยงธรรม - ให้ความรู้ด้านการศึกษา - ประชาสัมพันธ์ รณรงค์ อย่าง 	

				จริงจัง	
--	--	--	--	---------	--

มาเขียน (ต่อ)

การศึกษา	ของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี	ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เด็กและเยาวชนติดเกมส์	- แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ - ขาดมาตรการควบคุมดูแลที่เหมาะสม - เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีน้อยดูแลไม่ทั่วถึง - พ่อ แม่ ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน	- คนในชุมชนเคยถูกแรงงานต่างด้าวปล้นชิงทรัพย์ - มีการร้องเรียน	- ไม่เกิดอาชญากรรมในพื้นที่ - ชุมชนช่วยกันแก้ปัญหา - เข้มงวดเรื่องเวลาการเปิด-ปิดให้เป็นตามกฎหมายกำหนด - จำกัดอายุผู้เล่น	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรบริหารส่วนตำบล - ประธานชุมชน - กรรมการชุมชน - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน
ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด	แรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพของคนในพื้นที่	- กลุ่มบางกลุ่มที่ได้รับประโยชน์ส่วนตัวได้มองเห็นถึงปัญหาส่วนร่วม - คนไทยเปิดโอกาสให้กลุ่มคนต่างด้าวมี	- ในอดีตชาวกำพูชาจะเข้ามาอยู่แบบเครือขาย ญาติ ต่อมาเริ่มมีการชักชวนกันเข้ามาสร้างกลุ่มอาชีพและเครือขาย	- ต้องสร้างกลุ่มคนในชุมชนให้เข้มแข็ง โดยชุมชนเป็นหลักโดยการสร้างจุดแข็งให้กับคนใน	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรบริหาร

		การพัฒนาทักษะอาชีพ - ขาดข้อระเบียบในการควบคุมการประกอบอาชีพในพื้นที่	ของตนเอง	ชุมชนที่เป็นคนท้องถิ่นและรักถิ่นฐานบ้านเกิดให้ได้	ส่วนตำบล - ประธานชุมชน - กรรมการชุมชน - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน
--	--	---	----------	---	---

อาเซียน (ต่อ)

การศึกษา	ของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ประสบผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด	สิ่งแวดล้อมที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป ยาเสพติด	- กลุ่มคนบางกลุ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนโดยลืมนึกถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชน - ขาดการดูแล - ตามเพื่อน - อยากรู้ อยากรอง - ครอบครัวมีปัญหาและเด็กรวมกลุ่มมั่ว	- ในอดีตคนในท้องถิ่นยังอยู่ร่วมกันแบบวิถีชีวิตท้องถิ่นพยายามดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่ในปัจจุบันชุมชนเริ่มทำวัตถุบที่ทำบายนทรัพยากรธรรมชาติเข้ามาใช้มากขึ้น - ฝึกระวังเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง - มีการสุ่มตรวจฉีหาสารเสพติด - ให้ความรู้ให้การช่วยเหลือ เช่น ส่งบำบัด - มีการสอดส่องดูแลกลุ่มเสี่ยงประชาชน	- สร้างเครือข่ายปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนกระทำขึ้นและร่วมกันแก้ไขฟื้นฟูต่อไป - กระตุ้นให้ครอบครัวดูแลเอาใจใส่บุคคลในครอบครัวอย่างใกล้ชิด - อยากรู้ให้ภาครัฐและชุมชนดูแลสอดส่องปราบปรามอย่างจริงจัง - ให้ความรู้เรื่องของผลที่จะได้รับ - หาสถานที่หรือกิจกรรมให้ทำ	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรบริหารส่วนตำบล - ประธานชุมชน - กรรมการชุมชน - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน

	<p>ขยะมูลฝอย/น้ำเน่าเสีย</p>	<p>กั้นอยากรู้อยากลงในสิ่งผิด</p> <p>- มีการทิ้งของเสียลงแม่น้ำ ลำคลอง โดยไม่ได้ผ่านการบำบัด</p> <p>- ขาดความเข้าใจในกฎระเบียบของการทิ้งขยะในหมู่บ้าน</p>	<p>และเด็กในหมู่บ้านโดยเจ้าหน้าที่ ช.ร.บ ของหมู่บ้าน</p> <p>- ร่วมรณรงค์ให้ทำความสะอาดบริเวณบ้าน</p> <p>- ประชุมปรึกษาร่วมกับผู้ประกอบการ ให้มีการทำบ่อบำบัด</p> <p>- แจ้งเตือน จับ ปรับ สำหรับผู้ที่ไม่ทำ</p>	<p>- หมู่บ้านจะต้องไม่มียาเสพติด</p> <p>- อยากรให้บ้านเรือนลำคลองหรือถนนหนทางมีความสะอาดเป็นหน้าเป็นตาสำหรับผู้พบเห็น</p> <p>- สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักความสะอาดในแต่ละบ้านแต่ละชุมชน</p>	
--	------------------------------	---	--	--	--

มาเขียน (ต่อ)

การศึกษา	ของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ตรงกับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
<p>ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด</p>	<p>ภาษา</p>	<p>- ขาดความรู้ความเข้าใจในการเตรียมความพร้อมสู่อาเซียน</p>	<p>- เทศบาลและชุมชนมีการรณรงค์ทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นที่มีการร่วมกันทำความสะอาดรอบหมู่บ้าน</p> <p>- ในอดีตประชาชนยังขาดการศึกษา ปัจจุบันต้องเรียนรู้ภาษาเพิ่มมากขึ้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน</p>	<p>- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสรรบริหารจัดการ</p> <p>- ให้หมู่บ้านมีความสะอาดและคนในหมู่บ้านช่วยกันดูแลเรื่อง การทิ้งขยะ</p> <p>- มีการส่งเสริมให้มีการใช้สื่อสารภาษาต่างชาติตั้งแต่เด็ก</p>	<p>- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p> <p>- องค์กรบริหารส่วนตำบล</p> <p>- ประธานชุมชน</p> <p>- กรรมการชุมชน</p> <p>- อสม.</p>

	<p>เยาวชนจับกลุ่มมั่วสุม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดบุคลากรในการสอนภาษา - ขาดการส่งเสริมด้านภาษาตั้งแต่เด็ก - ไม่มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ในการเรียนรู้ภาษา - ไม่มีอะไรทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน - ครอบครัวแตกแยก - ขาดการดูแล - ตามเพื่อน - อายากรู้อยากลอง 	<ul style="list-style-type: none"> - ปล่อยให้เยาวชนว่างงานไม่มีสายสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ไม่มีเงินให้บุตรหลานเรียนต่อ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้มีการสอนภาษาเพิ่มเติมลงไป - ในหลักสูตรการเรียนการสอน - ส่งเสริมให้ความรู้เรื่องภาษาในแต่ละชุมชน - ประชาชนในหมู่บ้านจะสามารถสื่อสารกับต่างชาติได้และต้องมีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริม - ส่งเสริมด้านอาชีพแนะแนวทางการทำงานให้กับเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน
--	------------------------------	--	---	---	--

อาเซียน (ต่อ)

พนททเซเนการศึกษา	ของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด	มีประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าว	- ค่าแรงถูกและไม่เลือกงาน	- มีการทำหนังสือผ่านแดนให้กับแรงงานที่เข้ามาทำงานและทางหมู่บ้านรับรอง	- คาดว่าถ้าเปิดเสรีอาเซียนแล้วต้องมีนักท่องเที่ยวและแรงงานเข้ามา มากจึงมีปัญหาต้องให้	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรบริหาร

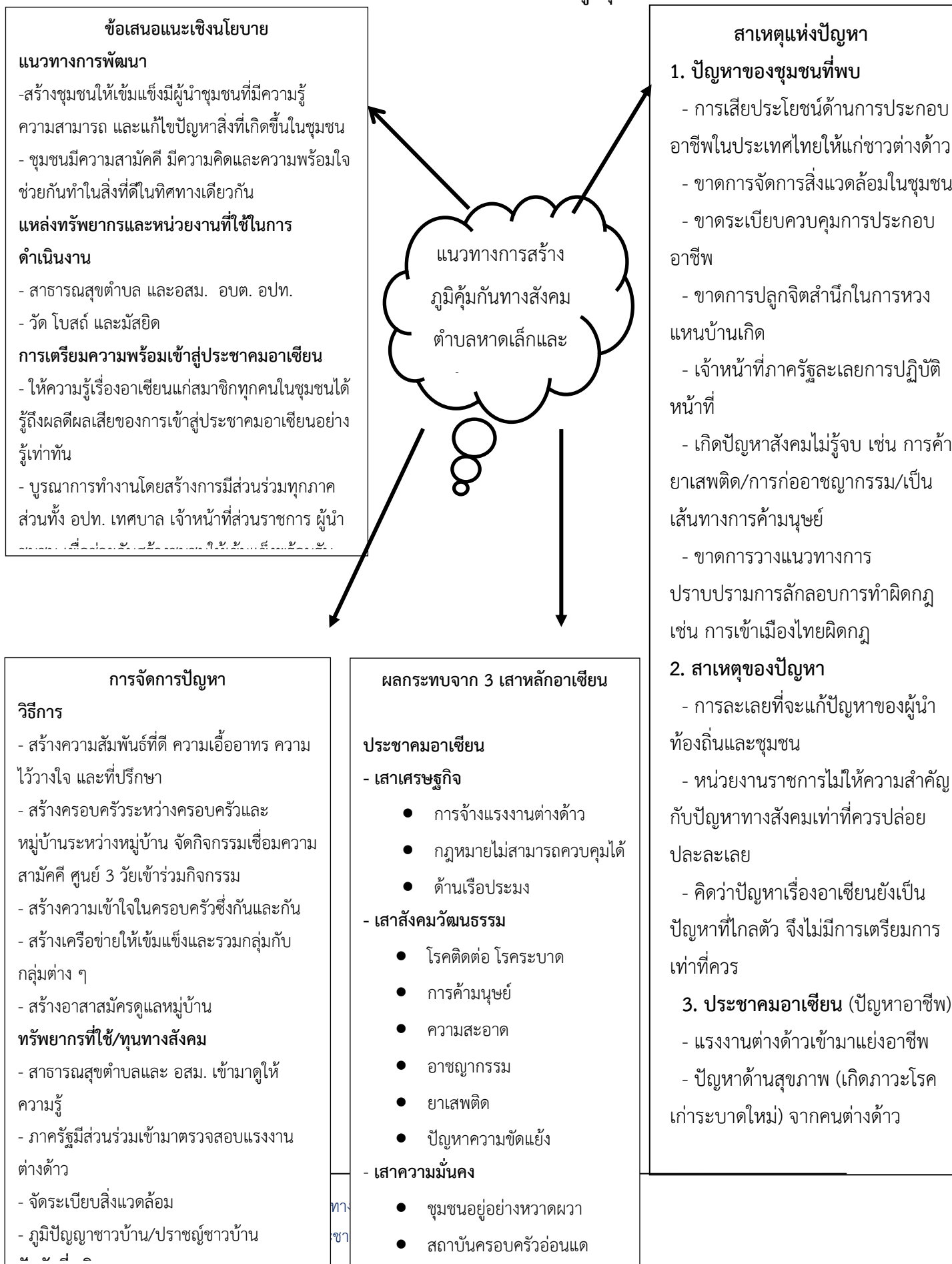

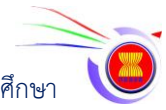
				<p>หมู่บ้านและชุมชนช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของเรา</p>	<p>ส่วนตำบล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประธานชุมชน - กรรมการชุมชน - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน
--	--	--	--	--	---

4.7.6. สรุปผลการสร้างแนวทางภูมิคุ้มกันทางสังคม

แผนภาพที่ 3 : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

- การละเมิดกฎหมายโดยนำช่องว่างของกฎหมายไทยมาใช้ในการประกอบอาชีพของชาวต่างด้าว เช่น เลี้ยงการเสี้ยภาชี การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การก่ออาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์ ฯลฯ

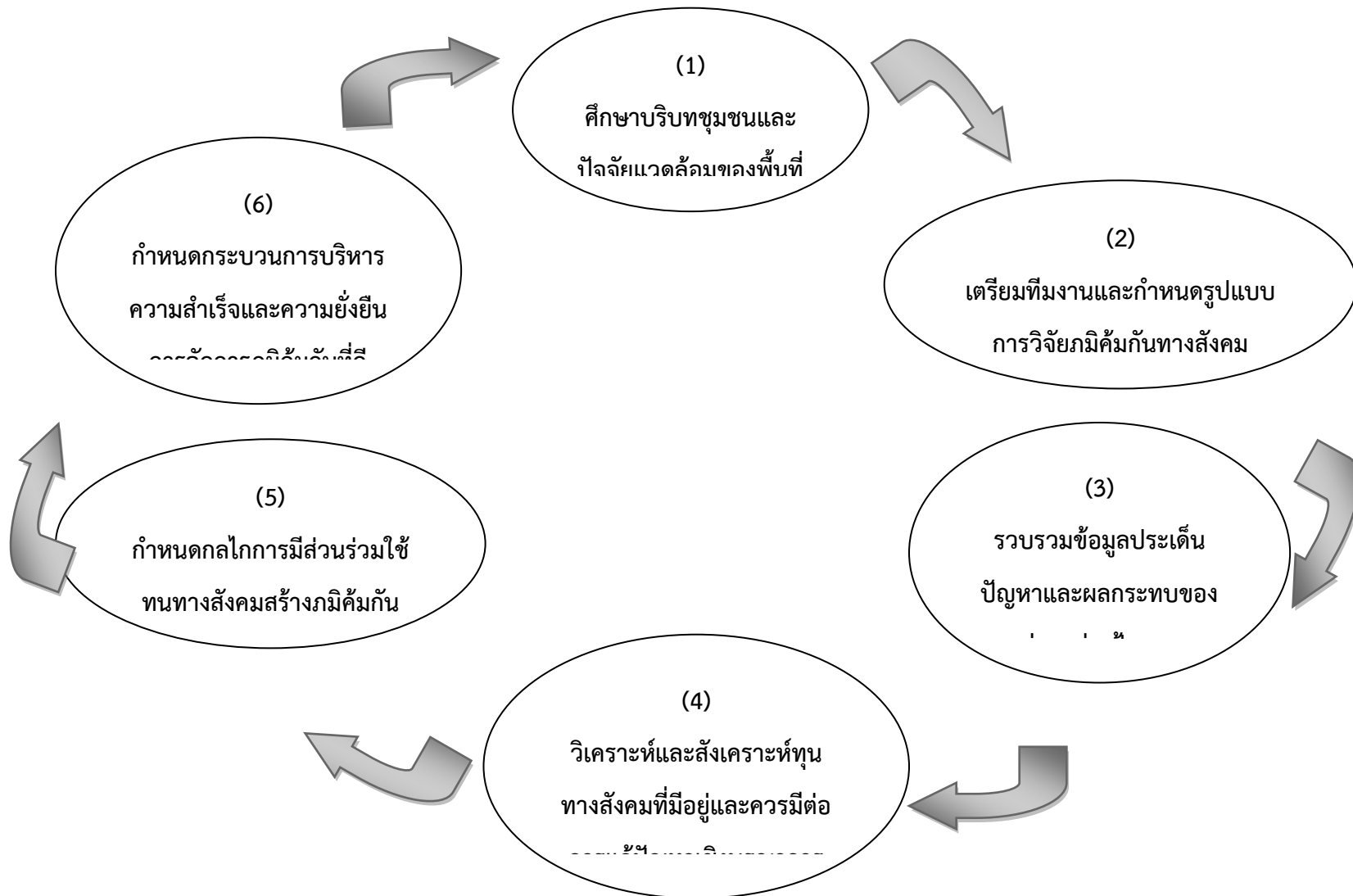
คำอธิบาย : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

จากแผนภาพดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอกรอบความคิดของการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยเริ่มจากการมองสาเหตุแห่งปัญหาที่มีอยู่เดิมและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในมิติของ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียนด้วยการมองที่ประเด็นผลกระทบที่มีผลต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชนว่ามีใครบ้างที่ได้รับผลกระทบจาก 3 เสาหลัก (ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความมั่นคง) โดยเชื่อมโยงประเด็นปัญหาดังกล่าวสู่การจัดการปัญหาด้วยการใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทุนทางธรรมชาติ ทุนทรัพยากร ทางทางสังคม มากำหนดแนวทางแก้ไข “แบบมีส่วนร่วม” ทุกภาคส่วนแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นที่มาของการเกิด “แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม” ในชุมชนทั้ง 2 พื้นที่

4.7.7. การสร้างกระบวนการ การพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม

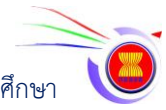
การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องทำการศึกษาริบทของพื้นที่ก่อนจากนั้นจึงลงศึกษากระบวนการร่วมกับท้องถิ่น ด้วยการสร้างความรู้และพลังใจให้แก่กลุ่มผู้นำชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกันพัฒนาให้เกิดระบบการสร้างภูมิคุ้มกันชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพราะทุกคนเป็นเสมือนนักวิจัยท้องถิ่น มีหัวใจของการเป็นผู้นำและหัวใจแห่งการเป็นจิตอาสา ดังนั้นเพื่อให้เกิดการนำใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการ ในการพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อให้ชุมชนเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและการตั้งรับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษาความเชื่อมโยงของประเด็นปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น ภายใต้มิติของ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน โดยมีปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน คือ การศึกษาบริบทชุมชนและปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งการอภิปรายผลในข้อนี้ เป็นการอธิบายถึง “วงจรกระบวนการ การพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม” โดยเป็นการตกผลึกจากการศึกษากระบวนการคิดของผู้นำชุมชน ทั้ง 2 พื้นที่ที่มีศักยภาพและนำมาสร้างเป็นวงจรกระบวนการสร้างและพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม และสามารถนำรูปแบบของ “วงจรกระบวนการสร้างและพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมนี้ ไปปรับใช้ได้ทั้ง 2 พื้นที่ (ตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด และ ตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี) ที่มีแนวความคิดที่ใกล้เคียงกัน โดย “วงจรกระบวนการพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม” จะส่วนช่วยในการสร้างกระบวนการคิดที่เป็นการต่อยอดหรือสานต่อ แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันไปยังพื้นที่อื่นๆ และยังเป็นกระบวนการสร้างคนในชุมชนให้ เป็นผู้นำ และสร้างผู้นำให้เป็นผู้นำระดับนักคิดนักวิจัยท้องถิ่นที่มีการตื่นตัวอยู่เสมอ เพื่อพร้อมกันการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นเมื่อทุกคนกลายเป็นผู้นำสังคมก็จะเกิดความเข้มแข็ง เป็นชุมชนละสังคมที่เข้มแข็ง โดยรูปแบบของวงจรกระบวนการสร้างและพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม มีในแผนภาพต่อไปนี้

วงจรกระบวนการพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม (พื้นที่ อบต.แสลงสาร และ ทต. หาดเล็ก)

แผนภาพที่ 4 : การสร้างและใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมในชุมชน
(สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

คำอธิบายจากแผนภาพข้างต้นอธิบายได้ว่า “ระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม”

จะต้องมีกระบวนการพัฒนา 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 : การศึกษาบริบทของพื้นที่และปัจจัยแวดล้อม ที่จะสามารถนำมาออกแบบระบบการวิจัยในพื้นที่ แล้วจึงจัดตั้งทีมงานเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกัน/การวิจัยภูมิคุ้มกันในระดับพื้นที่เมื่อ เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ในครั้งต่อไป

ขั้นที่ 2 : การเตรียมทีมงานในระดับพื้นที่/เตรียมทีมผู้วิจัยในระดับพื้นที่ ทั้งส่วนราชการ ของผู้มีความรู้หรือวิทยากร และทีมผู้วิจัยในพื้นที่ ซึ่งมาจากทุกภาคส่วนของสังคม จะทำให้การกำหนดรูปแบบของภูมิคุ้มกันอาเซียนมีกรอบความคิดที่ชัดเจนขึ้น และเกิดการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 3 : ลงพื้นที่ จัดเวทีประชาคมหรือประชุมกลุ่มเพื่อรวบรวมประเด็นปัญหาทุกปัญหาที่มีอยู่จริงในระดับพื้นที่ จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาทุนทางสังคมที่มีอยู่ นำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการเบื้องต้น โดยทุกภาคส่วนต้องเข้าร่วมประชุม และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบต่อแต่ละกลุ่มเป้าหมาย จากการเป็นประชาคมอาเซียน

ขั้นที่ 4 : จัดเวทีระดมสมองเพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์ทุนทางสังคมที่มีอยู่อีกครั้ง เพื่อทบทวนปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่ควรได้รับการแก้ไข และที่ควรมีต่อการแก้ไขปัญหา เพื่อป้องกันปัญหาเชิงบูรณาการ จากทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ จึงจะสามารถนำทุนทางสังคมดังกล่าวที่ตกผลึกทางความคิดแล้ว นำมากำหนดเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมและเป็นแนวทางเบื้องต้นในการนำไปใช้ต่อไป

ขั้นที่ 5 : กำหนดกลไกการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน แบบพันธะ ตรงเป้า เข้าประเด็น เพื่อความชัดเจนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและใช้ทุนทางสังคม

ขั้นที่ 6 : เวทีประชาสังคม ร่วมกันกำหนดการบริหารความสำเร็จและความยั่งยืน การจัดการภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดความต่อเนื่อง

จากการบวกรวมดังกล่าว ทั้ง 6 ขั้นตอนข้างต้นนี้ เป็นกรอบความคิดในการสร้างและใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมในชุมชน ซึ่งในแต่ละขั้นตอน ผู้นำใช้ประโยชน์จากวงจรกระบวนการพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันดังกล่าวสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ได้ เพราะการกำหนดกลไกหรือมาตรการต่างๆ ย่อมกำหนดให้สอดคล้องกับปัญหาที่ได้รับ และบริบทของแต่ละพื้นที่นั่นเอง

4.7.8 สรุปรูปแบบการสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการเชื่อมโยงลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของแต่ละพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา จนนำเสนอแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม และการพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการระบบภูมิคุ้มกันอย่างต่อเนื่อง ก่อนสิ้นสุดการการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอรูปแบบ

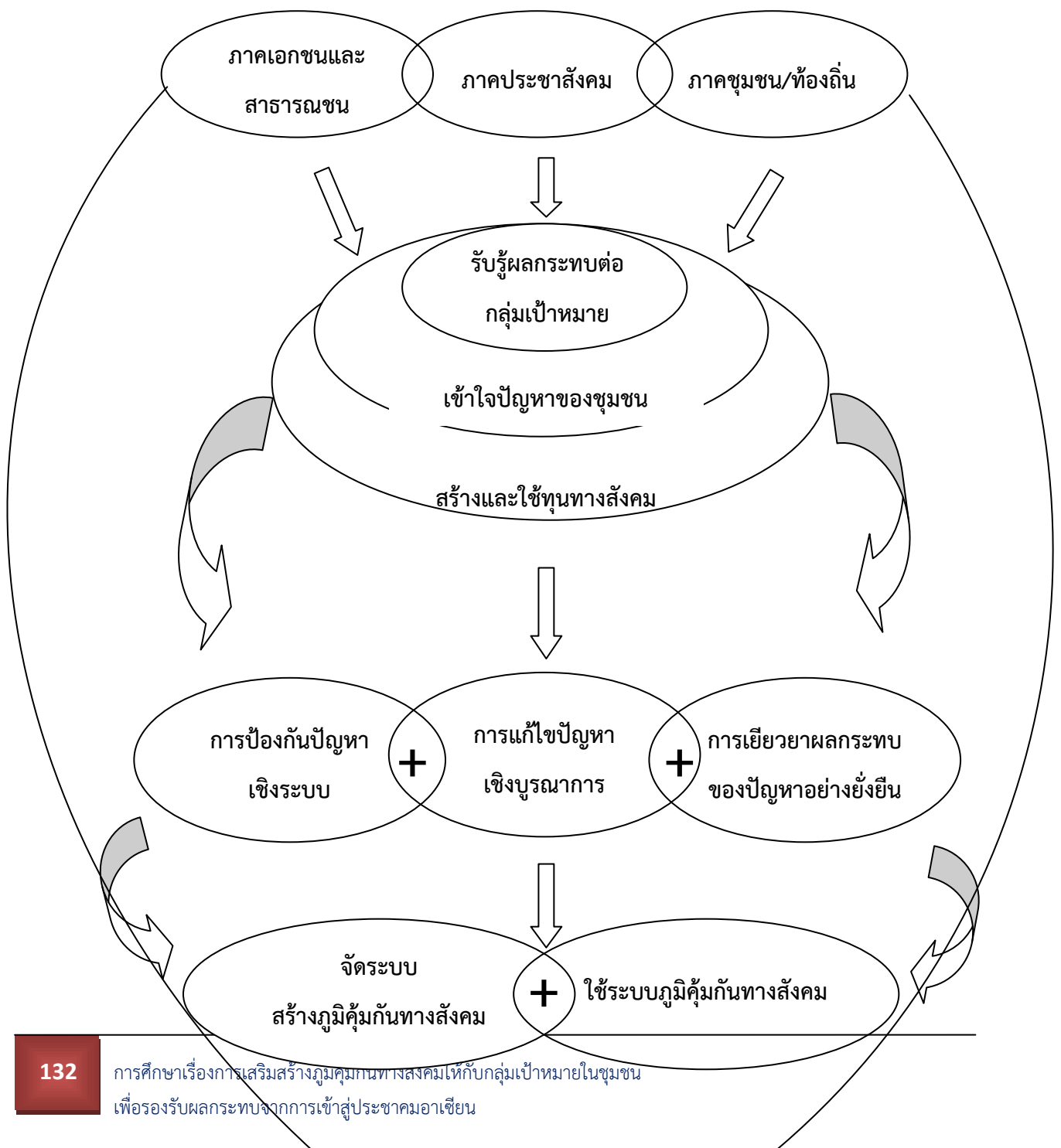

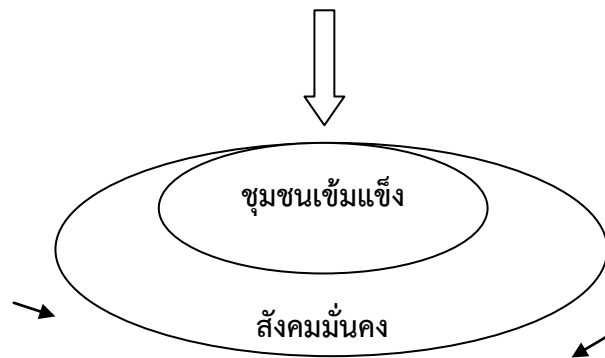
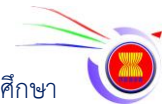
ระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อให้เป็นต้นแบบในการศึกษาหรือนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่อื่นๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.7.8.1 แบบจำลองแสมสารโมเดล (ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี)

“ แบบจำลองแสมสารโมเดล ”

การจัดการระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนแสมสาร

**แผนภาพที่ 5 : แสมสารโมเดล ; ระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนแสมสาร
(สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**

คำอธิบายจากแผนภาพ : แสมสารโมเดล

อธิบายได้ว่า การจัดการระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน ต้องเริ่มจากการมีหน่วยงานทุกภาคส่วน ร่วมมือกันนำภาคเอกชน สาธารณชน ภาคประชาสังคม ภาคชุมชนท้องถิ่น ร่วมกันรับรู้ผลกระทบของความเป็นประชาคมอาเซียน ในด้านต่างๆ ต่อกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม เข้าใจสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมกันสร้างใช้ทุนทางสังคมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในการป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และเยียวยาผลกระทบของปัญหาอย่างยั่งยืน โครงการจัดระบบการสร้างภูมิคุ้มกัน และใช้ระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม อันจะนำมาซึ่งความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และส่งผลให้เกิดสังคมที่มั่นคงอย่างยั่งยืน

4.7.8.2 แบบจำลองหาดเล็กโมเดล (ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด)

คำอธิบายแผนภาพ : หาดเล็กโมเดล

อธิบายได้ว่า การจัดระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนหาดเล็ก ประกอบด้วย

1. 3 กลุ่มแกนนำ คือ 1. ภาคท้องถิ่น 2. ภาคท้องถิ่น 3. ภาคชุมชน / สังคม
2. สร้างศูนย์การเรียนรู้ สู่อาเซียน
3. ศึกษาวิจัย 3 มิติงาน คือ 1. ด้านเศรษฐกิจ 2. ด้านสังคม 3. ด้านความมั่นคง
4. ทำหน้าที่ 2 ประการ 1. การสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์ 2. การประสานงาน
5. บริหารจัดการ ที่ซับซ้อน ประกอบด้วย

* 8 ประเด็นปัญหา ได้แก่

1. ปัญหาอาชญากรรม
2. ยาเสพติด

- 3.แรงงานต่างด้าว
- 4. การแย่งอาชีพ
- 5.การค้ำมนุษย์
- 6. ภาษาและการสื่อสารกับคนต่างด้าว
- 7.การจัดการสิ่งแวดล้อม
- 8. การค้าขายของชาวต่างด้าว

* 5 กลุ่มการมีส่วนร่วม

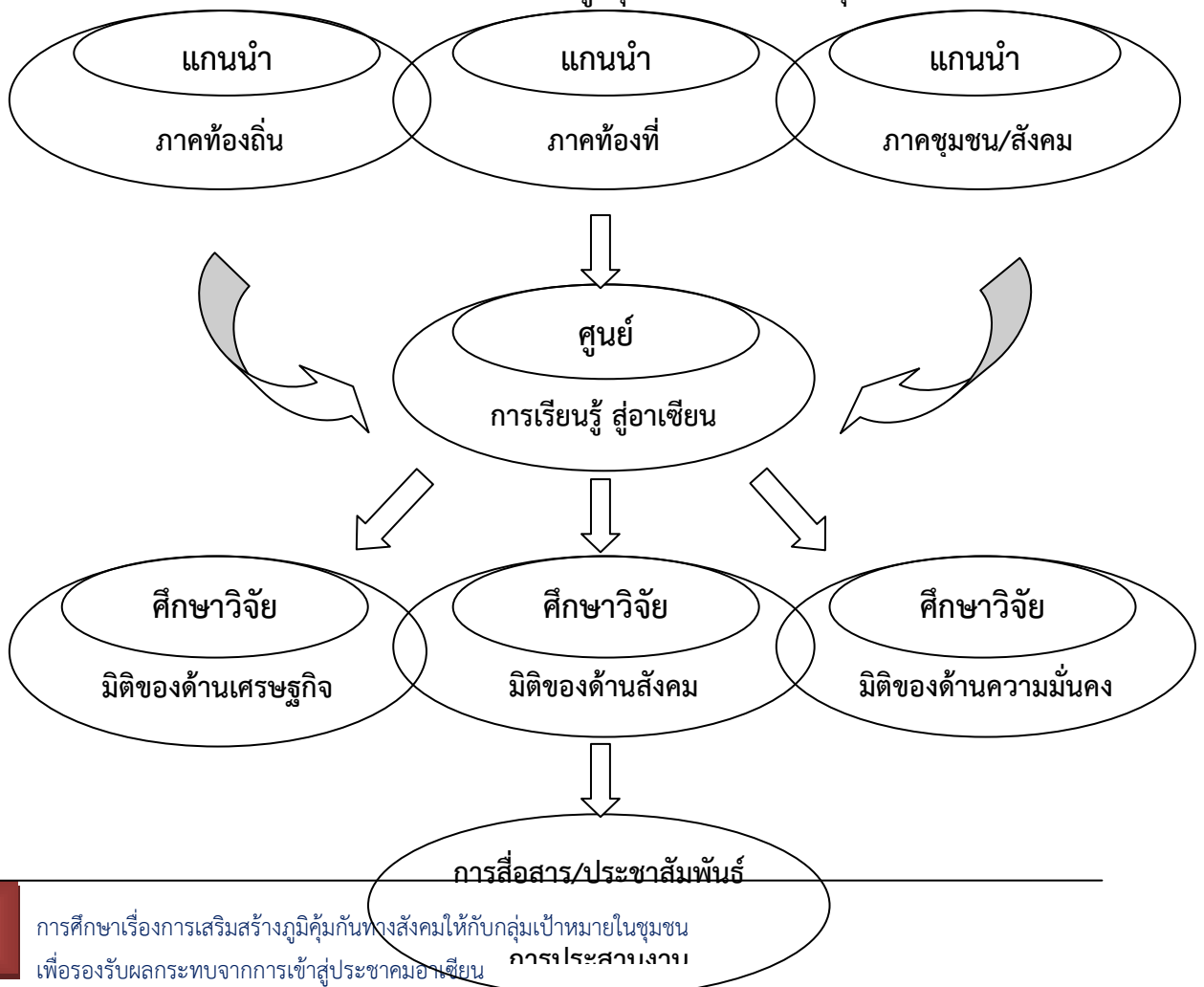
- 1.ประชาสังคม (บ้าน)
- 2.ประชาสังคม (วัด)
- 3.ประชาสังคม (โรงเรียน)
- 4.ประชาสังคม (สถานีนามัย)
- 5.ผู้ประกอบการเอกชน

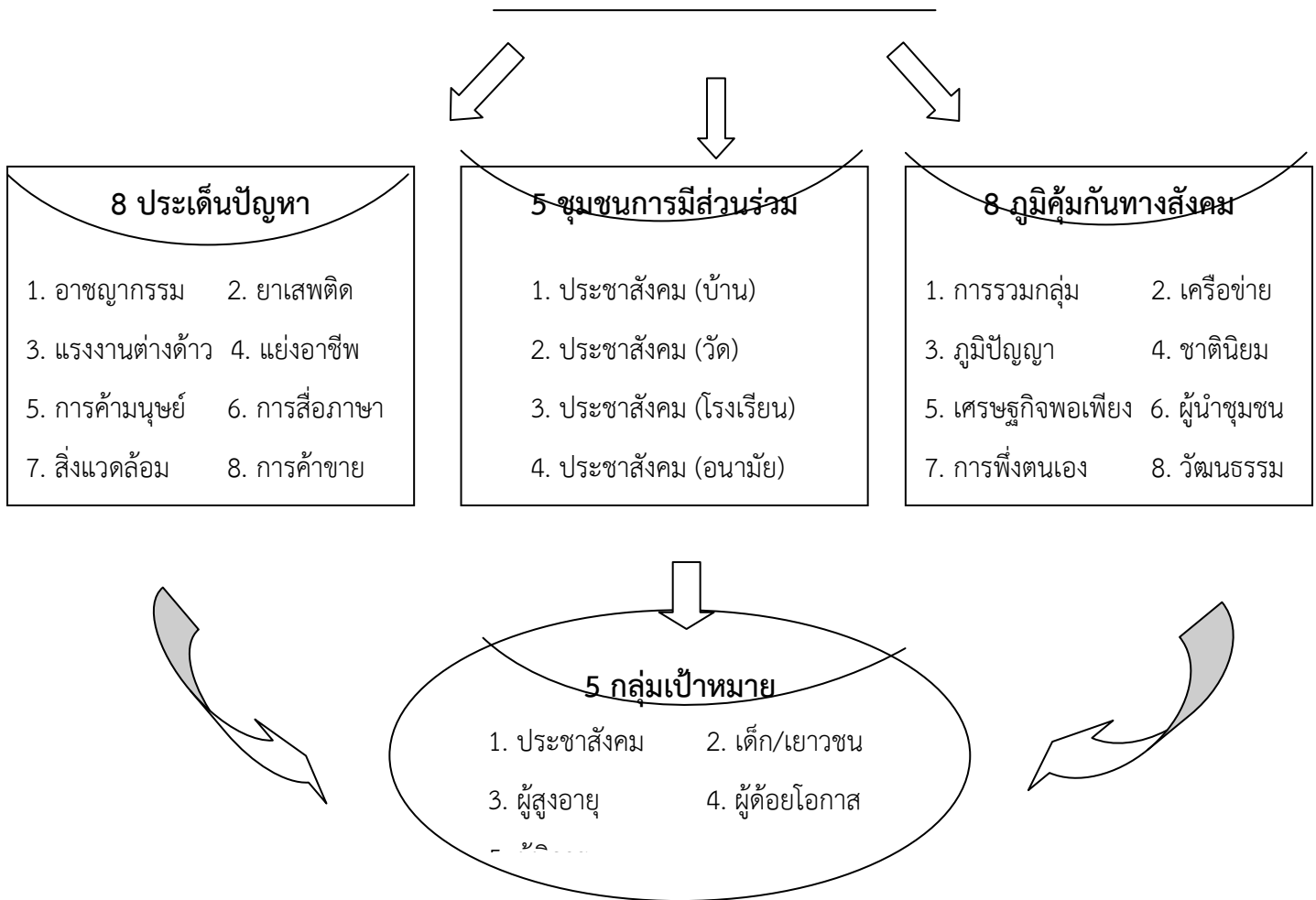
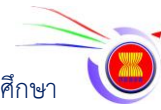
* 8 ภูมิคุ้มกันทางสังคม

- 1.การรวมกลุ่ม
- 2. เครือข่าย
- 3.ภูมิปัญญา
- 4. ชาตินิยม(กินของไทย/ใช้ของไทย/รักความเป็นไทย)
- 5.เศรษฐกิจพอเพียง
- 6. ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง
- 7.เน้นการพึ่งตนเอง
- 8. อนุรักษ์วัฒนธรรม

6. ดูแล 5 กลุ่มเป้าหมายของชุมชน (ประชาสังคม/เด็ก+เยาวชน/ผู้สูงอายุ/ผู้พิการ/ผู้ด้อยโอกาส)

“ แบบจำลองหอดเล็กโมเดล ” การจัดการระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนขนาดเล็ก

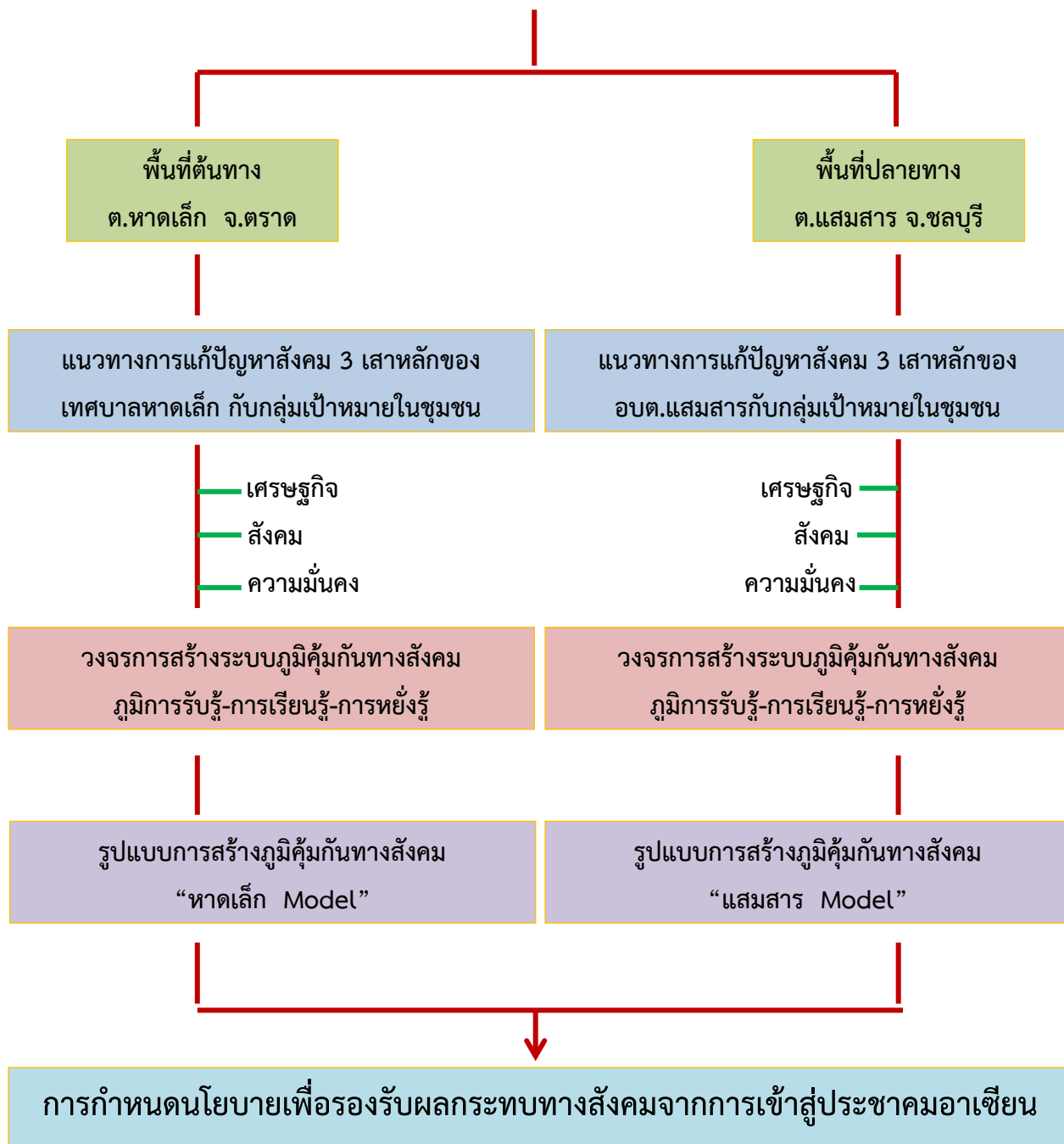

แผนภาพที่ 6 : หากเล็กโมเดล ; ระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนขนาดเล็ก

4.7.9 บทสรุปของการศึกษา

บทสรุปของการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 จังหวัดชลบุรี สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่าการที่ชุมชนจะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันได้เอง ชุมชนต้องสร้างกระบวนการอย่างมีส่วนร่วม โดยนำปัญหาที่มีอยู่กับแนวทางแก้ไขที่ชุมชนสามารถจัดการเองได้ในชุมชน โดยอยู่ในกรอบของ 3 เสาหลักอาเซียน และสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยชุมชนแต่ละชุมชนนำใช้ภูมิคุ้มกันที่ร่วมกันสร้างขึ้นในรูปแบบโมเดลของตนเอง ก็จะสามารถอยู่ในสังคมอาเซียนได้อย่างเป็นสุข ผู้วิจัยจึงขอสรุปผลการวิจัยครั้งนี้เป็นแผนภาพระบบภูมิคุ้มกันทางสังคม ดังนี้

ระบบการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม
ตำบลหาดเล็ก จ.ตราด และ ตำบลแสมสาร จ.ชลบุรี

แผนภาพที่ 7 : แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็กและตำบลแสมสาร สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 สังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนครั้งนี้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ในฐานะผู้วิจัย ได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดทำ Focus Group ซึ่งการศึกษานี้เป็นลักษณะของการศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยทำการศึกษาบริบทของพื้นที่และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำภาคประชาชน ผู้นำชุมชนและนักวิชาการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน และเพื่อวางแผนการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งมีผลการศึกษาโดยสรุปได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 บริบทของชุมชน

การศึกษบริบทของชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ด้วยกัน คือ พื้นที่ต้นทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่ปลายทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เหตุที่ผู้วิจัยทำการศึกษบริบทของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ ก็เพื่อจักได้อธิบายให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของเส้นทางการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคตและความเชื่อมโยงของการเรียนรู้วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกัน และการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในพื้นที่ และกลุ่มคนต่างด้าว(กลุ่มคนอาเซียน) เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของคนในชุมชนต่อไป สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ คือ ทั้ง 2 ชุมชนมีการเรียนรู้เรื่องอาเซียนและเตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบทางสังคมเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดีโดยจะเห็นได้จากการเสียสละเวลาของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำภาคประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานคณะกรรมการชุมชนในระดับต่างๆ ได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ซึ่งผลการศึกษาเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือชุมชน มีทุนทางสังคมที่ดีได้แก่ การรักสามัคคีสามัคคี ทุกคนในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความไว้วางใจกัน ทำให้ ทั้ง 2 พื้นที่ที่ใช้ศึกษา มีรูปแบบวิถีชีวิตของการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนไทยกับคนต่างด้าวได้เป็นอย่างดี โดยมีการยึดถือความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีท้องถิ่นที่มีลักษณะคล้ายกันแต่ก็ต่างกันที่วัฒนธรรมที่สืบสานมายาวนานจนถึงปัจจุบัน และรวมทั้งการมีทุนของสังคมที่ชัดเจนของแต่ละพื้นที่ใช้แก้ปัญหาสังคมกันเองในพื้นที่ และรวมทั้งสามารถยึดโยงคนในชุมชนให้รู้จักและหวงแหน

บ้านเกิดของตน รู้จักปรับตัวให้ทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงไปโดยนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ ทั้งในเรื่องของ ภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ทักษะมนุษย์ ทักษะทางวัฒนธรรม ทักษะทางทรัพยากร ทักษะทางเศรษฐกิจ ทักษะทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งทุนดังกล่าวข้างต้นผนวกกับรูปแบบปัญหาสังคมที่เคยเกิดขึ้นจริง และการสร้างแนวทางแก้ไขกันเองในชุมชน ทั้งที่ได้ผลหรือไม่ได้ผล ทุกคนในชุมชนก็มีการร่วมคิดร่วมทำจนเกิดเป็นบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อสร้างความอยู่รอดให้กับคนในสังคมได้เรื่อยมา

5.1.2 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน การศึกษาพบว่า ทั้งสองพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ที่ไม่ต่างกัน หากแต่ขึ้นอยู่กับให้ความสำคัญในเชิงประเด็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขเป็นการเร่งด่วน ก่อนที่จะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังมีข้อสรุปด้านลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่แต่ละพื้นที่ ดังนี้

1. ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด

- (1) ปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพของคนในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก ลักษณะของภูมิคุ้มกัน คือ ต้องสร้างกลุ่มคนในชุมชนให้เข้มแข็งโดยปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้รักบ้านเกิด
- (2) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ สร้างเครือข่ายและปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนกระทำขึ้นและร่วมกันฟื้นฟู
- (3) ปัญหาเรื่องยาเสพติด ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ กระตุ้นให้ทุกครอบครัวจัดสรรเวลาในการดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวให้ใกล้ชิดขึ้นเพื่อเด็กและเยาวชนจะได้ห่างไกลจากยาเสพติด
- (4) ปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเน่าเสีย ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ การสร้างจิตสำนึกเรื่องการรักษาความสะอาดในแต่ละบ้านแต่ละชุมชน พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยรวมทั้งช่วยกันดูแลเรื่องทั้งหมด
- (5) ปัญหาด้านภาษา ลักษณะภูมิคุ้มกันคือมีการส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาต่างชาติตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และจัดให้มีการสอนภาษาเพิ่มเติมลงไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับประชาชนทั่วไปปัจจุบันได้จัดให้มีการเรียนภาษาอังกฤษในชุมชนด้วยแล้วเป็นประจำทุกสัปดาห์ละ 2 วันซึ่งจะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้หน่วยงานราชการควรต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาเพื่อบ้านและภาษาอังกฤษด้วย
- (6) ปัญหาด้านเยาวชนจับกลุ่มมั่วสุม ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ ส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อแนะแนวทางการทำงานให้กับเยาวชน
- (7) ปัญหาการมีประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าว ลักษณะภูมิคุ้มกัน คือ หมู่บ้านและชุมชนต้องช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของตนเอง โดยมีการสร้างมาตรการเฝ้าระวังและเตือนภัยทาง

สังคม ด้วยการตั้งชุด “ซรบ.” หรือ ชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน พร้อมทั้งกำหนด มาตรการห้ามการเดินทางเข้า - ออก ในหมู่บ้านช่วงหลังเวลา 22.00 น.

2. ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

- (1.) ปัญหายาเสพติด ลักษณะภูมิคุ้มกัน คือ สร้างหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด สร้างความรู้เรื่องพิษภัยของยาเสพติดเพื่อให้เด็ก - เยาวชน - ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทัน ภัยสังคมที่มาจากปัญหายาเสพติด โดยทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะ สถาบันครอบครัว และการสร้างมาตรการป้องกันที่เข้มงวด ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้อง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม
- (2.) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของเด็กและเยาวชน ลักษณะของภูมิคุ้มกัน คือ ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กและเยาวชน เพื่อ เด็กจะได้มีการระวังตนเองมากยิ่งขึ้นรู้บทบาทและสิทธิของตนเองเพื่อจะได้ห่างไกลจากโรค ที่มาจากเพศสัมพันธ์ หรือปัญหาที่มาจากการข่มขืน การล่อลวง หรือการฆาตกรรม
- (3.) ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะคนในชุมชนตำบลแสมสาร เคยถูกแรงงาน ต่างด้าวปล้นชิงทรัพย์ ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ คนในชุมชนช่วยกันแก้ปัญหาโดยช่วยกันเฝ้าระวัง โดยจัดโครงการตาสับปะรด เพื่อคอยสอดส่องดูแลชุมชนของตนเอง
- (4.) ปัญหาด้านเด็กและเยาวชนติดเกมส์ เนื่องจากมีร้านเกมส์จำนวนมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ ขอความร่วมมือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการควบคุมจำนวน ร้านเกมส์ และการเข้มงวดเรื่องเวลา เปิด - ปิดให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด และควรสร้าง มาตรการจำกัดจำนวนร้านเกมส์ไม่ให้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งจำกัดระยะเวลาและอายุของผู้ที่ สามารถเล่นเกมได้

5.1.3 แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อวางแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะ เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การศึกษาพบว่า ทั้งสองพื้นที่มีแนวทางการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อพร้อมรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ ประชาคมอาเซียนในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมไปใช้รับมือเมื่อต้อง เข้าสู่ประชาคมอาเซียน จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่เทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และ พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ทั้ง 2 ชุมชน ยังมีภูมิคุ้มกันทาง สังคมที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เนื่องจากยังมีเหตุปัจจัยบางอย่างที่ไม่ สามารถควบคุมได้ทั้งหมด เช่นการควบคุมจำนวนประชากรต่างด้าว การลักลอบเข้ามาทำงานของแรงงานต่าง ด้าว และภัยจากการเคลื่อนย้ายยาเสพติดข้ามชาติ ซึ่งจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มีมาก ขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการจัดระเบียบชุมชน ที่ต้องหลอมรวมคนไทยและคนต่างด้าว ให้สามารถ ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกันได้เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนั้นเพื่อให้ทั้ง 2 ชุมชน มีความพร้อมและความ

เข้มแข็งสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นได้อย่างไม่หวั่นไหวหรือแปรเปลี่ยนไปตามกระแส ดังนั้น จึงต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อเป็นกำแพงป้องกันตนเอง ซึ่งภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ต้องสร้างอย่างเร่งด่วน มีดังนี้

ประการที่หนึ่ง คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของครอบครัวให้มีมากขึ้น เพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับภูมิคุ้มกันในระดับอื่นๆ หรืออาจเรียกว่า “ภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับครอบครัว” ซึ่งจะเป็นเกราะป้องกันผลกระทบจากภายนอกให้แก่สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงมากกว่ากลุ่มอื่น อันจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันในระดับอื่นๆ ได้ต่อไป

ประการที่สอง คือ การสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน ให้รู้จักสามัคคี ให้เกิดเป็นพลังชุมชน

ประการที่สาม คือ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม คงไว้ให้ลูกหลาน วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคมนับเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบของภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะต้องเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยชุมชนควรร่วมกันส่งเสริมและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นด้วยวิธีการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของตนเองให้สืบต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน

ประการที่สี่ คือ การสร้างอัตลักษณ์ เพราะการมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร แต่อาจมีการเลือนหายไปจากชุมชนแล้ว ก็ต้องสร้างขึ้นใหม่เพื่อรักษาไว้มิให้แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาจนหลงลืมวัฒนธรรมดั้งเดิม

ประการที่ห้า คือการสร้างความสัมพันธ์ฉันเครือญาติกัน การรู้จักมักคุ้นกันอย่างดี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบพี่น้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัย จะสามารถช่วยให้อนุชนรุ่นหลังยังรักษาความเป็นไทยให้คงไว้

ประการที่หก การนับถือศาสนา การปฏิบัติตามหลักศาสนา หรือการมีความเชื่อทางศาสนา ร่วมกัน จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนให้อยู่ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่หวั่นไหว

ประการที่เจ็ด การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวล้วนเป็นสิ่งสำคัญและควรเริ่มต้นส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมทำร่วมกันเพื่อกระชับความสัมพันธ์ และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในแต่ละครอบครัว ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนไม่ว่าจะมาจากปัญหาใดก็แล้วแต่ การแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือ การให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก การให้เวลา การรับฟังความคิดเห็น ครอบครัวต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน จะได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น”

ประการที่เจ็ด การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับชุมชน ด้านของการจัดการชุมชน และการรักษาสิ่งแวดล้อม ควรมีการเสริมสร้างให้มากขึ้นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน

ประการที่เจ็ด การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับชุมชน ด้านการเคลื่อนย้ายของประชากรต่างดาว เข้ามาอาศัยอยู่อย่างแอบแฝง ต้องสร้างการจัดระเบียบชุมชน เพื่อจะได้ดูแลควบคุมชาวต่างดาวที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ ต้องมีวิธีจัดการแบบเป็นธรรมให้มากที่สุด โดยอาจใช้กฎหมายมาเป็นบรรทัดฐานในการจัดการปัญหา

กล่าวคือ เมื่อคนต่างด้าวเข้ามาอยู่อาศัย ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้าน ก็ควรมีการจัดทำทะเบียนคนต่างด้าว เพื่อจะได้ทราบว่ามีคนต่างด้าวเข้ามาอาศัย จำนวนเท่าไร หน้าตาเป็นอย่างไร เพื่อที่ว่า ถ้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาในชุมชน ก็จะได้ทราบทันทีว่า ไม่ใช่คน ไทย และไม่ใช่คนต่างด้าวที่มีอยู่เดิม การจัดการเพื่อป้องกันปัญหา ก็จะง่ายขึ้น

ประการที่แปด การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับชุมชน ด้านการรวมกลุ่มอาชีพ ทั้งพื้นที่ตำบล ท้องถิ่นและพื้นที่ตำบลแสมสาร ต่างมีความเห็นที่ตรงกันว่า การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มอาชีพของสตรี หรือการก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ของประชาชนในพื้นที่ยังมีความเข้มแข็งในระดับที่ค่อนข้างน้อย ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและจริงจัง ส่วนกลุ่มสวัสดิการ รวมทั้งชมรมผู้สูงอายุค่อนข้างจะมีความเข้มแข็งพอสมควร โดยสามารถที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มของประชากรดังกล่าวอาจใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน

ประการที่เก้า การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับชุมชน ด้านภาษาและวัฒนธรรม ของต่างชาติ รวมทั้งโอกาสในการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ ซึ่งชุมชนควรมีการเสริมสร้างศักยภาพในด้านของทักษะความรู้และความสามารถให้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นตนเอง เพื่อให้ทุกคนและทุกภาคส่วนได้มีความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น โดยส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของความเป็นมาของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การให้ความรู้เท่าทันด้านภาษา เช่น ต่างด้าวในท้องถิ่น ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาสากลที่มีการใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลก รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิก นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาทักษะความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อผลิตแรงงานที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาด และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถแข่งขันกับแรงงานที่มีฝีมือจากประเทศสมาชิกอื่นๆ ได้

5.1.4 แนวทางการส่งเสริมความรู้และเตรียมความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น

1.) การกำหนดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมของชุมชนควรมุ่งเน้นที่เสริมสร้างการเรียนรู้ (เท่าทัน) ของชุมชนที่มุ่งสู่ความมั่นคงของชุมชน (ไม่ใช่แค่การประชาสัมพันธ์) ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ค้นหาศักยภาพที่มี อยู่ในชุมชนในการจัดการตนเอง เพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเพื่อพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมในปัจจุบัน เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการระหว่างคนในชุมชน หน่วยงานที่มีส่วน สำคัญในการขับเคลื่อน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.) หน่วยวิชาการด้านการพัฒนาสังคมควรเร่งสร้างการเรียนรู้และยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดการจัดการความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในลักษณะการเรียนรู้ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน หน่วยงานที่มีส่วนสำคัญในการ

ขับเคลื่อน ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ศูนย์พัฒนาสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

3.) ออกแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการยกระดับทุนทางสังคมเดิมที่มีอยู่ และทุนทางสังคมใหม่ๆ อาทิ การรวมกลุ่มทางสังคม สวัสดิการชุมชน/สวัสดิการพื้นฐาน ด้วยการพัฒนาโดยนำหลักของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนของเดิมไว้ไม่ให้เลือนหายรวมทั้งการพัฒนาต่อยอดเพื่อความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และการเปลี่ยนแปลง หน่วยงานที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.) ควรมีมาตรการที่ชัดเจนที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดสวัสดิการเพื่อรองรับแนวทางการพัฒนาสู่สังคมสวัสดิการในลักษณะชุมชนจัดการตนเอง ด้วยการสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อการกำหนดรูปแบบสวัสดิการที่มีความครอบคลุมและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเหมาะสมในแต่บริบทของพื้นที่ สร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนเน้นการช่วยเหลือมากกว่าผลกำไร หน่วยงานที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.) ออกแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ทุกภาคส่วนในชุมชน โดยการเปิดเวทีที่มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสมอภาค เพื่อสร้างจิตสำนึกของการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ร่วมกำหนดกิจกรรม ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ร่วมกันประมวลผลของกิจกรรมที่เกิดขึ้นถึงผลดีผลเสียนำไปสู่การปรับปรุงและการพัฒนาต่อยอด หน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนการขับเคลื่อน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

6.) การกำหนดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมประชาคมอาเซียน ตลอดจนการพัฒนาด้านข้อกฎหมายว่าด้วยอาเซียนให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ด้วยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน โรงเรียน เพื่อให้เด็กได้มีการทำกิจกรรมและเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียน รวมทั้งการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน หน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนการขับเคลื่อน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการต่างประเทศ

7.) การกำหนดกิจกรรม ให้ภาคฐานการผลิตธุรกิจขนาดย่อม หรือ SMEs ให้มีกระบวนการพัฒนาตนเอง มุ่งเสริมความรู้ความสามารถและกลยุทธ์การแข่งขัน ให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับตัวและสร้างความรู้เชิงการแข่งขัน นำไปสู่การปรับปรุงและการพัฒนาต่อยอด หน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนการขับเคลื่อน ได้แก่ กระทรวงแรงงาน กรมการค้าและการส่งออก

8.) การกำหนดความร่วมมือสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกับ อบต.ในจังหวัดเป็น หน่วยหลักขับเคลื่อนศูนย์ทางภาษา (ASEAN) และสารสนเทศ จัดตั้งทูตอาสา AEC เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ให้ความรู้เรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เชิญผู้มีความรู้หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมาให้ ความรู้

หน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนในการขับเคลื่อน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

5.2 ข้อเสนอแนะด้านการเตรียมพร้อมชุมชนเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมสู่การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีความสำคัญและมีความจำเป็นในทุกเรื่อง เพราะในอนาคตคนไทยจะได้รับประโยชน์จากการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนมากขึ้น เพียงใด ขึ้นอยู่กับการเตรียมความพร้อมของประชาชน ฉะนั้นการสร้างความตื่นตัวและให้ความรู้กับ ประชาชน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อให้ตระหนักถึงโอกาสและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันซึ่งจะ ช่วยให้คนไทยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพ และความพร้อมของชุมชนใน ด้านต่างๆ เพื่อพร้อมรองรับกับการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับสมาชิกประชาคมอาเซียน หน่วยงาน ภาคีเครือข่ายก็ควรมีส่วนสนับสนุนที่สำคัญในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนก็ตาม ในขณะเดียวกันก็ต้องป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบในทาง ลบแก่ภาคส่วนต่างๆ ดังนั้น เพื่อความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนต้องมีการเตรียมความพร้อมใน ทุกภาคส่วนดังนี้

- 1.) การเตรียมความพร้อมของภาครัฐ ในการเตรียมความพร้อมของภาครัฐ ในฐานะที่ประเทศไทย เป็นผู้นำก่อตั้งสมาคมอาเซียน มีศักยภาพในการเป็นแกนนำในการสร้างประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็ง ควรมุ่งเน้นในการส่งเสริมเรื่องการศึกษา จัดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ระบบคุณวุฒิด้านวิชาชีพ สนับสนุนการเตรียมความพร้อมรองรับความมีเสรีด้านแรงงาน ภายใต้กรอบความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และเร่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้มีการนำคุณวุฒิวิชาชีพไปใช้
- 2.) การเตรียมตัวของผู้นำท้องถิ่น ในการเตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชนสิ่งที่สำคัญที่สุด คือการปรับตัว และการเตรียมความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพราะว่าถ้าหาก ชุมชนท้องถิ่นไม่มีมาตรการหรือแผนรองรับการก้าวเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน ก็จะทำให้เกิดความเสียเปรียบ ทางด้านการแข่งขันการตลาด ตลอดจนทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นสิ่งที่ อยู่คู่ กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และการสร้างชุมชนเศรษฐกิจอาเซียนที่จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชน ท้องถิ่นที่มี
- 3.) การเตรียมความพร้อมของภาคประชาชน ในการเตรียมความพร้อมของภาคประชาชน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือทำให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักรู้และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางสังคม” โดยดำเนินการในรูปแบบของ กิจกรรมอาเซียนสัญจร เน้น กลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญ และจังหวัดชายแดนเป็นพื้นที่สำคัญ เนื่องจากเป็น พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และเป็นจุดที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากที่สุด พร้อม ทั้งเป็นด้านสำคัญ ของปัญหาต่างๆ ที่จะเข้ามาสู่ประเทศไทย ประเทศไทยจึงต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก การจัดทำสื่อ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ

อาเซียนแก่สาธารณชน เพื่อ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของอาเซียนและการเป็นพลเมือง อาเซียนร่วมกัน ร่วมทั้งการเตรียมความพร้อมในเรื่องของภาษา ด้วยการสนับสนุนการสอนภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน เพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเทศอาเซียน

- 4.) การเตรียมความพร้อมภาคเอกชนและแรงงาน ในการเตรียมความพร้อมภาคเอกชนและ แรงงาน เพื่อให้ภาคเอกชนและแรงงานสามารถใช้ประโยชน์จากการเป็นประชาคมอาเซียนได้อย่างเต็มที่ และสามารถแข่งขันกับประเทศสมาชิกอาเซียน ควรให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันในด้านนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของภาคเอกชนและแรงงานไทยให้ตอบสนองต่อความต้องการและขีดความสามารถในการ แข่งขันในตลาดอาเซียน โดยเฉพาะแรงงานทักษะไทยใน 7 สาขาวิชาชีพตามข้อตกลง MRAs รวมทั้ง แรงงานเชี่ยวชาญสาขาอื่นๆ จะต้องเป็นแรงงานที่มีศักยภาพ และเป็นที่ต้องการของตลาด และการเตรียม ความพร้อมที่มีความสำคัญควบคู่กัน คือ การเตรียมความพร้อมด้านภาษาอังกฤษ มีความจำเป็นเร่งด่วน อย่างยิ่ง เนื่องจากอาเซียนใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางในการสื่อสารและติดต่อประสานงาน การเตรียม ความพร้อมในด้านความรู้ความเข้าใจและการใช้กฎหมายการค้า และการลงทุน หรือภาษาที่เกี่ยวข้อง ก็เป็น ความจำเป็นเร่งด่วนเบื้องต้นในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเช่นกัน

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.4.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการประเมินผลการนำใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมไปปรับใช้ในระดับพื้นที่ เพื่อนำสู่การปรับปรุงแก้ไขไปแนวทางในการรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

5.4.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมระหว่างพื้นที่ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการปรับใช้ภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม และเพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน พร้อมทั้งวางแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

5.4.3 การศึกษาลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับพื้นที่ ควรมีกำหนดขอบเขตการศึกษาที่ชัดเจน เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการศึกษาวิจัยไปในทิศทางเดียวกัน

บรรณานุกรม

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. 2553. การสัมมนาการค้าระหว่างประเทศกับการเปิดเสรีการค้า FTA: ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กับการเชื่อมโยงตลาดโลก, ณ โรงแรมอิมพีเรียลคิงส์ พาร์ค กรุงเทพมหานคร. (เอกสารประกอบการสัมมนา)
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. 2545. อาเซียนแห่งอนาคต: ยุทธศาสตร์ประเทศไทย ร่วมมือพร้อมแข่งขัน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. 2546. อาเซียน 2020: วิสัยทัศน์ผ่านภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. 2552. บันทึกการเดินทางของอาเซียน. กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.
- กานต์ชนิด วรรณย์พินิจ. 2554. ทูทางสังคมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยชงดำ: กรณีศึกษาบ้านหนองหมู ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ขจิต จิตตเสวี. 2555. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกับประเทศไทย. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 10 (3): 42 – 45.
- คณะกรรมการการต่างประเทศ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. 2550. ญัตติเรื่องอาเซียน. กรุงเทพฯ: สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- ชาติชาย เชษฐสุมน. 2555. ประชาคมอาเซียน: ผลกระทบต่อกฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2543. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. 2527. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาระบบราชการกับการมีส่วนร่วมของชุมชน: พิจารณาในแง่มหภาค. ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- จิระประภา อัครบวร และคณะ. 2545. ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีศึกษาชุมชนบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2535. การระดมประชากรเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ตฤณ สุขนวล. 2545. ตัวตนคนไม่เรียง: วิธีทางชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: รวมทัศน.
- จิตยา สุวรรณขุ. 2544. แนวคิดทฤษฎีสังคม. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทีมนักวิชาการอาเซียน. 2555. สูดยอดคัมภีร์อาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

- ธนวัฒน์ เล็กเกียรติ์ขจร. มปป. ปัจจัยในความสำเร็จและพัฒนาการสหภาพยุโรป: อาเซียนต้องดูแลครบแล้วย่อน
คูตัว. --.
- ธนิกกาญจน์ จินาพันธ์. 2546. วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์
ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธัญดา ยอดแก้ว. 2547. การศึกษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มอาเซียน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีราศิลป์ อินทรสุข. 2554. บทบาทของอาเซียนในการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์. วิทยานิพนธ์
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- นพดล. มปป. ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่ของการพัฒนา. ค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2556 จาก
<http://www.gotoknow.org/posts/32079>
- ดำรง พุฒตาล. 2555. 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการสามเสาหลัก
ของอาเซียน: ความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัวและการพัฒนาหน่วยงานให้สอดคล้องกับการเข้าสู่
ประชาคมอาเซียน. พิษณุโลก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เต๋. 2541. ประชาสังคม-ทุนทางสังคม. ค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2556 จาก
www.thaitopic.com/mag/soc/Civil_2.htm
- ภาภรณ์ หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล. 2548. การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ.
- นรินทร์ กาญจนฤกษ์. 2542. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอนุรักษ์สภาพป่าไม้ในพื้นที่อำเภออม
ก๋อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานโยบายและกลวิธีในการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน. ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร:
ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.
- บุญส่ง ชเลธร. 2555. แกะรอยสหภาพยุโรป. กรุงเทพฯ: บริษัทบพิตรการพิมพ์.
- ประภาพรรณ อุ่ฉอบ, บรรณาธิการ. 2542. ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม. นครปฐม: โครงการวิจัยและ
พัฒนาประชาคมพุทธมณฑล มหาวิทยาลัยมหิดล (เอกสารอัดสำเนา).
- ประภัสสร เทพชาติรี. 2552. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน. โครงการอาเซียนศึกษา. กรุงเทพฯ :
เสมาธรรม.
- ประภัสสร เทพชาติรี. 2554. ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- ประเวศ วะสี. 2541. ประชาคมตำบล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

- ประเวศ วะสี. 2544. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปรัชญา เวสารัชช. 2528. รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. 2549. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สกว.
- พระระวี สีเหลืองสวัสดิ์. 2545. ทูตทางสังคมในมุมมองแบบไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร. 2547. เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พระมหาอภิเดช เนตรวิลา. 2549. ลักษณะของทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านหนองโสน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พัทธา สายหู. 2544. กลไกสังคม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชญ สุวรรณชะฎ. 2540. สามทศวรรษอาเซียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พีระ ลีวลม. 2542. การศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนไซเบอร์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. 2541. ประชาคมตำบล: หมายเหตุจากนักคิด. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง. 2547. ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: ศึกษากรณี หมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลว. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527. อดีต ปัจจุบัน และอนาคตการพัฒนาชนบทไทย: ทางเลือกอื่นมีอีกหรือไม่. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- มณฑิรา ตาเมือง. 2555. 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการสามเสาหลักของอาเซียน: ความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัวและการพัฒนาหน่วยงานให้สอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. พิษณุโลก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. โครงการเขตแดนของเรา เพื่อนบ้านอาเซียนของเรา. กรุงเทพฯ: --.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. 2548. ทุนทางสังคม. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)
- วิทย์ บัณฑิตกุล. 2554. รู้จักประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์

- วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า. 2545. การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพรส.
- วิทวัส ศรีวิหค. 2552. บันทึกการเดินทางอาเซียน 2020. กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.
- วิมลวรรณ ภัทโรดม (บรรณาธิการ). 2555. บูรณาการสหภาพยุโรป. กรุงเทพฯ: ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิโรจน์ รอดวงษ์. 2544. ลักษณะความเป็นผู้นำของสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2555. รายงานการศึกษาการสร้างกลไก มา ต ร ก า ร และองค์ความรู้ของสังคมเพื่อสร้างการปรับตัวของประชาชนอาเซียน. เสนอต่อสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. 2554. ประชาคมอาเซียน 2558: อนาคตและการปรับกระบวนการทัศน์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- สภาพนักงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2555. การประชุมวิชาการ ปอมท. ประจำปี 2555 เรื่อง “เตรียมพร้อมบุคลากรอุดมศึกษาไทยสู่อาเซียน 2015” ระหว่างวันที่ 17 – 18 พฤษภาคม 2555 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ พัทยา จังหวัดชลบุรี. ชลบุรี: ที่ประชุม.
- สีดา สอนศรี, โอม ฉัตรนนท์, คู่บุญ จารุมนี และดุฎยภาพ ปรีชารัชช. 2552. อาเซียน: ประเด็นปัญหา และความท้าทาย. รวมบทความความคณาจารย์เนื่องในโอกาสการเฉลิมฉลองครบรอบ 6 ปี แห่งการสถาปนาวิทยาลัยการเมืองการปกครอง.
- สุนทร ชูตินธรานนท์. ASEAN ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการสามเสาหลักของอาเซียน: ความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัวและการพัฒนาหน่วยงานให้สอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. พิษณุโลก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. 2546. ทูตทางสังคม ทางเลือกทางรอดของสังคมที่ท้าทายนักพัฒนา. วารสารพัฒนาสังคม. 7 (ธันวาคม): 46 – 69.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. 2555. อาเซียน รู้ไว้ ได้เปรียบแน่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- สุวิชา เป้าอารีย์. 2554. วิถีอาเซียนกับการจัดตั้ง AFTA. วารสารร่วมพฤษ. 29 (2): 1 – 21.
- สุวิทย์ ตราสุวรรณ. 2555. รอบรู้ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: Genesis.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี. 2554. การศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท: กรณีศึกษาชุมชนชนบท 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานวิจัยเสนอสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548. การศึกษาและพัฒนาดัชนีชี้วัด มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

- เสรี พงศ์พิศ. 2548. วัฒนธรรมองค์กรของโลกยุคใหม่: เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- อคิน ระพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสังคมวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- อรณี นวลสุวรรณ. 2543. พัฒนาการของประชาคมยุโรปตั้งแต่ ค.ศ.1980 สู่สหภาพยุโรป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถ ก๊กผล. 2546. การมีส่วนร่วมของประชาชน. ในคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. พัชรี สีโรรส (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อาภรณ์พันธ์ จันท์สว่าง และคณะ. 2528. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการให้บริการสวัสดิการที่มุ่งสู่การพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดบริการสวัสดิการในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันที่ยังดำเนินการโดยรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Acharya, Amitav. 2012. The Making of Southeast Asia: International Relations of a Region. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Amstein, S. R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners. 35 (4): 6.
- ASEAN Secretariat. 2008. ASEAN Charter. Jakarta: ASEAN Secretariat
- ASEAN Secretariat. 2008. ASEAN Economic Community Blueprint. Jakarta: ASEAN Secretariat.
- ASEAN Secretariat. 2009. ASEAN Political-Security Community Blueprint. Jakarta: ASEAN Secretariat.
- ASEAN Secretariat. 2009. ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint. Jakarta: ASEAN Secretariat.
- Beeson, Mark, ed. 2004. Contemporary Southeast Asia: Regional Dynamics, National Differences. New York: Palgrave Macmillan.
- Bowles, Paul. 1997. ASEAN, AFTA and the New Regionalism. Pacific Affairs. 70 (Summer): 219 – 233.
- Cohen, Don, and Prusak, Laurence. 2001. In Good Company: How Social Capital Makes Organizations Work. Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman Thomas. 1977. Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation, and Evaluation. New York: Center for International Studies, Cornell University.

- Coleman, J. S. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. In Social Capital: A Multifaceted Perspectives. Dasgupta, P. and Serageldin, I. eds. Washington D.C.: World Bank.
- Erwin, Williams. 1976 Participation Management: Concept, Theory and Implementation. Atlanta, Ga.: Georgia State University.
- Fukuyama, Francis. 1996. Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York: Free Press.
- George, Stephen. 1991. Politics and Policy in the European Community. New York: Oxford University Press.
- Gill, Ranjit. 1997. ASEAN Towards the 21st Century: A Thirty-Year Review of the Association of Southeast Asian Nations. London: ASEAN Academic Press.
- Goodman, S.F. 1996. The European Union. London: Macmilan.
- Hantrais, Linda. 2005. Social Policy. In Peter Vanderhoek, M. Handbook of Public Administration and Policy in the European Union. Boca Rator: Taylor and Francis.
- Hettne, Bjorn and Inotia, Andras. 1994. The New Regionalism: Implications for Global Development and International Security. Helsiki: UNU World Institute for Development Economic Research.
- ISEAS. 2010. Know Your ASEAN 2nd. Chiang Mai: silkworm Books.
- Kaiser, Robert. 2005. Local Government and the European Union. In Peter Vanderhoek, M. Handbook of Public Administration and Policy in the European Union. Boca Rator: Taylor and Francis.
- Holsti, K.J. 1995. International Politics: a Framework for Analysis 7th. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Keohane, Robert O. 1991. Cooperation and International Regimes. In Little, Richard and Smith, Michael eds.. Perspective on World Politics. London: Routledge.
- Mutalib, Hussin. 1997. At Thirty, ASEAN Looks to Challenges in the New Millennium. Contemporary Southeast Asia. 19 (June): 74-85.
- Nafziger, Wayne E. 1997. The Economics of Developing Countries 3rd ed. New Jersey: Prentice-Hall International, Inc.
- Narayan. D. 1999. Social Coital and The State: Complementarily and Substitution, Policy Research Working Paper No, 2167. World Bank, Washington. DC.
- Nischalke, Tobias Ingo. 2000. Insights From ASEAN's Foreign Policy Co-operation: The "ASEAN Way", a Real Spirit or a Phantom. Contemporary Southeast Asia. 22 (April): 89-111.

- Putnam, R. D. 1993. *The prosperous Community: Social Capital and Public Life*. Retrieved May 8, 2012 from <http://www.philia.ca>
- Ruland, Jurgen. 2011. Southeast Asian Regionalism and Global Governance: Multilateral Utility or Hedging Utility?. *Contemporary Southeast Asia*. 33 (1): 83 – 112.
- Schiff, Maurice and Winters, Alan L. 2003. *Regional Integration and Development*. Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.
- Shanks, Michael. 1977. *European Social Policy, Today and Tomorrow*. Oxford: Pergamon Press.
- Suvicha Pouaree. 2001. *Domestic Influences Affecting Thailand's Foreign Economic Cooperation Policy: A Case study on AFTA*. Doctoral Dissertation, National Institute of Development Administration.
- Swithinbank, Andrew. 1996. *The European Union and Social Care*. In Munday, Brian and Ely, Peter. eds. *Social Care in Europe*. Hertfordshire: Prenticehall.
- Watanabe, Akio. 1993. Asia-pacific regionalism and Japanese Diplomacy. *The FPC's Reference Series*. 25 (February): 43 – 54.
- Weatherbee, Donald E. 2005. *International Relations in Southeast Asia: The Struggle for Autonomy*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- World Bank. 2002. *What is Social Capital*. Retrieved May 8, 2012 from <http://www.worldbank.org>.

รายนามนักวิจัยชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

ชื่อ - นามสกุล		ตำแหน่ง
1. นายสาศ	โพธิ์สา	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
2. นายวิชา	ศิริกาญจน์	รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
3. นายอุดร	พิทักษ์ภรณ์	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
4. นายอภิชาติ	อร่ามรัตน์	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
5. นายสุวัฒน์	จูเจริญ	เลขานายองค์การบริหารส่วนตำบล
6. นางจินตนา	บุษราคัม	หัวหน้าสำนักงานปลัดฯ
7. นายบุญลือ	ดวงดี	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
8. นางอรวรรณ	พิทักษ์ภรณ์	ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล
9. นางสาวปราณี	สุขอารี	ประธานกลุ่มสตรีฯ
10. นางสาววันดี	เปี่ยมสกุล	กรรมการพัฒนาบทบาทสตรี
11. นางสาวอารีวรรณ	พิทักษ์ภรณ์	รองประธานกลุ่มสตรี
12. นาวาตรีอัศวิน	คงประเสริฐ	นายทหารกิจการพลเรือนฯ
13. นายสมจิตร	วอนน้ำเพชร	กำนัน
14. นายบรรเจิด	จันทร์เทศ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
15. นายธงชัย	บำรุงบ้าน	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2
16. นายสุนทร	รุ่งโรจน์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4
17. นายวิรัตน์	สังวร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2
18. นางสาวนิสา	สายรอด	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2
19. นางสาวสมลักษณ์	ไทยอาริยะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
20. นางสาวจินดาพร	เสียงวิไล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4
21. นายสมชาย	มีจำรัส	ผู้ช่วยฯ หมู่ 1
22. นายรุ่งโรจน์	คุ้มครองทรัพย์	ผู้ช่วยฯ หมู่ 1
23. นายเดชา	พีชพันธุ์	ผู้ช่วยฯ หมู่ 3
24. นายปรีชา	ทองปลิว	ผู้ช่วยฯ หมู่ 4
25. นางกนกพร	แสงแก้ว	แพทย์ประจำตำบล
26. ร้อยเอกหญิงชลิพร	ดวงลูกแก้ว	พยาบาล
27. นายสมบัติ	ทองนาค	สารวัตรกำนัน

28. นายสุพัฒน์	เชื้อแก้ว	เจ้าพนักงานป้องกันฯ
29. นางสาวรัศมี	งามเด่นเจริญศรี	เกษตรตำบล
30. นายอดุลย์	รักษสกล	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 1
31. นายศักดิ์ชัย	จันทร์หนู	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 1
32. นางสาวอนัญญา	ไม้หอม	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 2
33. นายนิรันดร์	บำรุงบ้าน	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 2
34. นายธนกร	ถาวรชินโชติ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 3
35. นายสมโภชน์	สวัสดิ์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
36. นางวิไลวรรณ	เบญจมาตร	หัวหน้าส่วนสาธารณสุข
37. นายเฉลิมพล	สุขรุ่ง	นายช่างโยธา 7 ว.
38. นางสาวเพ็ญศรี	มีอารี	ผู้ช่วยช่างโยธา
39. นางสาวปิยะกร	แก้วมณี	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายฯ
40. นางอังประสิทธิ์	พรมศรี	นักวิชาการศึกษา
41. นางสุภาพร	จันทร์แจ่ม	นักพัฒนาชุมชน
42. นางสาวนัญญากานต์	แสงพิทักษ์	ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน
43. นางสาวสุชาดา	ชื่นชม	เจ้าพนักงานการเงินลับบัญชี
44. นางสาวจุฑาพรรณ	กุลศิริโรจน์	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่การเงินฯ
45. นางสาวลัดดาวัลย์	ผึ่งณีย์	เจ้าหน้าที่ธุรการ
46. นางสาวยุชาดา	เสื่อสา	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธุรการ
47. นางสาวทิพวัลย์	แซ่ซิ้ม	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธุรการ
48. นางสาวสุมิตรา	ทองนาค	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธุรการ
49. นางสาวโฉมฉาย	อิมมาก	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธุรการ
50. นางสาวณัฐฉิณี	ปั่นบรรจง	ผู้ดูแลเด็ก
51. นางสาวปราณี	สุขวารี	ประชาคม ตำบลแสมสาร
52. นายณรงค์	เสียงเสนาะ	ประชาชนประชาคม หมู่ 3
53. นายประจวบ	ทองเกษม	ประธานประชาคม หมู่ 3
54. นางสาวฉวีวรรณ	ทองมา	ประธานอาสาสมัคร หมู่ 4
55. นางสาวฤทัยรัตน์	แซ่เยื่อ	ผู้นำ อช.
56. นางสาวบุญส่ง	แซ่สื่อ	อาสาสมัคร
57. นางวงเดือน	สวัสดิ์	อาสาสมัคร
58. นางต๋มแก้ว	อิมแก้ว	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
59. นางบุษบา	ศิริพงศ์	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
60. นางสาววงเดือน	สวัสดิ์	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน

รายชื่อนักวิจัยชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

รายนามนักวิจัยชุมชน

เทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

ชื่อ - นามสกุล		ตำแหน่ง
1. นางสาวกอบภา	ประสิทธิ์เวช	นายกเทศมนตรี
2. นายสมชาย	กิมสร้อย	รองนายกเทศมนตรี
3. นางสาวกรรณิกา	บุญหมาย	รองปลัดเทศบาล
4. นายอนุรัตน์	ฉายแสง	เลขาธิการนายกเทศมนตรี
5. นายไสว	ไชยวิศาล	ประธานชุมชน หมู่ 1
6. นายศรุดิ	ขาวคม	ประธานชุมชน หมู่ 1
7. นายโกสุม	ราชสมบุรณ์	ประธานชุมชน
8. นายนิรันดร์	เพียรฉัตร	ประธานชุมชน
9. นางภิรมย์	เต่าทอง	ประธานชุมชน
10. นางสาวศิริพร	บุญตูป	ประธานชุมชนคลองสน
11. นายมณี	ธรรมชาติ	ประธานชุมชนคลองสัมพันธ์
12. นายสุนทร	พุทธเกษตร	ประธานชมรม
13. นายภูมิพัฒน์	หาเงิน	สท.
14. นายกนกกรณ์	อินทเกษม	สท.
15. นายจำนง	คูมิปลี	ผชบ.
16. นายสมนึก	ทองคำ	ผปค.
17. นายวัฒนา	กิมสร้อย	ผปค. หมู่ 4
18. นายประสงค์	เต่าทอง	ผรส. หมู่ 4
19. นายโนรี	บรรเทาทุกข์	ผู้ช่วย ผรส.
20. นายสุจิน	บุญตูป	รองประธานชุมชน
21. นายโสภณ	สีเงิน	รองประธานชุมชน
22. นายบัญญัติ	อุโคตร	รองประธานชุมชน หมู่ 1
23. นายสนธยา	สุขเกษม	รองประธาน กม.
24. นายอภิเดช	จันนาค	กรรมการชุมชน
25. นายเสนาะ	บัญญัติจร	กรรมการชุมชน
26. นายเสกสรรค์	ฝอยทอง	กรรมการชุมชน
27. นางสาวทองพัน	จำปาหมื่น	กรรมการชุมชน

28. นายสงคราม	กองแก้ว	กรรมการชุมชนบ้านสะพานปลา
29. นางสาวอาภรณ์ีย์	อินทเกษม	กรรมการหมู่บ้าน
30. นายสมศักดิ์	บุญมี	กรรมการ
31. นางสาวชมพูนุช	อุไคตร	กรรมการ
32. นายมานพ	พัทวิจิตร	กรรมการ
33. นายวิชัย	กิมสร้อย	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4
34. นางกนิษฐา	กิมสร้อย	เลขานุการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4
35. นายชาติ	บุญช่วย	ผู้ใหญ่บ้าน
36. นายโกสุม	ฝอยทอง	ผู้ใหญ่บ้าน
37. นางวิภา	กิมสร้อย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
38. นายสมชัย	ห้วยเกษม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
39. นางสาวราตรี	กองแก้ว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
40. นายจักรภัทร	มานิตย์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
41. นายวิเชียร	ม่วงสี	สื่อมวลชนอำเภอคลองใหญ่
42. นายณัฐวุฒิ	อุบลวงศ์ศรี	ผู้นำชุมชน
43. นายวสันต์	บุญช่วย	ผู้นำชุมชน
44. นายวันนวัติ	แสนสวัสดิ์	ผู้นำชุมชน
45. นายบรรจง	สุขเกษม	ผู้นำชุมชน
46. นายชวลิต	อินจรรย์	ผู้นำชุมชน
47. นายนรา	สุขสวัสดิ์	ผู้นำชุมชน
48. นายต่อม	สุขสวัสดิ์	ผู้นำชุมชน
49. นางลำแพน	บรรเจิดศิลป์	ผู้นำชุมชน
50. นางสาวสุกัญญา	เจริญพร	ผู้นำชุมชน
51. นางศรีกัญญา	ห้วยเกษม	ผู้นำชุมชน
52. นายเดชา	กำพร	ผู้นำชุมชน
53. นางสาววลาพร	เลื่อนลอย	ผู้นำชุมชน
54. นางสาวชมพูนุช	อุไคตร	ผู้นำชุมชน
55. นางสาวจันทนา	มลภิบาล	ผู้นำชุมชน
56. นางสาวนริศรา	พิมพ์วิชัย	ผู้นำชุมชน
57. นางสาวกิตติยา	บุญตูป	ผู้นำชุมชน
58. นางสาวพจน์	สวัสดิ์	ผู้นำชุมชน
59. นางสาวกฤษณา	สังข์ทอง	ผู้นำชุมชน
60. นางพรทิพา	อินทเกษม	ผู้นำชุมชน

61. นางสาวทิพวรรณ	สายสมบูรณ์	ผู้นำชุมชน
62. นายคมสันต์	หอยสังข์	ผู้นำชุมชน
63. นายเกศา	อำพร	ผู้นำชุมชน
64. นายสมชัย	ห้วยเกษม	ผู้นำชุมชน
65. นางศิริพร	บุญตูป	ผู้นำชุมชน
66. นางสาวศิริธร	บุญญู	ผู้นำชุมชน
67. นางสาวสุนธา	ไทยถาวร	หัวหน้ากองวิชาการและแผนงาน
68. นางสาวนภัสวรรณ	พลพิทักษ์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
69. นางธัญลักษณ์	วิวรรณกุล	เจ้าพนักงานธุรการ
70. นางสาวโสภา	ทองนำ	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
71. นางสาวพรทิพย์	มณีงาม	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ทะเบียน
72. นางสาวพัชภา	สุขสวัสดิ์	ประชาสัมพันธ์
73. นางนัยนาฏ	ตรีประเสริฐศักดิ์	พนักงานจ้างเทศบาล
74. นางสาวรุ่งจรียา	หอยสังข์	พนักงานจ้างเทศบาล
75. นางสาวจินตนา	อิมดี	พนักงานจ้างเทศบาล
76. นางสาวศรีกัลยา	บึงกระเสริม	พนักงานจ้างเทศบาล
77. นายปรีชา	ชันนาค	พนักงานจ้างเทศบาล
78. นายธาดา	ราชสมบูรณ์	พนักงานจ้างเทศบาล
79. นางสาวใจ	แก้วเอื้อง	พนักงานจ้างเทศบาล
80. นางสาวปรียา	จงดำรงศักดิ์	พนักงานจ้างเทศบาล
81. นางสาวรพีพันธ์	เสือคราม	พนักงานจ้างเทศบาล
82. นางสาววรรณวี	ประไพ	พนักงานจ้างเทศบาล
83. นางสาวสุวิมล	ทัณเสริมสาร	พนักงานจ้างเทศบาล
84. นายอมร	ตรีประเสริฐศักดิ์	พนักงานจ้างเทศบาล
85. นายณรงค์	ตรีประเสริฐศักดิ์	พนักงานจ้างเทศบาล
86. นายปรีดา	ฟักทอง	พนักงานจ้างเทศบาล
87. ว่าที่ รต.หญิงธัญญาภัณฑ์	ฟักทอง	พนักงานจ้างเทศบาล
88. นางสาวธัญญาลักษณ์	มาชะสะ	พนักงานจ้างทั่วไป
89. นายสุทธิพัฒน์	ท่าพัก	ช่างไฟฟ้า
90. นายสิทธิภูมิ	คำแสง	คนงานทั่วไป
91. นางสาววารุวรรณ	ชมรรุจ	อาสาสมัคร
92. นางสาวสุภานันท์	สมนึก	อาสาสมัคร
93. นางสาวปิ่นประภา	สีนวล	อาสาสมัคร

94. นางสาวรัตน์	ทองอาสา	อาสาสมัคร
95. นางสาวจรี	สินกล	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
96. นางสาวจารุกัญญา	สร้อยเสงี่ยม	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
97. นางสาววดี	บุญตูป	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
98. นางพนมไพโร	เข็มเงิน	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
99. นางสาวขวัญกมล	บานเย็น	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
100. นางภาวิณี	ชำนาญช่าง	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
101. นางภัชรดา	เอี่ยมคง	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
102. นางวัลยา	ฉัตรภูติ	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
103. นางสาวฝน	สีเงิน	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
104. นางบรรเจิด	ลำพูพวง	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
105. นางสาวมลฤดี	จงดำรงค์ศักดิ์	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
106. นางสาวภัชรดา	เอี่ยมคง	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน
107. นางสาวมาลัย	อัทโธ	ผู้นำภาคประชาชนคณะกรรมการชุมชน

ภาคผนวก

คณะผู้จัดทำ

1)	ผศ.ดร. สุวิชา เป้าอารีย์
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการฯ
2)	นายสมชาย ศิริรัตน์
ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3	ที่ปรึกษา
3)	นางสาวอัญมณี สมตัว
นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ	ผู้จัดทำ
4)	นายอนุชิต จิตรา
พนักงานพิมพ์ ส.2	ผู้จัดทำ
5)	นางสาวพินิตา แนนอุดร
นักพัฒนาสังคม	ผู้จัดทำ
6)	นางสาวมลฤดี มีสุข
พนักงานบริการ	ผู้จัดทำ